

ઉપોદ્દેશિક

સર્વ પ્રતોમાં શિરોમણિ અને જે એક પ્રતધીજ અન્ય પ્રતો દીપી નીકળે-સમ્યક્ પ્રકારે અલંકૃત થાય, જેના ઉપર આ લોક તથા પરલોકની શારીરિક, માનસિક તથા આધ્યાત્મિક દરેક ઉન્નતિનો આધાર છે એવું પ્રત તે બ્રહ્મચર્ય પ્રત છે. પૂર્વકાલિન મહાપુરુષો આપણા કરતાં અનેક ગુણા સત્ત્વવાન, પ્રભાવશાલી અને ઉચ્ચતમ સ્થિતિસંપન્ન હતા તેતું સુખ્ય કારણ જો કાંઈ પણ હોય તો તે આ પ્રતજ હઈ. ક્રમે ક્રમે એ પ્રતપાલનમાં શિથિલતા થવા માંડી જેથી પ્રજા વીર્યહીન થતી ગઈ અને તેથી દરેક રીતે આપણા ભારત વર્ષની અવનતિ થઈ. તે સ્થિતિ દૂર થઈ પૂર્વની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય અને પ્રજા દરેક રીતે પૂર્વની પેઠે ઉત્તમ અને એ હેતુને સફળ કરવા માટે આ ગ્રંથની યોજના કરવામાં આવી છે.

આ ગ્રંથની બે આવૃત્તિ શા હિરાચંદ કક્ષલભાઈ તરફથી પ્રથમ પ્રકટ થયેલ હતી તેમાં કેટલાક સુધારા વધારા સાથે અમારી ગ્રંથમાળાના નવમા મણક તરિકે તેની ત્રીજી આવૃત્તિની એલબર કેપી અમેએ છપાવી હતી, તે થોડા વખતમાં ખલારા સવાથી અને આવા ગ્રંથોની વિશેષ આવશ્યકતા હોવાથી આ ચોથી આવૃત્તિ અમેએ છપાવી છે.

પૂર્વની ત્રણ આવૃત્તિઓ કરતાં આ ચતુર્થ આવૃત્તિમાં
 ચણા સુધાગો, વધારો અને ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે. અનેક
 નવા લેખો અને વિષયો કે જે બ્રહ્મચર્ય મહા પ્રતને પ્રદીપક
 છે, જે એ પ્રતના પાલનથી શા શા વિશિષ્ટ લાભો હાંસલ કરી
 શકાય છે અને એ પ્રતના પાલન પ્રત્યે ઉપેક્ષા કરવાથી કેવાં કેવાં
 ગેરોટાં લોકસાનો તથા પાપમાલી યાય છે તે વિસ્તારથી બહુ
 સ્પષ્ટ રીતે સમજાવે છે તેવા (લેખો અને વિષયો) થી
 આ પ્રથમ સુચાકિત કરવામાં આવ્યો છે.

આ પ્રથમ ત્રણ ખંડો કરવામાં આવ્યા છે. તેમાં શા શા
 વિષયો છે તે અનુક્રમણિકામાં વિસ્તારથી આપેલા છે ત્યાંથી જોઈ
 શકાયે; છતાં તેનું અત્ર કોઈક દિગદર્શન કરાવવામાં આવે છે.

પ્રથમ ખંડમાં બ્રહ્મચર્યનો પ્રભાવ, તેનું ખર્ચ બળ અને
 તે પાળવાની અત્યાવશ્યકતા બતાવી છે તથા બ્રહ્મચર્ય પાળવાથી
 આવતું સુંદર પરિણામ તથા તેથી લાવી પ્રજા ઉપર થતી પ્ર-
 બળ અસર જણાવી છે. સાથે બ્રહ્મચર્યને હાનિ પહોંચે તેવી હ-
 નીકતોના વર્ણન પૂર્વક બ્રહ્મચર્ય પાળવાના કેરલાએક ખાસ નિ-
 ચ્છાનું દર્શન કરાવવામાં આવ્યું છે જેથી તેવી હનીકતોથી સા-
 વચેત રહેવાય અને તેવા નિચ્છાનું પાલન થઈ શકે.

બીજા ખંડમાં એ પ્રતના પાળક ઉત્તમ મહા પુરુષો તથા
 મહા સતીઓનાં કેરલાએક ચરિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે જેના
 પાંચનથી બ્રહ્મચર્ય પાલન ઉપર સચોટ અસર થાય અને અનેક
 કવ્ય છંદો એથી બોધ પામી પોતે એવી ઠોઠિના ઉત્તમ પુરુષો
 તથા સ્ત્રીઓ બને, ગમે તેવું કદ આવે તો પણ બ્રહ્મચર્યને લેશ
 પણ હાનિ પહોંચવા ન કેવી, એ આ કથાઓનો ખાસ સાર છે.
 એવી કસોટીમાંથી, પસાર થનાર શુદ્ધ, નિર્લય અને નિષ્કલંક
 ચર્મ આત્મપ્રયાણમાં બહુ આગળ વધી શકે છે.

ત્રીજા ખંડમાં બ્રહ્મચર્યની નવ વાડોને સિદ્ધિ સાર આપેલા માં આવ્યા છે અને પાતંગ્રતા સીમાને સ્વંશીલરક્ષણાર્થે પાળવાનું યોગ્ય નિયમો બતાવવામાં આવ્યા છે. સાથે, શીયળ-પ્રાણ-વા સર્વને સામાન્ય રીતે ઉપયોગી થઈ પડે તેવી સેનકોઈ અને વાડો આપવામાં આવી છે. અને પ્રાંતે મુનિશ્રી કર્પૂરવિજયજીએ લખી આપેલ ઇદ્રિયપરાજયશતક સારાંશ દાખલ કરેલ છે, જે ખાસ મનન કરવા યોગ્ય છે. એ રીતે અનેક ગદ્યપદ્યાત્મક વિષયોથી આ ગ્રંથ પૂર્ણ કરવામાં આવ્યો છે,

આ પુસ્તકની અંદર કેટલાએક લેખો શાંતમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી કર્પૂરવિજયજી તરફથી તથા એક લેખ પાંડિત મુખલાલજી તરફથી લખાઈને આવેલ છે, એ બાબત ઉક્ત લેખક મહાશયોનો આભાર માનવામાં આવે છે.

આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરવામાં સહાયક મહાશયોનો અંત કરચુ-થી આભાર માનવામાં આવે છે અને પુનઃ તેઓ આવા ગ્રંથની થની પ્રસિદ્ધિના અનેક લાભો મેળવો અને એ રીતે પાતાના શુભ દ્રવ્યનો સહવ્યય કરો એમ ઇચ્છવામાં આવે છે. અનેક ભવ્યાત્માઓ આ ગ્રંથ સાધંત વાંચી તદ્દનનુસાર વર્તન રાખવા પ્રયત્નશીલ અને કર્તવ્યજ્ઞ થાઓ જેથી અમારો ગ્રંથ પ્રસિદ્ધિનો હેતુ અને દ્રવ્ય ખર્ચનાર દ્રવ્યવાનનો શુભ પ્રયાસ સફળ થાય, એવી હાર્દિક લાવના સાથે અત્ર વિરમવામાં આવે છે.

મત્યલમ. ગૌનૈકાદશી વીર સંવત્ ૨૪૭૨.

લીંઠ પ્રસિદ્ધ કર્તા.

વિષયાનુક્રમ.

ખંડ પહેલો.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

૧ બ્રહ્મપદ પૂજા મંગલાચરણ ૩૫	...	...	...	...	૧
૨ બ્રહ્મચર્યનો પ્રભાવ અને તેની અગત્ય. (લે. મુનિ કપૂરવિજયજી) ૨ થી	...	...	...	...	૧૬
૩ વિષયવાસનાથી ચર્તા તુકસાન	...	...	...	...	૪
૪ વિવેક	...	...	...	...	૪
૫ બ્રહ્મચર્યથી સુંદર પરિણામ	...	...	...	...	૪
૬ ખંતથી સદ્વર્ત્તમ કરનાર સહેજ સહજ સુખસંપદા પામી શકે છે	...	...	...	...	૫
૭ પાત્રતા યોગે પ્રાપ્તિ થવામાં ઉદ્યમાદિની પણ જરૂર	...	...	...	...	૭
૮ બ્રહ્મચર્યમાં આવતાં વિક્ષ	...	...	...	...	૮
૯ બ્રહ્મચર્યનું ખર્ચ બળ	...	...	...	...	૯
૧૦ અપ્રકાસેવાનાં આદર્શ ૬૭	...	...	...	...	૧૦
૧૧ શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યપાલનયોગ્ય પ્રતિબંધક નિયમો	...	...	...	...	૧૦
૧૨ શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યની રક્ષા અને અભિવૃદ્ધિ માટે વિધાયક નિયમો	...	...	...	...	૧૧
૧૩ નહુનેદાર પુત્રરત્ન કે પુત્રીરત્નને પેદા કરવા સ્ત્રીપુરુષોએ રાખવું	...	...	...	...	...
૧૪ જોઈતું લક્ષ	...	...	...	...	૧૧
૧૫ શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યજીવનથી આપણી ભાવિ પ્રજા ઉપર ચર્તા અદ્વિત અસર	...	...	...	...	૧૩
૧૬ બ્રહ્મચર્ય સંબંધિ અવહાર શિક્ષણ	...	...	...	...	૧૫
૧૭ બ્રહ્મચર્ય (લેખક પંડિત સુખલાલજી)	...	...	...	...	૧૭ થી ૩૪
૧૮ પ્રારંભકાળ	...	...	...	...	૧૮
૧૯ શરીરબળ અને વિચારબળની અતિ આવશ્યકતા	...	...	...	...	૨૦

મનોબળ અને ચારિત્રબળમાં શરીરબળની આવશ્યકતા	૨૧
બ્રહ્મચર્યના નાશના કારણો	૨૩
બ્રહ્મચર્યના નિયમો નહિ પાળવાથીજ અનિષ્ટ પરિણામ... ..	૨૭
બ્રહ્મચર્ય પાળવાનો ઉપદેશ	૩૧
ઉપસંહાર	૩૩
૪ પ્રાતાઃકાળ સ્મરણીય મહાસત્ત્વશાળી સત્તા અને સતીઓની નાભાવળી તથા તેમનું સ્મરણ કરતાં રાખવો જોઈતો ઉચ્ચ ઉદ્દેશ...	૩૫

ખંડ બીજો.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

બ્રહ્મચર્યનું સ્વરૂપ અને તે પ્રત્યું પાલન કરનારા સત્તા સતીઓનાં ચરિત્રો	૩૬ થી ૧૫૮
બ્રહ્મચર્યપ્રત્યું કુંડે સ્વરૂપ... ..	૨૯
સુદર્શન શેઠની કથા	૪૬
સ્થૂલબદ્ધની કથા	૫૧
સીતાની કથા	૧૪
રાજમતિ	૭૪
અંજનાસુંદરી	૮૪
મદિધી... ..	૮૮
કલાવતી	૯૦
વિજયશોક અને વિજયારાણી	૧૩૪
જંબુકેમારનું ચરિત્ર	૧૪૦

ખાંડ ત્રીજો.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

મંગળ ...	...	...	...	...	...	...	૧૫૯
અશ્વત્થર્થની નવ વાડોનો હુકે સારાંશ ...	...	...	...	...	...	...	૧૬૦
પતિવ્રતા નારીએ સ્વથીલ રક્ષાર્થે પતિના વિરુદ્ધે પાળવા યોગ્ય નિયમો	[લેખક—મુનિ કર્પૂરવિજયજી]						૧૬૧
શ્રીઓનાં શીલરક્ષણનાં સાધન [મુનિ કર્પૂરવિજયજી] ...	[મુનિ કર્પૂરવિજયજી]						૧૬૮
શીલગુણુ ધારવા અને પરત્રી પુરૂષનો સંગ નિવારવા સદુને હિતોપદેશ	(મુનિ કર્પૂરવિજય)						૧૬૯
અતુર્થ પાપસ્થાનક મૈથુન (અશ્વત્થ) નિવારણ ઉપદેશ સંજ્ઞાય ...	અતુર્થ પાપસ્થાનક મૈથુન (અશ્વત્થ) નિવારણ ઉપદેશ સંજ્ઞાય						૧૭૧
શ્રી હૃદયરતનજી કૃત નવ વાડની સંજ્ઞાઓ ...	શ્રી હૃદયરતનજી કૃત નવ વાડની સંજ્ઞાઓ						૧૭૬
શીયલની સંજ્ઞાય...	...	...	...	...	...	...	૧૮૦
શીયલ વિષે પુરૂષને શીખામણની સંજ્ઞાય ...	શીયલ વિષે પુરૂષને શીખામણની સંજ્ઞાય						૧૮૧
શીયલ વિષે નારીને શીખામણની સંજ્ઞાય ...	શીયલ વિષે નારીને શીખામણની સંજ્ઞાય						૧૮૩
શ્રી રથુલભદ્રની સંજ્ઞાય ...	...	...	...	...	...	...	૧૮૫
પાંચમ શીલ—સદાચારની રક્ષા અને પુષ્ટિ માટે મન અને ઇન્દ્રિયોને	પાંચમ શીલ—સદાચારની રક્ષા અને પુષ્ટિ માટે મન અને ઇન્દ્રિયોને						૧૮૬
દમવાની અનિવાર્ય જરૂર. લેખક—મુનિ કર્પૂરવિજયજી	દમવાની અનિવાર્ય જરૂર. લેખક—મુનિ કર્પૂરવિજયજી						૧૮૬
ઇન્દ્રિય પરોજન યતક સારાંશ ...	...	...	...	...	...	...	૧૮૮
પ્રાસ્તાવિક સદ્બોધ (લેખક—મુનિ કર્પૂરવિજયજી) ...	પ્રાસ્તાવિક સદ્બોધ (લેખક—મુનિ કર્પૂરવિજયજી)						૨૦૨

પ્રહ્લયર્ય વ્રત.

ખંડ પહેલો.

મંગળાચરણરૂપ બ્રહ્મપદપૂજા.

જિન પ્રતિમા જિન મંદિર, કંચનના કરે જોડ ॥
બ્રહ્મવ્રતથી બહુ ફળ લહે, નમો નમો શીયલ સુદેહ ॥૧॥

હાળ.

ક્યુ જાણુ ક્યુ બની આવડી (એ દેશી)

બ્રહ્મચર્ય પદ પુણ્યે, વ્રતમાં મુકુટ ગમાન હો વિનીત ।
શીશ્વલ સુરતર રાખવા, કહી નવ વાહ ભગવાન હો વિનીત ।
નમો નમો બંધવધારિણું ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ ફૂલ કારિત
અનુભવિ તજે, દિવ્ય આદારિક કામ હો વિનીત । ત્રિકરણ ચોમે
એ પરિહરે, લેખ અકાર ગુણધામ હો વિનીત ॥ નમો નમો ॥ ૨ ॥
દશ અવસ્થા કામગી, ત્રેવીશ વિષય હરંત હો વિનીત । અકાર
મહસ સીલાંગરથે, બેઠા મુનિ વિચરંત હો વિનીત ॥ નમો નમો
॥ ૩ ॥ દ્રવ્યથી ચાર દશ તજે, ભાવે પરપરિણતિ ત્યાગ હો
વિનીત । દશ સમાહિષાષુ ચેવતાં, ત્રીશ અબંધનાંજ ત્યાગ હો
વિનીત ॥ નમો નમો ॥ ૪ ॥ ત્રીએ દાન સોવન કોઠીતું, કંચન
ચેત્ય કરાય હો વિનીત । તેહથી બ્રહ્મવ્રત ધારતાં, અગણિત પુણ્ય
મમુદાય હો વિનીત ॥ નમો નમો ॥ ૫ ॥ ચોરાશી સહસ મુનિ
દાનતું, ગૃહસ્થ ભક્તિ ફળ જોય હો વિનીત । ક્રિયા ગુણકાણે
મુનિ વડા, ભાવ તુલ્ય નહિં કોય હો વિનીત ॥ નમો નમો ॥ ૬ ॥
દશમે અંગે વખાણીયો, ચદ્રવર્મા નરિંદ્ર હો વિનીત । તેમ આ-
ગધી પ્રજાતા વર્યો, સૌભાગ્યલક્ષ્મી સૂનિંદ્ર હો વિનીત ॥ નમો
નમો ॥ ૭ ॥ ઈતિ.

*ત્રીશ અસમાધિસ્થાનનો ત્યાગ.

બ્રહ્મચર્યનો પ્રભાવ અને તેની અગત્ય.

“ વિકારદેતૌ સતિ વિક્રિયન્તે ચેપાં ન ચેતાસિ ત એવ ધીરાઃ ”

વિકારનાં સાધન વિદ્યમાન હોયે જોમનાં મન વિમાર ન પામે તેજ ખરેખર ધીરવીર છે. અધ્યાત્મદ્રષ્ટિથી જોતાં-તપાસતાં તો શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ (સ્વભાવ)માં રમણતા કરવા રૂપ બ્રહ્મચર્ય-જનિત સુખ શાન્તિનો આનંદ અનહદ છે. એથી પર ઉપાધિ સંબધી સકળ ગંકલપ-વિકલપ-જનિત દુઃખ-અશાન્તિ ઉપશાન્ત થઈ જાય છે અને સહજ સ્વાભાવિક આત્મરમણતાજનિત અ-ખંડ અનંત સુખશાન્તિનોજ અનુભવ થવા પામે છે. યજ્ઞ જ ઉપાદની સ્થૂલ દ્રષ્ટિથી જોઈએ તોપણ જે જે પ્રગટ કાયદાઓ મૈથુન ક્રીડા યા વિષયાસક્તિના ત્યાગ રૂપ બ્રહ્મચર્યથી થવા પામે છે તેની આપણે તયાસ કરીએ તો એ બ્રહ્મજતનુ સારી રીતે પાલન કરવા પ્રાકૃત જનો પણ લોભાયા વગર રહે નહિ.

બ્રહ્મચર્યથી થતા ફાયદા.

૧ શરીર આરોગ્ય—આપ્તા શરીરના ગામ સમાન વીર્ય-ધાતુનું સરક્ષણ કરવા, જે જે વિષયસુખની લાલસાઓ વડે મૂર્ખ અજ્ઞાન જનો નાહક સ્વવીર્યનો વિનાશ કરે છે તે તે વિષય લાલ-સાઓને તજી, નિજ હિન્દ્રિયોનો જે ગુલાશય સી પુરૂષો નિમ્મલ

કરે છે; તેઓ પોતાના તે પવિત્ર પ્રયત્નના પ્રમાણમાં શરીર આરોગ્ય સાચવી-રક્તની અથવા વધારી શકે છે. જો નહિ પણ પોતાની લવિષ્યની પ્રજાને પણ એવી જ નિરોગીની નિયતિ વવા શક્તિવાન થઈ શકે છે. 'શરીરમાધ' નહિ પણ 'શરીરમાધ' એ ન્યાયે પણ શરીરને રક્તની રાખવા બ્રહ્મચર્યની અગત્ય અનિવાર્ય છે.

૨ શરીરસાન્ધ્ય-નિયમિત રીતે શુદ્ધ-નિદ્રા સાત્ત્વિક ખોરાક લેવાથી, મન વચન કાયાથી શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય તું પાલન કરવાથી અને અનેક પ્રકારની આધિ વ્યાધિવડે થતી વીર્યહાનિ સહ વિવેકયોગે અરકાવવાથી પરિણામે અંતરમાં જે સુખશાન્તિ, સ્વસ્થતા, સંતોષ અને પ્રસન્નતા પ્રગટે છે તેથી શરીરમાં પણ શુક્ષ્માબી ખુબમરતી પ્રસરે છે અને તે નિજ સંતતિને પણ વારસામાં મળે છે. બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવથી સ્વવીર્યની રક્ષા અને પુષ્ટિવડે શરીર તેજસ્વી, સુખદ અને ઓજસ્વી બનવા પામે છે.

૩ દીર્ઘાશુભ્ય-સ્વવીર્ય રક્ષા અને વૃદ્ધિના પ્રભાવે શરીર ઉપર એકાએક રોગનો હુમલો થતો નથી અને શુદ્ધ-ખલિદ અથેલું શરીર દીર્ઘકાળ સુધી રહી શકે છે.

૪ મજબૂત બાંધો-મુરક્ષિત વીર્યવંત જનોનો શરીર બાંધો બહુ મજબૂત થવા પામે છે અને તેને પરિણામે શરીર આરોગ્ય, દીર્ઘ આયુષ્ય, દૃઢ-મજબૂત મન અને મજબૂત બાંધાની સંતતિ થવા પામે છે.

૫ મહાવીર્ય-પરાક્રમ-બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવથી (વિષયાસક્તિ તણ, સંતોષવૃત્તિવડે સ્વવીર્ય રક્ષા કરવાથી) પુરૂષો મહાવીર્ય-વંત-પરાક્રમી થવા ઉપરાંત તેમની સંતતિ પણ તેવીજ પરાક્રમી નીપજે છે. નિયમિત રીતે બ્રહ્મચર્ય પાલનથી આવા અનેક લાભ થવા પામે છે.

વિષય વાસનાથી થતાં નુકશાન.

એક અથવા બીજા ગમે તેવા નિમિત્ત પ્રસંગે જેમને વિષય અભિલાષ જાગૃત થાય છે અને વાણીમાં તથા કાયામાં વિષય વિકાર પેદા થાય છે, તેઓ નિયમિત રીતે નિજવીર્ય રક્ષા કરતા નહિ હોવાથી અને સ્વવીર્યનો વિનાશ થવા દેવાથી શરીરનું આરોગ્ય સાચવી શકતા નથી, તેઓ અવાર નવાર ઓચિંતાં વિવિધ રોગને ભોગ થઈ પડે છે, તેમની નિંદ્રા ઉડી જાય છે અને જોડેની પથરાય છે તેથી તેમના શરીરનું તેજ ઘટી જઈ નિસ્તેજ બને છે અને અદૃષ્ટ આયુષ્ય ભોગવી અકાળે મૃત્યુ પામે છે. જ્યાં મુધી જાય છે ત્યાં મુધીમાં પણ તેમના શરીરનો બાંધો કમજોર (શિથિલ) થઈ જાય છે જેને પરિણામે કંઈ પણ મહત્વના કામ કરવા યોગ્ય રહેતો નથી અને તેમને જે સંતતિ થવા પામે છે તે પણ ઓવીજ રોગિણી, અગત્ય, અદૃષ્ટાચુપી, શિથિલ બાંધાની, દમ વગરની, નિસ્તેજ અને પુરૂષાર્થહીન બનવા પામે છે.

વિવેક

આ રીતે અશ્રદ્ધા યા મૈથુનમેવાથી સ્વપરને (સમાજને) કેટલું બધું નુકશાન થાય છે તેનો જોખ્ખાલ કરી શકાય તો પછી વિષયાસન્નિધી વિરમવા રૂપ અને સર્વ રીતે સ્વવીર્યની રક્ષા કરવા રૂપ શ્રદ્ધાચર્યને નિયમિત પાળવા તરફ નિજલક્ષ સાધી શકાય,

શ્રદ્ધાચર્યથી મુંદર પરિણામ.

નિયમિત રીતે શ્રદ્ધાચર્યના દૃઢ પાલનથી ઉપર જળાવેલા સમગ્રા લાભ મુલ્કલ થઈ જાય છે. તે ઉપરાંત વચ્ચત બળ અને બુદ્ધિબળ ખીલવા પામે છે અને ચિત્તની પ્રસન્નતા જળવાયા કરે છે. પરિણામે જે સંતતિ થાય છે તે સમગ્રી રીતે આનંદ-દાયક નીવડે છે. તેની ભવિષ્યની સંતતિ પણ મુંદર અને મજ-

ગૂત બાંધાની, બલિષ્ઠ, દીર્ઘાયુષી અને પુરુષાર્થી બનવા પામે છે. તેથી તે ખરેખર સ્વપરહિત કરવા યોગ્ય થાય છે. બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવથી આત્મભજન પણ અત્યંત ખીલવા પામે છે અને તે બળનો ઉપયોગ બહુ સારી દિશામાં કરી શકાય છે; જેથી પરિણામે સકળ કર્મ ઉપાધિને ટાળી, અક્ષય અનંત સુખતા સ્થાનરૂપ મોક્ષ પ્રાપ્ત થઇ શકે છે. બ્રહ્મચર્યનો આવો અચિન્ત્ય પ્રભાવ બાણી સહુ કોઇ સર્જિત ભાઈ જુદોનોએ તેમાં અત્યંત આદર કરવો સુખ છે. વિદ્યાભ્યાસ કરવામાં વિદ્યાધીજીવન પર્યંત બ્રહ્મચર્ય પાળવાની અત્યંત જરૂર છે. કહ્યું છે કે જ્યાં સુધી પરિપક્વ અવસ્થા થાય ત્યાં સુધી ઝરલે પુરુષરૂપ વર્ષની અને સ્ત્રીએ ૧૬ વર્ષની વય થતાં સુધી બ્રહ્મચર્ય જરૂર પાળવું જોઇએ. આ પવિત્ર નિયમને તોડી જે અકાળે સંસાર વ્યવહાર કરે છે, વિપદાસંક્રિધી સ્વવીર્યનો વિનાશ કરી નાંખે છે તેમને પાછળથી વિપરીત પરિણામ આવતાં ભારે સોસવું પડે છે. આપણી આત્માની અધોદશાનું સુખ્ય દારણ એજ છે. આપણી દશા સુધારવા આપણે સહુએ ખંતથી સદ્ ઉદ્યમ સેવવો જોઇએ.

ખંતથી સદ્ ઉદ્યમ કરનાર સહેજે સકળ સુખ સંપદા પામી શકે છે.

‘દિદ્યોગિન’ પુરુષસિંહ મુપૈતિ લક્ષ્મીઃ’-ઉદ્યમી પુરુષરતનને લક્ષ્મી વરે છે. (પુરુષાર્થવન પુરુષસિંહને લક્ષ્મી સહેજે આપી મળે છે.) ‘પદં હિ સર્વત્ર શુભં નિધીયતે’-શુભ-શુભીનો સર્વત્ર આદર કરાય છે. (શુભો સમ સર્વત્ર પૂજા-સત્કારને પાત્ર થાય છે-પૂજાય છે અને મનાય છે.)

“કાયર-કાતર જનો કંઈપણ સત્કાર્ય પ્રતિજ્ઞાદિક, ભાંગ થવાના ભય માત્રથી આદરતા જ નથી, મધ્યમ જનો તેનો પ્રભાવ બાણી-સાંભળીને આદરે છે પણ વિ’ ૧ આપ્યે તે તજ દે છે પણ

દક્ષ-હાહ્યા-ચકોર જતો તો ગમે એવાં વિંન આવ્યે છતે પણ આવેલા સકાયને અંત ગુધી નિવહિ છેજ. ”

“ પ્રથમજ તપાગો કે તમે જે કાર્ય કરવા સંકલ્પ કર્યો છે તે હજીપણ ભર્યો છે કે નહિ ? અને જો તે સંકલ્પ દક્ષતા-હજીપણ ભર્યોજ હોય તો ગમે તેવાં વિંન ઉપસ્થિત થાય તોપણ તેથી તમે હગરો નહિ-ચલાયમાન થાશો નહિ-તેમાં અરગ રહેજો. ”

‘ દૈર્ઘ્યપૂર્વક ખત જારી રાખવાથી ગમે તેવાં દુષ્કર કાર્ય પણ સાધી શકાય છે. ’

‘ ચાકરી વગર ભાખરી નથી ’ ‘ ઉદ્યમ કર્યા વગર ફળ મળવાનું નથી. ’

‘ જેવું વાવરો એવું લજીશો. ’ ‘ જેવું મન ધાલશે એવું કમાશે. ’

‘ આપ મમાન બળ નહિ અને મેધ સમાન જળ નહિ ’

‘ જાતમહેનત (Self Help) ઉપર જ વિશેષ વિશ્વાસ રાખો-સ્વાશ્રયી બનો, બીજાના વિશ્વાસ ઉપર બેસી રહીને આલસ્યને નહિ પોષશો-નહિ વધારશો. ’

નિયમિત કાર્ય કરવાની રેવથી બહુ સરલતા-અનુકૂળતા થવા પામે છે.

‘ તમામ દરેક કાર્યમાં બને તેટલા નિયમિત (Regular) થાઓ-થવા પ્રયત્ન કરો. સરલતાથી અને સારી રીતે કાર્ય કરવાની એના જેવી બીજી કોઈ મરસ પદ્ધતિ નથી. નિયમિત કાર્ય કરનારો ગમે તેટલાં કામ મજાથી કરે છે અને અનિયમિત કામ કરનારા એકાઠ કામ કરવામાં પણ નારીપાસ થાય છે. ’

‘ લક્ષ્યપૂર્વક નિયમિત કામ કર્યા પછી જે વિમાન્તિ મળે છે તેમાં ખરી મીઠાસ આવે છે. કેમકે તેથી આત્મસંતોષ પ્રાપ્ત થાય છે. (ચિત્ત પ્રસન્ન રહે છે.)

‘અનિયમિતપણે કામ કરનારને આત્મસંતોષને બદલે બહુધા બળાષો થયા કરે છે. (ચિત્ત અપ્રસન્ન અને ઉદાસી રહ્યા કરે છે.)’

‘નિયમિત કામ કરનારને નિજ કાર્ય શક્તિમાં ઘટ્ટા બની રહે છે તેથી તે ધાર્મ્ય કામ ઉત્સાહપૂર્વક સારી રીતે કરી શકે છે તેથી ઉલટું અનિયમિત કામ કરનારમાં બને છે. આ વાત સ્વા-લક્ષ્ય સિદ્ધ સમજી શકાય એવી છે.’

પાત્રતા યોગે પ્રાપ્તિ થવામાં ઉદ્યમાદિની પણ જરૂર.

“કોઇ પણ અગત્યનાં કામ કરવા ઇચ્છનારે પ્રથમજ તેની ચોખ્ખતા મેળવવા મથન કરવું જોઇએ. (First Deserve and then Desire). ચોખ્ખતા પામી લેવાય તો કાર્ય સિદ્ધિ સુલભ થવા પામે,” એ નિર્વિવાદ સિદ્ધ છે. કારણ વગર કાર્ય સિદ્ધિ થઈ શકેજ કેમ ?

‘પુરૂષાર્થવડેજ સર્વ કંઈ સિદ્ધ થઈ શકે છે. પુરૂષાર્થને કંઈ પણ અસાધ્ય નથીજ માટેજ કહેવામાં આવે છે કે (Try and try) ઉદ્યમ કરો, ઉદ્યમ કરો, ઉદ્યમ કરો. ઉદ્યમ કરવા વડેજ અંતરાય તુટશે.’

‘ઉદ્યમ કર્યા છતાં તત્કાળ ફળ પ્રાપ્તિ થવા ન પામે તો નિરૂત્સાહ થવું નહિ. ધીરજ ધરીને ફળ પ્રાપ્તિ થતાં મુધી આડળ ઉત્સાહથી ઉદ્યમ કરી આગળ વધતા જવું એટલે આંતરે ફળ પ્રાપ્તિ આવરણ થશેજ.’

‘ઉદ્યમ સાથે નસીબ ચારી આપે છે, તો તત્કાળ પણ ફળ પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. સતત ઉદ્યમ કર્યા છતાં ફળ ન મળે તોજ દૈવને દોષ દેવો. તે પહેલાં દૈવને કે કાળને દોષ દઈ નિરૂદ્ધમી બની બેસવું નહિ.’

યદ્યપિ કાળ, સ્વભાવ, ભાવી ભાવ (નિયતિ), પૂર્વ કર્મ

અને ઉદ્યમ એ પાંચ સમવાયિ કારણ યોગેજ કોઇ પણ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે તોપણ તે સર્વમાં ઉદ્યમનેજ પ્રધાનપદ અપાય છે કેમકે તેના વડેજ ઘટતર કારણની ખાતરી થઈ ઉદ્દિષ્ટ કાર્ય સિદ્ધિ થવા પામે છે.

‘નિજ નિજ કર્તવ્યપરાયણ જનો સુખી થાય છે અને તેમાં બેઠરકાર રહેનાર અવશ્ય સીદાય છે-દુઃખી થાય છે. તેથી સહુએ સ્વસ્વકર્તવ્યનું જ્ઞાન અવશ્ય રાખવુંજ જોઈએ. સહુમાં સાધુઓનો તેમજ શૂદ્રસ્થાનો સમાવેશ થઈ જાય છે. પોતપોતાના અધિકાર મુજબ સહુએ સ્વ કર્તવ્ય-કર્મ કરવાનાં હોય છે તેની ઉપેક્ષા કરવાથી તેમને હાનિ સહુવી પડે છે અને નિજ નિજ કર્તવ્ય નિષ્ઠ રહેવાથી અંતે સકળ મુખ સંપદા સ્વાધીન થઈ રહે છે.’

‘કોઇ પણ કાર્ય સહસા અતિ ઉતાવળથી કરવું નહિ વિવેકથી વિચારી કાર્ય કરનારને સહેજે સકળ મુખ સંપદા આવી મળે છે. ગંભીર અને મહત્ત્વના કામ બહુ વિવેકથી અને ધૈર્યથી કરાવવાં જોઈએ તેમાં Hasto is wasto એ સાચું છે.

બ્રહ્મચર્યમાં આવતાં વિધ.

ગમે તે પ્રકારના વિધાર (રાગ) વગરનું અવિકારી-નિર્દોષ જીવન વહેતું તેનું નામ બ્રહ્મચર્ય છે. સ્પર્શ-નિર્દ્રિય સ્પર્શ-નિર્દ્રિય પ્રમુખ ઇન્દ્રિયોના વિષયોને વશ થઈ જઈ તેમાં આસક્તિ ધારવાથી, ક્રોધાદિક કપાયોને વશ થઈ આંધળા બની જવાથી, મન, વચન અને ક્રિયાને યોગ્ય નિયમમાં નહિ રાખતાં મોકળા મુક્તિ સ્વાધી અને ઈત્રી-પ્રમુખ ઉદાર ભાવનાથી દૂર ગઈ પુણ્ય સ્વાધ્યયેશ થઈ પશ્ચિમ ઇન્દ્રિય અનીતિ-અન્યાય આચરવાથી મુક્ત જનો પવિત્ર બ્રહ્મચર્યથી બેનશીખ રહે છે. જેઓ પુણ્ય નિયમ મુખમાં બ્રહ્મચર્ય પવિત્ર બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરતા નથી તે ભાઈજોડેનો સાચા (વાસ્તવિક)

સુખના ગંધને પણ પામી શકતા નથી. અશ્વઘ્ન યા વ્યભિચારી
 જીવનથી તેઓ ઘોતેજ ઘોતાના લવિષ્ય ઉપર સખ્ત દૃટકા મારે
 છે અને ઘોતાની સંતતિનું પણ સત્યાનાશ વાળે છે. વિષયાસક્ત
 જનોની સંતતિ પણ નિર્મોલ્કપ્રાય બને છે, જેથી તે તેમનું પા-
 તાનુંજ લહું કરી શકે નહિ, તો પછી, પરોપકાર કરવાનું તો
 કહેવુંજ શું ?”

બ્રહ્મચર્યનું ખરું બળ.

પરંતુ જેઓ ઉક્ત મઘળા વિકારોને વશ નહિ થતાં તેમને
 સંયમ વડે જીતી લે છે તેઓ ઘોતાનું જીવન નમ્રુનેદાર બનાવી
 શકે છે. વિદ્યાર્થી જીવનમાં તેઓ ખડુ સારો વિદ્યાભ્યાસ કરી
 શકે છે અને તેને ઉત્તમ આચાર વિચાર વડે સાર્થક-સફળ કરી
 શકે છે. ઉત્તમ પ્રકારના આચાર વિચાર વડે તેઓ, ઉત્તમ આત્મ
 બળ-ચારિત્ર બળ સંપાદન કરી શકે છે અને એવા ઉત્તમ આત્મ
 બળ-ચારિત્રબળવડે ખરેખર સ્વપર હિત એવ સાધી શકાય છે.
 બાહ્ય લક્ષ્મી તો તેની દારીજ થઈ રહે છે, બ્યારે જ્ઞાનાદિક ખરી
 લક્ષ્મીજ તેને પરમ પ્રિયા હોય છે. સઘપિ એવા આત્મસંયમી
 સાધુ જનો યશસ્વીર્તિની કરકાર ઓછીજ કરે છે તોપણ સહુ કોઈ
 તેમનાં ગુણોત્કીર્તન કરવા લલચાય છે અને તેમની કીર્તિ જગતમાં
 ગાજી ઉઠે છે. બ્રહ્મચર્યનું દ્રઢ સેવન કરવાથી સંકલ્પ શક્તિ એવી
 તો દ્રઢ થવા પામે છે કે તેના નિશ્ચયબળને હઠાવવા કોઈ સમર્થ
 ઘણ શકતું નથી અને એવા દ્રઢ નિશ્ચય બળ ઉપર જ સકળ
 કાર્યસિદ્ધિનો આધાર રહે છે; એવો જ્ઞાની પુરૂષોનો સ્વાનુભવ
 છે. વાસ્તવિક રીતે જોતાં અવ્યભિચારી-નિર્દોષ જીવન જીવવું
 એજ શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય સમજવાનું છે. એવું શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય જીવન
 જીવે તે પવિત્ર સ્ત્રી પુરૂષોની જ બલિહારી છે. તેમને સદ્ભ્રા-
 ધન્યવાદ ઘટે છે. ‘અશ્વઘ્ન સેવન યા વિષયાસક્તિ અથવા વ્યભિ-
 ચારી જીવન જ સકળ આપદાઓનું મૂળ છે.’

આરે જ્યારે ઓકઓક ઇન્દ્રિયના દોષથી પતંગીયાં, ભમરા, માછલાં, હાથીઓ અને હરણીયાં દુર્દશાને પામે છે ત્યારે જે પાંચે ઇન્દ્રિયોને વશ થઈ મોકળી મૂકી દે છે તે મૂક જનોની દુર્દશાનું કહેવું જ શું? ઇન્દ્રિયોના વિષયો-ગજદ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ ભોગ્યતાં મધુર લાગે છે પણ પરિણામે તે બધાય કિંપાકના ફળની ઘેરે માણનાશક નીવડે છે, તેમજ ખરજ ખણવાની ઘેરે પ્રથમ મીઠાં લાગે છે પણ અંતે દુઃખદાયક નીવડે છે. વિષ તો ખાધું છતું જ માટે છે ત્યારે વિષયભોગનું તો સ્મરણ થતાં જ સંતાપ થાય છે. પાંખ ઉઠાયેલાં પંખીઓ જેમ નીચે પડકાઈ પડે છે તેમ સુશીલતા યુક્ત વગરના જીવો ધાર સંસાર માયગમાં પડકાઈ મરે છે. જેમ મુઘધ્યાન હાડકાંને ખાવા જતાં દુઃખી થાય છે તેમ મુઘજનો વિષય સુખનો સ્વાદ લેવા જતાં પરિણામે અનેક આપદાને જ ઊભી કરે છે.

અબ્રહ્મ સેવાનાં માર્ગો ફળ.

માન (મર્યાદા) વગર મૈથુન કીટા યા વિષયામહિત વડે વધ્યત્વ (સંતાન ગહિતપણું) પ્રાપ્ત થાય છે યા તો માલ વગરની-નમાદી બહુ મજા પેદા થાય છે આત્યંત વિષયામહિત યા વિષયાંધતાથી વૈધવ્ય-વિદ્વવાપણું અથવા ગંદાપો આવે છે. એ ઉપરાંત ધર્મ કર્મમાં પણ કોઈ સારે અંતગમ્ય નડે છે એ આદિ અનેક આપ-દાથી બચવાનો ઉત્તમ માર્ગ એ છે કે આપણે આપણી વિષય ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં રાખી બ્રહ્મચર્યના પ્રાણભૂત નિજ વીર્ય-શક્તિનું સારી રીતે સંગ્રહણ કરવું એવીજ સર્વ ઇષ્ટકાર્યની સિદ્ધિ થઈ શકે તેમ છે, એ કદાપિ વિસરી જવું જોઈએ નહિ.

શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાલન યોગ્ય પ્રતિબંધક નિયમો.

૧-મદીન-વિષયી વાતાવરણમાં વસવું નહિ. ૨ કામોત્તેજક કથા કહેવી કે સાંભળવી નહિ, ૩ કામોત્તેજક વિષયાસન સેવવાં

નહિ. ૪ વિષય-ઇન્દ્રિય પ્રમુખને નિરખી નિરખીને જોવાં નહિ.
 ૫ નજદીકમાં સીપુરૂપ કામ કથાદિક કરતાં હોય ત્યાં ઊભા રહેવું,
 બેસવું, સુવું કે નિવસવું નહિ. ૬ પ્રથમાવસ્થામાં કરેલી વિષય-
 ક્ષીઠાને યાદ કરવી નહિ. ૭ સચિત-રસકસ ભરેલાં માદક ખાન
 પાન કરવાં નહિ. ૮ સડો-નીરસ આહાર પણ વધારે પ્રમાણમાં
 લેવો નહિ. ૯ શરીર શોષા વધારવા ઉદ્ભટ વેષ-શૃંગાર, તેલ
 મર્દન અને ઉગરણાં પ્રમુખ વિભૂષા કરવી નહિ.

શુદ્ધ પ્રહલયર્યાની રક્ષા અને અભિવૃદ્ધિ

માટે વિધાયક નિયમો.

૧ શુદ્ધ-નિર્મળ-અવિકારી વાતાવરણમાં જ વસવું. ૨ શાન્ત
 વૈરાગ્યરસ ઉપજે એવીજ ધર્મકથા કહેવી કે સાંભળવી. ૩ જોધી
 અનેક પ્રકારના વિષય વિકારો ઉપશમી જાય એવાંજ આસન-
 પદ્માસન, વીરાસન પ્રમુખ યોગાસન અને મુદ્રાને ધારણ કરવા
 લક્ષ રાખવું. ૪ પરમ શાન્ત જિનમુદ્રાને યા સંત સુસાધુમુદ્રાને
 નીરખી આત્મનિરીક્ષણ કરવું-વિષય કપાયને શમાવી કેવા. ૫
 સંત સંગતિ કે સદ્ગુણી જ્ઞાની સંગાતે જ ગાછી કરવી. ૬ કરેલી
 મુકૂત કરણીને અનુમોદવી અને અભિનવ મુકૂત કરણી કરવા ખત
 રાખવી. ૭ સદાય ત્રેમથી જ્ઞાનામૃતતું પાન કરવું. ૮ નકામી કુથ-
 લીમાં વખત શુભાવી નહિ હતાં ઉત્તમ ચરિત્રે સંભારવાં અથવા
 ગમે તે પ્રસંગમાંથી મુખોધ મેળવી લેવા લક્ષ રાખવું. ૯ શુદ્ધિ-
 બળ, વાગૂબળ અને દૃઢ્યબળ (વિવેક શક્તિ) ખીલે એવા શુદ્ધ
 સાત્ત્વિક ધોરાક (ખાનપાન) થી શરીરબળ વધારવા સ્વવીર્યનો
 સંચય કરી તેનો જેમ જને તેમ સદુપયોગ કરવો.

નમુનેદાર પુત્ર રત્ન કે પુત્રી રત્નને પેદા કરવા

સ્ત્રી પુરૂષે અવશ્ય રાખવું જોઈતું લક્ષ.

૧ પરિપક્વ વય થયા પછીજ પુત્ર રત્નની ઈચ્છાથી જ
 પૂર્ણ તદુરસ્ત સ્થિતિમાં જ યોગ થવો જોઈએ.

૨ તુચ્છ પુણ્યલિંગ મુખની ઈચ્છાથી નહિ જ પણ વિગુરુ
ભાવનાથી નિર્દોષ મળ ઉત્પન્ન થવી જોઈએ.

૩ બાળક ગર્ભમાં આવ્યા પછી વિવિધ મેવન બંધ થવું જોઈએ.

૪ બાળક સ્તનપાન કરતું રહે ત્યાં સુધી શ્રી પુરુષ અવશ્ય
બ્રહ્મચર્ય પાળતાં રહેવું જોઈએ.

૫ બાહ્ય-શિશુવયમાં મલીન સંસ્કારોથી બાળકો બચવા
પાત્રે એવી ચીજો વહીવટમાં મળવી જોઈએ.

૬ કામોદીપક યા ઉત્તેજક અથવા વિકારજનક પદાર્થોનું
સેવન બંધ થવું જોઈએ.

૭ બ્રહ્મચર્યના પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ લાભો યોગ્ય વખતે
બરાબર સમજવા જોઈએ.

આવા પવિત્ર નિયમોશુદ્ધ જીવન વહતા સ્ત્રી પુરુષોથી ઉત્પન્ન
થતી મળ જ સ્વપર કલ્યાણ કરી શકશે.

સ્વદેશ કે સમાજનો ઉદ્ધાર કરવા આવા પુત્ર રત્નોજ
સમર્થ થઈ શકે છે અને એવાં પુત્ર રત્નો ઘેરા કરવા માટે ઉપર
જણાવ્યા મુજબ શ્રી પુરુષોએ પવિત્ર નિયમો અક્રિત કરીને ઉત્તમ
ઉદ્દેશથી નિયમિત રીતે નિજ વીર્યના સંરક્ષણરૂપ બ્રહ્મચર્યનું
પાલન કરવું જ જોઈએ. ઉપર જણાવેલાં પવિત્ર નિયમોનું ઉદ્દેશન
કરી વિવિધ મુખની લાલસાથી મૈથુનક્રિયા અમર્યાદિત રીતે કરવાથી
આપણી જે અધોદશા થવા પામી છે તેમાંથી જે આપણે કદાપિ
મુક્ત થવું જ હોય તો સંત સુસાધુજનોએ દેશના અને સમાજના
લાભ માટે ભક્તજનોને યા દેશહિતચિન્તકોને બ્રહ્મચર્યના પાલ-
નથી થતા સફળ લાભો સારી રીતે સમજાવી, તેમના મનમાં એવા
તો ઠસાવવા જોઈએ કે ગમે તેવી લાલસા કે સંયોગોને વશ થઈ
નહિ જતાં તેઓ બ્રહ્મચર્યના સખત પણ શુદ્ધ નિયમોને અનુસરી
નિજનિજ વીર્યનું સંરક્ષણ કરી, પરિણામે પવિત્ર મળને જ ઉત્પન્ન

કરી શકે અને છેવટે પ્રભુ લક્ષિતપરાયણ થઈ સ્વસ્વહિત સુખે સાધી શકે, ત્યારે તેમનાથી ઉત્પન્ન થયેલી પવિત્ર પ્રજા પોતાના અચળ વીર્ય પરાક્રમથી વિદ્યા-કળાના બધે નિજ કર્તવ્ય સમજી નિજ નિજ દશ કે સમાજનો ઉદ્ધાર કરવા સમર્થ થઈ શકે અને પરિણામે અનેક લબ્યાત્માઓનું પણ હિત થઈ શકે.

જ'બ્બકુમાર, સુદર્શન એથી, સ્થૂલભદ્રમુનિ અને વિજય શેઠ વિજયા શેઠાણી જેવા જ્વલંત દ્રષ્ટાંતો જાણી તેમને આદર્શ રૂપ લેખી સ્વજીવન અંકિત કરવું જોઈએ. એવા પુત્ર શતોની આપણને બહુ જરૂર છે. 'પંજ કહ્યું છે કે 'Charity begins at home' 'Example is better than Precept' એ ન્યાયે આપણે જાતેજ બને તેટલું બ્રહ્મચર્ય પાળવા પ્રયાત્નશીલ થવું જોઈએ. આગળ થઈ ગયેલા આદર્શ જીવનરૂપ અનેક ઉત્તમ સત્તા સતી-ઓનાં પવિત્ર નામોનું આપણે પ્રભાતે સ્મરણ કરીએ હીએ તે તેમના જેવા પવિત્ર શીલવંત થવાના હેતુથી જ હોવું જોઈએ અને જો એવી ઉત્તમ ભાવનાથી આપણે તેમને સ્મરી તેમની જેવા થવા તેમના અંકિત માર્ગે ચાલીએ તો એટલખત તેમના જેવાજ થઈ શકીએ, એ બનવા ભોગ વાત છે; માટે આપણે પ્રમાદાચરણ તણ પુરૂષાર્થી બનવું જોઈએ, એજ આપણી આખાદીનો અકસીર ઉપાય છે; તેને આદરવા સદ્દેશ્ય બંધુઓ અને ખહેનો આદરવંત થાઓ એમ ઇચ્છી અર્હાંજ વિરજું છું.

શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય જીવનથી આપણી ભાતી મજા ઉપર થતી અદ્ભૂત અસર,

કેઈપણ પ્રકારનાં દોષ યા વિકાર વગેરેનું સહજ સ્વાભાવિક અવિકારી-નિર્દોષ જીવન વહેવાને માટે બ્રહ્મચર્ય પાલન કરવાની અનિવાર્ય જરૂર છે. કેઈ પણ રીતે નિજ વીર્ય-શક્તિ મુશક્તિ

રાખવા ઉપરાન્ત તેનો શિષ્ટ પ્રયોગના વચનાનુસારે સારામાં સારો ઉપયોગ કરવામાટે બ્રહ્મચર્ય પાળવાની બહુજા જરૂર છે. બ્રહ્મચર્યથી નિજ વીર્ય સુરક્ષિત રહે છે અને તેથી અનેક ઉપયોગી કાર્યો કરી શકાય છે. જો બચપણથીજ પોતાનાં બાળકોનાં હિત માટે તેમનાં ઉપર શુભ સંસ્કારો પાડવા માતૃપિતાદિક વડીલજનો પૂરતી ઠાળછ રાખે અને તેમનાં ઉપર કોઈપણ પ્રકારના મદીન સંસ્કાર પાડવા ન પામે એવી પૂરતી ચીવટ રાખે તો તેમનાં બહાસાં બાળકોની ઉત્પત્તિ ઘણી વહેલી થવા પામે; એ નિઃસંદેહ સત્ય છે. બાળકોનાં તન મન કે વચન ઉપર કોઈ જાતની માઠી અસર ન થાય માટે ગર્ભાધાનથી માંડી માતૃપિતાદિક વડીલોએ કોઈપણ પ્રકારના મદીન આચાર વિચાર કે વચનનો વ્યાપાર કરવો કશવવો કે અનુભવવો નહિ, પણ પોતાના તન મન અને વચનથી શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળવા પૂરતું લક્ષ રાખ્યા કરવું. માતૃપિતાના સુખ સંયોગથી ગર્ભાધાન રહે છે, તેથી તેઓ તે વખતે જેવો વિચાર સેવતા હોય છે તેની અસર ગર્ભ ઉપર થવા પામે છે અને ત્યાર પછી પણ માતાદિ જેવા આચાર વિચારાદિ સેવે છે તેની અસર પણ બહુધા ગર્ભ ઉપર થવા પામે છે. આવા શુભ હેતુથીજ માતા ત્રિશલાદેવીએ પોતાના ઉત્તમ ગર્ભની રક્ષા નિમિત્તે જે જે શુભ ઉપાયો સેવ્યા હતા તે સઘળી માતાઓએ આવશ્ય લક્ષમાં લેવા અને આદરવા ઉત્સુક થવું જોઈએ. ઉત્તમ ગર્ભના પ્રલાવથી માતાને જે કોઈ શુભ મનોરથ થવા પામે છે, તે સઘળા શુભ મનોરથ પૂરા કરવા એ પતિની ખાસ ડ્રેજ છે. આવા એક અતિ અગત્યના વિષયમાં બેદરકારી કરવાથી કેટલું બધું વિપરીત પરિણામ આવે છે તેનું જ્ઞાન પણ અજ્ઞાન પતિ-પત્નીને હોતું નથી. તેથીજ કેટલીક વખત માતાઓને ગર્ભસ્રાવ અથવા કસુવાવડ થવા પામે છે, શરીરમાં શૂલ કે સજ્જા આવવા માંડે છે અને પ્રસૂતિ વખતે માતાને હારે વ્યથા સહન કંવી પડે છે. આવા અનેક દોષથી મુક્ત થવા સ્વપર લાલ સચવવા માટે

જ્યારથી ગર્ભાધાન રહે ત્યારથીજ ગર્ભની રક્ષા નિમિત્તે માતાપિતાએ વિવિધ વિકાર તથા નિર્દોષ બ્રહ્મચર્ય પાળવા પૂરતું લક્ષ રાખવું એ એક અતિ અગત્યની વાત છે અને જેવા પ્રકારના ઉત્તમ લક્ષણવાળા બાળકની પ્રાપ્તિ કરવા તેઓ ઈચ્છતા હોય એવા પ્રકારનાંજ આચાર વિચાર અને ગીત ગાનાદિક ગર્ભાધાન થયા પહેલાં અને ગર્ભ પ્રસૂતિ પર્વત તેમણે કર્યા કરવાં જોઈએ, એ પણ અનેક અનુભવી જનોતું કથન લક્ષ રાખવા યોગ્ય છે. સુસ્ત અને સદૃઢ્ય લાઈ ખડેનોજ આ કથનતું ઉત્તમ રહસ્ય સમજી શકે છે.

બ્રહ્મચર્ય સંબંધી વ્યવહાર શિક્ષણ.

બચપણથીજ માંડી બાળકોને તેમણું ભવિષ્ય સુધારવા માટે તેમનાં માત પિતાદિક વડીલોએ એવા ઉત્તમ પ્રકારનાં આચાર વિચાર અને વચન વ્યવહારવડે દેવી દમ્ભ સંસ્કારિત કરવાં જોઈએ કે તેમની ઉન્નતિ સધાવામાં કરી મુરરીખત થાવે નહિ, બાળકોને બાલ્યવયમાં તેમની આમપામ જેવું તેમને જોવાતું કે સાંભળવાતું મળે છે તેમાંથી તેમની ચત્તજ દ્રષ્ટિથી જોઈ કે કાનથી સાંભળીને તેઓ તેવું બહુધા અનુકરણ કરતાં રીખે છે; તેથી તેમને કશું નબળું કે નિર્માલ્ય જેવું જોવાતું કે સાંભળવાતું બતવા ન પામે એવી ખાસ સંભાળ, તેમની રક્ષા કરનારાઓએ રાખવી જોઈએ, એટલુંજ નહિ પણ તેમનાં ખાનપાનના નિયમે માટે પણ ઘણીજ સાવચેતી રાખવી જોઈએ. બાળક જ્યાં સુધી સ્તનપાન કરતું રહે ત્યાં સુધી માતાએ કોઈ પણ વિકારવાળા પદાર્થનું સેવન નહિ કરતાં શુદ્ધ સાત્ત્વિક પદાર્થનુંજ સેવન કરવું જોઈએ અને બ્રહ્મચર્યનું પણ પાલન કરવા પૂરતું લક્ષ રાખવું જોઈએ. ત્યાર પછી પણ બાળકોનાં આહાર વિહાર સંબંધી તેમનાં વડીલોએ યોગ્ય સંભાળ ખાસ કરીને રાખવી જ જોઈએ અને તેમને બહુ સારી સોખતમાંજ રાખી ઉછેરવાં જોઈએ. પછી જ્યારે

તેમને વિદ્યાભ્યાસમાં જોડવા જેવું વય પ્રાપ્ત થાય ત્યારે સારા ગુરીલ
અને અતુલવી શિક્ષકની દેખરેખ નીચે બીજા નિર્દોષ અને માયાળુ
બાળ વિદ્યાર્થીઓની જોડમાં કોઈએક એવા સારા વિદ્યાલયમાં મૂકવા
જોઈએ કે જ્યાં તેમને ગમત સાથે અસ્ખલિત જ્ઞાન મળતું રહે, એ
રીતે ઉત્તરોત્તર તેમને જ્ઞાન વૃદ્ધિ થયાં કરે એવો ઘટિત પ્રયત્ન કરી દેવો
જોઈએ, તેમને વિદ્યાભ્યાસ કરતાં કદાપિ કંટાળો ન આવે પણ સુખ
ચેતથી વિદ્યાભ્યાસ કર્યા કરે એવા પ્રકારની તેમને તન મનની કસરત
જોડે જોડે મળતી રહેવી જોઈએ. તેમની પરિપક્વ વય થાય ત્યાં
મુધીમાં તેમનો વિદ્યાભ્યાસ લગભગ પૂરો થઈ જવો જોઈએ, એ-
ટલુંજ નહિ પણ તેમાં તેમને ખરેખર લહેજત પડે એવા ચોખ્ખ
ક્રમથી તેમનો વિદ્યાભ્યાસ ગ્રાહવાયો જોઈએ, સાથે સાથે નીતિનાં
તેમજ ધર્મનાં સાદા તત્ત્વો પણ તેમને સમજાવવાં જોઈએ જેથી તેમનું
છત્રન તેમને પોતાને તેમજ અન્ય જનોને પણ એક આશિર્વાદ
રૂપ થઈ શકે, જ્યાં મુધી તેમનો વિદ્યાભ્યાસ રાફે રહે ત્યાં મુધી
તેમણે શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળવુંજ જોઈએ. આજ કાળ પણ દેટલાક
સુમરિહ છુટકુંજોમાં એજ નિયમને અતુમરી પુત્રને ૨૫ વર્ષ
ની વય થતાં મુધી અને પુત્રીને ૧૬ વર્ષની વય થતાં મુધી
શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પળાવવામાં આવે છે તેથી તેઓ બહુ બલિષ્ઠ,
વીર્યવાન, તેજસ્વી, કાન્તિવાન, પ્રતાપી, હિમ્મતવાન, ઉત્સાહી
અને પરદુઃખભાંજક બને છે એવા સુશિક્ષિત બ્રહ્મચારી યુવકો
જ ખરેખર દેશને આશોર્વાદ રૂપ નીવડે છે. ઇતિ રામ.

લી. પવિત્ર શાસનરૂચી સુનિ કપુરવિજયજી.

બ્રહ્મચર્ય.

પ્રાણભૂતં ચરિત્રસ્ય, પરબ્રહ્મૈકકારણમ્ ।
 સમાચરન્ બ્રહ્મચર્યં, પૂજિતૈરપિ પૂજ્યતે ॥ ૧ ॥
 ચિરાયુષઃ સુસંસ્થાના, દદસંહનના નરાઃ ।
 તેજસ્વિનો મહાવીર્યા, ભવેયુર્બ્રહ્મચર્યતઃ ॥ ૨ ॥

—યોગશાસ્ત્રે.

ભાવાર્થ—ચારિત્રના પ્રાણભૂત-અગરૂપ અને પરમાત્મપદ પ્રાપ્તિના અમોઘ કારણરૂપ બ્રહ્મચર્યને પાળનાર, પૂજિતવડે પણ પૂજ્ય છે. બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવથી (પુન્યશાળી) પુરૂષો હીર્માયુષી, સુદૃઢ આહારેના, દૃઢ શરીરબાંધાવાળા, તેજસ્વી (આજેજ્ઞ) અને મહા પુરૂષાર્થવંત નીવડે છે. વળી કહ્યું છે કે—

મંત્ર ક્રોડે જગ જશ વધે, દેવ કરે રે સાનિધ્ય;
 બ્રહ્મચર્ય ધરે જે નરા, તે પામે નવ નિધ. ૧
 શેઠ સુદર્શનને ટળી, શૂદ્ધી સિંહાસન હોય;
 ગુણ ગાય અગનેરે દેવતા, મહિમા શીલનેરે જોય. ૨
 મૂળ ચારિત્રતું એ ભલું, મમકિત વૃદ્ધિ નિદાન;
 શીલ સહીલ ધરે છકે, તસ હોય મુજસ વખાણ.
 પાપસ્થાનક થોડું વરજીએ. ૩

—શ્રીમાન્ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયકૃત સ્વાધ્યાયે—

“શરીરના પાપારૂપ માત્ર ધાતુઓ પૈકી છેવટના અને અમ-
 પદ લોગવતા શુદ્ધ (વીર્ય) તું સંરક્ષણ કરવું તે બ્રહ્મચર્ય કહેવાય છે.”

આ લક્ષણ સ્વૂલ દ્રષ્ટિથી બાધવામાં આવ્યું છે; પરંતુ ખારી-
દીથી વિચાર કરતાં બ્રહ્મચર્યનું લક્ષણ “વિવચાભિલાષથા નિવૃત્ત
યતું” તે છે, તેને લીધેજ વીર્યનું સંરક્ષણ થઈ શકે છે; એટલે
કે-જેટલે જેટલે અંશે વિવચલાલસા નામુદ્ થાય છે તેટલે તેટલે
અંશે વીર્યસંરક્ષણ થઈ શકે છે, તેથી વીર્યસંરક્ષણને પણ બ્રહ્મચર્ય
કહેવામાં આવે તો તે યુક્ત જ છે

પ્રારંભ કાળ.

લોકદ્રષ્ટિએ બ્રહ્મચર્યની શરૂઆત જ્યારે બાળક લગભગ સાત
વર્ષે બંધવાને યોગ્ય થાય છે, ત્યારે થાય છે; પરંતુ વિચાર કરતાં
જણાય છે કે-ખરેખરી શરૂઆત તો બાળક જ્યારે માતાના
ગર્ભમાં હોય છે ત્યારથીજ થાય છે. આ વાતનીચેના ઉદ્દેશથી
રૂપે સમજાશે;—

આજ સવારે વાવેલો અનાજનો કણ વજ્ર દીવસે કણગાના
રૂપમાં દેખાય તે પહેલાં-એટલે વચસા વખતમાં ઉગવાની ક્રિયા
બંધ હતી એમ કોઈ વિચારશીલ નહિં માને. પરંતુ દરેક સમયે
ઉગવાની ક્રિયા ચાલુ છતાં જ્યાં સુધી અંકુસરૂપે અદ્યતનવાતી
નથી ત્યાં સુધી તે ક્રિયાને અદ્રશ્ય કહેવામાં આવે છે.
આંગળી ઉપર નખો કપાયા પછી પાંચ સાત દીવસે અમુક
પ્રમાણમા વધેલા જણાય છે, તે પહેલાં પણ તેઓની વૃદ્ધિ
અદ્રશ્ય રૂપે ચાલુ જ હતી; જન્મેલ બાળકનું નાનકડું શરીર
તરૂણાવસ્થાના વિશાલ આકારમાં પરિવૃત્ત થયું, તે પહેલાં પણ
દરેક સમયે થોડું થોડું વધુજ હતું. તાત્પર્ય એ છે કે-વસ્તુ-
ઓની બીજરૂપે કે કારણરૂપે અદ્રશ્યપણે શરૂઆત ક્યારનીએ
થએલી હોય છે, તો પણ તેનું દરરૂપે અમુક વખતે અમુક પ્ર-

આણમાં જ થાય છે; તેવી રીતે સ્ત્રી કે પુરુષ શુક્રનું સંરક્ષણ કરતા હોય, દુર્યપયોગ ન કરતા હોય, તે વખતે બ્રહ્મચર્યવાન કહેવાય છે; પરંતુ તેઓમાં બ્રહ્મચર્યના મૂળભૂત સંસ્કારો ગર્ભાવસ્થામાંથી દાખલ થયેલા હોય છે. નેપોલિયન ગર્ભમાં હતો તે વખતે તેની માતાએ યુદ્ધના વીરત્વજનક ચિત્રો જોયાં હતાં, તેથી નેપોલિયન રણવીર થયાની વાત મુખ્યસિદ્ધ છે. મેધ, તોષ, બંદુકના કે ખીલ કોઈપણ ભયાનક અવાજને સાંભળી ભયથી ધર-ધર કંપનારી ગર્ભિણી સ્ત્રીઓનાં બચ્ચાં સાહસિક, વીરમૂર્તિ કે નીહર થયાની વાત કોઈએ સાંભળી છે? અનિષ્ટ પ્રસંગ આવ-વાથી કે અજ્ઞાનતાને લીધે કોઈ સામાન્ય પ્રસંગમાં પણ વારંવાર રૂદન કરતી-અશુભાંખી ગર્ભિણીનું બાળક ઉદાસી ચહેરાનું અને વીલા મોહાકાનું ન થયાનું ઉદાહરણ મળી શકશે ખરું? નિર્ભયીક હાંસી-કહ્કા કરી અધરિત વિનોદ કરનારી ગર્ભિણી સ્ત્રીઓની સંતતિ પણ મશકરીઓર અને દોષબાજબ થાય છે. હુયોપાદયનું જ્ઞાન કરી, જાગતી વિવેક તંત્રીથી શાંત ભાવનામાં મશયુલ રહેનારી ગર્ભિણી સ્ત્રીનું બાળક માતા કરતાં વિપરીત પ્રકૃતિનું ભાગ્યેજ જોવામાં આવશે. મુસલમાન, બંગાળી કે કોઈ પણ માંસભક્ષી પ્રજાનાં બાળકમાં તે દૂધ પીવાની અવસ્થામાં હોય છે ત્યારથી જ અભક્ષ્ય ખાવાનાં અને તેના ઉપર ધૂણા ન કરવાનાં ઘણાં સંસ્કારો અદૃશ્યપણે દાખલ થયેલા હોય છે, તેથી જ જ્યારે તે અનાજ કે ખીચુ વસ્તુઓ ખાવાની રિથિતિમાં આવે છે ત્યારે તેને રૂચિપૂર્વક માંસ કે મધ લેવામાં કશો પણ સંકોચ થતો નથી. માનવ જાતિમાંજ આવા ઉદાહરણો મળે છે એમ નથી, પરંતુ પણ પક્ષી વિગેરે તમામ પ્રાણીઓમાં આનુવંશિક (પરંપરાગત) સંસ્કારનો કમ જલધોધની પેઠે ચાલુ જ છે. જે સ્ત્રી ગર્ભાધાન પછી વિષયલાલસાની પ્રદિમ જ્વાળામાં પોતાની

આહુતિ નથી આપતી, શૃંગારની સજ્જવેશમાં પોતાના કર્તવ્યની પરિસમાપ્તિ નથી જોતી, પોતાના પતિ સાથેના વ્યવહારમાં પણ આસક્તિથી ન પ્રવર્તતાં જરૂર જોઈલાજ વાતચિત વિગેરે વ્યવહારોથી નિર્વાહ કરે છે, દુર્વિચારોના વાવાઝાડોમાં સપડાતી નથી, સખીઓ કે બીજી સ્ત્રીઓ સાથે નજાજે તેવા વાર્તાલાપ કે હલકા પ્રકારના ગીતોમાં ભાગ લેતી નથી, દુઃકમાં પોતાનું મન કાષ્ઠમાં રાખી ધૈર્યથી ઇન્દ્રિયોને કબજામાં રાખે છે અને એક પણ દુઃસંસ્કાર ઉત્પન્ન ન થવા પામે તેની બરોબર કાળજી રાખે છે; તેની સંતતિ સુદર-સુપદ આકાંક્ષી, ઓજસ્વી, પુરૂષાર્થવાળી, મન ઉપર અસાધારણ કાષ્ઠ મેળવનારી, આધ્યાત્મિક બળનો વિકાસ કરવામાં કારણભૂત બલિષ્ઠ શરીર અને મનોબળ ધરાવતી તથા બ્રહ્મચર્યના દૃઢ સંસ્કારવાળી ઉત્પન્ન થાય છે. તેથીજ બ્રહ્મચર્યના સંસ્કારોનો પ્રારંભ શરીરની ઉત્પત્તિ સાથે થાય છે, એમ જે ઉપર આલેખવામાં-હોવામાં આવેલું છે તે વાત વિચાર કરી જોતાં યુક્ત લાગશે.

શરીરબળ અને વિચાર બળની અતિ આવશ્યકતા.

જગતમાં રહેનારા અનંત પ્રાણીઓના સમુદાયમાં એક પ્રાણી બીજા પ્રાણી કરતાં એકપણાનું સોલાગ્ય લોગવતું હોય છે તેનું કારણ માત્ર શરીરબળની કે મનોબળની અધિકતા જ છે. હુનરો, લાખો કે કરોડો નિર્બળ શરીરના કે નિર્બળ મનના મનુષ્યો જ્યારે સર્વદા તાબેદારી લોગવે ॥ ત્યારે થોડી સંખ્યાના થણ શરાર અને મનોબળમાં એકતા લોગવનાર મનુષ્યો તેમના ઉપર હકુમત ચલાવે છે. બળવાન અને બુદ્ધિમાન થણ એજ રતતંત્રતાનું લક્ષ્ય છે. શરીર અને મનોબળમાં પાછળ પડી રહેલી

પ્રજ્ઞ શુ' સક્ય ગણાશે? આ વ્યવહારદૃષ્ટિથી આગળ વધી જોઈએ તો જણાશે કે શરીર અને મનોબળની સર્વોત્તમ ઐક્યતા વિના પરમ પુરુષાર્થ (મોક્ષ) સંભવતો જ નથી, એ શ્રી મહાવીર પ્રભુના ઉપદેશ અને શુદ્ધિથી સિદ્ધ થાય છે. વજ્રનુપલનારાય-સંધ્યણુવાળા જીવો મોક્ષને ચોગ્ય છે અને જે વધારેમાં વધારે શુદ્ધ વિચારવાન હોવાથી જ્ઞાનાવરણીયાદિક કંઠોનો નાશ કરે છે તે જ મોક્ષ મેળવે છે. આ સિદ્ધાંતો પણ શરીર અને મનોબળ વધારવાની જ આવશ્યકતા સૂચવે છે.

મનોબળ અને ચારિત્રબળમાં શરીરબળની આવશ્યકતા.

શરીર નિર્બળ હોય, છાતી કમજોર હોય અને મસ્તકમાં પીઠા થયા કરતી હોય તો શુદ્ધ વિચારો કે મનઃશક્તિથી સેવાતાં બીજાં કામો નિયમિતપણે અને સારી રીતે થઈ શકતાં નથી. હુશિયાર વિદ્યાર્થી, વકીલ, ડૉક્ટર કે બીજાં કોઈ વિચારથી કામ કરનારે જે શરીરે નિર્બળ હોય તો તે પુષ્ટ શરીરના તેવા બીજા હરીફો કરતાં ઘણી વખતે પાછળ રહી જાય છે. ઘણું વાંચવામાં, મનન કરવામાં, લખવામાં, ચર્ચા કરવામાં, શોધનું નિદાન કરવામાં, આપણે પ્રયોગ કરવામાં, તકરારનું ખર્ચ કરવું શોધી કાઢવામાં, ચોથા શિક્ષા કરવામાં અને ન્યાયસર ફેસલો ધરી કાઢવામાં ફક્ત મનોબળથી કામ નહીં ચાલે, પરંતુ સાથે શરીરબળની પણ ભારે જરૂર છે. કેટલાક વિદ્યાર્થીઓને ચોતાનો વિષય સારી રીતે પકો હોવા છતાં ફક્ત માંદગીને ક્ષીણે પરીક્ષામાં ન બેસતાં શું કોઈએ નથી જોયા ?

શરીરબળની જેટલી જરૂર વિચારબળમાં છે તેટલી જ બહુકે તે કરતાં પણ વધારે જરૂર શુદ્ધ-અહમ આત્મશુદ્ધિ યા વિદ્યાસ રાખવામાં અને ઇન્દ્રિયનિયંત્ર (ચારિત્રબળ) પ્રાપ્તિ

કરવામાં છે. નિર્જળ શરીરના મનુષ્યે કોઈ પણ જાતનો દુઃ
નિશ્ચય કર્યો હોય તો તે શું થકી શકશે? અથવા તો તે શું
સારી રીતે પાર પાડી શકશે? ચારિત્ર્યજળ પ્રાપ્ત કરવામાં પણ
શરીરબળની ભારે આવશ્યકતા સ્વીકારવી પડે છે.

શીત પ્રદેશમાં ઉત્તર ધ્રુવની યાત્રા કરવાના કે ધીજાં કાંધ
મહત્વનાં કામ કરવાના અડગ નિશ્ચયને નિર્જળ મનુષ્ય કર્યાં
સુધી વળગી રહી શકશે? તાકાત વિનાના માણસો અડગ નિશ્ચયને
વળગી રહી શકતા નથી અને મન ઉપર પણ અંકુશ રાખી
શકતાં નથી. જ્યારે નિર્જળતાથી મનની અંચળતા (અસ્થિ-
રતા) વધે છે ત્યારે બીજી ઇન્દ્રિયોની અંચળતા વધે તે પણ
ફનાભાવિક છે. અંચળ મનવાળો, આકર્ષક અને અધઃપાતના
કારણભૂત જુદી જુદી ઇન્દ્રિયોના વિષયોથી ભ્રમવાને હાથતા
છતાં પણ કદાપિ ખચી નહીં શકે જેઓ ઇન્દ્રિયોને અપ્રદિત
વિષયોથી રોકી શક્યા છે તેઓમાં કોઈ પણ અંચળ મનવાળો
સાંભળ્યો કે જોયો છે? મનની પૂરેપૂરી સ્થિતિતાને લીધેજ
માણસજાત નિયમિત રહી શકે છે તેમજ રોગો અને કૃમીરોગોના
હુમલાઓથી ખચી શકે છે જેઓ ઇન્દ્રિય સંયમના મિલ્કાનો
આશ્રય નથી લેતા એટલે જેઓ ભારે ચીવટથી ઇન્દ્રિયનિયંત્ર
નથી કરતા તેઓ ભલે એકવાર બલવાન કે બુદ્ધિમાન હોય તો
તેઓનો અધઃપાત મહસાજ શરૂ થાય છે.

શરીર તરેહ તરેહના રોગોનું લોગ સ્થાન બનતું જાય
છે, બુદ્ધિના ધીજે સડતા જાય છે અને છેવટે સ્મરણશક્તિ નષ્ટ થયે
થોડી પણ ચોખ્ખ વાસ્તવિક વિચાર કરવાની શક્તિ રહેતી નથી.
આ ઉપરથી ગિદ્ધ થાય છે કે:—મનોબળ અને ચારિત્ર્યજળ શરી
રની દૃઢતા ઉપર અવલંબી રહ્યા છે વિધિવ્યવસ્થાના ઉંડા
અભ્યાસા વિદ્વાનોની પણ એજ ભાવ સૂચવનારી ઉક્તિઓ નજરે
તરી આવે છે—‘શરીરમાય ચન્દુ ધર્મસાધનમ્’ ‘મહાચર્યપ્રતિષ્ઠાયાં

વૌર્યલાભઃ' x આ પ્રમાણે ઉત્તતિને શિખરે પહોંચ્યાકનારી શક્તિ-
ઓતું મૂળ કારણ શરીરબળ સિદ્ધ થાય છે અને શરીરબળ
વીર્યસંરક્ષણને આભારી છે, માટે બ્રહ્મચર્યની અત્યાવશ્યકતા છે.

બ્રહ્મચર્યના નાશના કારણો

કેઈ પણ વસ્તુના યથાવત્ સંરક્ષણનો ઉપાય એ છે કે:—
તેના નાશક માર્ગો ક્યા ક્યા છે તે તપાસી તેઓને રોકવાની
પૂરેપૂરી તજવીજ કરવી. ઉપર કહેવાઈ ગયું છે કે શરીરના પાયા
રૂપ સાત ધાતુઓમાં અગ્રપદ ભોગવનાર શુક્ર (વીર્ય) ધાતુ છે.
જો તે નિર્વિકાર અને યોગ્ય પ્રમાણમાં હોય તો બીજા ધાતુઓ
ઉપર થતી માઠી અસર અટકે છે, જો તે મુખ્ય ધાતુમાં વિકાર કે
ઓછાશ હોય તો બીજા ધાતુઓ પણ વિકૃત થઈ શરીરનો શીઘ્ર
અંત આવે છે. તેથી મુખ્ય ધાતુના સંરક્ષણ માટે તેના નાશકમાર્ગો
ક્યા ક્યા છે તેનો વિચાર કરીએ. કેમકે તેઓતું યથાવત્ જ્ઞાન થવાથી
આપણામાં પ્રવેશ પામેલા અને પ્રવેશ કરતા તે દુષ્ટ ઝેરી સર્પોને
આપણે દૂર કરી શકીએ અને ભવિષ્યમાં તેઓ ધુસવા ન પામે
તેને માટે પણ પ્રયત્ન કરી શકીએ. જેમ બ્રહ્મચર્યની શરૂઆત ગર્ભ-
માંથી થાય છે તેમ તેના નાશને માટેના સંસ્કારો પણ ત્યારથીજ શરૂ
થાય છે. માતાપિતા વધારે વિષય લાલસાના ભોગ થઈ પડ્યા હોય,
હિંમત માર્ગને ઓળંગી ક્રુપાશવ કીકાના દાસ થયા હોય, ઉદ્દીપક
અને ગનને ડામાડોળ કરનારા વિષયો જોવામાં, ચાખવામાં, સુંઘવામાં
કે સાંભળવામાં અત્યંત ફરસા હોય, તો તેઓની સંતતિ શુદ્ધ સંસ્કાર-
વાળી કદાપિ નહીંજ થવાની. પ્રથમ તો સંતતિ નિર્ભળજ થાય
છે અને તેથી તે દીર્ઘાયુષ્ક થવા પામતી નથી. કદાચિત ચિરકાળ

x A Sound body has a sound mind મજબુત-તદુરસ્ત
શરીરવાળાને મજબુત મન હોય છે, હોઈ શકે છે.

* પ્રવળ વિષ વાસનાને વથ થઈ ગયા હોય.

જીવેતો પણ તેને વૈદ્યોતું અને દવાઓતું દર્શન હુમ્મેશાં કરવુંજ પડે છે. જન્મ લીધા પછી પણ બાળક ઉપર વિષયવિલાસી માતા પિતાની છાપ અવશ્ય પડે છે. વિલાસી માબાપો પોતે વિષય-વિલાસના મોટા ખાડામાં પડેલા હોવાથી પોતાના બાળકોને અંકુશ તળે રાખી, બચાવી શકતાં નથી. કોઈ માણસ અશીશુનો વ્યસની હોય અને બીજાને તે ન ખાવાનો ઉપદેશ આપે તો તેમાં કેટલી સફળતા થાય ? આવી રીતે બાળક બેસમજમાંજ ખાવામાં, પીવામાં, બોલવામાં અને બીજી ઘણી ક્રિયાઓમાં એકંદર બ્રહ્મચર્ય વિનાશક સંસ્કારોનો સમહ કરતું જાય છે; એજ કારણથી કેટલાક બાળકો ન છાજે તેવા અપરાજિદોથી પોતાના વડીલો સાથે પણ વ્યવહાર કરતાં જોવામાં આવે છે. એનું મૂળ કારણ ખોટા સંસ્કારોનો અસ્થાસ જ છે. તેમાં વળી કેટલાક માબાપો તો પોતાના બાળકોને તેવા લાઠ લડાવવામાં પોતાનું કર્તવ્ય સમજે છે. જેને પરિણામે તે બાળકો તેમને શીખવનારા માબાપોને અને અન્ય વડીલોને પણ તેવા કુવાચ્ય રાજદોથી બોલાવે છે અને અપદિત ક્રિયાઓ પણ કરતાં શીખે છે. ગ્રાસમાં તો સુધીને આ બહુ ઠૂઠા જેવું લાગે છે, પરંતુ તેજ બાળકો યોગ્ય ઉંમરે આવ્યા બાદ કુલાંગાર થવાની બાબતે દશમાં આવી પડે છે. તેવા પાંચ પચીસ કે સેંકડા દાખલા આપણા કુટુંબોમાં તો શું પરંતુ નાની મોટી જાતિઓમાં કે કોમોમાં પણ મળી શકે તેમ છે. કુસંસ્કારવાળું એક બાળક પોતાના સંસર્ગમાં આવતાં બીજા બાળકોને પણ કુસંસ્કારોનો ચેપ લગાડે છે અને તે કુસંસ્કારવાળા બાળકો પોતાના પરિચયમાં આવતાં એવા બીજા સેંકડા બાળકોને ચેપ લગાડે છે. એમ કુસંસ્કારોનો પ્રવાહ વ્યક્ત કે અવ્યક્ત રીતે લાંબા વખત સુધી ચાલુ રહે છે તેનું મૂળ કારણ તપાસતાં માતાપિતાઓની કુટેવો અને કુવાસનાઓ છે. નિયમિતતાનો સુંદર પાઠ નહિ લેજોલા માતાપિતાઓ પોતાની કુવાસનારાક્ષસીને પોતાનીજ ખરાબીથી જ્યારે તૂમ નથી કરી શકતા ત્યારે તેઓ બહાસના, બહું

કરવાના કે હિતૈષિપણના પદ્ધતિમાં સંતાપ થતાના કે સ્નેહીઓના બાળકોને અપોગ્ય ઉમરે પરણેલા જોવા ધમ્મ છે; અને તેથી જ તેઓ પુત્ર કે પુત્રીને નાની ઉમરમાં ન પરણાવી શકે તે પોતાની અપકીર્તિ લેખે છે. શિક્ષાના અભાવને લીધે-મનુષ્ય સમુદાયના મોટા વર્ગમાં આ સંસ્કારો હજુ મુઘી એટલા તે જડમૂળ ધાલીને પડેલા છે કે તેની તપાસ કરવા તમારે દૂર જવું નહિ પડે, માત્ર એ સ્ત્રીઓ એકઠી થાય ત્યાંજ ઉભા રહો અને પરીક્ષા કરી લો, તમારે એક સ્ત્રી બીજાના પાંચ સાત વર્ષના છાકરાની સગાઇની અને વિવાહની પાત પૂછ્યે ત્યારે બીજા પોતાના મુખ દુઃખની કથા કથા ઉપરાંત નિશ્વાસ સાથે પુછનાર સ્ત્રીના માત્ર ચાર પાંચ વર્ષના બાળકના સગપણ ન થવા માટે ખેદ પ્રદર્શિત કરશે. એથી વધારે તપાસને માટે દ્રુત વિગેરેમાં બેસો અને ત્યાં બેઠેલી સ્ત્રીઓની વાતચિત સાંભળવામાં ધ્યાન આપો, તે જણાશે કે:-વખતે એકાદ સ્ત્રી પોતાની ૧૬ કે ૧૮ વર્ષની પુત્રીને સંતાપ ન થવાથી નિશ્વાસ નાંખતી હશે, અને બીજા કેમ સ્ત્રી ૨૦ કે ૨૨ વર્ષના પોતાના પુત્રને કથાકથા લયકર વ્યાધિમાં સપડાયાની વાત કહેવાની સાથે અશ્રુઓવડે મુખ ધોતી માલુમ પડશે. આ બધી દુર્દશાઓનાં બીજો સામાન્ય માણસ ન જાણી શકે તેવી રીતે નિરંતર રોપાતાંજ જાય છે. એટલે કે મહત્તા પિતાઓની પોતાની જ કુટેવો, કુવાસનાઓ અને અત્યંત આસક્તિઓનાં પ્રાતે-ખિન્નો કોમળ બાળકોના દૃઢ્યદર્પણમાં પડે છે. તે પ્રતિબિમ્બો વખત જતાં તથાવિધ નિમિત્ત પામી અનિદ્ર પરિણામે ઉત્પન્ન કરે છે. માતાની, પિતાની કે બન્નેની કુવાસનાઓ વારસારૂપે બાળકમાં ઉતરી આવે છે, તે બ્રહ્મચર્યના નાશક માર્ગ છે. જો કે અહીં બીજા પણ નાશકમાર્ગોની કમી નથી પરંતુ મુખ્યત્વે ક-રીને કુવાસનાઓ છે. આ કુવાસનાના ભોગ ધણક સ્ત્રી પુરુષો થઇ પડ્યા છે. ઓછામાં ઓછું ન્યચીશ વર્ષની ઉમર મુઘી

પુત્રોએ અને ૧૬ વર્ષની ઉંમર સુધી પુત્રીઓએ બ્રહ્મચર્યના શક એક પણ માર્ગ મન, વચન કે કાયાથી નજ સેવવો જોઈએ. આ બાબત ઉપર એક વિદ્વાન તો એટલે સુધી જણાવે છે કે—શરીર રતું પુરેપુરું બંધારણ ૨૮ વર્ષની ઉંમરે થાય છે. માટે ૨૮ વર્ષની ઉંમર સુધી અખંડ બ્રહ્મચર્ય પાળવું જોઈએ અને તે પહેલાં એટલે શરીર બંધારણકાળમા વીર્યનો નાશ કરવો એ મહા પાતક અને અધઃપતનનું મુખ્ય સાધન છે, માટે દરેક માણસોએ યોગ્યતાના પુત્ર પુત્રીઓને તે બાબત શરમનો ઝોગ ડોળ છોડી હૃદયે હૃદયેશાં ગિર્યામણ આપવી અને જેમ બને તેમ તેટલા વખત સુધીમાં કોઈ પણ પ્રકારે તેઓ બ્રહ્મચર્યના ભંગ ન કરે તેવી રીતે સાવચેત રહેવું. પરંતુ તેને બગ્લે આપણા દેશમાં કે આપણી કોમમાં બાળકમને લીધે નાની ઉંમરથી જ બ્રહ્મચર્યનો સંપર્ક લેવા પડે છે. સંભવતાની અવસ્થામાં વ્યય નહિ પરંતુ મહાવ્યય કે અતિવ્યય કરવાથી વીર્યહીન બની તરેહ તરેહના રોગોમાં મપડાયેલા સ્ત્રી પુરુષોની સંખ્યા કાંઈ નાની મુની નથી. કેટલાક ક્ષયના પંજામાં તો કેટલાક વિપ્રમ જન-રના માસત્યમાં અને કેટલાક નાના મોટા બીજા પણ રોગોમાં મપડાયેલા જોવામાં આવે છે. ડાક્ટરો અને વૈદ્યોની સંખ્યા દિવસે દિવસે જેમ વધતી જાય છે, તેમ તેઓની પામે આવનાર રોગીઓનું પગિમાણ પણ કાંઈ નાનું મનુ નથી. હવે તો નાના ગામ-ગામોમાં પણ દવાઓ વેચનારા અને દવાઓના પાર્સલો મરે થયાં છે. પ્રાચીન કાળમાં માણસો બીમાર પડતા નહોતા કે દવાઓની જરૂર પડતી નહતી, તેમ કહેવાતું નથી; પરંતુ અકાળે કાયાદિ મહારોગોના ભોગ થઈ પડનારા આટલા પ્રમાણમાં નહતા. શરીર એક યંત્ર છે અને તેનો મુખ્ય આધાર શુક્રચક્ર ઉપર છે. તેની પરિપક્વતા ન થઈ હોય તે પહેલાં જ બાળકોને પચાવી તેના નાશનો દરવાજો ખુલેલો ફરી કેવામાં આવે તો પછી તેની

ભાવી પ્રજા નિર્જળ રહે, જિમાર રહે કે નાહિંમત રહે કે ફક્ત આશુધ્ય કર્મના કંઈક સારા બંધથી જ જીવે; તે સધળું સ્વાભાવિક જ છે.

બ્રહ્મચર્યના નિયમો નહિ પાળવાથીજ થયેલું અનિષ્ટ પરિણામ.

હકવતે ક'પાપનારૂં' બાળવિધવાઓનું' મોટું પરિમાણ અ-
ચોખ્ખ રીતે બ્રહ્મચર્યના ભંગ કરવામાં આવે છે, તેનુંજ
પરિણામ છે. બાલ્યાવસ્થામાં લગ્ન કરવાથી પુરૂષ ક્ષીણ
શક્તિપાળેા થઈને વહેલો મનુ શરણ થાય છે અને આલીશ વર્ષ
ઉપરની ઉંમર થયા છતાં જુદા ધનિકો વિધવા લાલસાથી ફરી લગ્ન
કરી શરીર ટકાવવા માટે બ્રહ્મચર્ય પાળવાને બદલે બ્રહ્મચર્યના
ભંગ કરી વહેલા મરણ પથારીએ પડે છે; એટલે જેને પુરૂં
બોલતાં પણ નથી આવડતું અને જે હમણાજ થોડા વખત પ-
હેલાં પોતાની સમાન વયની બાલિકાઓ માથે રમતી હતી તે
તેની સ્ત્રી વિધવા થઈને બેસે છે. કેટલાક ધનિકો તો વખતે સં-
તતિ છતાં પણ ઉપરા ઉપર વિવાહ કરવાજ મંડે છે. એટલે તેની
એકાક સ્ત્રી તો વિધવા રહીજ નય છે. જો તે બાળ વિધવા પાસે
ધન હોય અને ખીણના પુત્રાદિક હોય તો ધનને માટે સંખ્યાબંધ
સરતો ઠાઈમાં ચાલતી આપણે જોઈએ છીએ. તેમજ વ્યવસ્થા
કરવાની શક્તિની ખામીને લીધે કેટલીક અજ્ઞાન વિધવાઓના
હાથથી પેગાનો દુરૂપયોગ થતો જોવામાં આવે છે. ઉદ્યોગ આછો,
સ્ત્રી જાતિ, શિક્ષાનો અભાવ, કુસંસ્કારવાળા સંસર્ગમાં રહેવું
અને મનની સ્વાભાવિક ચંચળતા; આ બધાં કારણોને લીધે
કેટલીક કુલીન વિધવાઓ પણ અનર્થના માર્ગ ભણી દારવાદ
જાય છે. જો મરનારનું ધન ન હોય, તથા ચિત્રુરપક્ષ મુખી ન
હોય, તો તે વિધવાઓને પેટ ભરવા માટે જહુજ વેડવું પડે છે,

અને જો પિતૃપક્ષ પણ સાધારણ સ્થિતિનો હોય તો વળી તે બિચારી વિધવાના દુઃખનો પારજ રહેતો નથી. અને પછી પરિજ્ઞામ શું આવે છે, તેનાથી કોઈ પણ વાંચક લાગ્યેજ અજ્ઞાત હશે. સાધારણ સ્થિતિના લોકો તો લગ્ન કરી શક્તા નથી, પરંતુ વિપય-લાલસાના કિંકર વૃદ્ધ ધનિકો ફરી લગ્ન કરી, શેષ આશુ-શ્યને પણ વિપય લાલસાની પ્રજ્વલિત જ્વાળામાં હોમી દે છે. આ પ્રમાણે વિધવાઓની મોટી સંખ્યાનું મુખ્ય કારણ નાની ઉંમરની કન્યાનું (બાળીકાનું) બાળ પતિ સાથે કે વૃદ્ધ પતિ સાથે લગ્ન કરવું તેજ છે. તેઓ ખૂબ તે અવસ્થામાં બિલકુલ વિવાહ લાયક હોતા નથી. છતાં વિવાહ કરાય તો બ્રહ્મચર્યના મહા નિયમનો ભંગ થાય છે અને બ્રહ્મચર્યના ભંગથી શરીર પણ કેવી રીતે ટકી શકે? આવી રીતે કેટલીક વાર બાળલગ્નને લગ્નને રોગનો ભોગ થઈ પડવાથી મનુષ્યો મૃત્યુને શરણ થાય છે. ત્યારે સાધારણ સ્થિતિના વિધુર (રાંડેલા) પુરૂષો ધંધા રોજગાર કરવો, ગૃહીયવસ્થા જાતેજ કરવી, મરતાર સ્ત્રીના બચ્ચાંઓ હોય તો તેઓની પણ સંભાળ રાખવી આ વિગેરેથી કંટાળી જાય છે. વળી જો તેઓ સમજી ન હોય તો સમાજમાં ચોર વ્યસિત્યાર વધવા પામે છે. બાળલગ્ન અને વૃદ્ધ સાથેના લગ્નના ફરતા ઉલટા ચક્રથી પોતાને, કુટુંબને, રાજ્યને કે દેશને બહુ સો-સણું પડે છે અને તેની બહુજ માઠી અસર થાય છે. અરે સાધારણ વર્ગમાં પણ એવી ગેરસમજનું જૂત ભરાઈ બેઠું છે કે-બાર કે ચૌદ વર્ષના પોતાના છોકરાનું લગ્ન ન થાય તો પોતાની ઇજ્જત ઝોછી થાય છે. તથા ચાલીશ પીસ્તાલીશ વર્ષની ઉંમરે એક સ્ત્રીના મરણ પછી જો બીજી સ્ત્રી તત્કાળ ન મળે તો હીનતા ગણાય છે. આવી રીતે બેસમજને લીધે કુટુંબીઓ મુર્ત વિવાહની તજવીજ કરે છે-પરજાવે છે; તેવામાં પોતાની સામેના અયોગ્ય વર્તનથી કોપ પામેલ શરીરનો રાજા વીર્ય તેને શિક્ષા આપવા માટે જ જાણે ઇચ્છતો હોય તેમ રોગગ્રસ્ત શાસન ચક્ર સાથે યમરાજને હુમલો કરવાનું ફરમાવે છે.

બાળ લગ્નને લીધે બાળકો શિક્ષણ લઇ શકતા નથી, તેઓનું મન ચંચળ અને ચિંતામસ્ત રહેવાથી અભ્યાસમાં લાગી શકતું નથી, શરીરે નિર્બળ થવાથી પુરેપુરો શ્રમ પણ કરી શકતા નથી, છેવટે અભ્યાસ છોડવો પડે છે અને કદાચ કોઈ સાહસથી વળગી રહે તો પાર પડી શકતો નથી; પરિણામે સમાજમાં શિક્ષિત વર્ગ ખૂબ જ અલ્પ અને તે પણ શરીરે નિર્બળ અને હૃતોત્સાહ થતે, જાય છે તે વર્ગ જાતિ ભાષાઓના દુઃખ ટાળવા કે દેશનું બહુ કરવા બહાર પડી શકતો નથી. કોઈ બહાર પડે પણ છો તો તે છેવટે સુધી પોતાના કામને વળગી રહી શકતો નથી. બસ ! આ બધી બાબતોનું મુખ્ય કારણ બ્રહ્મચર્યનો ભંગ છે. અને તે બારેબાર કહેવાઈ ગયું છે.

હૃદય ઉપર માઠી અસર કરે તેવા નોવેલો, નાટકો અને બેલ-તમાસા પણ ચંચળ મનના માણસોને બ્રહ્મચર્યવિનાશક રસ્તે દોરી જાય છે. તેથી તેઓ ખરાબ સાહિત્યના રસીક બની સારા સાહિત્યના ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ ભાવથી વંચિત રહે છે અને પૈસાનો ગરવ્યથ કરે છે. બીડી અને તમાકુનું વ્યસન પણ આશ્ચર્યજનક રીતે અવ્યક્તપણે ધાતુદોષને ઉત્પન્ન કરે છે. તમાકુના વ્યસનીના મુખની દુર્ગંધ આંતરિક દોષની સૂચના આપે છે કદનો ઉદ્રેક તેઓમાં હોય જ છે. આવી રીતે ધાતુ-ઓની વિપત્તિ થવાથી શુદ્ધનું નિર્દોષપણું અને સ્મૃતોક્ષપણું જળવાઈ રહેતું નથી. આ દુર્વ્યસનોને લીધે પોતાનેજ હુકશાન થાય છે એટલું જ નથી પરંતુ પોતાની સંતતિને પણ તે સાંક્રમિક વ્યસન અને તેથી થએલા સાંક્રમિક રોગો હાનિ પહોંચાડે છે. તેથી પોતાના સસર્ગમાં આવતા બીજા પણ સંબંધીઓને તે વ્યસનનો ચેપ લાગે છે બહુ બારિક કપડાં પહેરવાનો વધતો જતો આધુનિક રોગ પણ વીર્યરક્ષાના મૂળો દીલાં કરે છે. સ્ત્રીઓને બીજામાં બીજી સાડી બોધ્યો અને પુરોવાને બીજામાં બીજાં ધોતીયાં બોધ્યો. કપડાઓના બિન ટકાઉપણાથી આર્થિક દૃષ્ટિએ

સમજદાર અને શિક્ષિત હોય તો તેઓના વિચારો બીજાનાં
 ભલામાંજ પોતાનું બહુ લેખવાની તરફેણમાં હોય છે. તેથી
 તેઓ કોઈને કોઈ રસ્તે સમાજસેવાનું કામ હાથ ધરે છે. માણ-
 સનું મન લક્ષ્ય વિના ગૂઢી શકે નહીં, જે મર્વથા બ્રહ્મચારી
 માર્દસ્થની દોરીમાં સપડાયો નથી તો તેના મનનું લક્ષ્ય કંઈ
 બીજુંજ હોયું જોઈએ અને તે એ કે સમાજ સેવાદ્વારા પોતાનું
 હિત સાધવું જેઓ સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાળવાને મનોબળ ન ધરા-
 વતા હોય તેઓ ભલે ગૃહસ્થાશ્રમને આશ્રય લે પરંતુ તે પહેલાં
 ગૃહસ્થાશ્રમને સુવ્યવસ્થિત ચલાવવાની અને ધર્મમાર્ગથી બ્રહ્મ
 ન થવાની ખાતર સ્ત્રીપટ રાખી શારીરિક, માનસિક અને આત્મિક
 બળને સંચિત રાખવુંજ જોઈએ. ચારિત્રબળમાં વિચારબળનો
 ટકો છે અને વિચારબળનું પોષક તથા સ્થિતિસ્થાપક શારીરબળ
 છે; તે વાત પ્રથમ પણ કહેવાઈ છે. શારીરબળના અવજનક
 (પોષક) નિયમિત બ્રહ્મચર્યની પણ બીજા વર્ગ માટે પુરેપુરી
 જરૂર છે અને તેના બળે ગુણોની શૃંખલાના પ્રથમ આંકડાપ
 સમ્યક્તાવને, અને બીજા આંકડાપ દેશવિરતિને અવલબી
 આગળ વધી શકાય છે. શાસ્ત્રાધ્યયન, વિચાર, લેખન, વ્યાખ્યાન
 કે બીજા મસ્તિષ્કના કાર્યોમાંજ દૃઢ વીર્ય રક્ષા સહાય કરે છે તેમ
 નથી, પરંતુ વ્યવહારના તેના કયા કાર્યો છે કે જેમાં શારીર બળની
 જરૂર ન હોય ? પાંચ ચેરના બોજા માટે મળુર શોધવો પડે, અર્ધો
 માઇલ ચાલ્યા પહેલાં થાસ ચઢી આવે, પગે કળતર થાય, એક
 વખત પણ કાચું કે અર્ધ પાકું કે થોડું વધારે ખાતાં કે લોંપ ઉપર
 સૂતા તાવના લોગ થવું પડે, દુકાનનું કે બીજું કામ કરતાં કટાણી
 આવે, સ્વભાવમાં ચીડીયાવજ્જ થઈ જાય અને નૈસર્ગિક ક્રાંતિ
 પલાયન કરી ગયાથા શોભા સાચવવા માટે રસાયણાદિક પ્રયોગો
 કરવા પડે; આ બધા આધાતો નિયમિત બ્રહ્મચર્યને અભાવે સહન
 કરવા પડે છે.

ઉપસંહાર

પુષ્ટમાં પુષ્ટ કે ધનિકમાં ધનિક મનુષ્ય પણ વ્યભિચારરૂપ વિશેષ સળગતી અગ્નિની સોખમથી તુરતજ શારીરિક અને આર્થિક આપત્તિઓમાં આવી પડે છે. પૃથુરાજ જેવા બલવાન રાજાને પણ છેવટે હાર ખાવી પડી અને યવનોને દેશમાં દાખલ થવા દેવાના અનિષ્ટ પ્રસંગના ભાગી થવું પડ્યું; તેનું કારણ તપાસતાં વિલાસપ્રિયતાજ જવાગે. મુસલમાન બાદશાહોના સામાન્યના મૂળો સડ્યાં તેનું કારણ અજ્ઞાનતા અને તનજન્ય વિલાસપ્રિયતાજ છે. દવામિ રામતીર્થ લખે છે કે—“નિષેધાયન જેવો મહાન રણવીર પોતાનાં સર્વોત્તમ સ્થાનેથી ફરર બુસ કરતો ગબડી પડ્યો તેનું શું કારણ? ઇતિહાસ સાક્ષી પુરે છે કે રણમાં જવા અગાઉ તે પોતાને હાથે જ પોતાનું ખૂન કરી ચૂક્યો હતો. સંધ્યામમાં જવાની આગલી રાત્રે તે બદ કર્મના કૃપામાં ગબડી પડ્યો હતો.” આશ્ચર્ય નથી કે તેવા કટાકટીના મામલા વખતે, વીર્યરક્ષાજન્ય સદ્બુદ્ધિ અને સાત્વિક વિચારોની જરૂર વખતે, વીર્યના કાયથી અક્તવ્યને કર્તવ્ય સમજ બેસવાનું સાદસ બેઠાયું હોય અને તેથી રણકૌશલ્યમાં આપત્તિજનક પરિણામ આવ્યું હોય! ગુરવીર શિવાજીના નિરુસીમ પરાક્રમ અને યુદ્ધિપ્રભાવથી સ્થપાયેલ હિંદુસામ્રાજ્યની ભિત્તિના પાયાને ઢીલો કરનાર તેના પુત્ર શંભાજીની વિલાસપ્રિયતા હતી. દેશની પડતીનાં બીજા કારણોમાં રાજા કે પ્રજાની વિલાસપ્રિયતા એ પણ એક અસાધારણ કારણ છે. પશ્ચિમના દેશોમાં જ્યારથી નિયમિત રહી યોગ્ય અવસ્થાએ ગૃહસ્થાશ્રમની રાજ્યાત કરા શરીર ટકાવી ગમવાના પ્રયત્નો શરૂ થયા છે ત્યારથીજ ઉન્નતિના રાજ્યાત થઇ છે. ઇંગ્લેન્ડમાં થહેલા વિલાસ અધિક હતો તે કમ થવા લાગ્યો કે અશુદ્ધની રાજ્યાત થઈ! ફ્રાન્સમાં વિલાસની

માતા વધતાંજ પૂર્વ કરતાં અધઃપતનનો પ્રારંભ થયો. પોતાના ભરણ પોષણની પૂરતિ સક્તિ મેળવ્યા પહેલાં એક યુગલ (સ્ત્રી પુરુષ) ને સંતાન ઉત્પન્ન કરવાનો કથો હક નથી. જેઓ પોતાના પોષણ જેટલી પણ સક્તિ ધરાવતા નથી તેઓ બીજાના ભરણ-પોષણ માટે જોખમતરી ઉઠાવી પોતાની સર્ખાન માખીત કરે છે. ગંતાનના અપંગધોની શિક્ષા જો માતા પિતાને મળતી હોય તો શું જાહેરી મુદારા ન થાય ? બ્રહ્મચર્યના અતુલ પ્રભાવથી પોતાની તબક્કે લોકોને આકર્ષનાર સંખ્યાબદ્ધ પુરુષો અને સ્ત્રીઓ આર્યાવર્તમાં થઈ ગયા છે, અર્વાચી કે નિયમિત બ્રહ્મચર્યનું યથા વત્ પાલન કરવાથીજ ગ્રામી, મુંદરી, સીતા, ટ્રાપદી અને દમયંતીના નામો નાળનો વિશાળ પડદા પડ્યાં છતાં પણ હજી તેવાને તેવાં પુરુષીના એક બુણાથી બીજા બુણા મુધી તાગત છે; અને આધુનિક પ્રજાને માર્ગદર્શક થઈ પડે છે. ગણધર ગૌતમ, જબૂસ્વામી અને રથૂલભદ્રનાં તેમજ વિજયસેકં તથા મુદર્શન સેકં પ્રમુખનાં જીવનચરિત્રરૂપ નિબંધક પ, ઉત્તવલ અને પ્રકાશક બ્રહ્મચર્યનો દીપક સ્તંભ, ખરાબાથી બચાવી જીવન નૌકાને અલીપ્ત સ્થાન લાણી લઈ જવા માટે હુમેશને માટે વિદ્યમાનજ છે. ગમે તેટલો કાળ ગયા પછી પણ એપેલ મોના કરતાં વધારે વધાર અમકના આ ઉત્તરજ ચરિત્રસ્તંભ વિષયવિરત જીવોને વિશ્રામ અને આધારન આપવા માટે બસ છે. પ્રાચીન પુરુષોના આના પ્રશંસાપાત્ર નિયમોને લક્ષ્યમાં રાખી દ્રવ્ય અને ભાવ આરોગ્ય હસ્તગતાર, અતિ અગત્યના ઉત્તરજ બ્રહ્મચર્ય લાણી ધ્યાન આપે, આપતાં શીખે એટલીજ આશા રાખી હાલ તો વિરમાય છે.

પ્રાતઃકાળસ્મરણીય મહાસત્વશાળી સતા અને સતી-
ઓની પવિત્ર નામાવળી તથા તેમનું સ્મરણ કરતાં
રાખવો જોઈતો ઉચ્ચ ઉદ્દેશ.

ભરતેન્દ્ર, બાહુબલી, અભયકુમાર, હંહણકુમાર, સિરિઆણ,
અર્ણિકાપુત્ર, અયમત્તાણ (અતિમુક્તા), નાગદત્ત, મેતાર્ય, રઘૂલ-
ભદ્ર, વયરસ્વામી, નંદિવેણ, સિંહગિરી, કયવત્તાણ, મુકોશાળ,
પુંડરીક, કેરી, કરકંક, હૃદય, વિહૃદય, મુદર્શન, શાલ, મહાશાલ,
શાલિભદ્ર, ભદ્રબાહુ, દશાર્ણભદ્ર, પ્રસન્નચંદ્ર, ચરોભદ્ર, જંબુસ્વામી,
વંદ્યુલ, ગજમુકુમાલ, અવંતિમુકુમાલ, ધન્નાણ, ઇલાચીપુત્ર,
ચિલાતિપુત્ર, મુગબાહુમુનિ, આર્યમહાગિરી, આર્ય રક્ષિત, આર્ય-
મુહસ્તી, ઉદાયક, મનક (પુત્ર), કાલકાર્યાર્ય, શાંખ, મયુગેન,
મળદેવ, પ્રભવ (સ્વામી), વિષ્ણુકુમાર, આર્દ્રકુમાર, દ્વંદ્વમહારી
ઐયાંસ, કુરગહ, રાત્યંભવ (સુરિ) અને મેઘકુમાર વિગેરે મહાસ-
ત્વશાળી શીલસંતોષ ધૈર્ધગાંભીર્યાદિક અનેક ગુણગુણસંયુક્ત પ-
વિત્ર પુરૂષો જેનું નામ (માત્ર) ગ્રહણ કરવાથી પાપના ઓધ નાશી
જાય છે તે પુણ્ય-લોકો અમને સમાધિ મુખ આપે !!!

વળી સુલસા, ચંદનબાળા, મનોરમા, મદનરેખા, દમયન્તી,
નર્મદા, સુંદરી, મિતા, નંદા, ભદ્રા, મુભદ્રા, રાજિમતી, કષિદત્તા,
પદ્માવતી, અંજના, શ્રદિવી, જ્યેષ્ઠા, સુજ્યેષ્ઠા, મૃગાવતી, પ્રભા-
વતી, ચેલણાદેવી, બ્રાહ્મી, સુંદરી, રુક્મિણી, રેવતી, કુંતી, શિયા,
જ્યંતી, દેવકી, ટોપદી, ધારણી, કલાવતી, પૂષ્પચૂલા, “પદ્માવતી,
ગૌરી, ગાંધારી, લક્ષ્મણા, સુસીમા, જંબુવતી, રાત્યક્ષામા, રુક્મિ-
ણી,” એ કૃષ્ણ વામુદેવની આઠ પટ્ટણીઓ સમજવી. તથા
“ચક્ષા, ચક્ષદિત્તા, જૂતા, જૂતદિત્તા, ચેણા, વેણા અને રેણા” એ
સ્થૂલભદ્રણની સાત બહેનો સમજવી. ઇત્યાદિક મહાસતીઓ
અકલંક શીલ સંયુક્ત રહેલી હોવાથી તેમનો જશપહોલો (યશ-
વાદ) અત્યાપિ પવિત્ર ત્રિલુવનમાં સર્વત્ર વાગી રહ્યો છે. ઉપર

રહેલા સત્તા અને સતીઓનાં પવિત્ર નામ, તીર્થંકર ગણધર પ્રમુખ
 સમર્થ શાની પુરોહિતે સ્વમુખથી ઉચ્ચરેલાં છે તે વાતજ તેમાં
 ના પ્રત્યેકની પવિત્રતા પૂરવાર કરે છે. ઉપર કહેલા પવિત્ર સત્તા
 અને સતીઓનું પ્રાતઃકાળે સ્મરણ કરવાનો હરેક ભાગ્ય ખહેનનો
 શો ઉચ્ચ ઉદ્દેશ હોવો જોઈએ, તે અત્ર પ્રસંગોપાત વિચારવું-ભા-
 વવું બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે. સદ્ગુણી આત્માના સદ્ગુણોનું
 આપણને સહજ જ્ઞાન થાય એવી રીતે લક્ષ્યપૂર્વક તેમના પવિત્ર
 નામ સ્થાપના દ્રવ્ય અને ભાવનું ચિત્તવન કરવું, એ જેવું જરૂ-
 રનું છે તેવુંજ ખસકે તેથી અધિકે જરૂરનું એ છે કે એવાજ સ-
 દ્ગુણો આપણા આત્મામાં પ્રગટ થાય એટલે અનાદિ અવિવેક
 થોગે અવશ્ય રહેલા સદ્ગુણો આપણા આત્મામાં પૂર્ણ રીતે પ્ર-
 કાશી નીકળે એવી રીતે પ્રગટ ગુણયુક્ત મહાત્માઓના પવિત્ર
 ચરિત્રોનું શ્રવણ મનન અને નિર્દિધ્યાસન કરવું અર્થાત મહાસત્ય
 વંત સદ્ગુણી મહાશયોનાં પવિત્ર ચરિત્રને લક્ષ્યથી વાંચવાં અને
 સાંભળવાં, તેવાં ચરિત્રોની જાદી જાદી છાયા એવી બારીકીથી
 તપાસવી કે તે તે પ્રસંગે આપણા આત્મા તદાકાર વૃત્તિને બળે,
 તેમાં આપણું મન વિધાય જાય એટલે આપણા આત્મા પશુ
 ગમ વિપમ સંયોગોમાં સમભાવ રાખી ધૈર્યધારી અડગપણે તેવા
 ઉત્તમ ગુણોનું શ્રદ્ધણ કરે અને યથાશક્તિ (શક્તિગોપવ્યા વિના)
 યથા અવસર (તક શુક્યા વિના) તેનું પરિશીલન કરે એટલે
 નિર્ભયપણે સ્થિરતા રાખી રૂઝિપૂર્વક એક ગહિત તેનો અભ્યાસ
 કરવા અને અભ્યાસ કરી તેનો સાક્ષાત અનુભવ કરવા અર્થાત
 એવા સમ્યચરિત્રદ્વારા ઉત્તમોત્તમ સદ્ગુણોને અંગાંગી ભાવે આ-
 લિંગવા સર્વથા સાવધાન થઈ રહો ! બ્રહ્મચર્ય જેવા આત્યંત જ-
 રૂરના ગુણોને સિદ્ધ કરવા ઉપર જજાવેલી વાત ખુબ લક્ષમાં
 રાખી આત્મહિતાર્થે દીપક સમાન શાસ્ત્રવિહિત માર્ગનો સદ્ભા-
 વથીજ આદર કરવો શુદ્ધ છે. બ્રહ્મચર્યની શુદ્ધિમાટે સમસ્ત જ-

ગતના કલ્યાણુએ નવ વાડો નિર્મળ રાખવાવડે સ્વમનને અનુક્રમે
મક્કમપણે વશ કરવા તીર્થંકર અને ગણધર લાગવંત જેવા સમર્થ
જ્ઞાની પુરુષોએ આપેલો અમૃત સમાન ઉપદેશ સાર્થક કરવા
હરેક આત્માથી સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકાએ લક્ષ રાખવું બ-
હુજ જરૂરનું છે. અન્યથા સ્વેચ્છાએ સિંહસુકાવાસી સાધુની
પેરે સ્થૂલભદ્રમુનિ જેવા સમર્થ સિદ્ધ પુરુષોની દંખાદેખી કરવા
કરેલી પ્રવૃત્તિ તો બહુધા આત્માને અત્યંત અનર્થકારી થાય છે,
તે વાત લોકચિદિતજ છે. જો સ્થૂલભદ્ર સમાન સામર્થ્ય પ્રગટ કરવા
પ્રબળ ઇચ્છા વર્તેલી હોય તો જેવી રીતે સ્થૂલભદ્રજીએ બાર વર્ષ
પર્યંત લોગવેશ મનગમતા વિવિધ લોગને પણ રોગવત તથા પ-
રમ સુખકારી શોગ મોગને સુખકારી જાણી વિચારીને વિવેકથી
આદરી, શ્રી સંભૂતિવિજય સૂરીયર જેવા સમર્થ સંયમધારી સ-
ત્પુરુષના ચરણ કમળની ઉપાસના કરી, સમ્યક્ જ્ઞાન અને મહા
બળે સંયમ મોગને ચારી રીતે આધો; અને તન, મન, વચ-
નથી આત્માર્પણ કરી શ્રી સદ્ગુરની સેવા ભક્તિવડે સંયમ બ-
ળને ડઠ કર્યું; તેમ અન્ય મુમુક્ષુ વર્ગે તથા શીલ સતોપાદિક ઉ-
ત્તમોત્તમ ગુણોના અભ્યાસી વગેરે પણ પ્રવર્તવું ઉચિત છે. વળી
જંજીરક્રમાર, સુદર્શન શેઠ, વિજયશેઠ અને વિજયા શેઠાણી જેવા
બ્રહ્મચર્ય (chastaty) ના ખરા નમૂના “Idols”ને આગળ રાખી-
ને તેના પુષ્ટિકારક સાધનોને વિગ્રહ્યા વિના અનુક્રમે સ્વર્ગ શાસ્ત્રીય
નિયમોને અનુસરી આત્મામાં પણ એવુંજ અપૂર્વ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત
કરવા પૂરતો પ્રયત્ન કરવો ઉપયુક્ત છે. આવી રીતે અનુક્રમે અ-
ભ્યાસમાં વધારો કર્યાવિના બ્રહ્મચર્ય જેવા ઉત્તમ ગુણોની કદાપિ
સિદ્ધિ થઈ શકે નહીં. બ્રહ્મચર્ય એટલે તત્વથી જોતાં આત્મ-
ચર્યા અર્થાત્ આત્મરમણ યા સ્વભાવરમણ થાય છે અને એવું
સ્વભાવરમણ યા તત્ત્વરમણ તો તત્ત્વજ્ઞાન અને તત્ત્વશ્રદ્ધાના
બળથીજ પ્રસવે છે. સારાં નરસાં જેવાં કારણ જીવ મેળવે છે

એવું જ કાર્ય નીપજે છે તેથી જ તત્ત્વજ્ઞાન તત્ત્વશ્રદ્ધા અને તત્ત્વ-
રમણને સતેજ કરનારાં પવિત્ર ચરિત્રો અવગાહવાની સહુ કોઈને
અતિ આપશ્યક્તા છે. તત્ત્વજ્ઞાન, તત્ત્વશ્રદ્ધા અને તત્ત્વરમણને શાસ્ત્ર
કાર રત્નત્રયી કહીને બોલાવે છે. ૧૮૦૦૦ શીલાંગ રથના ધોરી
એવા બ્રહ્મચારી મુનિમાં જ ઉક્ત રત્નત્રયી મંલવે છે. આવા
ઉચ્ચ અધિકારને પામવા નિરંતર મૈત્રી, મુદિતા, કૃષ્ણા અને મ-
ધ્યસ્થતા રૂપ સાધનાચતુષ્ટયનો સમાવેશ કરવો મુકત છે. સર્વ
પ્રકારે ક્ષુદ્રતા યાને સ્વાર્થોચ્ચતાને તણ પરમાર્થ પંથે પ્રવર્તનાર પવિત્ર
આશાયવંતને ઉક્ત સાધનાના અપૂર્વ બળથી બ્રહ્મચર્યની યથાર્થ
પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. તેની દિશા કેખાડનારાં પૂર્વોક્ત મહા સત્ત્વવંત
સદ્ગુણીનાં ચરિત્રો છે. તેમનું યથાવિધિ અવજન, મનન અને નિ-
દિધ્યાસન (પરિશીલન) -રવાથી જ બ્રહ્મચર્ય જેવા ઉત્તમ ગુણો
દ્રઢ સંસ્કારિ થાય છે. હતિ કિં બહુના

લી. સન્મિત્ર કર્પૂરવિજયજી.

શ્રી બ્રહ્મચર્ય વ્રત.

ખંડ બીજો.

બ્રહ્મચર્યનું સ્વરૂપ અને તે વ્રતનું પાલન કરનારા
સતાસતીઓનાં ચરિત્રો.

બ્રહ્મચર્ય વ્રત એટલે મૈથુનનો ત્યાગ કરવો તે. તેના બે ભેદ છે ૧ સર્વથી ૨ દેશથી. ૧ લો સર્વથી=મન વચન કાયાએ કરી સર્વ પ્રકારની (પોતાની કે પારની) સ્ત્રી સાથે મર્વથા સં-ભોગ કરવાનો ત્યાગ. ૨ જો દેશથી=સર્વથી સ્ત્રીજા પાળવાને અ-ગત્ય હોય તેને પોતાની સ્ત્રી વિના બીજા કોઈ પ્રકારની પર સ્ત્રી સાથે સંભોગ કરવાનો ત્યાગ. વળી બીજા બે પ્રકાર સૂક્ષ્મ અને સ્પષ્ટથી પણ થાય છે તેમાં ૧ લો કામના ઉદયથી ઇન્દ્રિયનો કાંઈક અલ્પ વિકાર કરવો તે. ૨ જો મન વચન કાયાએ કરી ઔદારિક તથા વૈકિંચ શરીરવાળી સ્ત્રી સાથે ભોગ ભોગ-વવો તે. વળી બીજા બે ભેદ દ્રવ્ય અને ભાવથી પણ થાય છે, તેમાં પર સ્ત્રી અને પર પુરુષનો પરસ્પર મંગમ તે દ્રવ્ય. પુરુષ પર સ્ત્રીના અને સ્ત્રીએ પર પુરુષનો ત્યાગ કરવો નેમ્મજો. કામમેવન તથા રતીક્રિડા તે દ્રવ્ય મૈથુન કહીએ, તેને જો સ્ત્રી પુરુષ છોડી દે તેને દ્રવ્ય બ્રહ્મચારી કહીએ. ૥૧૫

ચેતનરૂપ પુરૂષને વિષયાલિલાય પરપરિણતિરૂપ તથા તૃષ્ણા
મમતારૂપ ઈત્યાદિ નિશ્ચય પર સ્ત્રી છે. તેની સાથે મળવું, તેને
મોજા મઝા આપવી, તેની સાથે વાંછિત વિલાસ કરવો, તે ભાવ
મૈથુન. પરમાત્માની વાણીના ઉપદેશથી તથા સદ્ગુરૂની હિત-
શિક્ષાના બોધથી પોતે પરપુરૂષગણને ઝાળખી, વિજતીય બાણી,
આગામિક કાળે મહા દુઃખદાર્દ બાણી અને પૂરે-ગતકાળમાં ઘણા
મરણાંત દુઃખની પરંપરા હું એના વડે પામ્યો છું તે કારણ માટે
મારે એ વિજતીય સ્ત્રીઓ છોડવી બેઠકો અને મારી પોતાની
સ્વભાવિ, પરમ ભક્ત, એક અને સુકુલિન સમતા રૂપી સુંદરીની
સોબત કરવી સારી છે. વિલાવદસારૂપ પરસ્ત્રીએ મારી સર્વ
ગાલા ખેંચી લીધી છે. હવે સુગુરૂની સહાયતા વડે એ દુષ્ટ
પણિયામી સ્ત્રીની ઝાબત ધીરે ધીરે છોડી દઉં. એને રાળવાનો
ભાવ આદર્શ કે જે વડે મારા ગુરૂ સ્વભાવ ધરૂંપી ધરમાં
સમતા સુંદરી આવીને ગહે અને ધરનો પ્રકાશ વધે; એવો બોધ
મેળવીને પર પણિતિમાંથી મક્કના છોડે, કર્મ ઉદય આવે સંતોષ
પામે નહિ, ગુરૂ ચેતનાનો સંગી થઈને રહે; તે ભાવ મૈથુન
ત્યાગી કહીએ. મારા તેમાં દ્રવ્ય મૈથુનના ત્યાગી તો હવે દર્શન
માં મળી આવે પણ ભાવ મૈથુનના ત્યાગી તો જિનદર્શનમાં
જિનવાણી સાંભળવાથી જેના હૃદયમાં જ્ઞાનભેદ પ્રવર્તાયો છે
તે સહેજ ઉદાસી ઉપાયથી ભાવ મૈથુન છોડી દે, માટે તેવા બીજા
દર્શનમાં ન મળી આવે.

અત્રે પર સ્ત્રીનો ત્યાગ ક્યો એટલે પર પુરૂષની પરણેલી
કે ગણેલી સ્ત્રી સાથે અનાચાર સેવન ન કરવું એવો નિયમ
લેવો તે પરસ્ત્રીગમનવિરમણ વ્રત કહીએ અને પોતાની સ્ત્રીથી
સંતોષ ગળવો એવો જે નિયમ તે સદાસતોષ વ્રત કહીએ
ત્યાં દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યચ સંબંધી સ્ત્રી સાથે અનાચાર સેવના
નો નિષેધ એટલે દેવ સંબંધી જે કરણને ત્રણ ભેગે, તિર્યચ

સંબંધી એક કરણ અને ત્રણ જોગ અને મનુષ્ય સંબંધી એક કરણ અને એક જોગ સોધ દારાના આકારે સંસોમ કરવાનો નિષેધ. પણ મનથી વચનથી અને સ્વપ્નમાં સોગ થાય તેની જયણા હાલની સ્ત્રી છોડીને બીજી સ્ત્રી સાથે વિવાહ ન કરવો તથા દિવસે બ્રહ્મચર્ય પાળવું. ન પળે તો પ્રમાણ રાખવું, શીળની નવ વાડો પાળવી. સ્ત્રીઓએ પણ એ જ પ્રમાણે પર પુરૂષનો ત્યાગ સમજવો. એ વ્રતના પાંચ અતિચાર છે, તે નીચે લખીએ છીએ—

અપરિગ્રહિત્રા ઇત્તર, અર્ણગચિવાહ સિશ્વઅનુરાગે ॥

ચર્યવચસસ રૂઆરે, પઢિકમે દેસિયં સર્વં ॥

૧ અપરિગ્રહિયા એટલે અપરિગ્રહિતા જેને બીજા કોઇએ ગ્રહણ કરી ન હોય અથવા પરણેલી ન હોય તે કુંવારી સ્ત્રી, અથવા જેનો સ્વામિ મરણ પામ્યો હોય તે વિધવા, તેને જોઈ કોઇ મુખ્ય માણસ વિધવાસિલાખી થઇ ભદ્રક લાવે એમ ધારે કે મેં તો પારકી સ્ત્રીના ત્યાગ કર્યો છે આ તો કોઇની બાયડી કહેવાતી નથી માટે તેની સાથે મેળાપ કરવાથી મને શું પાપ લાગે, એમ ધારી કુંવારી કે રાંડેલીની સાથે સોગ વિલાસ કરે તો પહેલો અતિચાર લાગે. તેમજ શીલ વ્રતનાળી સ્ત્રીને પણ અન્ય પુરૂષનો ત્યાગ છે તે પણ અપરિગ્રહિત પુરૂષ કુંવારો કે રાંડેલો હોય તેની સાથે પૂર્વોક્ત વિચાર મનમાં લાવીને અનાચાર સેવે તો તે સ્ત્રીને પણ પ્રથમ અતિચાર-દૂષણ લાગે.

૨ ઇત્તર પરિગ્રહિતા એટલે થોડા વખત લગ્ન લાકડું આપીને કોઇ વેરયાદિકને રાખે અને અજ્ઞાનપણે એમ વિચારે કે મારે તો પારકી બાયડીના ત્યાગ છે અને આને તો મેં ચોતાની કરીને રાખી છે તો એમાં મને શો દાપ છે, એમ ધારી તેની સાથે સોગવિલાસ કરે, તો બીજો અતિચાર લાગે. એજ પ્રમાણે

વ્રતધારી સ્ત્રીને પણ જે દિવસે ધણી પાસે જવાનો શોકનો વારો હોય તે દહાડે ધણીને પોતે ભોગવે; એમ ધારીને કે પોતાના ભર-તારને સેવતાં શું કોય છે. આરે તો અન્ય પુરૂષનો ત્યાગ છે, પણ એવો વિચાર ન કરે કે આજ તો એ મારી શોકનો ધણી છે, મહારો તો આજ ધણી કને જવાનો વારો નથી. એમ વારો નહિ છતાં પણ કપટ કરીને પતિને સેવે તો તે સ્ત્રીને બીજો અતિચાર લાગે.

૩ મનગાત્રિહા-કામ-કંદર્પ જાગૃત કરવા સારૂ અધરચુંબન, આલિંગન, કુચમર્દન, નેત્રના હાવભાવ કટાક્ષાદિ હાંસી પ્રમુખ ક્રૂપા મરકરી પરસ્પરી સાથે કરે. મનમાં એમ ધારે કે મેં તો સોય દારાના આકારે ભોગનો ત્યાગ કર્યો છે, બીજું કંઈ વ્રત લીધું નથી. પણ તે અજ્ઞાની કામવશ થવાથી એટલો વિચાર ન કરે કે ચેતન તો બન્નેમાં બગડે છે. એનાથી પણ વ્રત વહેલું જ લાગે છે, મન ચળે છે. તથા પોતાની ભાર્યા સાથે ચોરાશી આસન વડે કામ જાગૃત કરે, ભોગ ભોગવે એ આદિ કામ જાગૃત કરવાની ક્રિયા કરે તેને અતિચાર લાગે. તેમજ સ્ત્રી પણ કામાંધ થવાથી અંગૂઠા વડે સુખ વાસ્વા કરે અથવા ભેરે ભેરાં મળી શુભ સ્થાને અધિકરણ વડે સંવારણ કરે તેમજ પુરૂષ પુરૂષ પરસ્પર વિપથ ક્રિયા કરે અને પોતાની ઇચ્છા તૃપ્ત કરે ત્યારે પણ તેને અતિચાર લાગે. કેમકે આવક તો હરકોઈ ઉપાયવડે કામસંસાર ધરાવવાને પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. જેવી રીતે કોઈ લોભી ચેપારી આખો દિવસ ધંધામાં રોકાયો હોય, તેને વચ્ચે ભૂખ લાગે તો પણ ગણકારે નહિ પણ જ્યારે ભૂખ સહન ન થાય ત્યારે ઊતાવળો ઊતાવળો રસોડામાં જઈ ખાઈ લે. પણ મારા માઠા સ્વાદની તજવીજ કરે નહિ અને ફરીથીએ ઊઠીને કામે વળગે, તે પ્રમાણે વ્રતધારી આવક પરલોકના ધંધામાં મગ્ન રહ્યા છતાં કામનો ઉદય આવે ત્યારે તેને ગણકારે નહિ. તેમ કરતાં પણ અતિ વેદાદય ધાય ત્યારે ઊતાવળો ઊતાવળો કંદર્પ રોગ નિવારણ કરે અને ફરી

પોતાના કામમાં પ્રવર્તે. શ્રદ્ધાવંત પુરૂષો તો મૈથુન સેવવાની જગ્યાને જાજર તુલ્ય માને છે તો તેઓ કામ વધારવાની ઇચ્છા કેમ રાખે? વળી સ્ત્રીનાં ઠાંકેલાં અંગ રાગદ્રષ્ટિએ જૂઠ્ઠાં નહીં, પણ તેને મુગ ઉપજવાનાં સ્થાન બાણી તથા દે. જો ગામુત્ર લાવતું પડે તો યોનિમર્દન કરીને ન લેવું-વળી સ્વપ્નમાં સ્ત્રી સેવન થાય તો તેની જયજ્ઞા રાખે. કદાચિત એવું કુસ્વપ્ન આવે તો આવક એવી લાવના લાવે કે કામ તે મોટું શક્ય છે, કામ તે મહા વિષ છે, કામ તે નાગ સરીખો છે અને કામની પ્રાર્થના કરવાથી વિપય નહિ ભોગવ્યા છતાં પણ જીવો દુર્ગતિએ જાય છે. ક્ષણમાત્ર મુખ્ય છે, ધણે કાળ દુઃખ છે તોપણ સંસારી જીવો તેને નિષ્કારણ સુખકારી જાણે છે. કામ તે સંસારમાંહી શ્રદ્ધા પામવામાં શત્રુભૂત છે. વળી કામ ભોગ તે અનર્થની ખાણ છે. ધૃત્યાદિક વૈરાગ્ય લાવના લાવીને મહોડેથી નવકાર મંત્ર ગણી પછી સદ્ય રહેવું; જેથી ખરાબ સ્વપ્ન હોય તે સારું સ્વપ્ન થાય અને ખરાબ સ્વપ્ન આવે નહિ. એમ કરતાં છતાં પણ જો કોઈ મોહના ઊદયથી સ્ત્રી સેવનાદિક કુસ્વપ્ન આવે તો તરત ઊઠી ઇરિયાવહિ પરિક્ષીને એકસો આઠ થાસો-થાસનો કાઉરસગ્ગ કરે. તેમજ પરસ્ત્રી આશયી ચૂહરથે શીળની નવવાડા પાળથી જોઈએ. તેના નામ.-૧ સ્ત્રીની વસ્તિ માંહે ન રહેવું. ૨ સ્ત્રીની સાથે કથા ન કરવી. ૩ સ્ત્રીને આસને ન બેસવું. ૪ સ્ત્રીની ઈંદ્રિયો ન જોવી. ૫ જીંતને અંતરે ન રહેવું. ૬ પૂર્વે કરેલી કામક્રિયા ન સંભારવી. ૭ ધણે માદક આહાર કરવો નહિ. ૮ ધણું ચાંપીને પેટ ભરી જમવું નહિ. ૯ શરીરની ચોભા ન કરવી. એ પ્રમાણે ત્રીજે અનંગ ક્રીડા અતિચાર જાણવો.

૪ વિવાહકરણ એટલે કન્યાદાન કૃપાની લાલચથી અથવા સ્નેહવશે પારકાં છાકરાંનો વિવાહ જોડવો. આગળ થકને નાત જાતમાં સગાંવહાલામાં લાઈખંધ દોસ્તદારમાં ઝેરણા કરી વિવાહ કરે, કરાવે અને જ્યારે તે વાતની લોકો પ્રશંસા કરે, ત્યારે જૂખ

ખુશી થાય, અને તેમ જોઇને બીજા પણ તેવા કામના અર્થ
જન હોય તે તેમની પાસે આવી ખુશામત કરે, સ્તુતિ કરે,
ત્યારે પોતે કહે કે અમારે તમારે એક વાસ્તો છે, કામકાજ ફર
માવજો. એમ જગ્યાએ જગ્યાએ વિવાહાદિકનો સંબંધ કરાવવો
એ અનર્થનું મૂળ રોપવા જેવું છે. તેમ કરવાથી મત શુદ્ધ ન
રહે, અને કામ અધિકરણ વધારવામાં સંસાર વધે. આવક તો
પોતાના ઘરનું એવું કામ હોય તો પણ પારકાને લગાવી વેગવો
રહે; મારે વિગતિ થઇ પારકા વિવાહ જોડાવે તો અતિચાર લાગે.
અહિંઆ પોતાના ઘર સંબંધી તથા સગાં સંબંધી જેનાથી
છુટાય તેમ નથી તેવાંનો વિવાહ કરવાની જ્યણા. તેનું પણ પ-
રિમાણ કરી લે. એમ સ્ત્રી પણ પારકા વિવાહમાં મોડ પ્રમુખ
બાધે અને આગળ થઇને લક્ષ ક્રિયા કરે, ત્યારે અતિચાર લાગે.

૫ તીર્થાનુરાગ:-એટલે કામ જોગને વિષે તીવ્ર અનુરાગ કં-
રવો-અત્યંત અલિલાયા કરવી. ક્યારે પણ ન મળ્યો હોય એમ
માની સ્ત્રીનું મુખ જુએ, કાક્ષા શુદ્ધાદિક સ્તનાદિકનું લાંબા વ-
ખત મુધી સેવન કરે, તથા કામની વૃદ્ધિ કરવા માટે અગ્રીણ,
માળમ, લાંગ, કુધ, દહિ, ધી, ધાતુની ખાખ, આપધિ, પાક
વિગેરે કામ દિપાવવાની વસ્તુ ખાય, તેથી પાંચમે અતિચાર
લાગે. કેમકે મતધારી આવક તો પાપથી બીતો રહેતો હોય
પણ વેદનો ઉદય તેનાથી સહન ન થાય તેથી સ્વદારા સંતોષા
દિ મત મહણ કરે અને તેટલા મૈથુનમાત્રે કરી વેદની ઉપશાંતિ
કરે. અહિંઆં પરસ્ત્રીના ત્યાગીને એ પાંચે અતિચાર હોય અને
સ્વદારા સંતોષીને છેલ્લા ત્રણ અતિચાર અને પહેલા બે અના-
ચાર ■ કેમકે તેથી કરીને મતભંગ થાય છે.

એમ પરપુરુષ ત્યાગી સ્ત્રીને પણ પાંચે અતિચાર છે અને
સ્વપુરુષ સંતોષી સ્ત્રીને પ્રથમના બે અનાચાર છે અને છેલ્લા ત્રણ
અતિચાર છે પણ અનાસોગે ગમન થઈ જાય તો સ્વદારા સંતો-

ધીને પ્રથમના જે પણ અતિચાર રૂપે લાગે, એમ તેને પાંચ અ-
તિચાર જાણવા. આ અતિચાર જાણવા પણ આવરવા નહિ.

જે શક્તિવાન હોય તેમણે જાણપણથી ગાંગેયની પેઠે
ગુરુ શીળ પાળવા ઉચ્ચ કરવો કેમકે તેનાં મોટાં ફળ શાસ્ત્રમાં
કહેલાં છે. દેવ, દાનવ, ગાંધર્વ, યક્ષ, રાક્ષસ, કિન્નર એ સર્વ બ્રહ્મ-
ચારી પુરૂષને નમસ્કાર કરે છે; કેમકે શીળ પાળવું એ દુષ્કર
કામ છે. એ મત પાળવાથી અખંડ આજ્ઞા, ઐશ્વર્યપણું, ધણી
ઝલિ, રાજ્ય, કામલોગ, કીર્તિ, જળ, સત્સંગ, એટલાં વાંતાં તો
સહેજે મળે અને મોક્ષ પણ સહજ પ્રાપ્ત થાય. કલેશનો કરનાર,
લોકને હણનાર, પણ સાવધ યોગથી વિરમ્ભો એવો જે નારદ તે
પણ મોક્ષે ગયો, તે રૂડા મતાપ શીળનો જાણવો.

વળી અન્યદર્શનીયોમાં કહ્યું છે કે, હું યુધિષ્ઠિર ! એક રાત્રી
શીળ પાળનારને જે ગતિ મળે છે, તે ગતિ હજારો યજ્ઞ કરવાથી
મળતી નથી. પરદાર ગમન કરનારાઓ આ લોકમાં વધ, બંધન
પામે-ઉંચા બંધાય, નાક છેઢાય, ઘરિદો થાય, પરલોકમાં તીખા
કંટકર્તું આલિંગન થાય, નરકમાં દુઃસહ વેદના સહ. ગયા ભ-
વોમાં કુશીલ શેવ્યાં હોય તો ઇદ્રિય છેદ, નયુ'સકપણું, કુરૂપ-
પણું, દુર્લાગીપણું, ભગંદર, ભોગ તરંક, રંગપણું, વાંઝીયાપણું
અને વિવકન્યાપણું વિગેરે પ્રાપ્ત થાય. તેમજ જે પુરૂષ દેવ દ્રવ્ય
લક્ષણ કરે, પરસ્ત્રી ગમન કરે, તે જીવ સાત વાર સાતમી નરકે
જાય. વળી પરસ્ત્ર સેવન કરવાથી એકવીસ વાર નરકમાં પડે,
માટે ધર્મી પુરૂષે તેથી દૂર રહેવું. પરસ્ત્રીની અભિલાષા માત્ર કર-
વાથીજ રાવણ તથા ગર્દભિષ્ઠિરાજ આલોક તથા પરલોકમાં મોટા
અનર્થને પામ્યા. તો સાક્ષાત્ ભોગવવાથી તો અનેક સંકટો પામે
તેમાં તો નવાઇજ શી ! આટે ઉત્તમ પુરૂષે પરસ્ત્રોનો ત્યાગ કરવો.
વળી અવસરે પોતાની સ્ત્રી વિષે શીલ અંગીકાર કરવું. જે હ-
મેશાં શીયલ પાળી ન શકાય, તો પર્વ દિવસે તથા તીર્થેકર દે-

વના દહ્યાણુદના દિવસે, અઘ્ઘાઈના દિવસે, તે પાળવુંજ. બાર-
તિથિ, દશતિથિ અથવા પાંચતિથિ કુશીલ વર્જવું. બાકીના
દિવસોમાં પણ દહાડે તે વ્રત પાળવું એલેલાઈથી બને તેમ છે,
માટે તેમ કરવામાં પ્રમાદ ન કરવો અને રાત્રીએ પણ એક બે વાર
ની ગણતરી રાખવી, કેમકે પુરૂષ ભોગને નથી છાંડતો પણ ભો-
ગ તે પુરૂષને છાંડેછજ. અને કુશીળ ભોગવતાં નવ લાખ
જીવોની હિંસા થાય છે એવું ભણી ભોગનો ત્યાગ કરવો. વળી
હુમણાં પણ દિવ્યાદિકને વિષે તથા ધીજ કરવાને વિષે વિશુદ્ધ
શીળનો મહિમા જોઈએ છીએ, માટે બાહ્યાવસ્થામાં જો સર્વ
થી બ્રહ્મચર્યવ્રત ધારણ કરવા અશક્ત હોય તે સુદર્શન શેઠની
પેરે પેતાની સ્ત્રીને વિષે સંતોષ કરવો; એવો પણ શીળવંત પ્રાણી
બ્રહ્મચારી બરાબર સમજવો. તે સુદર્શન શેઠ કોણ હતા અને
તેમણે કેવી રીતે શીળ પાળ્યું તેમની કથા નીચે મુજબ છે.—

સુદર્શન શેઠ.

ભોક્ષ મુખને આપનાર એવું જે શુદ્ધ શીળ અને સમક્ષિત;
તેને પાળનાર ભવ્ય પ્રાણીઓ, સુદર્શન શેઠની પેઠે અલ્પકાળમાં
મુક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે.

જંબૂદ્વીપના દક્ષિણ ભાગના આબૂપણ રૂપ એવા ભગત
ખંડમાં ચંપાપુરી નામે નગરી છે. ત્યાં રણસિદ્ધ રાજાનો પુત્ર
દધિવાહન ન્યાયમાર્ગે પ્રજાનું પાલન કરતો હતો. તેણે ગદાવેગ સા-
ધીને અભયાદેવી નામે રાણીને પરણી હતી. ત્યાં અર્હદાસ ના-
મનો અતુલ બળ, ધન, સમૃદ્ધિએ યુક્ત એવો એક વ્યવહારી
વસતો હતો. તેને અર્હદાસી નામે પત્ની હતી. બન્ને જણ શ્રી
જિનેશ્વરનો પ્રવેશ ધર્મ પાળતાં હતાં.

એકદા અર્હદાસીની કુસિએ, કોઈ ગુણવાન જીવ અત્રતર્યો.
સદા જિન પૂજામાં રજા અને શુદ્ધ સમક્ષિત પાળવામાં તત્પર

એવી તે સ્ત્રીએ અનુક્રમે ગુણ દિવસે પુત્ર રત્નને પ્રસવ્યો. સ્વજન વર્ગને શેઠે સન્માન દઇને યાત્રકોને નાનાવિધ દાન આપ્યાં અને પુત્રનું મુદર્શન એવું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતા તે મુદર્શને ધર્મ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યો. કહ્યું છે કે, રૂપયૌવનથી મુશોભિત અને ઉત્તમ કૃત્યમાં જન્મેલો હોય, છતાં પણ વિદ્યા વિનાનો માણસ રૂપાળાં પણ મુગંધ રહિત કેસુડાનાં ફુલની થેડે શોભતો નથી. વળી પંડિત પુરૂષમાં સર્વ ગુણો હોય છે; ને મુખ માણસમાં સર્વ દોષ જ હોય છે; તો હજારો મુખ એકઠા દરીએ તોય પણ તેમનામાંથી જીવિશાળી પુરૂષ નહિ બની શકે.

ત્યારપછી મુદર્શનના પિતાએ તેને મગેરમા નામની એક એછીની પુત્રી મહોત્સવ પૂર્વક પરજાવી. તેની સાથે સંસાર મુખ લોગવતો મુખે દિવસ નિર્ગમન કરતો હતો. વળી તે સમકિત વ્રત પાળવામાં દ્રઢ હતો. કારણ કે, એ સમકિત બાધિ વૃક્ષનું મૂળ છે, પુષ્પરૂપી નગરનું દ્વાર છે, શ્રાક્ષરૂપી મહેલની ખીંઠ છે અને વળી સર્વ સપત્તિનું નિદાન છે. જેમ સમુદ્ર રત્નોનો ભંડાર છે, તેમ સમકિત સર્વ સદગુણોનો ભંડાર છે અને ચારિત્ર રૂપી ધનનું પાત્ર છે; તો તેના સમકિતની કેણુ પ્રશંસા ન કરે? એવામાં પુત્રને ધરનો ભાર ધારણ કરવાને યોગ્ય બાણીને, પિતાએ દીક્ષા લીધી. મુદર્શન પોતાના પિતા કરતાં પણ અધિક ગુણ વાળો હોવાથી રાજનો વિશેષ કરીને માનીતો થયો. જેમ જળના કુંભથી ઉત્પન્ન થએલા અગસ્ત્ય, કુંભ સરખા માપવાળા સમુદ્રને પા ગયા; તેવી રીતે કોઈ વખતે પુત્ર પણ પોતાના ચરિત્રથી પિતા કરતાં ચઢી જાય છે.

હવે તેજ ગામમાં કપિલ નામનો રાજનો પુરોહિત હતો કે જેની સાથે મુદર્શનને મૈત્રી થઇ. કપિલ બહુ વખત મુદર્શનને ત્યાં રહેતો; તેથી તેની સ્ત્રી કપિલાએ પૂછ્યું. “હે સ્વામિ! આપ હમણાં ઘણો વખત ક્યાં રહો છો?” પતિએ કહ્યું. “હું

મારા મિત્ર સુદર્શનને ત્યાં રહેતો થકો ગાંધી કર્મજી. શી તેની વાત કરું ? તે રૂપમાં કામદેવ સમાન છે, વાણીમાં બૃહસ્પતિ જેવો છે; બુદ્ધિમાં બુદ્ધ જેવો, તેજમાં સૂર્ય જેવો, શીતળતામાં ચંદ્ર જેવો, કર્મ છેદનમાં મંગળ જેવો, જ્ઞાનમાં શુક જેવો અને કુર્મના મદપણને લીધે શનિ જેવો છે. વધારે શું કહું ? એક શીળગુણે કરીને જ તે સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ છે. તેને વિધાતાએ સર્વ ગુણમય કર્યો છે.” ભર્તૃહરના મુખથી સુદર્શનની આવી સ્તુતિ સાંભળીને કપિલા તેની અનુસંગિણી થઈ અને બોલી કે-હારવથી, હાવલાવથી, મદથી, લજમથી, ત્રાંસુ ભેદને અર્ધ દટાણ ફેંકવાથી, વચનથી, ઈર્ષ્યાથી, કલહથી અને લીલાથી સ્ત્રીઓ જેવું એકે પાશબધન નથી. સુદર્શનના રૂપલાવણથી મોહિત થઈ કપિલા તેની માથે વિષય મુખ ભોગવવા તક શોધતી હતી, તેવામાં એકદા તેનો ભર્તૃહર કપિલ, કંઈ કાર્યને અર્થે બહાર ગામ ગયો. તે વખતનો લાગ સાધી, છોકું બહાનું કાઢી સુદર્શન શેઠને ઘર તે ગઈ અને કહેવા લાગી. “આપના મિત્રને તાવ આવ્યા છે તેથી આપને બોલાવે ■ અને તે મારેજ હું આપને બોલાવવાને આવી છું, મારે આપ વિલંબ કર્યા વિના ચાલો” સુદર્શન કહ્યું “મને ખબર નહોતી તેથી ઠીક થયું કે તમે બોલાવવા આવ્યાં” પછી તે સર્વ કાર્ય ત્યજીને મિત્રને ઘર ગયો. જેવો તે ઘરમાં પેઠા કે દુરતજ કપિલાએ પારણાં બંધ કર્યા. ઘરની અંદર ગયા પછી કપિલા બોલી. “હે સ્વામિ ! હું બહુ કાળથી આપનો સંગમ ઇચ્છતી હતી તો હવે આ શરીર અને આ શર્યા આપને સ્વાધિન છે; સ્વેચ્છાએ ભોગ ભોગવો.” પણ તેણીએ જ્યારે ઝિમ માણ્યું કે, તે માનતો નથી ત્યારે તે પોતાના શરીરથી તેનો સ્પર્શ કરવા લાગી. પરંતુ સુદર્શનને તો જરા પણ મનોવિકાર થયો નહીં. તેણે તેણીને કહ્યું. “અરે ! તને કોણે બૂલાવી ? હું તો નમ્રસક છું, હારે તે વાત કોઇને કહેવી નહીં.” તેણીએ પણ

પછી કહ્યું. “તમારે પણ આ મહાર’ દુશ્શનિ કોઈને જણાવજું નહીં.” એમ કહીને તેણીએ તેને છોડી દીધો.

વર આવીને સુદર્શન શેઠે અભિમહ કંઈ કે “હવેથી કદિ પણ મહાર’ એમ તેમ કોઈને ત્યાં જણું નહીં.”

એકદા રાજા વસંતસમય આવ્યો. જાણીને મહા ઐશ્વર્ય સહિત ઉદ્યાનમાં ફીડા કરવા નીકળ્યો. મહારાણી અભયાદેવી પણ વાહનમાં બેસીને કપિલા સાંહન ત્યાં આવી. મનોરમા પણ પોતાના છોએ પુત્રોને લઇને વસંતસૌભાગે જોવા માટે ચાલી અને સુદર્શન પણ તેજ ઉદ્યાનમાં એ પ્રમાણે આવ્યો. ત્યાં મનોરમાને અને તેના છ પુત્રોને જોઇને કપિલાએ મહારાણી અભયાદેવીને પૂછ્યું “આ કોની સ્ત્રી છે? અને આ પુત્રો કોના છે?” અભયાદેવીએ કહ્યું “એ સ્ત્રી તથા પુત્રો સુદર્શન શેઠના છે.” ત્યારે કપિલાએ કહ્યું. “જ્યારે મં તેની પરીક્ષા કરી, ત્યારે તે કહે કે હું તો નપુંસક છું” તે સાંભળીને અભયાએ કપિલાને કહ્યું “એ તો તેણે તને ઉતરી.” કપિલાએ કહ્યું “એ ખરું, પરંતુ તહારી ચતુરાઈની ધણ ત્યારે ખબર પડે કે જ્યારે તું એની સાથે ફીડા કરે.” રાણીએ કહ્યું “ત્યારે જ હું અભયા ખરી કે, જ્યારે એને વશ કરું.”

એકદા રાણીની સખી પંડિતાએ તેણીને પૂછ્યું “હે સખી! તહારે શું ચિંતા ?” તે વિપરથી રાણીએ પોતાનું વૃત્તાંત ચાલિયત કહી બતાવ્યું એટલે પંડિતાએ કહ્યું. “કદાપિ મેત્રશિખર અગરો, પણ એ સુદર્શન શેઠ કદી ગમે નહી, એને પરત્રી બહેન તુલ્ય છે.” ત્યારે એવરે રાણીએ તેનાં દર્શન કરાવવાનું પંડિતાને કહ્યું; ને તે વાતનો પંડિતાએ હા કસી અને કહ્યું કે “પરંતે દિવસે એને હું કપટ કરીને આહિં લાવીશ.”

એવામાં કૈમુદીઅહોત્સવ આવ્યો. તે સમયે રાજાએ પહલ વજાવ્યો, તેથી તેનું આંતરુર તથા બીજા સર્વ લોક મહોત્સવ

કરવા નગરની બહાર આવ્યા; પણ અભયારાણી માધુ' દુ.ખવાતું
 બહારું બતાવીને મહેલમાં જ રહી. પાછળ સુદર્શન ગેઠ પણ રા-
 જાની આજ્ઞા થવાથી દેવમંદિરમાં જઈ કાઉન્સઅધ્યાને રહ્યો. પેલી
 પડિતા દાસીએ હવે શુદ્ધિ કરી કે, એક વક્ષની પ્રતિમાને વાહ
 નમાં બેગારીને દેવમંદિરે લઈ ગયું, અને પાછી વળતી વખ
 કાઉન્સઅધ્યાને રહેલા શેઠને તે રથમાં બેસારીને મહેલમાં લાવી
 એટલે અભયારાણીએ કહ્યું “હે સુદર્શન! મારી સાથે બોગ
 ‘બોગવ’” એમ વારંવાર કહેવા લાગી; પણ સુદર્શન કંઈ બોલ્યો
 નહોતો. ત્યારે ઉપર તેણીએ કહ્યું. “જો તું મહારાજ વચન નહિ
 માન્ય કરે તો હું તારા પ્રાણ લઈશ” છતાં પણ શેઠ તેણીનું વ
 ચન અંગીકાર કર્યું નહિ, તેથી રાણીએ મોટા સ્વરે બૂમ પાડી
 કે “અરે કોણ આવો! આ કુદરત અહિં મહારાજ શીજી ભંગ કરવા
 આવ્યો છે?” એટલે રાજપુરુષો દોડી આવ્યા અને એકીને રાજ
 પામે લઈ ગયા. રાજાએ તેને પૂછવા માંડ્યું “પણ પોપધનો ભંગ
 થશે એવા ભયથી તેણે કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહોતો. તે ઉપરથી કોઈ
 ભયર રાજાએ તેને શુભી ઉપર લઈ જવાની આજ્ઞા કરી. એટલે
 રાજપુરુષો તેને ગાગમાં ફેરવીને સ્થશાન બૂમિ પ્રત્યે લઈ ગયા.
 અહિં મનોરમા પોતાના સ્વામીનાથની આવી દશા જાણીને
 વિચારવા લાગી “મહારાજ ભત્રીજા એમ કદાપિ કરે નહી.” એમ
 દ્રઢ નિશ્ચય કરીને તે કાયોત્સર્ગ રહી. અને એમ અભિમત કર્યો
 કે, “જ્યારે મહારાજ ભત્રીજા વિદ્ય નાશ થશે, ત્યારે જ હું કાયો-
 ત્સર્ગ પાળીશ.”

સ્થશાન બૂમિમાં સુદર્શન શેઠને શુભી ઉપર આગે પ્યા કે
 તુરતજ શાસન દેવતાએ શુભીનું સુવર્ણનું સિંહાસન કરી ના-
 મ્યું! તે સાંભળીને રાજા ત્યાં આવ્યો. એકીને સિંહાસન ઉપર
 બેસાડો જોય તે અમત્કાર પામ્યો. એટલે શાસન દેવીએ કહ્યું, “જો
 કોઈ આ સુદર્શન એકીનું અશુભ ચિંતવશે, તેના હૃદય પ્રાણ લઈશ;
 કારણ કે એ તો મહા શીજીવાન છે.” પછી સુદર્શન ગેઠને મહા

ઉત્સવ પૂર્વક ઘેર લઈ ગયા. તેને વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થયો તેથી તેણે સં-
યમ ગ્રહણ કરી સર્વ કર્મ ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત
કર્ચું. આવી રીતે પોતાના શીળના માહાત્મ્યથી તેઓ અતે શ્રેષ્ઠ
ગામી થયા. મનોરમા પણ અનુક્રમે સંયમ ગ્રહણ કરી, કર્મને હણી,
શ્રેષ્ઠ મુખ પામી. ઇતિ.

સ્થૂલભદ્રની કથા.

જેવી રીતે સ્થૂળભદ્રે મંત્રીની પદ્વી ત્યજી દહને સંયમ
અંગીકાર કર્યો અને કૌશ્યાએ તેને ચળાવવા અનેક ઉપસર્ગ કર્યો.
જતાં પણ તે તણમાત્ર કબ્બા નહીં, તેમ સંતોષરૂપી અધ્યયના
વાંછક પુરૂષો રાજ્યને પસંદ કરતા નથી અને શીળમતમાં દ્રઢ
પુરૂષો સ્ત્રીઓના હાવ ભાવથી ચળતા નથી.

પાટલીપુત્ર (પટના) નગરને વિષે નવમો નંદ રાજા રાજ્ય કરતો
હતો, તેને કલ્પ વંશનો શકરાજ નામે મંત્રી હતો. તેને લક્ષ્મીવતી
નામની સ્ત્રી, સ્થૂળભદ્ર તથા શ્રીયત્ નામના બે પુત્રો અને
સાત પુત્રીઓ હતી. (આ સંબંધ શ્રીયત્ની કથાથી જાણી લે
વો.) શકરાજ મંત્રી દેવગત થયા પછી નંદ રાજાએ શિવાજ
પ્રમાણે તેના પુત્ર શ્રીયત્ને પ્રધાન પદ્વી લેવાતું કહ્યું. તેણે કહ્યું
“ મહારો મહારો ભાઈ સ્થૂળભદ્ર કૌશ્યા ગણિકાને ઘેર ખાર
વર્ષ થયાં રહે છે, તેને બોલાવીને એ પદ્વી આપો!” તે
ઉપરથી રાજાએ સેવકોને આકલીને તેને બોલાવ્યો, તે આવીને
નમન કરીને ઉભો રહ્યો. રાજાએ તેને સન્માન પૂર્વક કહ્યું—
“તારો પિતા મૃત્યુ પામ્યો છે, મારે એ પદ કમપ્રમાણે તું
ગ્રહણ કર.” સ્થૂળભદ્રે રાજાને કહ્યું. “આપનું કહેતું પ્રમાણ છે.
પણ વિચાર કરીને ગ્રહણ કરીશ.” એમ કહીને તે અશોકવનમાં
ગયો. ત્યાં જઈને વિચારવા લાગ્યો. “જો એ પદ હું ગ્રહણ કરીશ
તો હું પરવશ થઈશ, અને એમ પણ થશે કે, તેમના વિચાર

પ્રમાણે નહિ અનુમરું તો તે રૂઢ થઈ પ્રાણ પણ લે. મારેજ હજી
છે કે-દરિદ્ર, રોગી, ગુર્ખ, કાચદ અને નિત્ય સેવકએ પાંચે જણ
જીવતા છતાં મૃત્યુ પામેલા જેવા સમજવા. ખરેખરા સુખી તો
તેજ જાણે કે, જેઓ લોભવિલાસને ત્યજીને શુદ્ધિપુખને દેનાર
એવા સયમને અંગીકાર કરે છે.”

આવો વિચાર કરી લોચ ક્ષીને મુખચરિત્રા અને રજો-
હરણ સહિત તેણે રાજા પાસે જઈ ધર્મલાભ કહ્યો. રાજાએ કહ્યું-
“ કિમ જાલોચિત્તમ્ શુ વિચાર કર્યો ? ” સ્થૂળભદ્રે એવો અર્થ કર્યો
કે, “ કેમ, લોચ કર્યો ? ” અને એવું સમજીને તેણે ઉત્તર આપ્યો
કે, “ હા જી, મેં જો જિમ્ લોચ કર્યો, એ વ્યાપારે મારે સર્થ,
મહારે એ મુદ્રા વ્યાપાર નહિ જોઈએ; કા-જુકે, વ્યાપાર પાંચ
મુદ્રાવાળો છે. જેમકે હાથને વિષે મુદ્રા, મુખે મુદ્રા, બન્ને પગે
મુદ્રા અને ધરને વિષે પણ મુદ્રા, એ પ્રમાણે વ્યાપાર પાંચ મુદ્રા-
વાળો છે ” એમ કહીને ધર્મલાભ રૂઢ તેમણે શ્રી સંભૂતિવિજય
આચાર્ય પાસે જઈને સર્વ સાવધ વ્યાપારના ત્યાગરૂપી દીક્ષા
મહાશય કરી પાછળ રાજાએ શીયકને મંત્રીપદ આપ્યું. તેણે પણ
સ્થૂળભદ્રના વિધેગથી ખીણતી કે રથા વેરવાને બોધ પમાડીને
રોકે ઉત્તરગયો. હવે સ્થૂળભદ્ર મુનિ ગુરૂના ચરણની સેવા કરતા
તપશ્ચર્યાનિ કરતા કરતા અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. એકવાર વર્ષાઋતુ
ગર થયા પહેલાં ત્રણ ગિરિયાએ સંભૂતિવિજય ગુરૂ પાસે આવીને
એવો અભિમદ્દ લીધો-એકે કહ્યું કે, “ હું ચારે મહિના સિંદરી
ગુરૂ પાસે કાષોત્સર્ગે રહીશ. ” બીજાએ કહ્યું કે, “ હું સર્પના
બીલ પાસે ચાર મહિના મુખી કાષોત્સર્ગે રહીશ. ” ત્રીજાએ કહ્યું
કે, “ હું કુવાના સ્નાનપટિયા ઉપર કાષોત્સર્ગે રહી ચોમાસુ નિર્ગ-
મન કરીશ ” તે વખતે સ્થૂળભદ્રે આવીને કહ્યું ‘ હે ભગવાન !
હું કોરવા ગણિકાની ચિત્રશાળાને વિશે વર્સસ લોજન લેતો
છતો ચોમાસુ પૂર્ણ કરીશ ” ગુરૂએ સર્વને કહ્યું. “ સૌ પોતપોતાના

વાંછિત સ્થાનકે જાઓ, પણ ત્યાં તમારે ધર્મને વિષે તત્પરજ રહેવું.”

પછી પેલા ત્રણે શિષ્યો ઘાતઘાતાને ઈચ્છિત સ્થાનકે જઈને રહ્યા. સ્થૂળભદ્ર પણ ગુરૂને નમીને કોરવા વેશ્યાને ઘર ગયા ત્યાં તો તેમને જોઈને તે તુરતજ અંજળિ જોડીને ઉભી થઈ અને તેમને સન્માનપૂર્વક કહેવા લાગી. “પધારો સ્વામિ પધારો, આદેશ હોય તે ફરમાવો, આપને જે રૂચે તે કરવાને દાસી તૈયાર છે.” સ્થૂળભદ્રે કહ્યું, “તને ધર્મનો લાભ થાઓ. ત્હારી ચિત્રશાળાની મારે ચોમાસુ રહેવાને માટે જરૂર છે.” એટલે તેણીએ તેમને ચિત્ર-શાળા સોંપી. કોરવાની રબ લઈ તેમાં તે રહ્યા વેશ્યાએ વિચાર્યું કે, “સુકુમાર કેહવાગા એ કુમાર પ્રતમાર નહિ સહન કરી શકવાથી આજે પાછા આવ્યા છે. લજ્જાને લીધે તે હમણાં જો કે કંઈ નહિ બોલે, તોપણ અતુલ્ય બોલશે અને મને લક્ષ્મી આપશે. એને હું ક્ષણ વારમાં આતુર્ય અને શૃંગારરસ રૂપી સમુદ્રમાં દૂબાવીશ.”

એમ ધારીને તે વેશ્યા બાકણ, સંબાકણ અને રાંબાનેય એ ત્રણ પ્રકારના ધાન્યથી તથા કુધ, દહિ, ઘી, કાંજ, છાશ, અને મધ એ છ રસોથી, તથા મૂળ, કંક, ઇંદુ રસ, લતા, પત્ર, પુ-ષ્પ અને ફળ એ છ પ્રકારના શાકથી મુનિને હમેશા જમાડવા લાગી. તેમના જમી રહ્યા પછી પછી રહેલું ભોજન તે જમતી. પછી તે વેશ્યા અનેક મનોરથાદિક કરતી દુઃસહ બ્રકુરિ રૂપ બા-ણને હલાવતી મુનિની પાસે આવતી, તો પણ તેણીની બહારની સ્થિતિ કે, બહારનું રૂપ જોઈને તે રક્ત થયા નહિ; તેમ તેણીની અંતરંગની મલીન સ્થિતિ જોઈને તે વિરક્ત પણ થયા નહીં ! વેશ્યા તેમને ગોઠ પમાડવાને જે જે આદર કરવા લાગી, તે તે નિષ્ફળ થવા લાગ્યા; કાંબુ કે આકાશમાં ચિત્રની ચચના અને જળને વિષે દીપક એ કદી બને નહીં.

આમ ને કોશ્યા નિત્ય નિત્ય તેને કોણ પમાડવાને નવીન નવીન શોભા કરે, પણ સ્થૂળભદ્ર મુનિ ધ્યાન રૂપી રસધી રચ્યા નહીં. ઊત્કલ તેણીના ઉપસર્ગધી તેમનું ધ્યાન વધારે વધારે સ્ત્રીપણ લાગ્યું; કે જેવી રીતે પુષ્કળ પ્રહાર વાગવાથી વીર પુરુષનું સત્ત્વ વધારે ને વધારે પ્રકાશે. પછી પ્રથમ હાવ ભાવ બતાવીને તેમના ચરણમાં પડીને તેણીએ ભોગ મુખાદિકને વિષે પૂર્વની પેઠે તેમને મનાવવા માંડ્યા; ત્યારે સ્થૂળભદ્ર મુનિ બોલ્યા, “હે કોશ્યા ! આ છવે બહુ ભોગ ભોગવ્યા છે, પરંતુ તુમિ પામ્યો નથી. કહ્યું છે કે-“કામભોગ સદ્ય છે, કામભોગ વિષ છે અને કામભોગ આસીવિષ (સર્પની ઠાકમાં રહેલા ગ્રેહ) જેવા છે. તે કામભોગ ભોગવ્યા ન હોય, પરંતુ તેની પ્રાર્થના કરવાથી ઐશ્વર્ય તેની હસ્થ કરવાથી પણ છવે દુર્ગતિમાં જાય છે. વળી ચેતના રહિત વસ્તુને વિષે પણ રાગ છે તે દ્વેષને થાયવાને અર્થજ છે. કારણ કે, મજામાં રંગ છે તો તેને બહુ ખંડાણું પડે છે અને આત્યંત તાપ સહન કરવો પડે છે. વળી મૃતિકા જેવા એકે દ્રવ્ય છવે પણ રંગના દોષને લીધે વિષ્ણુનું નાંખવું તથા પત્થરથી ખીલાવાનું સહન કરવું પડે છે જેમ તંતુ મજાદારને બાંધી શકે છે, પણ હસ્તિને બાંધી મારતો નથી; તેમ વપવ તો કંઈ કાપર પુરુષનેજ વિર્ણ કરે છે, પણ ઉત્તમ પુરુષને નહીં. વળી મૈથુનસંજ્ઞામાં આરૂઢ થએલો જય, નય લાખ છવેને હજે છે, એમ આગમમાં કહ્યું છે; મારે તે મૈથુનથી છવેની હિંસા થાય છે.” સ્થૂળભદ્રે કહેલાં આવાં ઉપદેશ વચનથી કોશ્યા વેરયાએ પોતાનો કુળાચાર ધર્મને છાડીને આવક કર્મ અંગીકાર કર્યો. “પૂર્ણ બાન્ય વિના કુમાર્ગ ત્વજ શકાતો નથી. જે સ્ત્રી પુરુષો સન્માર્ગ ગામી હોય છે, તેજ મોક્ષ લક્ષ્મીના ભોજા થાય છે.” સ્થૂળભદ્ર મુનિએ આ પ્રમાણે ઉદ્વિગ્ધ ઉપર છત મેળવી. તે જોઈને કોશ્યાએ પણ એમ અભિમદ કર્યો.

કે, “ રાજા પ્રસન્ન થઇને જે પુરૂષને મહારી પાસે મોકલે, તે પુરૂષ શિવાય બીજા બધા હવે મહારે લાઘ્ય સમાન છે. ”

ચોમાસુ પૂર્ણ થએ સ્થૂળભદ્ર શુરૂ સમીપે આવ્યા. બીજા ત્રણ શિષ્યો પણ ચોત ચોતાના અભિમહૂ પૂર્ણ થએ ત્યાં આવ્યા. તે ત્રણને જોઇને શુરૂએ કહ્યું “ અહો ! તમે દુષ્કર કર્યું છે ! ” પણ સ્થૂળભદ્રને તેમણે ઉઠીને ઝોમ કહ્યું કે, “ અહો ! તમે અતિ દુષ્કર કર્યું જા ! ! ” તે ઉપરથી તે ત્રણે મુનિઓ વિચારવા લાગ્યા. “ આપણે સામાન્ય કુળમાં જન્મેલા છીએ અને આ સ્થૂળભદ્ર તો શકટાળ મંત્રીનો પુત્ર ખરો ને ! તેથી શુરૂએ એને એ પ્રમાણે અતિ દુષ્કરકારક ઝોમ કહ્યું, છ રસના આહારના ભોગવનારાની તેમણે પ્રશંસા કરી. ” બત્રીશ લક્ષણવાળા વલયથી કોશ્યા વેશ્યાને વિષે આસક્તિ પામેલા સ્થૂળભદ્રે તતતું આવરણ કરીને વિશ્વને જીતનાર એવા કામને, બોધરૂપી રાસ્રથી મારીને શુરૂના પ્રસાદથી આ “ અતિ દુષ્કરકારક કર્યું ” એણું પદ મેળવ્યું. પેલા ત્રણ દુષ્કરકારક મુનિઓ વળી વિચારવા લાગ્યા કે, “ શુરૂને પણ કોઇક અધિક છે, ને કોઇ ઓછા જા ! માટે હવે આપણે આવતા ચોમાસામાં દુષ્કર દુષ્કરકારક થઇશું. ” એવો નિશ્ચય કરીને તે ત્રણેએ મહા કષ્ટ આઠ મહિના કાઢ્યા.

હવે ચોમાસું આવ્યું ત્યારે સિંહશુક્રમાં રહેલા મુનિએ આવ્યાર્યને કહ્યું. “ હું સ્થૂળભદ્રે કર્યું તેમ કરીશ. ” શુરૂએ કહ્યું. “ હું મહાતુલાવ ! સ્થૂળભદ્રે જે કર્યું છે, તે કોઇ નહીં કરી શકો ! ” તારે વળી સ્થૂળભદ્રનો વાદ શો ? સૂર્ય વિના બીજો કોઇ દિવસ ન કરી શકે, ચંદ્ર વિના બીજો કોણ અમૃત ઝરે ? પાણી વિના બીજો કોણ ધાન્ય નિપજાવે ? અને ચક્રવર્તી શિવાય બીજો કોણ છ ખંડ સાધી શકે ? માટે તે આવો અભિમહૂ કર્યો છે, તે તારૂં પૂર્વતું પુણ્ય પણ નાશ કરશે. ”

સંભૂતિવિજય આચાર્ય, આ પ્રમાણે બહુ નિવેદ કર્યો, છતાં તે નહિ માનતા તે મુનિ કોર નના આવાસ પ્રત્યે આવ્યા. ત્યાં તેણે તેણીની ચિત્રશાળા માગી, જે તેણીએ આપી. કોશ્યાએ જાણ્યું કે, સ્થૂળમદ્ર ઉપર વાદને લીધે તે અહિં આવ્યા છે, તે ઉપરથી તેણીએ તેમને છ રસ યુક્ત આહાર જમાવ્યો. પછી ઉત્તરસ્થાની એવી તે વેશ્યા ગુંગાર, હારલાવ ત્રિગેરે વિલાસ કરતી અને પાસ આવીને ઉભી રહી, તેને જોઈને મુનિ કોશ્યા પામ્યા હું છે કે સારા અવયવે યુક્ત એવી જાને રૂખીને કોણ ન પડે ? આશ્રમે કોણ ન બળે ? લક્ષ્મીથી કોણ મોહ ન પામે ? અને વિધાતાને વશ કોણ ન થાય ?

હવે કામાતુર અને લોગની વાંછાવાળા મુનિને જોઈને વેશ્યા એ હું “અમારે દ્રવ્ય જોઈએ, દ્રવ્ય વિના કોઈ આવા ભોગ ભોગવી શકે નહીં.” તે ઉપરથી કામાતુર સાધુ બોલ્યા. “મહારી પાસે હાલ કંઈ નથી, પછી હું આપીશ.” ત્યારે તે વેશ્યા તેમને પ્રતિજ્ઞા રૂપમાડવાને બોલી. “જો લોગની વાંછા હોય તો નેપાળ દેશને વિષે જાણો, ત્યાંનો રાજા સાધુઓને લક્ષમૂલ્યવાળી રત્ન કંબળ આપે છે, તે લઈ આવો અને પછી તમારું ઇચ્છત કરો.”

કામાતુર મુનિ તો ચોમામુ છતાં પણ નેપાળ દેશમાં ગયા અને ત્યાંથી રત્ન કંબળ લાવેને પાછા વળ્યા. રસ્તામાં પશ્ચિપતિને પોપટ બોલ્યો. “લક્ષ જાય છે.” એ સાંભળીને પશ્ચિપતિએ જાણ્યું કે સાધુ પાસે લક્ષ મુલ્યની વસ્તુ છે. તે ઉપરથી કંબળ ભર લીધી. તેથી સાધુને ફરી નેપાળ જવું પડ્યું અને રૂપ બદલવું પડ્યું. એમ કરીને ફરી રત્ન કંબળ લાવ્યા, તેને વાંસની પોત્તી નળીમાં સંતાડી લાવ્યા પોપટ બે વ્રજ વાર બોલ્યો. “લક્ષ જાય ॥ લક્ષ જાય છે” પણ પશ્ચિપતિને કંબળ જાડી નહીં. તેથી મહા ક્રોધે સાધુનું રત્નકંબળ લઈને વેશ્યા પાસે આવ્યા. તે તેણીને આપી. એટલે વેશ્યાએ રનાત કરીને તેના પડે મરીર લલિને તે ધરની આગને વિષે

ફેંકી દીધી ! સાધુએ કહ્યું, “અરે કોરવા ! આ મહામૂલ્યવાળી રત્ન-
કંબળ અત્યંત કષ્ટે પ્રાપ્ત કરી છે, તેને તું કેમ ખાળમાં ફેંકી દે છે ? ”
વેશ્યાએ કહ્યું, “અરે મુખ સાધુ ! અનો શો શોચ કરેછે? આ મહાકષ્ટે
ઉપાર્જન કરેલો મનુષ્ય અચતાર, વળી તે પણ શુદ્ધ ચારિત્ર યુક્ત
તેને મહાવા મળ મૂત્ર સંહત એવા શરીરમાં ફેંકી દેતાં તને કેમ શોચ
થતો નથી ? ” આ સાંભળીને મુનિને કામરાગ વિપક્ષમાન થઇ
પડ્યો. એટલે વેશ્યાએ વૈરાગ્ય પમાડ્યો છે જેને કંઈવા મુનિ
ખોદવા. “હું મુખની દેનારી ! હું મહામોહજનમાં પડ્યો, તેને
હારા જેવી વેશ્યાએ ચતુરાઈ યુક્ત પ્રપચ કરીને ઉદ્ધર્યો છે. આ
જે અતિચાર મને લાગ્યા છે તે આજોવીને હું પાપસંહત થઇશ.
હવે હું શુદ્ધ પાસે જઈ છું. તને હમેશાં ધર્મલાભ થાઓ.”
કોરવાએ કહ્યું “હું પ્રત્નો ! બ્રહ્મચારી એવા આપને પણ મે પ્રતિ-
બોધવાને અર્થ જે આશાતના કરી હોય, તે તમે ક્ષમા કરજો.”

હવે તે સાધુ સ્થળભદ્ર મુનિની આ પ્રભાણે સ્તુતિ કરેછે. “પર્યત
ની યુદ્ધમાં કે માણસો વિનાના વનમાં વાસ કરીને તો હજારો જણ
ઈંદ્રિયો વશ રાખી શકે, પરંતુ અતિ મનોહર એવી હવેલીઓમાં
આ જનની સમીપે રહીને ઈંદ્રિયો ઉપર નિમ્મલ રાખનાર તો શક-
દાળ પુત્ર સ્થળભદ્ર એકજ છે ! કે, જે અગ્નિમાં પ્રવેશ કર્યા છતાં
દાહ્યો નહીં, ખડગના અગ્ર ભાગને પામ્યા છતાં છેદાયો નહિ,
કાળાસર્પના ધરમાં રહ્યા છતાં દંશ પામ્યા નહીં અને કાજળના
ધગમાં રહ્યા છતાં પણ જેને કાંઈ માત્ર લાગ્યો નહીં ! સદા રાગવર્તી
અને પોતાને અનુસરનારી એવી વેશ્યાનો સંગ છતાં, છ રસ યુક્ત
ક્ષોજન મળતાં છતાં, ઉત્તમ સ્થળ, મનોહર શરીર તથા નવ
ધૈર્યવતનો સમાગમ છતાં અને ચોમાસાનો કામાત્પાદક કાળ છતાં
પણ જે મહાપુરુષે કામદેવ ઉપર છત મેળવી, તે શ્રીને પ્રબોધ
પમાડ્યામાં કુશળ એવા શ્રી સ્થળભદ્રને નમસ્કાર થાઓ.”

પછી વેશ્યાને ધર્મલાભ કહીને સિંહચુક્રવારી મુનિ શુદ્ધ

પામે આવ્યા. ત્યાં શુરએ કહ્યું. “મહાનુભાવ ! મહાગ નિષેધ છતાં પણ તું ત્યાં ગયો; મેં કહ્યું હતું કે, સ્થૂળભદ્રે કંઈ તો કોઈ કરી શકશે નહીં, સ્થૂળભદ્ર સમાન કોઈ નથી.” હે કામદેવ ! આ સ્ત્રીઓ તહારાં મુખ્ય શસ્ત્ર છે. વળી વસંત, કોયલ, પંચમ રાગ અને ચંદ્ર પ્રમુખ તહારા મુખ્ય વીરો છે. હરિ, શિવ, બ્રહ્મા વિગેરે તહારા સેવકો છે, છતાં એ એક મુક્ત છે કે તું આવા એક મુનિથી પણ આશાલંગ થઈને હણાયો ! વળી હે રતિપતિ ! મહન ! આ સ્થૂળભદ્ર મુનિને, નંદિવેણુ, રથનેમિ મુનીયજ અને આર્દ્રકુમાર તુલ્ય ગણ્યા; પણ તે ન જાણ્યું કે, એ તો નેમિનાથ, જંબુસ્થામિ અને સુસ્પર્શન ચૈઠની પેઠે થોથા થઈને તને રણક્ષેત્રને વિષેજ હણ્યો. વળી સ્થૂળભદ્ર અને નેમિનાથ એ બન્નેને સરખાવીએ તો અમે તો સ્થૂળભદ્રને જ ઉત્તમ વીર માનીશું; કારણકે નેમિનાથે તો ગિરનાર પર્વત ઉપર ચઢીને મોહને છલ્યો પણ સ્થૂળભદ્રે તો મોહના જ કિણ્નામાં પ્રવેશ કરીને તે મોહને છલ્યો. વળી અરિથર મનવાળા પુરૂષો જ સ્ત્રીના વિભ્રમે થી મોહ પામે છે, પણ સ્થૂળભદ્ર જેવા ધીર પુરૂષો એવા એવા સંકલને વિષે પણ મોહ પામતા નથી. જેમ કે, પાપાણ ચુર્ચુ થઈ શકે, લોહ અગ્નિને વિષે બળી શકે, પરંતુ નેહ્યંમણિ અગ્નિથી તપતાં છતાં પણ ત્રિપતિ પામતો નથી.

હવે નંદ રાજાએ કોરથા વેન્યાના ચગ્નિ-સ્વરૂપને જાણીને એક કુશળ સૂધારને તે વેળા એ પી અર્ધાન્ તે સૂધારને તે વેશ્યાને ઘેર મોકલ્યો ત્યાં વિપય ગહિત એવી વેશ્યા તે સૂધારને પ્રતિબોધ પમાડવાને કહેવા લાગી “ સ્થૂળભદ્ર વિના બીજે કોઈ પુરૂષ ધર્મવાન કે કુશળ દેખાતો નથી ” તે ઉપરથી સ્થૂળ ભદ્રની પ્રશંસાને નહિ સહન કરી શક્યાથી, તે સૂધારે પોતાની કુળા દેખાડવા માટે શર્યામાં બેઠાં બેઠાં જ એક તીર વડે આંખાની એક હુંબને વીધી. પછી અર્ધ ચંદ્રાકાર બાણથી તે હું-

ખતેજ છેદીને મૂળ સહિત તે હુંખને લખતે વેશ્યાના હાથમાં આપી ! એમ કરીને તેણે વેશ્યાને કહ્યું કે, એયું મહારૂં વિજ્ઞાન !”

એ ઉપરથી કોર્યાએ તેનો મઠ ઉતારવાને સર્પવના ઠગલા ઉપર સોય મૂકી તે ઉપર પુષ્પ મુકીને તેના ઉપર નૃત્ય કરવા માંડ્યું; પરંતુ સર્પવ, સોય કે પુષ્પ કિંચિત્ પણ હાલ્યાં નહીં. વેશ્યાની કળાથી સંતુષ્ટ થઈ મૂથારે આદર સહિત કહ્યું, “ તને હું શું કહું ? હું ખરેખર તારો દાસ છું. ” ત્યારે વેશ્યા બોલી, “ મેં કંઈ એ કંઈ એકે કળા નથી, એ તો ખાણીએને પૂર્વના અભ્યાસથી જાતિસિદ્ધ જ છે. કહ્યું કે—માછલાં પાણીમાં તરે છે, પક્ષીઓ આકાશમાં ઉડે છે અને રેવતાઓ ત્રણે જગતમાં ફરે છે; તે તેમને પ્રકૃતિથી જ સિદ્ધ છે, કંઈ આશ્ચર્ય યુક્ત નથી. માટે તેં જે હુંખ આણી, તે અભ્યાસને લીધેજ અને મેં જે નૃત્ય કર્યું તે પણ અભ્યાસથીજ; માટે મેં અને તેં જે કર્યું એ કંઈ દુષ્કર નથી; પરંતુ ભોગથીજ ઉત્તરણ છે શરીર જેનું એવા અને ભોગમાં જ ઉછરેલા એવા સ્થૂળભદ્રે જે નહિ જાતિસિદ્ધ કે, નહિ અભ્યાસિત એવું કર્યું તેજ દુષ્કર કહેવાય, તેજ આશ્ચર્ય-કર્તા કહેવાય કે જે સ્થૂળભદ્રે કર્યું ! મહારી સાથે બાર વર્ષ મુધી ભોગ ભોગવ્યા હતા, તેણે આવીને મહારી ચિત્રશાળામાં રહીને છ રસનો આહાર લેતાં છતાં પણ અખંડ મત પાળ્યું ! ” વળી વેશ્યા મૂથારને કહેવા લાગી, “ એ પ્રમદારૂં પતનમાં નહિ મુંચવાતાં બહાર નીકળી આવ્યો, માટે એણેજ દુષ્કર કાર્ય કર્યું. ”

આવું આવું વેશ્યાએ કહ્યું, ત્યારે મૂથારે “ સ્થૂળભદ્ર કોણ ? ” એમ પૂછવાથી તેણીએ ઉત્તર આપ્યો. “ શકદાળ મંત્રીનો પુત્ર. ” ત્યારે મૂથારે કહ્યું એવા પુરૂષનો તો હું દાસાનુદાસ છું. એમ કહીને વૈરાગ્ય પામવાથી ભૂપતિની રજા લખતે તેણે ગુરૂની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી.

હવે એકદા બાર વર્ષ મુધી દુઃખ પડ્યો, તે વખતે સા-

પણ શાંતિ તો મહા દુઃખદાયક થઈ પડી ! એટલે પંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારનું અમરણ કરાવ્યું છે જેને એવો તે અતે મૃત્યુ પામી પરલોકે ગયો.

ભાઈએ કાળ કર્યો તેથી યજ્ઞ સાધવી દુખથી એક પામી, શ્રી સંઘની આગળ કહેવા લાગી. “એ બહુ અવિચારી કાર્ય કર્યું. તેથી મહારા ભાઈએ કાળ કર્યો. એ પાપથી હું કેમ છૂટીશ ?” મેં સાધુનો ધાન કર્યો, તેથી મહારે નરકગતિમાં જતું પડ્યું. માટે હવે હું આત્મઘાત કરીશ.” શ્રી સંઘે કહ્યું. “એમાં તમારો દોષ નથી. એ તો તમે હિતચુદ્ધિએ એને ઉપવાસ કરાવ્યો. તમને પુણ્ય થશે અને તમારા ભાઈને પણ સ્વર્ગ પ્રાપ્ત થયું છે. યજ્ઞાએ કહ્યું. “પણ તે વાત જિનેશ્વર કહે તોજ હું સત્ય માતું.” એટલે શ્રી સંઘ કાયોત્સર્ગ કર્યો. તેથી ગાસન રૂઢીએ યજ્ઞાશાધી-ને ધીમેથી ઉપાડીને શ્રીસીમધરસ્વામી પામે જઈ મુકી. તેણી એ નમસ્કાર કરી પોતાના મંદેહ પૂછ્યા ત્યારે અહર્ત લગવાને કહ્યું. “એમાં ત્હારો દોષ નથી. શ્રીધક બહુ કમોનો ક્ષય કરીને પહોંચે દેવલોકે ગયો છે, ત્યાંથી તે મુક્તિ પામશે.” ત્યાં શ્રી સીમધરસ્વામીએ ધર્મોપદેશ રૂપ ચાર મુલિંગ આપી, તે ચારે તેણી-એ ધારી લીધી.

હવે પોતાનો મંશય નિવારણ થયો એટલે તેણીએ જિનેશ્વરને વંદન કરી, શાસનરેવીની સહાય્યથી પોતાને સ્થાનકે આવીને ચારે મુલિકા શ્રીસંઘને આપી. પછી યજ્ઞ સંઘ સહિત ધર્મ કાર્ય કરવા લાગી.

હવે એકદા ત્રિ સાતે બહેનો પોતાના ભાઈ રચણસદ્રને વંદન કરવા ગઈ. વનને વિષે પૂજ્યપાદમુરે આસબૃતિવિન્ય આચાર્યને નગીને પૂછ્યું. “હે સ્વામિન્ ! અમારો ભાઈ ક્યાં છે ? ગુરૂએ કહ્યું “આગળ જાઓ; અહીંક વૃક્ષ આવશે, તેની પામે તે એકાંતે સજ્જાય કરતો હશે.” બહેનો ત્યાં ગઈ, તો પોતાના

ભાઈની જગ્યાએ તેમણે સિંહને દીઠા. તે જોઈ ભય પામીને તે-
ઓ પાછી આવતી રહી. આવીને ગુરૂને કહ્યું, “અમારા ભા-
ઈને સિંહ લક્ષણ કરી ગયો છે; કારણ કે ત્યાં તે નથી, ફક્ત
એક સિંહ છે.” આચાર્યે કહ્યું “એક ન કરો. તમારો ભાઈ
કુશળ વિદ્યામાન છે, ફરી જાઓ અને વંદન કરો.” યદ્યાદિ સર્વ
બહેનો સાધ્વીઓએ ત્યાં ફરીને સ્થૂળભદ્રને વાંધા. તેઓએ ત્યાં
થમહાર પામીને પૂછ્યું એટલે “સ્થૂળભદ્રે એ સિંહનું રૂપ મેં વિ-
કુંઠું હતું.” એમ કહ્યું, એ વાત સાધ્વીઓએ જઈને સંભૂતિવિજય
આચાર્યને કહી.

હવે સ્થૂળભદ્ર સજ્જાય કરીને ગુરૂની પાસે વાચના લેવા
આવ્યા ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું, હું તને હવે વાચના નહિ આપું. તું
અધોગ્ય છે. તે સિંહનું સ્વરૂપ કંઈ, તે બીજાની શી વાત? કા-
ળના માહાત્મ્યથી હવે આગળ વિદ્યા પચશે નહીં; માટે રુપાત્રને
વિદ્યા આપવી, કુપાત્રને ન આપવી. જેવી રીતે કાચા ઘડાને
વિશે નાંખેલું પાણી તે ઘડાનેજ વિનાશ પમાડે છે, તેવી રીતે
સિદ્ધાંતનો રહસ્ય પણ આધારનો વિનાશ કરે છે.” તે ઉપરથી
સ્થૂળભદ્રે શ્રી ગુરૂપાદને પ્રણમીને થાતાના અપરાધની ક્ષમા માગી,
“હું હવે પછી એવો અપરાધ નહિ કરું” પણ ગુરૂએ તે વાચના
આપવાની ના પાડી, ત્યારે શ્રી સંઘે મળીને કહ્યું “હિ સ્વામિન !
ત્યારે તમે બીજા દશ પૂર્વધારી સાધુઓને વાચના આપો.” ગુરૂએ
ઉત્તર આપ્યો કે, “સ્થૂળભદ્ર જેવાને પણ જ્ઞાનનું અણજૂ
થયું, ત્યારે બીજાઓને તે તે ક્યાંથીજ પચશે” કારણ કે, આ
કાળજ દુપમ છે.” શ્રીસંઘે કહ્યું. “એમ કરવાથી તે સર્વ પૂર્વના
વિચ્છેદ થશે અને તેનું પાપ આપને લાગશે.” ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું.
“જો સ્થૂળભદ્ર હવે પછી બીજા સાધુઓને છેલ્લાં ચાર પૂર્વ ન
શીખવે, તે હું એને તેનો પાઠ આપું.” શ્રી સંઘે કહ્યું “આપે
કંઈ તેમજ થશે.” પછી ગુરૂએ સ્થૂળભદ્રને છેલ્લાં ચાર પૂર્વ મૂળથી

શીખવ્યાં પણ અર્થ શીખવ્યા નહીં.

હવે સ્થળભદ્ર મુનિ એકલા ચારે પૂર્વના ધાનજીહાર પૃથિવમાં વિચરતા, તપશ્ચર્યા કરતા, અનેક ભવ્ય જીવોનું પ્રતિભોધ કરતા, કાળ ધર્મ પામી પહેલે દેવલોકે ગયા. એવી રીતે જે કોઈ ભવ્ય પ્રાણીઓ શીખજાવતને ઉત્તમ રીતે પાળશે તે સ્વર્ગારોહના સુખ ભોગવી અતે મોક્ષ લક્ષ્મીને પામશે.

સીતાની કથા.

જે સ્ત્રી પુરુષો નિરંતર શીખવત પાળે ॥ તેઓ ત્રણે જીવનને વિષે સીતાની જેકે પ્રશંસા પામે છે.

ભિથિલા નગરીને વિષે હરિવંશના વામુકિ નામના રાજાની વિપુલા નામે નાણીની કૃપથી જન્મેલો જનક નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને વિદેહના નામની સ્ત્રી હતી. એક દિવસ એ પુત્ર પુત્રીના સુંદર યુગલને જન્મ આપ્યો. તે વખતે સૌધર્મ દેવે એક થડી પિંગળ નામે દેવ ત્યાં આવીને પૂર્વ ભવના વૈરને લીધે તે યુગલમાંથી પુત્રને લગ્નને જતો રહ્યો જતાં જતાં તેને માર્ગમાં દયા આવી, તેથી તેને કુંડળાદિ ભૂષણો પહેરાયો, વેતાદ્ય પદતના વનને વિષે મૂકી પાતાને સ્થાનકે ગયો. તે વખતે તે પર્વત ઉપર આવેલા રથલુપુર નગરનો સ્વામી ચંદ્રગતિ નિધાધર ત્યાં આવ્યો, તેણે પેલા બાળકને જોઈ તેને લઈ જઈ પાતાની પ્રિયા પુષ્પવતીને આપ્યો. પછી નગરને [જે તેણે " રાણી ગુમગર્મા હતી. તેણીને પુત્ર પ્રસન્ન્યો છે. " એમ વાત પ્રગટ કરીને પુત્રનો જન્મોત્સવ કર્યા અને લામંડળનું ચિન્હ દેખવા ઉપ થી તેનું લામંડળ કુમાર એકું નામ પાડ્યું. અનન્કમે ચંદ્રગતિના અર્થે લાડમાં ઉછરતો એ બાળ વાવન વય પામ્યો.

અહિં પાછળ મિથિલા નગરીને વિષે જનક, રાજપુત્રને નહિ જોવાથી બહુજ દુઃખી થયો પણ છેવટે શોક ત્યજી દઇ ને પુત્રીનું નામ સીતા પાડ્યું. આ પુત્રી સીતાએ અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પ્રાપ્ત કરી સૌની સર્વ કળાનો અભ્યાસ કર્યો. એ જોઈ પિતા જનક તેને અર્ધે વર શોધવાની ચિંતામાં પડ્યો, હીકરીનો આપ સર્વથા દુઃખીજ હોય છે. કહ્યું છે કે-એના જન્મ સમયે શોક, વૃદ્ધિ પામે તેમ (વર શોધવાની) ચિંતા અને તેણીને પરણાવતાં પણ દંડ આપવો પડે. એવામાં મલેન્દ્ર લોકો દૈત્યની પેઠે જનક રાજાને હણવા આવ્યા. તે ઉપરથી તેણે પોતાના મિત્ર દશરથ ભૂપતિને એ વાત જણાવી એટલે યુવરાજ રામે પિતાની આજ્ઞા લઇને ત્યાં જઈ યુદ્ધમાં સર્વ મહેનત ઉપર વિજય મેળવ્યો. તે ઉપરથી જનક રાજાએ હર્ષ પામી રામને મહોત્સવ સહિત પોતાના નગરમાં આહ્વાન્યો. અને તે પોતાની પુત્રી સીતાને તેને આપવાને તત્પર થયો. આ અવસરે પીળા કેશવાળા અને હસ્તને વિષે છત્ર ધારણ કરનાર એવા નારદ મુનિ ત્યાં આવ્યા. તેમણે ભયાનક રૂપ જોઈ સીતા ભય પામી નાસવા લાગી; તેણીની ઠાસીઓએ પણ કોળાહળ કરી મૂક્યો, તે સાંભળી રાજસેવકોએ આવી નારદ મુનિને કંઠે બાંધીને ધરથી બહાર ઠાઠી મૂક્યા. આમ થવાથી મુનિ કોપાયમાન થયા અને સીતાની એક સરસ છબિ આજખીને તેણે તે ચંદ્રગતિ વિદ્યા-ધરના પુત્ર લામંડળને બતાવી. એ છબિ “ પોતાની બહેનની છે ” એમ ન જાણનારો કુમાર તો એ જોઈને કામ વિર્ધિલ થયો. અને અદ્ય જળમાં રહેલા માછલાની સ્થિતિને પામ્યો. ચંદ્રગતિએ પોતાના સુતના ઉદ્વેગનું કારણ જાણી લઈ, ચપળગતિ નામનો દૂત મોકલીને જનક રાજા પાસે સીતાનું આગું કર્યું.

જનકે પ્રીતિ સહિત કહ્યું. “ જો પૂર્વે આ મહારી પુત્રીને દશરથ રાજાના કુમાર રામને આપવાને ધારી ચુક્યું છે; તો પણ

હવે એમ કહું છું કે જે મનુષ્ય દેવતાથી અધિષ્ઠિત એવાં વજ્રવર્તનામના જે ધનુષ્યને ઉપાડીને એના ઉપર પશુજી ચઢાવશે તેને સીતા વરશે.” એમ કહીને તેણે સ્વયંવર મંડપ રચાવ્યો અને એ જે ધનુષ્યોને સ્વયંવર મંડપમાં મૂકીને અનેક રાજાઓને તેડાવ્યા.

હવે પેલા અપળગતિ દૂતે પોતાના રાજાને જનકે કહેવડાવ્યું હતું, તે પ્રમાણે કહ્યું. એટલે તે પોતાના પુત્રને લઈને ત્યાં આવ્યો. દશરથ પણ પોતાના પુત્રો સહિત સ્વયંવર મંડપ ઉપર આવી પહોંચ્યો. બીજા પણ અનેક રાજાઓ અને વિદ્યાધરો ત્યાં આવ્યા. એટલે સીતા પણ ઉત્તમ વચ્ચાલંકાર પહેરી આવીને મંડપની શાલામાં વૃદ્ધિ કરવા લાગી. અંગ, વંગ પ્રમુખ દેગોના રાજપુત્રોએ ધનુષ્યને પશુજી ચઢાવવાને વૃથા પ્રયાસ કર્યો; તેઓ તો તેને તેના સ્થાનથી ચલાવી પણ શક્યા નહિ. પછી દશરથ પુત્ર રામે ઊભા થઈ લીલા માત્રમાં એક ધનુષ્ય ઉપાડ્યું અને તેના ઉપર પશુજી ચઢાવી કે તુરંતજ જાનકી (સીતા) એ તેના કંઠમાં વરમાળા આરોપણ કરી. એજ પ્રમાણે લક્ષ્મણે બીજા ધનુષ્યને ઉપાડીને તેના ઉપર પશુજી ચઢાવી એટલે વિદ્યાધરોએ પ્રસન્ન થઈને પોતાની અદાર કન્યાઓ તેને આપી ભરતને પણ તે વખતે કનક ભૂપતિએ પોતાની ભદ્રા નામની પુત્રી આપી.

પછી દશરથ રાજા પોતાના પુત્રોને પરણાવીને પોતાના નગરે પાછો આવ્યો. પણ ભામંડળ તો પોતાની કન્યા પૂર્ણ નહિ થવાથી દુઃખ ધરતો પિતા સાથે આવતો હતો, તેવામાં આકાશવાણી થઈ કે, “હે ભામંડળ! જેદ ન કર; આ સીતા ત્હારી બહેન છે અને જનક રાજા ત્હારા પિતા છે. ત્હારું તો કોઈ દેવે હરણ કર્યું હતું તેથી તું ચંદ્રગાંતના હાથમાં આવી પડ્યો છે.” એ સાંભળી ભામંડળ સીતાને બહેન જાણી તથા જનકને તાત જાણી હર્ષ પામી તેમને મળ્યો; બહેન સીતાની ક્ષમા માગી

અને પિતા જનક રાજની રજા લઇ ચંદ્રગતિ સહિત પોતાને નગરે ગયો.

રામ હવે સીતા સાથે ઉત્તમ ભોગવિજ્ઞાસ ભોગવે છે, એવામાં દશરથને, પોતે પૂર્વ કૈકેયીને આપેલા વચનને અનુસારે ભરતને રાજ્ય આપવું પડ્યું; અને પોતે સત્યભૂતિ આચાર્યની પાસે દીક્ષા મહાશ્વ કરીને રામચંદ્રને વનવાસ મહાશ્વ કરવાને આદેશ કર્યો. અરેલે શ્રી રામ લક્ષ્મણ અને સીતા સહિત વનમાં ગયા. અનુક્રમે દંડકારણ્યને વિષે રાવણે સીતાનું હરણ કર્યું, તેથી રામે શુદ્ધ કરી રાવણને હણીને સીતાને પાછી આણી, અને પોતે પોતાનું રાજ્ય મેળવ્યું. (આ વૃત્તાંત પ્રસિદ્ધ હોવાથી વિસ્તાર સહિત કહ્યો નથી.) પછી રાજ્ય ઉપર બેસી રામે લોકાશ્રમાને દેશ બહેંચી આપ્યા.

એવે સમયે સીતાએ ગર્ભ ધારણ કર્યો તેથી તેણીને ઉત્તમ પ્રકારના દોહદ્ધ ઉત્પન્ન થયા; તે સર્વ રામે પૂર્યા. એકદા સીતાનું દક્ષિણ નેત્ર ફરક્યું, તે જોઇ તેણીએ તે હકીકત રામને કહી. રામે કહ્યું, “એ દુર્નિમિત્ત છે. કારણ કે પૂર્વ સ્તરિએ કહી ગયા છે કે, શુદ્ધપત્નું દક્ષિણ (જમણું) અંગ ફરકે અને ઓતું વામ (ડાણું) અંગ ફરકે તો તે શ્રેષ્ઠ છે, બાકી અનિષ્ઠ છે. માટે હું ભરે ! હું જિતાલયને વિષે લીપમાળા રચાવ તથા દીન લોકોને દાન આપ.” સીતાએ પતિએ કહેલું સર્વ કર્યું. અન્યથા લોકો આવીને રાગને કહેવા લાગ્યા. “હે દેવ ! માણસો એમ કહે છે કે, કામાતુર એવા રાવણે જેણીને છ છ મહિના સુધી પોતાના આવાસને વિષે રાખી, એવી સીતાને સતી કેમ કહેવાય ? હું દેવ ! પાણીમાં જેમ તેલનું બિંદુ પ્રસરી જાય છે, તેવી રીતે આ શુદ્ધિવાળો લોકાપવાદ સર્વત્ર પ્રસરી રહેશે, માટે એ અસત્ય હોય નહીં.” “આવો લોકાપવાદ સારો નહીં.” એ સાંભળી રામ અદ્ય સમય

બોલ્યા વિના રહ્યા. પછી તે કહેવા લાગ્યા. “તમે કહ્યું તે ખરું કહ્યું છે; હું કોઈ પણ સ્ત્રીનું આત્મ અકાર્ય સહન કરી શકતો નથી.” એમ કહી તેણે તેમને વિસર્જન કર્યા.

એકદા કાકુત્સ્થ રામ રાત્રી સમયે નગરચર્યાએ ફરતો એક મોચીના ઘર પાસે ઉભો રહ્યો. તે વખતે મોચીએ બહારથી બહુ વારે પાછો આવેલી પોતાની સ્ત્રીને પાકુ મારીને કહ્યું. “તું આત્યાર સુધી ક્યાં ગય હતી?” પેલીએ ઉત્તર આપ્યો. “તમે બહુ બલો જણાઓ છો! રામ જેવાથી પણ અધિક!! રામે તો રાવણને ઘેરથી પણ પાછો આવેલી સીતાને શુદ્ધ માની અને તમે તો હું એક ક્ષણ પણ ઊંજે અન્યત્ર રહું છું તે ખરી શકતા નથી, તેણે શું કારણ?” મોચીએ તે ઉપરથી કહ્યું “તે રામ તો સ્ત્રીને આધીન છે, હું તેવો નથી; તો કેમ સહન કર?”

એ સાંભળી રામે વિચાર્યું. “સ્ત્રીને આધીન એવા મને પિત્તાર છે!” પછી ત્યાંથી જઈ તેણે લક્ષ્મણ સાથે ગુપ્ત વાતચિત્તમાં કહ્યું. “લોકો સીતાને અસતી ગણે છે.” ત્યારે લક્ષ્મણે કહ્યું. “આપ લોકોના કહેવા માત્રથી સીતાનો ત્યાગ કરશો નહીં; કારણકે તેઓ પારકા દોષ કહેવામાં રસિક હોય છે, વળી જે લોકો સ્વભાવથીજ એ પ્રભાણે પારકા દોષ ગાવામાં બહુ રસિક હોય તેમને તો મહાત્મા એવા રાજાઓએ શિક્ષા દેવી જોઈએ અથવા તો ઉવેખી મૂકવા જોઈએ” રામે કહ્યું. “ભાઈ લક્ષ્મણ! તું કહે છે તે સત્ય છે તોપણ લોકવિરુદ્ધ કાર્ય નિરંતર ત્યજવું.” લક્ષ્મણે નિષેધ્યા છતાં પણ અંતે રામે પોતાના મેનાનીને બોલાવીને કહ્યું. “તું સીતાને વનમાં સુકી આવ. એણીને સમ્મેત શિખર તીર્થ જવાનો કોલ્લ ઉત્પન્ન થયો છે મારે ગંગાને સામે તીરે સુકીને આવજો.” એ ઉપરથી “જેવી આજ્ઞા” એમ કહીને સેનાની સીતા પાસે ગયો અને કહેવા લાગ્યો.

“હું સ્વામિની ! હું આપને મહારાજા રામના આદેશથી સન્મેતશિખર તીર્થે લઇ જવા આવ્યો છું, મારે આપ આ રથમાં બિરાજમાન થાઓ.” એમ કહીને સીતાને રથને વિષે બેસારી તે એક ભયાનક અરણ્યને વિષે લઇ ગયો. ત્યાં તેણીને કહ્યું. “હું સ્વામિની ! તમારા પતિએ તમને અહિં ત્યજી જવાનું મને કહ્યું છે. મને શિકાર છે, પણ હું કિંકરજન શું કરું ? સ્વામીનો આદેશ એટલો દુષ્કર છતાં પણ કરવો પડે છે.” એ સાંભળીને સીતાને મૂંઝા આવી; રથમાંથી પડી ગઇ. કેટલીકવારે મૂંઝા પાછી વળી એટલે તે વિસાપ કરતી કરતી રામને ઉદ્દેશીને કહેવા લાગી. “હું સ્વામી ! જો આપને લોકાપવાદનો ભય હતો, તો આપે ત્યાં લોકોની સમક્ષજ મહારી પરીક્ષા કેમ ન કરાવી ? એમ કંઈ હોત તો તે કુળને ઉચિત હતું; પણ આ તો તમે નિર્દય જનોને વિષે અગ્રણી ગણાયા. કારણકે તમે તમારી ગર્ભવંતી પ્રિયાને વનને વિષે એકલી મુકી. તો પણ હું તો પતિને લેશ પણ વિદ્વંસારી નહીં થાઉં. રામ અને લક્ષ્મણ ચિરકાળ પર્યંત જયશાળી વર્તે.”

આ પ્રમાણે સીતાએ સેનાની સાથે રામને સંદેશો મોકલ્યા અને તેને વિસર્જન કર્યા. તેની ચક્ષુઓ આંધુથી ભરાઈ ગઈ અને રહી પડ્યો; એ રીતે સીતાને મૂકીને પાછો વળ્યો.

હવે જાનકી પાછળ પોતાના કર્મનો ફાલ કાઢતી અહિં તહિં ભ્રમવા લાગી. એવામાં ત્યાં વજ્રજંથ નામનો પુંડરિકપુર નો રાજા આવી ચઢ્યો, તે તેણીને જાહેન સમાન ગણી પોતાના નગરને વિષે લઇ ગયો. એવામાં સેનાની પાછો જઇ રામને મળી સીતાએ કહેવરાવેલાં વચનો રામને કહેવા લાગ્યા. તે સાંભળી દીન બની જઈ સીતાનો વિયોગ ન સહન કરી શકવાથી તેણીને પાછી લઇ આવવાને રામ પોતે જાતે સેનાનીની સાથે વનમાં આવ્યા. ત્યાં બહુ શોધ કરી પણ જાનકી તેમને જડી નહીં. એટલે રામે “કોઇ વ્યાધ કે એવાં બીજાં કૂર પ્રાણીએ તેણીનું ભક્ષણ કરી નાંખ્યું,

હુશે,” એમ ધારી ઘેર જઈ તેની અંત ક્રિયા કરી, સીતાનાજ ધ્યાનમાં કાળવહન કરવા લાગ્યા.

અહિં વજ્રજંઘ રાજાને ત્યાં રહેલી સીતાને પ્રસવ થયો. તેણે બે પુત્રને જન્મ આપ્યો. જન્મોત્સવ કરીને વજ્રજંઘે તેમનાં લવ અને કુશ એવાં નામ પાડ્યાં. અનુક્રમે એ બંને લાઇએ ઉત્તમ કળાઓનો અભ્યાસ કરીને બહુ બળવાન થયા. લવને વજ્રજંઘ રાજાએ પોતાની પુત્રી ગણિદળા અને અન્ય પણ બે ત્રીશ રાજકુમારી હર્ષ સહિત પરણાવી; પછી કુશને અર્ધ તેણે પૃથુરાજની પુત્રી માગી, પણ તે રાજાએ તેના વંશ-કુળ જાણ્યા વિના આપવાની ના કહી. એટલે તે તેણે લવ અને કુશને સાથે લઈ જઈ તે પૃથુરાજના સૈન્યને રણક્ષેત્રને વિષે હુશબુધ અને હત પ્રદત્ત કરી નાંખ્યું, એટલે તે દિશા દિશ નાશી ગયું. પૃથુરાજને પણ નાસી જતો જોઇને બંને લાઇએ કહેવા લાગ્યા “હું મહીપતિ ! અમારા જેવા અવંશજોને જોઇને તમારા જેવા વંશજો કેમ નાશી જાય છે ? જરા અમારૂં સૈન્ય તો લુપ્તો ?” એ પછી તેમનું એવું અસાધારણ વીર્ય દેખીને પૃથુરાજએ વજ્રજંઘની સાથે મેળાપ કર્યો અને કહ્યું કે, “એમનાં બળ પરાક્રમ જોઇનેજ મેં એમનું કુળ જાણ્યું છે.” એવામાં સંભામને વિગેજ નારદ ઋષિ અતરીક્ષધી આવી ઉતર્યા. તેમને પ્રજ્ઞામ કરીને વજ્રજંઘ રાજાએ પૂછ્યું. “આ બે કોના બાળકો છે ?” નારદે કહ્યું “લોકોના અપવાદના ભયથી લીડુ એવા રામે સમર્થતા તથા દીપ્તિ સતી સ્ત્રી સીતાના આ બે પુત્રો છે.” પછી કહે કહ્યું “હે ઋષિ ! રામે તે સાચું કહ્યું નથી.” પછી લવે પૂછ્યું. “ત્યારે એ નગરી અહિંથી કેટલી દુર છે ?” તેના ઉત્તરમાં નારદ ઋષિએ કહ્યું “અહિંથી ઇસો યોગ્ય દુર છે.” ત્યાર પછી પૃથુરાજએ પોતાની કનકમાળા કન્યાને કુશવેરે પરણાવી એટલે ત્યાંથી વજ્રજંઘ તે બંને લાઇઓને લઈને પોતાને નગરે આપ્યો.

ત્યાં મામા વજ્રજંઘ તથા માતાની આજ્ઞા લઈ લજ્જ અને કુશ પોતાની સાથે સારસાર સૈન્ય લઈ, પોતાની માતા સીતા સહિત અયોધ્યા નગરી આવ્યા. એટલે રામ અને લક્ષ્મણ દેવપા-યમાન થઈ સામા ક્ષેત્રમાં ઉતરી પડ્યા. યુદ્ધ થયું, તેમાં લવ અને કુશે સામા સૈન્યને ઢીન દશાએ પહોંચાડી દીધું. એટલે લક્ષ્મણે દોઢાતુર થઈ કુશ ઉપર ચક્ર ચુક્યું, પણ ચક્ર તો તે (કુશ) ની પ્રદક્ષિણા કરીને પાછું લક્ષ્મણ પાસે આવ્યું. એટલે તો રામ અને લક્ષ્મણે ખેદ પામી વિચાર્યું. “શું આ તે નવા બળરામ અને નારાયણ ઉપજા થયા ?”

એટલામાં તો આકાશ થકી નારદ ઋષિ ઉતરી આવ્યા. અને રામ તેમજ લક્ષ્મણ પ્રત્યે હસીને બોલ્યા—“અહો ! તમને બન્નેને હર્ષને બદલે આ વિષાદ રોનો થાય છે ? પોતાના પુત્રથી પરાજય પામવો એ હર્ષદાયક નથી થતું એ વિચિત્ર છે. આ બન્ને સીતાની કુક્ષિથી ઉત્પન્ન થયેલા આપનાજ પુત્ર છે અને તમને યુદ્ધનો ભિપ્ત કરીને મળવા આવ્યા છે, તમારું ચક્ર તેમને કંઈ કરી શક્યું નહીં, એજ એની નિશાની; કારણ કે, એ ચક્ર એક ગોત્રી પુરૂષો ઉપર ચાલી શકતું નથી.” એ સાંભળી રામ લક્ષ્મણે યુદ્ધ પડતું ત્રેહ્યું એટલે વિનયવંત એવા બન્ને કુમારોએ આવીને પિતાને પ્રણામ કર્યા, પિતાએ પણ તેમને રત્નેક સહિત આલિંગન આપ્યું એટલે બન્ને સૈન્યને વિરે હર્ષનાદ થઈ રહ્યા. પછી રામે નગરને વિષે પ્રવેશ કર્યો.

હવે મુર્ચીવ અને બિલીયણે મળીને વજ્રજંઘને કહ્યું. “સીતાને નગરમાં લાવો.” આ વખતે લક્ષ્મણે પણ સીતાને પ્રણામ કરીને કહ્યું “તમે આવીને નગરને પવિત્ર કરો.” પણ સીતાએ કહ્યું “હું શુદ્ધિ વિના નહિ પ્રવેશ કરું. મેં પાંચ દિવ્ય કરવાં આંગીકાર કર્યો છે. તે આ પ્રમાણે છે—જ્વાળા યુક્ત અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો, અગ્નિ પીવો, તપાવેલા તેલમાંથી કોડી

લઈ લેવી, તોળાવું અને જીવંતપણે કળ મહાજ્વલ કરવું.” રામે કહ્યું. “હું સીતા ! હું સતી છે, માટે હવે નગર મધ્યે પ્રવેશ કર.” પણ સીતાએ તો એ પાંચ દીવ્ય કરી બતાવ્યા પછીજ પ્રવેશ કરવાની હા પાડી. તે ઉપરથી રામે એક યોજન પ્રમાણ ખાધ ખોદાવીને તેમાં ખેરના અંગારા પુરાવ્યા. પછી સીતા ત્યાં આવીને લોકો સમક્ષ કહેવા લાગી. “જો મેં મારું શીળ લેખ પણ ખરડિત કર્યું હોય તો આ ખાધ મને સળગાવી દેતો; અન્યથા તે મને જળ સમાન થઈ પડજો.” એમ કહી નમસ્કાર મંત્રનું ધ્યાન કરતી સીતા સર્વ સમક્ષ એ ખાધ પોતાના પગે ઉતરીને તેને પેલે તીરે ગઈ તે જોઈ રામે વિચાર્યું—“અહો ! મેં વૃથાજ આવી મહારી પત્નીને સંકટમાં નાંખી” પોતાના કંથને આમ ખેદ કરતા જોઈ સીતાએ કહ્યું. “હું ત્રણે જગતમાં વીર શિરોમણિ ! તમે ‘મેં’ આને નિઃકારણ દુઃખ દીધું.” એમ વિચારીને દુઃખી થયો નહિ. કોઈ કેવેજ મને આ અગ્નિમાં નાંખી, તેમાંથી મહારા દુઃકટમાં રહેલા એવા આધેજ મને ઉગારી છે.” તે પછી લોકો કહેવા લાગ્યા. “અમત્ય આરોપના ભયથી સીતાએ અગ્નિને પોતાની આહુતિ આપી તો અગ્નિ પણ શીતળ થયો; એજ આ મીતાનું સતીપાત્ર બતાવી આપે છે.”

આવા બનાવ બની રહ્યા છે, એટલામાં ત્યાં ચાર જાન-ધાની મો શીળચટ્ટ સરિ આવ્યા. તેમને વંદન કરવા અને ધર્મ સાંભળવા રામ આદિ સર્વે ગયા. ધર્મોપદેશ અપાયા પછી સીતાએ પૂછ્યું. “હું ગુરુ ! મેં એવું શું કર્યું હતું કે, જેથી મહારે માથે આવું કલંક આવ્યું ?” એ ઉપરથી ગુરુએ સીતાના તેમજ લોકોના પ્રત્યેકને અર્થે કહ્યું કે—“હિતાર્થી પુરૂષે દુઃખ-કારક, અસત્ય, પરને આજ્ઞા, ચાડી અને મર્મભેદક એવાં વચનો ન બોલવાં. જો કે, પારકા છતાં દોષ દોષ તો પણ મહાપુરૂષે નહિ બોલવાં જોઈએ, તો પછી અજ્ઞા દોષ પ્રગટ અથવા છાની

રીતે લોકોને શી રીતે કહેવાય? જે દુર્ણુદ્ધિ પુરૂષ બીજાને ખોટું
આળ દે, તે પુરૂષ લોકમાં નિંદાય અને આકરાં દુઃખ પામે.
મચ્છર દોષથી ભરેલો જે પુરૂષ પાંચ સમિતિના ધારક, શુદ્ધ
ભાવવાળા અને બ્રહ્મચારી એવા સાધુને ખોટું આળ દે, તે
પુરૂષ, મુનિને પૂર્વ ભવે ખોટું આળ દેવાથી જેમ સીતા અનંત
દુઃખ પામી, તેમ અનંત દુઃખ પામે; તે આ પ્રમાણે —

આજ ભરતક્ષેત્રમાં મિષ્ટાલિની નામની નગરીમાં શ્રીભૂતિ
નામે પુરોહિત પોતાની સરસ્વતી નામે સ્ત્રી સહિત વસતો
હતો, તેને વેગવતી નામની પુત્રી હતી. તે નગરીના ઉદ્યાનમાં
એકઠા એક તપસ્વી સાધુ આવ્યા. તે ત્યાં કાઉંસગ્ગ ધ્યાને
રહ્યા. લોકો તેમને વંદન કરવાને આવવા લાગ્યા. બહુ લોકોથી
સેવાતા આ સાધુને જોઈને ઈર્ષ્યાળુ થઈ વેગવતી કહેવા લાગી.
“હું લોકો! આ કૂદ કપટી પાખંડી મુઠીઆને તમે સેવા છો, ત્યારે
બ્રાહ્મણને કેમ નથી પૂજતા? એ સાધુને તો મેં એકાંતે સ્ત્રી
સંગાથે ફીડા કરતો જોયો છે; અને હમણાં આવો દંભ આદર્યો
છે.” લોકો તો આવું સાંભળીને તે સાધુને વિષે વૈરાગ્યવાન
થયા, પણ સાધુ તો એ સાંભળીને વિચારવા લાગ્યા. “મેં જરા
પણ કુમાર્જે આવચરણ કર્યું નથી છતાં સર્વ જનના દેખતાં અસ-
ત્ય આળ દે છે, એથી જિનશાસનની મહોદી હેલના થઈ છે;
માટે જ્યારે મહારે માથેથી એ કલંક ઉતરશે, ત્યારે હું અન્ન
જળ ગ્રહણ કરીશ.” એમ પ્રતિજ્ઞા કરી તેઓ કાચોત્સર્ગે રહ્યા
એટલે શાસન દેવીએ વેગવતીના શરીરમાં, તેણીને શિક્ષા કર-
વાને અર્થે તીવ્ર વેદના મુકી. તેથી તેણીને એવી તો પીડા થયા
લાગી કે તે મુખથી પણ ખોટી શકે નહીં. પછી તે દેવીએ
એમ ગાથા કહી કે, “આ વેગવતીએ અતી તીવ્ર તપશ્ચર્યા
કરનારા એવા યતિને પણ વૃથા કલંક દીધું છે. એ સાધુ બિલ-
કૂલ દોષ રહિત છે, ને આ વેગવતી દુષ્ટ સ્ત્રી છે. તેણીને હું

હણીશ ” શામન દેવીની વાણીથી લાય પામી વેગવતી સર્વ લોક સમક્ષ કહેવા લાગી. “ હે મુનિ ! હું તમને વંદન કરું છું, મેં પાપિણીએ એ અસત્ય આરોપ તૂટ્યો હતો, હું અધમ છું.” તે પછી દેવીએ તેણીને સ્વસ્થ કરી. પછી સાધુની ફરી ફરી ક્ષમા માગી તેણીએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી દીક્ષામાં પણ તે તીવ્ર તપશ્ચર્યા કરવા લાગી; અને ઘાતે કરેલું કર્મ કાંઈક પ્રકારાંતરે શુદ્ધની સન્મુખ નિહતી તે સ્વર્ગે ગઇ ત્યાંથી આવીને તે વેગવતીના જીવ જનક રાજની પુત્રી પણે દૈત્યન થયો, તે સીતા તે છું. છં હારાં પાપ સમ્યક્ રીતે આજોયા વિના મૃત્યુ પામી તેથી તને આવું કલંક પ્રાપ્ત થયું.”

સૂરિનાં આવા વચન શ્રવણ કરીને રામ સીતા આદિ વિગે-
પપણે ધર્મદાર્થમાં પ્રવર્તવા લાગ્યા. અતુકમે સીતા સયમ લઈને
ફરી રીતે પાણીને બારમા અન્યુત દેવલોકે ધ્રુવ થઈ. એટલા એ
મીતાનો જીવ જે અન્યુત દેવલોકમાં ધ્રુવ છે તેણે રામને પ્રતિ-
બોધ્યો એ મીતાનો જીવ અતુકમે શુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરશે.

રાજિમતી.

જેમ રાજિમતીએ રથનેમિ સાધુને કુમાર્ગે દોરાતા અટકાવ્યા,
તે પ્રમાણે સર્વ કોણએ જીવને કુમાર્ગે જતાં પ્રવત્નથી તેણ
રક્ષણ કરવું.

મથુરા નગરીને વિષે ઉત્તરેન રાજ્ય રાજ્ય હતો હતો. તેને
ધારિણી નામે પ્રિયા હતી એ ધારિણીની કુદિએ, અપરાજિત
વિમાનધકી અયવીને એક દેવ સ્ત્રીપણે અવતર્યો. શુભ દિવસે
ધારિણીએ એક પુત્રીને જન્મ આપ્યો. તેણીનો જન્મ મહોત્સવ
કરીને માતા પિતાએ રાજિમતી એવું નામ પાડ્યું. એકદા આ

ઉચ્ચસેન નૃપતિ યાદવોની સાથે દ્વારિકા નગરીએ ગયો. આ વખતે રાજિભત્તી કન્યા વયે વૃદ્ધિ પામતી બહુ રૂપવતી કન્યા રત્ન સમાન થઈ પડી હતી, અને સ્વભાવે પણ મુંદર તેમજ તરૂણવસ્થાથી ત્રણ હોડને વિશે શોભાયમાન તેણીના સમાન બીજી કન્યા કોઈ ટેકાણે નહોતી.

તે વખતે નેમિનાથની માતા દેવી શિવારાણીએ પોતાના પુત્રને કહ્યું. “હું પુત્ર ! હવે તું વિવાહ કર” ત્યારે નેમિકુમાર બોલ્યો “જ્યારે મને યોગ્ય કન્યા મળશે, ત્યારે હું વિવાહ કરીશ.” એમ કહી તે પોતાની માતાને અત્યંત હર્ષ પમાડતો હતો.

એકદા શ્રીનેમિકુમાર પોતાના સમાન વયના મિત્રો સાથે કીડા કરતા કરતા, શ્રી કૃષ્ણની આયુધશાળાને વિષે જઈ ચઢ્યા. ત્યાં રક્ષકે વાર્યા છતાં પણ ચક્રને હાથમાં લઈને કુંભારના આકની પેઠે ફેરવવા લાગ્યા, ધનુષ્યને પણ કમળ પુષ્પના નાળવાની પેઠે અર્ધું નમાવ્યું, ગદાને હિંજાળવા માંડી અને શંખ પણ પૂર્યો. તે સમયે પોતાનો શંખ અન્ય જને પૂર્યો જાણીને શ્રી કૃષ્ણ બહુ ચિંતાતુર થયા અને રોશ કરી સભાને વિષે બોલ્યા. “જેણે આ મહારો શંખ પૂર્યો છે, તેનું નિશ્ચે મૃત્યુ આવ્યું સમજજો” એમ કહી પોતે રાગદ્વંદ્વ થઈ પોતાની સકળ સેનાને સુદ્રને અર્થે સજ્જ કરી. એવામાં તો તેને કોઈ પુરૂષે આવીને બળર આપી કે, “એ સર્વ નેમિકુમારે કર્યું છે.” એ સાંભળી કૃષ્ણે વિચાર્યું. “ત્યારે તો જરૂર એજ વાસુદેવ થશે; હું નહિ.” એમ વિચાર કરે છે એવામાં તો નેમિકુમાર ત્યાં આવ્યા. તેને કૃષ્ણે તેના બળથી પરીક્ષા કરવાને કહ્યું કે, “હું નેમિકુમાર ! મને ત્હારું બળ બતાવ. ચાલ, પ્રથમ તું મહારી ઉચ્ચી કરેલી ભુજલતાને નમાવ” એના ઉત્તરમાં નેમિકુમારે તેની ભુજલતાને કમળ પુષ્પના નાળવાની પેઠે નમાવી દીધી ! પાછી નેમિકુમારે પોતાની ભુજલતા ઉચ્ચી કરી શ્રીકૃષ્ણને તે નમાવવાનું કહ્યું. કૃષ્ણે પોતાનું સર્વ બળ તેને નમાવવાને એકડું કર્યું, એક પાતરની

પેઠે તે ભુજસતા પકડીને હિંચકા ખાધા, છતાં તે પ્રભુની ભુજને લેશ પણ નમાવી શક્યા નહીં. એટલે તો તેનું મુખ નિસ્તેજ થયું. તેણે ધાર્યું કે, “હવે મહારાજ રાજ્ય જવા બેઠું.” પણ બળભેદે તે વખતે કહ્યું, “ચિંતા ન કરો, નેમિકુમાર રાજ્યનો અર્થ નથી.” વળી આકાશને વિષે કોઈ દેવતાએ પણ કહ્યું, “હે કૃષ્ણ! તું નેમિકુમારનો ભય ન રાખીશ; એ રાજ્યનો અર્થ નથી.” એ સાંભળીને કૃષ્ણ સ્વસ્થ થયા, અને નેમિકુમાર ઉપર ધણી પ્રીતિ દર્શાવવા લાગ્યા.

વળી કોઈ અવગરે શિવા રાણીએ શ્રીકૃષ્ણને કહ્યું “નેમિકુમાર વિવાહ કરવાની હાજ પારતો નથી, મારે એવું કરો કે, જેથી તે એ વાતની હા કહે. એ ઉપરથી (શ્રીકૃષ્ણની સ્થના ઉપરથી) એકદા શ્રીમદ્વત્સને વિષે શ્રીકૃષ્ણની જાંબવતી આદિ સ્ત્રીઓ જળક્રીડા કરવાને ગઈ હતી. ત્યાં તેણીઓ નેમિકુમાર પાતાનો દીયર હોવાથી, તેને હાસ્ય વચનો કહેવા લાગી. “અહો નેમિકુમાર! તમે વિવાહ કેમ કરતા નથી? તમારા ભાઈ અત્રીંગ હજાર કન્યા પરણ્યા છે, તો તમે એક પણ કેમ પરણી શકતા નથી? પૂર્વે સર્વ તીર્થકરે પણ પરણ્યા હતા. આપણા વંશમાં મુનિમુદ્રત જિનેશ્વર પણ પરણ્યા હતા.” આવી આવી શુદ્ધિઓ કરીને તે સ્ત્રીઓએ પાતાના બહાસા દિશરને પરજવાની હા પાડવી. પછી એ વાત શ્રીકૃષ્ણે શિવાદેવીને જણાવી કે, “નેમિકુમારે વિવાહ કરવાની હા કહી છે.” ત્યારે “કોઈ ચોગ્ય કન્યા શોધી લાવો.” એમ શિવાદેવીએ કહ્યું. તેજ વખતે સત્યભામાએ કહ્યું “મહારી ખડેન દેવાંગના જેવી રૂપવંતી છે; સૌંદર્યમાં અગ્ર રાઓ પણ તેણીનાથી ઉતરતી છે.” રાજમતીના રૂપનું આયું વર્ણન ગાંભણી શ્રીકૃષ્ણે પાતે ઉગ્રમેનની પાસે જઈ તેની પુત્રીને નેમિકુમારને અર્ધે માગી. ઉગ્રમેને કહ્યું; “એમ આપને રૂંચે તેમ કરો.” (અર્થાત્ તેણે પાતાની પુત્રી નેમિકુમારને વગાવી.)

પછી ઓઠે તથા સમુદ્રવિજય આદિ રાજ્યોએ લગ્ન શાસ્ત્રો-
 યોને યોલાવીને લગ્નનો શુભ દિવસ પૂછ્યો. તેઓએ પણ પોતા-
 નાં શાસ્ત્ર વિસેાકીને કહ્યું. “આવણના શુક્લ પક્ષનો છઠ્ઠો દિવ-
 સ અને વરુન્ધાના વિવાહને ચોગ્ય છે.” એ ઉપરથી તેમણે
 તે લગ્ન લીધાં અને પોતપોતાને ઘેર વિવાહ સામગ્રી તૈયાર કરવા
 મંડ્યા. તે ઉપર ગાથા કહી છે. તેનો અર્થ આમ છે કે,
 “ઓઠે ઉઘસેન રાજની પુત્રી રાજિમતીને (નેમિકુમારને
 અર્થે) માંગી, વિવાહની સામગ્રી તૈયાર થઈ અને નેમિકુમાર
 વસ્ત્રાભૂષણ પહેરી સજ્જ થયા.” પછી આવણ શુદ્ધી છઠ્ઠે દિવસે
 લગ્નની વેળા પહેલાં શ્રી નેમિકુમાર સમુદ્રવિજય આદિ રાજ-
 યોની ઐશ્વિથી શોભતા અને શિવાદેવી, સત્યભામા, રૂ-
 મિણી આદિ બહુ સ્ત્રીજનોથી ગવાતાં ગીતો સહિત, ઉઘસેન
 રાજના શ્રદ્ધસમીપે આવી પહોંચ્યા. તે વખતે પ્રજાએ સારથિને
 પૂછ્યું. “આ ધવળશુદ્ધ દેખાય છે તે કેાનું?” તે સારથિએ
 આંગણી વડે ખતાવીને કહ્યું. “એ તમારા સસરા ઉઘસેન ભૂપ-
 તિતું શુદ્ધ છે.” તે વખતે ગવાક્ષમાં રહેલી રાજિમતી નેમિ-
 કુમારને જોવા લાગી. તે વખતે તેણીની રાખીઓ ચંદ્રાનના અન્ને

હું તે એનું કેટલું વર્ણન કરું ! એ જે તને પરણવાને આવે છે, તે જાણે આત્માએ કરીને વિધાતાનું ભુજાણું હોયની ! એવો અને નિરૂપમ સૌભાગ્યનો નિધાન છે.” વલી હસીને તે બોલી. “ખીજા જીનેશ્વર તો મેં દીઠા નથી, આને જોઈનેજ મને સ્વાભાવિક પ્રેમ થય આવે છે; માટે હું એની સાથેજ ગાણિયલણુ કરું.”

એવામાં પશુઓનો આર્તસ્વર સાંભળીને નેમિકુમારે ઉત્કંઠા સહિત સારથિને પ્રશ્ન કર્યો કે, “અરે સારથિ ! આ દાડુ છુ સ્વર શેનો છે ?” તેણે ઉત્તર આપ્યો. “આપના વિવાહ પ્રસંગે સ્વર્ગનોને ગૌરવ કરવાને (જમાડવાને) માંસને માટે આણેલાં અને એકઠાં કરેલાં પશુઓનો એ કશ્ચામય સ્વર છે !” નેમિકુમારે તે જોઈને કહ્યું. “અહો ! વિચિત્ર ચિત્તવૃત્તિવાળાઓનાં ચરિત્ર શ્વસુ કરવાં પણ અશક્ય છે, કે જેઓ પોતાના ઉત્સવને અર્થે જંતુઓ સાથે નિષ્કારણુ વૈર બાંધે છે !”

આ વખતે રાજિમતી બોલી. “અહો સખીઓ ! મહાર્ દક્ષિણ નેત્ર ફરકે છે, એ શું હશે ?” સખીઓએ ઉત્તર આપ્યો. “એ અનિદ્ર દુર થાઓ.” નેમિકુમારે તે સમયે પોતાના સારથિને સ્થ પાછો ફેરવવાનું કહ્યું. એટલામાં એક હરિણ નેમિકુમારને જોઈને, પોતાની ડાકથી હરિણીની ડાક ઢાંકી શ્રદ્ધાભયમાં બોલ્યો. “મને મારો, મને મારો.” મહારી મ્ત્રી મહારી આપત્તિ દુર કરનારી છે, તેથી જો તેણીનું મૃત્યુ થયે તો મને દુસ્સહ એવો પ્રિય-તમાનો વિયોગ થશે.” પણ હરિણી તે વખતે હરિણ પ્રાયે કહેવા લાગી. “હું સ્વામી ! તમે ચિંતા ન કરો. આ પ્રસન્ન વદનવાળો નેમિકુમાર ત્રિભુવનનો સ્વામિ છે અને નિષ્કારણુ બંધુ છે માટે એજ સર્વ છવનું રક્ષણ કરશે.”

એવા એવા નિરૂપસાધિ પશુઓના દયાજનક પાઠ-ર સાંભળીને નેમિકુમારે તે પશુઓના સાચવનારાઓને કહ્યું. “જો તમારો સ્વામિ મહારા વિવાહને સમયે એ છવોને હણ-

શે તો હું પરણીશ નહિ, માટે એ પશુઓને છોડી મૂકો. પશુના
 રૂધિરથી છંદાપલો માણસ દુર્ગતિ પ્રાપ્ત કરે છે; માટે એવા વિ-
 વાહરૂપી વિપવૃક્ષની હમણાં મારે જરૂર નથી.” આ સાંભ-
 લીને શિવાદેવી ગદગદ સ્વરે બોલ્યાં.—“હું જનનીવત્સળ
 પુત્ર ! ત્હારે એ પશુઓનું માંસ જમવા ન જમવાનું પ્રથમ શું
 કામ છે ? ફક્ત પાણીગ્રહણનું કારણ છે; માટે તેજ છું કર અને
 મને દેખાડ.” આનું શિવાદેવીનું બોલેલું કાનને અશ્રુત સમા-
 ન વાક્ય સાંભળીને અંદાનના બોલી. “એ માતાએ કહેલા શ-
 બ્દાનો પ્રતિ ઉત્તર તો આપો; વિના કારણ અવહેલના કરવી
 રહેવા દો.” ત્યારે નેમિકુમાર બોલ્યા. “હું માતા ! આગ્રહ ન
 કરો; માનુષી સ્ત્રી ઉપર મહારૂં મન જ નથી. મહારી ઈચ્છા મુ-
 ક્તિ રૂપી વધુને વિષે ઉત્કંઠિત છે.” તે સાંભળી રાજિમતી
 કહેવા લાગી. “હું હું નેમિકુમાર ! જો સકળ સિદ્ધ પુરૂષોને
 ક્ષતનારી એવી મુક્તિરૂપ ગણકાને વિષેજ તમારૂં મન હવું;
 તો આવો પરણવા આવવાનો આરંભ કરીને મહારી વિદંબના
 શા માટે કરી ? ” પછી તેણીની સખીઓ તેણીને કહેવા લા-
 ગી “હું પ્રિય સખી ! એ પ્રીત રહિત છે, તો એના ઉપર
 શા પ્રીતલાવ દર્શાવે છે ? આપણે ત્હારે માટે કેઈ અન્ય પ્રી-
 તિકર વર શોધશું.” પણ રાજિમતી એ સાંભળતાં કાન બંધ
 કરીને કહેવા લાગી. “જો આ સૂર્ય પશ્ચિમ દિશાએ ઉદય
 પામે, તો પણ આ નેમિનાથને મૃતીને હું અન્ય સ્વામી કરનાર
 નથી. જો વિવાહ સમયે મને મહારા હસ્ત ઉપર મહારા પ્રિયનો
 હસ્ત ન મળ્યો તો, હું દીક્ષા સમયે એનો હસ્ત મહારા મસ્તક
 ઉપર મૂકાવીશ.”

આ વખતે વળી સમુદ્રવિજય બોલ્યા. “હું અત્યંત નિ-
 ર્મળ અંતઃકરણવાળા પુત્ર ! હું અમારા મનોરથ પૂર્ણ કરે; ક્રુપ-
 ભાવ આદિ જિનેદરો પણ પરણીને મુક્તિએ ગયા છે, (નથી

ગયા એમ નથી.) હે કુમાર! બ્રહ્મચારીને એથી (બાકથી) એકે ઉચ્ચ સ્થાન મળતું નથી, કારણ કે એથી એકે બીજું ઉચ્ચ પદ છેજ નહીં.” ત્યારે નેમિકુમારે કહ્યું. “હે પિતા! એક વખતના ત્રીસંગમથી અસંખ્ય જતુઓનો ધાત થાય છે, તે એવા અકાર્ય જેવા વિવાહકાર્યમાં તમે શા માટે આમહ કરો છો?” ત્યારે ત્રીકૂળ બોલ્યા. “હે સર્વોત્તમ ભાઈ! એક વાર પ્રસન્ન થકને માતાપિતાનો મનોરથ પૂર્ણ કર અને વિવાહ કરવા દે.” નેમિકુમારે એ સાંભળીને કહ્યું. “એક વાર તમારા અને માતાપિતાના આગ્રહથી તે મેં વિવાહ કરવાનું અંગીકાર કર્યું હતું; પણ અહિં તે વિવાહ કરવામાં અનેક જોવાનો સંહાર થાય છે, માટે એમાં તમારે ન જોડાવું.” એ ઉપરથી સમુદ-વિજય પ્રભુજ સૌ મૌન રહ્યા અને નેમિકુમાર ઘર પાછા ગયા.

■ સમયે સારસ્વતાર્દિ લોકાંતિક દેવોએ આવીને કહ્યું.— “હે કંઠર્પ ઉપર વિજય મેળવનાર અને અનેક જતુઓને અભય આપનાર સ્વામિ! આપ નિત્ય ઉત્સવને અર્થે ધર્મ તીર્થને પ્રવર્તાવો.” એ પ્રમાણે સ્વામિ નેમિનાથ ભગવાનને પ્રણામ કરીને લોકાંતિક દેવતાઓએ વિનંતી કરી. ત્યાર પછી શોક કરતા સમુદ-વિજય રાજા અને શિવાદેવીને જોઈને કહ્યું. “અહો માતાપિતા! હવે સ્થાને આ વિવાહ શાનો?” પછી પ્રભુએ સૂર્યના ઉદયથી ચોરસી પર્યંત એક દોહને આઠ લાખ સોનેયાનું દાન એક વર્ષ પર્યંત આપ્યું. એ પ્રમાણે દાન દર્શ તેમણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી સર્વ કર્મના ક્ષય થયે તેમને દેવતાચળ ઉપર કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. એટલે તે વખતે ઇંદ્રોએ મળીને સમવ-સરણુ રમ્યું. ત્યાં ઇંદ્રાર્દિ અનેક દેવો, કૃષ્ણ આદિ અનેક રાજાઓ, મનુષ્ય અને તિર્થંચો ધર્મ સાંભળવા આવ્યા. ત્યાં પ્રભુએ દેશના દીધી. “હે જીવો! આ સંસાર છે તે જ્ઞાનક અટવી તુલ્ય છે; શરીર છે તે બહુ ઊંદ્રોએ યુગ્મ એવું એક શુદ્ધ

છે. આ બળવાન કાળ એક ચાર છે; મોટો મોહરૂપી અંધકારમય રાત્રીને વિષે, તમે ધ્યાન રૂપી અક્ષર, વિરતિ રૂપી ઠાલ અને રીસરૂપી કવચ લઇ, સાવધાન રહી અશુભો સ્થિત રાખી જાગતા રહો. આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં પ્રાણીઓ કર્મરૂપી કલ્લોલમાં ભમતા ભેગા થાય છે અને જૂઠા પણ થાય છે; તે તેમાં કેને કેનો બાંધવ કહેવો ? ”

પ્રભુનો આવો ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરીને વરદત્ત પ્રમુખ અનેક મહીપતિઓએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી, જેમને પ્રભુએ ગણધર પદવી આપી. તે સમયે રાજિમતીએ ઉભા થઇ પ્રભુને નમસ્કાર કરી તેમની પાસે દીક્ષા માગી એટલે તેમણે તેણીને દીક્ષા આપી. તે ગ્રહણ કરી તેણીએ નાના પ્રકારની તપશ્ચર્યા કરતાં સંયમ પાળ્યું. એવામાં નેમિનાથ પ્રભુના ન્હાના ભાઈ રથનેમિ પણ પિતાની આજ્ઞા લઇને ભગવાનની પાસે દીક્ષા માંગીકાર કરીને તપ કરવા લાગ્યા.

એક વાર એમ બન્યું કે, રાજિમતી સાધ્વી નેમિનાથ ભગવાનને વાંકવાને જતાં હતાં, એવામાં રસ્તે મેઘ વૃષ્ટિ થવા લાગી. મેઘ અત્યંત વર્ષવાથી વસ બહુ ભીંજવામાં, તેથી તે સુકવવાને એક ગુફામાં ગયાં. ત્યાં જઈ પોતાનાં સર્વ વસ્ત્રો તેમણે છૂટાં છૂટાં સુકવ્યાં. એ વખતે શ્રીનેમીશ્વરનો લઘુ ભાઈ રથનેમિ સાધુ પણ અકસ્માત તેજ ગુફામાં આવ્યો. તે રાજિમતીને વસ રહિત જોઇને કામાતુર થયો અને ભોગની ઇચ્છાએ તેની પ્રાર્થના કરવા તેણીની પાસે ગયો. તેને પાસે આવતા જોઇ રાજિમતીએ વસ પહેરી દીધાં. પછી એકાંત જાણી રથનેમિએ તેણીને કહ્યું—“ હે રાજિમતી ! મારી સાથે ભોગ ભોગ્ય અને મારી ભોગની ઇચ્છાને પૂર્ણ કર. એકવાર ભોગ ભોગવ્યા પછી ફરી આપણે વ્રત પાળીશું. ” એ સાંભળી

સાધ્વીએ વિચાર્યું. “અહો ! એ મૂઢ જણાય છે કામી પુરૂષ રાગાંધ થઈ કૃત્ય અકૃત્ય જણતો નથી. કહ્યું છે કે-આ જગતને વિષે અંધ પુરૂષ હોય છે તે પોતાની આગળ રહેલી એવી દૃશ્ય વસ્તુને જોઈ શકતો નથી; પણ જે રાગે કરીને અંધ છે તે તો પોતાની પાસે હોય તેને પરિહરે છે અને ન હોય તેને રૂખે છે. કારણ કે જે અશુભિના સમૂહવાળા સ્ત્રીના અવયવોમાં ફાંતને કુદના કુલની માફક, ચંદ્રને નીલ કમળ સમાન, મુખને પૂર્ણ ચંદ્રસમાન, સ્તનને સુવર્ણના કળરા સમાન, બાહુને લતા સમાન અને હોઠને પદ્મ સમાન માનીને હર્ષ પામે છે વળી મનુષ્ય પંડિત, કુદીન અને નિવેદી ત્યાં મુધીજ ગણાય છે કે જ્યાં મુધી દુષ્ટ કામાગ્નિ તેનામા પ્રજ્વલિત થયો નથી એ કામદેવ ક-ળામાં નિપુણ એવાઓને ક્ષણમાં વિકળ કરે છે, પવિત્ર પુરુષોનો ઉપહાર કરે છે અને ધૈર્યવાનના ધૈર્ય મુકાવી દે છે.” આ પ્રમાણે વિચારીને રાજિમતીએ કહ્યું “અરે મહાભાગ્ય ! તમે એમ કેમ કહો છો ? તમારે રાગ કયો ન થયે. કહ્યું છે કે-ચેતના રહિત વસ્તુઓમાં પણ રાગ છે તે દાપતુજ પોષણ કરે છે; કારણ કે મજા રાગ (રંગ) યુક્ત છે તો તેને બહુ માર સહન કરવો પડે છે અને તાપની વેદના ભોગ રહી પડે છે. વળી મૃત્તિમ જે (લાલ) માટી તેના જેવી એકે દ્રિય વસ્તુમાં રાગ (ંગ)નો દાપ છે, તો તેને વિષે છાણ નાંખે છે અને તેને ખાણુ વડે વારે છે. વળી તમે જે મને કહ્યું, એમ કહેવાથી તો પ્રાણીને નરકગતિ મળે છે, કહ્યું છે કે-જેણે પર-સ્ત્રીના સામી જોઈ દૃષ્ટિ કરી છે, તેણે પોતાના આત્માને ધૂળ મેળવ્યો છે, સ્વજનને ખાર દીધો છે અને પગલે પગલે માથા કાંકણ કર્યું છે વળી પરાક્રમથી જગતનો પરાભવ કરનાર રા-વણ પણ પરસ્ત્રીની સાથે ગમવાની ગમણી કુળનો દાય કરીને નરકને પામ્યો છે. વળી હું અપયશના અભિલાષી ! તને ધિક્કાર થાઓ કે, જે તું અસયમ છવિતવ્યને મારે નેમિનાથ ભગવાને

ત્યાગ કરેલા લોભાદિકને લોભવવાની ઇચ્છા કરે છે તેથી મ-
ર્યાદાને ઉલ્લંઘન કરનારા તને મરણ તેજ લાભ છે. અર્થાત્
તહારે મરણ સારું છે, પણ આત્મ વિપરીત કાર્ય કરવું સારું નથી.
વળી હું રથનેમિ ! હું લોભકવૃષ્ટિ કુળના રાજા ઉશ્ચેતનની
પુત્રી છું અને તું અધકવૃષ્ટિ કુળના રાજા સમુદ્રવિજયનો પુત્ર
છે, તેથી ઉત્તમ કુળમાં જન્મેલા આપણે બન્ને ગંધન કુળમાં
ઉત્પન્ન થયેલા સર્પો જેવા એટલે વમેલું વિષ પાણું ન ચુસી
સે તેવા અર્થાત્ ત્યાગ કરેલા લોભને પાછા ફરી ન ગ્રહણ કર-
નારા હોઇએ, તેજ કારણ માટે તું નિશ્ચય થઈને સર્વ પ્રકારના
દુઃખને નિવારણ કરનારા સંયમનું આચરણ કર. હું રથનેમિ !
જો તું જે જે સ્ત્રીઓને દેખીશ, તે તે સ્ત્રીઓમાં “આ સારી,
આ વધારે સારી અને આને હું સેવું” એવો ભાવ કરીશ,
તો વાચુથી પ્રેરાયેલા અને મૂળ બંધાયા વિનાના વૃક્ષની પેઠે
અસ્થિર આત્માવાળો થઇશ. અર્થાત્ સર્વ દુઃખને ક્ષય કરનારા
સંયમ ગુણમાં તહારું મૂળ બંધાયેલું થયે નહીં, તેથી આ
સંસાર સમુદ્રમાં પ્રમાદરૂપ પવને પ્રેરેલો તું આમ તેમ લ-
ટક્યા કરીશ. ” ઇત્યાદિ રાજિમતીનાં વચ્ચેનાં સાંભળીને રથ-
નેમિ તેણીને ચરણે પડીને બોલ્યો. “હું ખરેખર અભાગ્ય-
વાન છું; તો પણ તમે આમ મહારૂં મન ઠેકાણે આપશું, તેથી
તમે મહારા ગુરૂને ઠેકાણે છો, માટે હવેથી તમે મહારા ગુરૂ
છો. ” રાજિમતીએ કહ્યું “ તમને ધન્ય છે. ” આ પ્રમાણે
રથનેમિને પ્રબોધ આપીને તે પોતાને ઉપાશ્રય ગઈ, અનુક્રમે
તે સર્વ કર્મના ક્ષય કરીને નેમિનાથના નિર્વાણ પહેલાંજ
મુક્તિએ પહોંચી.

અંજનાસુંદરી.

ચોતાને પ્રાપ્ત થયેલી અતિશય આપત્તિ પણ માણસે
અંજનાસુંદરીની પેઠે શુદ્ધ રીતના પ્રભાવથી એક ક્ષણમાત્રમાં
ઉલ્લસી જાય છે—

આદિત્ય નામના નગરને વિષે પ્રહલાદ નામે વિદ્યાધર રાજા
રાજ્ય કરતો હતો. તેને કેતુમતી નામની પત્નિની કુક્ષિએ પવન-
જય નામે પુત્ર થયો. તે બહુ વિદ્યા સાધતો હતો.

પછી એક બીજા મહોદ્રપુર નગરમાં તે વખતે મહોદ્ર રાજા
રાજ્ય કરતો હતો, તેને દ્વિપસુંદરી રાણીની કુક્ષિથી અંજના-
સુંદરી નામે પુત્રી થઈ. અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતી તે યોવનાવસ્થાને
પામી, ત્યારે તેણીને મહોત્સવ પૂર્વક પવનજય કુમાર વેરે પર-
ણાવી; પણ પવનજયે કઈ ગર્વના કારણથી તે મહોત્સવીની મ-
નથી પણ સાર સલાજી ન કરી, તે વચન કે કાયાના વિષયની
તો વાતજ રી કરવી ? આમ થવાથી અંજનાસુંદરી તો દુઃખે
કાળ નિર્ગમન કરવા લાગી.

એવામાં એકદા રાવણના દૂત આવીને પ્રહલાદ રાજાને
હાલવા લાગ્યો. “ વરુણની સામે શ્રદ્ધ કરવા જવું છે, માટે ગદાગે
સ્વામી તમને ઘોલાવે છે ” તે ઉપરથી પવનજય ત્યાં જવાને
ઉત્સુક થયો અને માતાને નમન કરવા ગયો. માતાને બહિષ્ક-
સહિત વંદન કર્યું; પણ ચોતાને પાંચે પડેલી અર્ધાંગનાની તો તેણે
અવગણ કરી. પછી પવનજય તો સૈન્ય સહિત આકાશ માર્ગે
ગયા. તે એક સરોવરે પહોંચ્યો, ત્યાં રાત્રિને વિષે ચંદ્રવાદ્યથી
વિયોગ પામેલી ચંદ્રવાદી રૂદન કરતી હતી, તે જોઈને તેને
ચોતાની પત્ની સ્મરણમાં આવી. તે વખતે તેના એક બિન્ને
તેના ઉપહાસ કર્યો. તેજ વખતે ચોતાની પ્રિયા પાસે આવીને,
કામ વિદ્વેષ એવી તેણીનો સમાગમ કરીને તેણીને સુખી કરી.

પ્રભાતે પતિ ફરી ચાલ્યો, ત્યારે પ્રિયાએ કહ્યું. “આપ અહિં આવી ગયા છો તેથી જો મહારો ગર્ભ વૃદ્ધિ પામશે, તો હું શા ઉત્તર આપીશ ?” તે ઉપરથી તેણે તેણીને નીશાનીને અર્થે પોતાની મુદ્રિકા આપીને કહ્યું “તું લાય રાખીશ નહીં; હું વેરીને છતીને પાછો આવું, ત્યાં મુઘી મુખમાં રહેજે.” એમ કહીને તે પાછો પોતાની સેના પડી હતી ત્યાં ગયો અને ત્યાંથી આગળ પ્રયાણ વધાર્યું.

હવે અહિં પાછળ અંજનામુંદરીનો ગર્ભ વૃદ્ધિ પામ્યો, તે જોઈ તેણીની સામુએ તેણીને તિરસ્કાર કરીને કહ્યું. “હે દુષ્ટા ! આ કુળને વિષે કલંક લાવનારા ઉદરવૃદ્ધિ સ્વરૂપ વિષે તું શું કહે છે ? કારણ કે ત્હારો પતિ તો દેશાંતર ગયો છે.” તે સાંભળીને સતી અંજનાએ પતિની આપેલી મુદ્રિકા ખતાવી, તેનાથીજ ગર્ભ રહ્યો છે, એ વાત કહી ખતાવી. ત્યારે તો સામુ વધારે કોપ કરીને કહેવા લાગી—“આવું અકાર્ષ કરીને પોતાનો અનમાત્યો ઉત્તર કેમ આપે છે ? ત્હારા એ કહેવા ઉપર મને વિશ્વાસ નથી.” એવાં કંઈશ વચનો કહી, પોતાના પતિને એ વાત નિવેદન કરી, તેથી તેમણે તેણીને એક રથમાં બેસારી માહોંદ્રપુર આકલાવી દીધી. તે તો બિચારી પિતાને ત્યાં ગયો, પણ તેણે એવી રૂપવાન્ ગણેશ પુત્રીને રાખી નહીં, પરંતુ એક વસંતતિલકા દાસી સહિત એને બહાર કાઢી મૂકી. એટલે તે અરણ્યને વિષે દુઃખમાં દિવસ કાઢવા લાગી.

ત્યાં રહેતાં રહેતાં તેણીએ એકલા એક તપસ્વીને જોયા. તેમને વંદન કરી કર્મોપદેશ અવશ્ય કર્યો. પછી તેણીએ ત્રેલો દાસીએ પૂછ્યું. “હે મુનિ ! આ અંજનામુંદરીએ એવું શું કર્મ કર્યું હશે, કે જેથી તેણીને આવું કલંક લાગ્યું ?” મુનિએ કહ્યું. “દેવલોકથી એક દેવ વ્યવીને તેણીની કુક્ષિને વિષે અવતર્યો છે, તે જન્મ પામીને પ્રાતે મુઝિગામી થશે. વળી સાંભળ,

પૂવે કોઈક નગરને વિષે કનકરથ નામના રાજાને લક્ષ્મીવતી અને કનકોદરી નામે બે સ્ત્રીઓ હતી, લક્ષ્મીવતી પરમ અર્હ-
તની ભક્ત હતી એકલા તેણીએ ભગવંતની પૂજા કરીને મૂકેલી
અરિહંતની પ્રતિમાને કનકોદરીએ હરી લઈને ગુપ્તસ્થાને મુકી.
પ્રતિમા ગુપ્ત થઈ બાણીને લક્ષ્મીવતી તો બહુ ખિન્ન થઈ, પણ
એટલામાં કનકોદરીએ સાધ્વી પાસે પ્રતિમાહરણનું પાપ
સાંભળીને પાછી તેને પૂર્વને સ્થાને મુકી દીધી, પ્રાંતે ધર્મને
બોધ થવાથી તે મૃત્યુ પામીને સ્વર્ગમાં દેવી થઈ, ત્યાંથી અ-
વીતે એ કનકોદરી આ તહારી સખી અંજનામુંદરી થઈ છે. પૂર્વ-
ભવમાં પ્રતિમા હરણ કરવાના પાપને લીધે તેણીને આવું દુઃખ
ભોગવવું પડ્યું છે, પણ હવે તેણે કર્મ ધણું ખરું ભોગવાઈ રહ્યું
છે અને વાળી હવે વધારે પુણ્યકાર્ય કરે.” તે સાંભળીને અંજ-
નામુંદરી ત્રિશેષ ધમકાર્ય કરવા લાગી.

આમ રહેતાં રહેતાં અનુક્રમે તેણીને ગુફાને વિષે પ્રસવ
થયો, તેણીએ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. આવે વખતે તે રૂદન
કરવા લાગી. તે સાંભળીને પ્રતિભૂર્વ નામનો વિદ્યાધર ત્યાં આ-
વ્યો તે તેણીને પોતાની ભગિની સમાન ગણીને તેણીને તથા
નવા પ્રસવેલા બાળકને વિમાનમાં બેસારી પોતાની સાથે લઈ ગયો.
વિમાન આકાશ માર્ગે વેગ સહિત ચાલવા લાગ્યું, એવામાં મા-
તાના બેભાનમાંથી પુત્ર પડી ગયો. તે જ પર્વતના શિખર ઉપર પડ્યો
તેજ શિખરને તેણે સ્પર્શ કરી નાંખ્યું. પછી પ્રતિસૂર્ય વેગથી
બાળકને લઈ આવી, સાળું ને તાળું તેની માતાને સોંપી-
ને કહ્યું કે, “તેણે તો પર્વતને સ્પર્શ કરી નાંખ્યો છે.” પછી
તે તેમને પોતાને હનુરૂદ નગરે લઈ ગયો અને તેના જન્મ પછી
તુરંતજ તેને ત્યાં લઈ જવામાં આવ્યો. તેથી હનુરૂદ નામ ઉપરથી
તેણે હનમાન એવું નામ પાડ્યું; એમ તે અનુક્રમે મામાને ઘેર
વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

એવામાં અહિં રાવણની સાન્નિધ્ય કરીને પવનજય પોતાને નગર પાછો આવ્યો. ત્યાં તેને પોતાની સ્ત્રીને કાઢી મુક્યાની ખબર પડી, તેથી તે શ્વસુરને નગરે ગયો. ત્યાં પણ તે ન હોવાથી તે વને વન ભ્રમવા લાગ્યો. પણ તે ન મળવાથી તે બહુ શોકાકૂળ થયો. તે વખતે તેના મિત્રે ઉપહાસ કર્યો, તે ઉપરથી તેણે તેને પ્રજ્ઞામ પૂર્વક કહ્યું. “હે મિત્ર ! જો એ સ્ત્રી મને નહીં મળે તો મહાર્ મૃત્યુ થશે.” આ વાત તે મિત્રે પ્રહલાદ રાજાને જણાવી. તે સાંભળી દુઃખી થયેલો પ્રહલાદ રાજા વિદ્યાધરોની સાથે અંજનાસુંદરીની શોધમાં ગયો. ભ્રમતાં ભ્રમતાં તેણે પોતાના અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવા તૈયાર થયેલા પુત્રને જોઈને કહ્યું. “હે પુત્ર ! આમ બાળક જેવો થઈ તું મરણ શરણ થા નહીં, એવું મરણ ફર્ગતિએ લાઇ જાય છે. કહ્યું છે કે-“ગળાને વિષે પાશનાં ખીને, વિષ ખાઈને, જળ કે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીને, તુષા કે ક્રુધા વેડીને અથવા પર્વત ઉપરથી ઝંપાપાત કરીને મૃત્યુ પામનારા જનો નરકગતિ પામે છે; અને શુભભાવ યુક્ત હોય છે તો વ્યંતર થાય છે.” એવામાં પવનજય પ્રિયાના વિયોગથી દુઃખી થઈ અગ્નિપ્રવેશ કરે છે, એવું સાંભળવાથી પ્રતિસૂચ્ય વિદ્યાધર અંજનાસુંદરી સહિત ત્યાં અકસ્માત આવી પહોંચ્યો. તેમને જોઈ સર્વ હર્ષ પામ્યા. પ્રતિસૂચ્યના આમહથી પ્રહલાદ અને પવનજય આદિ રાજાઓ હનુરૂંદે નગરે ગયા. ત્યાંથી પછી સર્વ રાજાઓ પોતપોતાને નગરે ગયા. પવનજય તો પોતાના પુત્ર સહિત ત્યાંજ રહ્યો. હનુમાન પણ ત્યાંજ ઉછરવા લાગ્યો અને સૌ કોઈને હર્ષતું કારણ થઇ પડ્યો. કાળે કરીને તેણે બહુ વિદ્યાઓ સંપાદન કરી. એકદા રૂઝુના સંજામને વિષે હનુમાનનું બળ જોઈને રાવણે પણ સંતુષ્ટ થઇ તેને પ્રસાદ કર્યો. પછી પવનજય પોતાની સ્ત્રી તથા પુત્રને લઇને પોતાને નગરે આવ્યો અને માંત પિતાના ચરણને વિષે નમ્યો, આ વખતે સીતાતું હરણ

યથું હુતું, તેથી હનુમાન જઈને રામને મળ્યો અને તેને સીતાને લઈ આવવામાં પોતાના સર્વ જળથી સાન્નિધ્ય કરી; એ વાત સર્વની જાણીતી છે. તે રામને કહેવા લાગ્યો. હે દેવ ! હું શું કરું ? કહો તો લંકાનેજ ઉપાડીને અહિં લઈ આવું; કહો તો જળુ-દ્રીપને લઈ આવું; કહો તો જળસાગરને પી જઈ, કહો તો વિધ્યા-ચળને અને કહો તો સુવર્ણ પર્વતના શિખરને ઉપાડી સમુદ્રને વિષે ફેંકી દઉં ? અને (એમ કરીને) એ મહાસાગરને બાંધી લઉં. વળી કહો તો પાતાળ થકી સુધારસ લઈ આવું, કહો તો ચંદ્રને પીડા કરીને અમૃત લઈ આવું; કહો તો ઉદય પામતાં સૂર્યના કિરણોને નિવારૂં અને કહો તો કિનારા જે યમ તેને કળે કળુ ચૂર્ણ કરી નાખું. ” આ પ્રમાણે હનુમાને રામને બહુ બહુ કહ્યું છે એમ જાણવું.

પછી પવનજય પોતાના પુત્ર હનુમાનને રાજ્ય સોંપી, હીક્ષા થહણ કરી માંતે મુક્તિપદ વર્ધા. અંજનાસુંદરી પણ ચંદ્રસૂરિ મુનિ પાસે હીક્ષા અંગીકાર કરી, કર્મ ક્ષય થવાથી મોક્ષે ગઇ. અને અનુક્રમે હનુમાન પણ ચિરકાળ પૃથ્વીનું પાલન કરી પોતાના પુત્રનો રાજ્યને વિષે અભિષેક કરાવે. શ્રીદેવસૂરિ પાસે ગત લઇ, મહા તપશ્ચર્યા કરતો શ્રી શત્રુજય તીર્થ ગયો અને ત્યાં દેવળ જ્ઞાન સંપાદન કરીને મોક્ષ પામ્યો. ઇતિ.

શ્રીદેવી.

શ્રીપુર નગરને વિષે શ્રીધર નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને શ્રીદેવી નામની રાણી હતી. એકદા શ્રીધર રાજા પોતાની પ્રિયા સહિત ઉદ્યાનને વિષે ક્રીડા કરવા ગયો. ત્યાં કમળકેતુ .. - વિદ્યાધર અકસ્માત્ શ્રીદેવીનું હરણ કરીને તેણીને પોતાને સ્થાને લગ ગયો અને સોગને માટે તેણીની પ્રાર્થના કરવા

લાગ્યો. કહ્યું છે કે-પોતાને આધીન સી છતાં જે પુરૂષ પરદારી સેવન કરે છે, તે જળથી ભરેલા પૂર્ણ તળાવને મૂઢીને ઘડામાંથી જળ પીનારા કાકપક્ષી જેવો સમજવો. વળી જે પુરૂષ પરસી સામું જોયું; તેણે પોતાના આત્માને ધૂળ મેળવ્યો, સગાંને છાર દીધો અને પગલે પગલે માથા ઢાંકણું કર્યું સમજવું.

શ્રીદેવી પણ પોતાના કાન બંધ કરીને કહેવા લાગી કે- “ હું વિદ્યાધર ! એમ ન બોલ. કારણ કે પરસોના ગમનથી તો નરકમાં પડવું પડે છે. વળી શીળા તે સ્વર્ગના મુખને અર્ધે થાય છે. કહ્યું છે કે-જે પુરૂષ બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળે છે, તે પુરૂષને વિમાનવાસી દેવતાઓ, જ્યોતિષી દેવતાઓ, ભવનપતિ દેવતાઓ, દેવતાના ગર્વેશ્વર-ગાંધર્વ દેવતાઓ, વૃક્ષમાં રહેનારા યક્ષો, માંસ ખાવામાં તત્પર એવા રાક્ષસો અને વ્યંતર જાતિના કિત્તર દેવતાઓ, એ સર્વે નમસ્કાર કરે છે. ” હત્યાદિ વચનથી પ્રભોધ પમાડેલા વિદ્યાધરે ફરી તેણીને શ્રીપુર નગરને વિષે મૂકી.

એકદા કોઈ દેવતાએ આવીને શ્રીદેવીને કહ્યું. “ હું ત્હારો અર્ધિ છું. માટે ચાલ ગહારી સાથે, કે જેથી કરીને ત્હારું કુશળ થાય. ” શ્રીદેવીએ કહ્યું. “ તું દેવ છે અને હું માણસ છું, તો આપણે યોગ શી રીતે થાય ? વળી હું પ્રાણનો નાશ થાય તો પણ પોતાના પતિ વિના અન્ય પુરૂષની ઈચ્છા કરતી નથી ” શ્રીદેવીનાં આવાં વચન સાંભળી પ્રસન્ન થએલો દેવ “ તું મહાસતી છે. ” એમ કહી પોતાને સ્થાને ગયો. શ્રીદેવી પણ મૃત્યુ પામીને પાંચમે દેવલોકે ગઈ. ત્યાંથી ચંચલીને તેણીનો જીવ વીરપુર નગરને વિષે ભદ્રકેશીના મદન નામના પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. અનુક્રમે તેણે ગુરૂપાસે ધર્મ સાંભળી દીક્ષા અંગીકાર કરી યોગ્ય રીતે પાળી અને પ્રાંતે કર્મ ક્ષય કરીને તે મુક્તિને પામ્યો.

કલાવતી.

આ પૃથ્વીને વિષે રવિ જ્વાલાએ જ્વલિત, મેરૂપી વાટ અને સમુદ્રજળરૂપી તેલથી ભૂત મંગળદિપવત્ જંબુદ્વિપ છે. તેને વિષે વૈતાલ્ય પર્વતથી બે વિભાગવાળું અને ગંગા સિંધુના પ્રવાહથી પદ્મ ખંડે મંડિત ભારત ક્ષેત્ર છે. એમાં દક્ષિણાર્ધ ભરતના મધ્ય ખંડને વિષે મંડનરૂપ, રમ્ય શામ-પુર અને દેશે સંયુક્ત શ્રીમંગલ નામે દેશ હતો. તેને વિષે દક્ષિણાર્ધ શંખ સદૃશ મનોવાંછિત દેનારું, લક્ષ્મીએ પરિપૂરિત અને વિશાલ વણું ભૂત શંખપુર નામે નગર હતું. જે નગર પ્રાસાદ વજના મિષથી નિરંતર અંશુલી ઊંચી ફરી ધંટા માંધે આ પ્રમાણે તાલ કરતું જે 'મારી સમાન અન્ય નગર નથી.' તે નગરને વિષે શંખ સરખા ઉજવળ યશવાળો શંખ નામે રાજ હતો જે શૂર છતાં પણ સંતાપી ન હતો. સોમ છતાં કલંકિત નહતો. સુપાત્ર દાનને વિષે ઉદાર, ઘુતાદિવ્યસનને વિષે કૃપણ, પરસ્ત્રીથી પરાક્રમ્ય અને સર્વ શત્રુઓને વિષે સન્ન્યુષ હતો. તેને અંત:પુર અને પ્રધાનાદિ વર્ગે સમ્યક્ રાજ્ય પાળતાં કેટલોક કાળ નિર્ગમન થયો.

અન્યથા મહેલને વિષે બેઠેલા ભૂપતિ પ્રત્યે પ્રતિહારીએ નિવેદન કર્યું કે—ગજમેષિ નો પુત્ર દત્ત આવે છે. રાજાની આજ્ઞાથી પ્રવેશ કરી અદ્ભુત કોટછું શુકી તો ગજાની સમીપે બેઠો. રાજાએ પૂછ્યું, 'લો કુમાર ! તું કુશળ છે ? ધણે દિવસે ક્યાંથી આવ્યો.''

દત્ત કહે 'દેવના ચરણકમળ વિલોકનથી મને કુશળ વર્તે છે. પરંતુ ચિરાગમન કરણ સાંભળો—અમારી વ્યાપારીઓની એવી રીતિ છે કે પરદેશ ફરી તરણ અવસ્થામાં દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવું. કારણ કે કહ્યું છે કે ક્ષુધિત થયેલા મનુષ્યથી વ્યાકરણ ખવાઈ નથી, તપાતર માણસથી કાવ્યરસનું પાન થતું નથી અને

અંદશાસ્ત્રવડે કોઈના કુળનેા ઉદ્ધાર થતો નથી માટે દ્રવ્ય ઉપા-
ર્જન કરવું; એ વિના સર્વે કળા નિષ્ફળ છે. તે કારણ માટે હું
દેવ ! અહીંથી હું દેવશાળપુરે ગયો હતો, ત્યાં કુષ્ઠળ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત
કરી ધણે કાળે હમણાં અત્રે આવ્યો છું.’

રાજા કહે ‘અતિ દૂર દેવશાળ પુરે જઈ તે તારૂં કથન મત્ય
કરી ધતાવ્યું છે, કહ્યું છે કે-

કોઽતિમારઃ સમર્થાનાં, કિં દૂરં વ્યવસાયિનાં ।

કો વિદેશઃ સુવિદ્યાનાં, કઃ પરઃ પ્રિયવાદિનાં ॥

સમર્થ પુરૂષને અતિ ભાર શું ? વ્યવસાયી પુરૂષને અતિ
દૂર શું ? સુવિદ્યાવંતને વિદેશ કયો ? અને પ્રિયવાદિને શત્રુ કોણ ?
અર્થાત્ સમર્થ પુરૂષને અત્યંત ભારજ નથી, વ્યવસાયી પુરૂષને
કાંઈ દુરજ નથી, સુવિદ્યાવંતને કોઈ પરદેશજ નથી અને પ્રિય
વાદિને કોઈ શત્રુજ નથી. પરંતુ હું ઉત્તમ ! ત્યાં તે જે જે આશ્ચર્ય
જોયાં હોય તે કહે.’

હત્ત કહે ‘રાજા ! સાંભળો. એ નગરને વિષે અપ્રતિમ
દેવમંદિર છે, સપરિવાર મુનીંદ્રો ત્યાં વસે છે અને આવકો બુદ્ધિ-
માન છે. સર્વત્ર આશ્ચર્યમય એ નગરને વિષે વિશેષ મેં જે જોયું
તે આપ પ્રકુલ નયનથી બુઝો.’ એમ કહી યતનવડે ગોપવી
રાખેલી વિચિત્ર વર્ણે યુક્ત ચિત્રપાટિકા કાઢીને નૃપતિ સમીપે
મુકી. તેને વિષે અગણ્ય લાવણ્યવડે જેણે દેવાંગનાઓને હસી
કાઢી છે અવી કન્યા જોઈ તેના નેત્ર, તેનું મુખ, હસ્ત, ચરણ,
સ્તન વિગેરે સર્વ અવયવો શોભિતાં જોઈ-આ દોષ દેવીની
મૂર્તિ છે; એમ માની રાજાએ પુછ્યું. ‘આ કઈ દેવીની મૂર્તિ છે ?
કયા ચિતારાએ ચિતરી છે ?’

હત્ત કહે ‘હું દેવ ! આ માનુષી છે, પરંતુ તમારા સંગમથી
દેવી થશે. એમાં કાંઈ ચિતારાની કૃતિ નથી; ફક્ત જોયા પ્રમાણે
આણેખ્યું છે.’

રાજા કહે ‘આના રૂપને વિષે કાંઈ પણ ન્યૂનતા નથી. ચંદ્રમંડળ સદૃશ પૂર્ણ વદન છે, કેશપાશ શોભિતા છે, ચંચળ ભ્રુકુટીવાળાં નેત્ર છે, જાણે હસતા હોય એવા હાંત છે, ચલાયમાન અંગુલીવાળા હસ્તકમળ છે અને પગ તો જાણે ચાલતા હોય એમ જણાય છે. એ સર્વ પ્રકારે સુશોભિત છે. ચિત્રસ્થિતા એ સર્વથા મારા મનનું હરણ કરે છે.’

દત્ત કહે ‘હું દેવ! તેની અંગ શોભા કોઈ જુદા પ્રકારની છે અને તેની લીલા પણ જુદાજ પ્રકારની છે, આ તો સ્મૃતિમાં આવ્યું તેટલુંજ આજેખ્યું છે.’

ગાન કહે ‘હું સોમ્ય! એ કોણ છે? તે કહે.’

દત્ત કહે ‘એ મહારી બહેન છે.’

રાજા કહે ‘ત્યારે તેં દેવશાળપુરે કેમ જોધ?’

દત્ત કહે ‘તત્ત્વ સાંભળો, દ્રવ્યની ધ્રુવોથી વિવિધ દેશો જોતો હું મહોટા માર્થ સંધાતે પર્યાટન કરતો હતો. એક વખત ધણા દેશોનું ઉક્ષેપન કરી વિવિધ પ્રકારના કૌતુક જોતો હું નંદિદેશને વિષે આવેલા દેવશાળપુરથી કેટલેક દૂર એક ભયંકર અરણ્યમાં પહોંચ્યો. ત્યાં પ્રૌઢ તુરગ ઉપર આરૂઢ થઈ સનદ્ધ બદ્ધ સુલ-ટાએ પરિવૃત્ત, ચાર ભિંઈની શંકાથી આગળ માર્ગ જાધતો હું ચાલતો હતો. તેવામાં માર્ગને વિષે સુદર અંગવાળો, જેની સમીપે મૃત યોડો પડ્યો છે એવા કોઈ પુરૂષને મેં જોયો. મેં તેની સમીપે જઈ, કાંઈ જાણ્યું છે એમ માની તત્કાળ શીતળ જળ છંટાવ્યું. કાંઈ સંજ્ઞાવાળો જણાયો એટલે થોડા શીતળ જળનું પાન કરાવ્યું. જ્યારે બરાબર શુદ્ધિમાં આવ્યો ત્યારે કુધાર્ત મનુષ્યના ચિત્તને પ્રભેદ કૃતે એવા પ્રેરક અવરાવ્યા. પછી મેં પુછ્યું ‘તમે કોણ છો? અહીં આવા વિકટ કષ્ટમાં શી રીતે પડ્યા?’ તેણે કહ્યું ‘અવશ્ય ભાવને વિષે મહો પણ અનવમહ (પ્રતિકુળ) થાય છે. તુજને જેમ પવનની ગતિને અનુસરું પડે છે તેમ

મહાત્મની કદમનાને વિધિની ઇચ્છાને અનુસરતું પડે છે, હું તો દેવશાળપુરથી અથ્થ અપહરણ કરેલો અત્રે આ સ્થિતિમાં આવ્યો છું; પરંતુ હું પરોપકારી ! તમે ક્યાં જાઓ છો ? ' મેં કહ્યું 'હું દેવશાળપુર તરફ જવાનો છું' માટે ચાલો, આપણે ખાંનેનો એકજ માર્ગ છે. તમે અધિરહિત છો માટે મારી સાથે મુખાસનમાં બેસો.'

પછી અમે ખાંને મુખાસનમાં બેસી નાના પ્રકારની વાર્તા કરતા તે વિકટ અરણ્યમાં ચાલ્યા. એમ તે દિવસ તો અમે આનંદથી નિર્ગમન કર્યો. બીજે દિવસે માર્ગે ચાલતા હયના હેપારવે, ગજના ગર્જરવે અને રથના ચિત્કાર શબ્દ સંયુક્ત મોટી સેનાના સુલટોનો કોલાહલ સંભળાયો. તેથી શંકિત થઈ અમારા સુલટો સાથે થતા હતા; તેવામાં બહીશો નહિ, બહીશો નહિ, એમ કહેતો એક સ્વાર અમારી સમીપે આવ્યો અને બોલ્યો 'કોઈ અથ્થે અપહરણ કરેલો પુરૂષને તમે જોયો ?' એમ બોલતો મારી સાથેના પુરૂષને આજખી અત્યંત આનંદ પામ્યો, તરતજ સર્વ સૈન્ય તથા વિજયભૂપતિ ત્યાં આવ્યા અને તે પુરૂષ કે જે તેનો પુત્ર થતો હતો તેને બેઘ હર્ષિત થયા, ખંડિબનો ઉચ્ચ સ્વરે બોલવા લાગ્યા કે 'વિજયભૂપતિનો પુત્ર જયસેન કુમાર જય પામે.' તરતજ કુમારે મુખામનથી ઉતરી પગે ચાલી પિતાને નમસ્કાર કર્યો અને પિતાના પૂજાથી પોતાનો વૃતાંત જણાવવા લાગ્યો-હું તાત ! કુશિકિત હયે મને આ વિકટ અરણ્યમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. પછી મેં ઉદ્દેગ પામી લગામ છોડી દીધી એટલે તરત તે અટક્યો. અકાર્યકારીપણાથી જાણે લગ્ન પામતો હોય તેમ તરકાળ તે પ્રાણ વિમુક્ત થયો. તે સમયે મને પણ મૂછી પ્રાપ્ત થઈ. ક્રુધા અને તૃપ્તિથી ચીડિત ત્યાંજ પડ્યો હતો, ત્યાં આ ધર્મજીવિએ આવી અને જીવાડ્યો.' એમ કહી મને જીવાડ્યો. તે સમયે રાજાએ મને આલિંગન કરી પોતાના

જ્યેષ્ઠ પુત્રવત્ માન્યો. સાર્થની રક્ષા કરવા મુખદોને મુકી મને પ્રથમ દેવશાલપુરે લઈ ગયા, જ્યાં હું ઘણા દિવસ રહ્યો. તે સમયમાં રાજપુરુષોએ મારું મન એટલું હરણ કરી લીધું કે મને માતાપિતા અને સ્વદેશ યાદજ આપ્યા નહિ. કહ્યું છે કે, મહિત-લને વિષે એવા વિરલ મનુષ્યો મળે છે કે જેઓ દુઃખમાં જાણે રાંકણાથી કેતરાઈ ગયા હોય તેમ ક્ષણમાત્ર વિસ્મૃત થતા નથી. તે રાજાને શ્રીદેવી નામે રાણીની કુક્ષિથી કૃતપત્ન થયેલી જ્યેષ્ઠેન કુમારની અતુળ શુભ લક્ષણે સંયુક્ત એક પુત્રી છે. રૂપે તિસૌત્તમા સદશ—તયન મનોહારિણી તે કન્યા કલાકલાપે સંયુક્ત હોવાથી નામ અને શુભે કલાવતી છે. તેને યોગ્ય પતિ શોધ કરતાં પણ ન મળવાથી રાજા રાણી ચિંતાવુર હતાં. કહ્યું છે કે—

યા માતુર્જનયન્તિ દીનમુલ્લતાં પ્રાપ્તાઃ સર્થાચનં,
ચિન્તાર્થિઃ કિલ વર્દયન્તિ વિપુલં ચાન્ત્યઃ પરેવાં ગૃહે;
ફાન્તેનાપિ વિવર્જિતા અપમૃતાઃ પિત્રોર્મૃશં દુઃસ્વદાઃ,
પુત્રીણાં નયનામ્નુ જન્મસમયે માત્રા તતો દીયતે.

પુત્રીઓ માતાને દીનમુખવાળી કરે છે, યોવનને વિષે પ્રાપ્ત થયેલી ચિંતાસમુદ્રને વધારે છે, પર અહિં જ્યાં અને પતિએ વર્જિત અથવા વંધ્યા હોય તો માતાપિતાને દુઃખદાતા થાય છે તેટલા મારજ પુત્રીના જન્મ સમયે માતા અમુ પાડે છે.

એક દિવસ તેઓએ મને કહ્યું. ‘‘રિ દત્ત! આ તારી બહેનના વર છું શોધી આપ. કારણકે તું ઘણા દેશને વિષે પ્રવાસ કરનાર છે. અને ઘઘરના ઘસુંઘટાએ વાડ્ય પ્રમાણે જગતમાં ઘણા એવા ઉત્તમ પુરુષો હશે, મારે એ અમારું કાર્ય તું જ કર,’’ મેં તેમણે વચન અંગીકાર કર્યું અને આ પ્રતિજ્ઞ મેં જ કરી લીધી, પછી તેમની પાસેથી રજા લઈ ત્યાંથી પ્રયાણ કરી કાલે અત્રે આવ્યો છું. મેં વિચાર કર્યો કે આ કન્યા દેવને યોગ્ય છે.

અથવા પોતાના સ્વામીને મુકી, રત્ન છીંબને કોણ અર્પણ કરે ? એમ ધારી અત્રે આવી આ પ્રતિજ્ઞા આપની સમીપે મુક્યો છે. હવે જેમ આપને યોગ્ય લાગે તેમ કરો.’

એમ કહી દત્ત અટક્યો, તે સુમત્રે રાજાને કામકિરાતના બાણથી વિદ્વેલ અને ચિત્રના રૂપને વિષે રક્ત જેઈ ધીધન નામે મંત્રી બોલ્યો—

एषा त्यक्तकलकुचन्द्रवदना विस्मरे पद्मसणा,
रक्ताशोकसुपल्लवारुणकरा लावण्यनीरापगा;
देवं देवकुमारसारमहसं मुक्त्वा च कस्योचिता,
हंसी हंसवरं बिहाय कलयेदङ्गं च काकस्य किं.

આ જેી કલક રહિત અંદ જવા પદનવાળી છે, વિકસ્વર થયેલા કમળ જેવા નેત્રવાળી છે, રક્ત અશોકના પલ્લવ સમાન રાતા હસ્તવાળી છે અને લાવણ્ય જળાની નદી રૂપ છે. તે દેવકુમાર સરખા તેજવંત દેવને મુકી અન્ય કોને ઉચિત હોય ? શું હંસી ઉત્તમ હંસને છોડી કાગડાના અંકને શોધાવે ? પછી મતિસાગર નામે મંત્રી બોલ્યો—‘રે દત્ત ! તું અમારાથી પણ અધિક થયો; કારણકે અત્રે તો અહીં રહી સ્વામીત્વ કાર્ય કરીએ છીએ પરંતુ તે તો પરસ્થાને જ સ્વામીકાર્ય કર્યું.’

મુણુદિ નામે મંત્રી બોલ્યો—‘જે અન્યાર્થનો નાશ કરી પોતાનો અર્થ સાધે તે અધમ કહેવાય, પોતાનો અને પત્નનો એમ બંનેનો અર્થ સાધે તે મધ્યમ કહેવાય, પરંતુ જેઓ પરાર્થ કરવાને વિષેજ તત્પર હોય તે તો ઉત્તમ ગણાય છે.’

તે વારે સુમતિ મંત્રી બોલ્યો—‘જે પરાર્થ કરવાનો પ્રારંભ કરે છે તે ધન્ય છે, પરંતુ જેઓ પ્રારંભ કરી તેનો નિર્વાહ કરે છે તે વિશેષ પ્રકારે ધન્ય છે. કારણકે કહ્યું છે કે:—

પ્રારમ્ભ્યતે ન સ્વલુ વિગ્રમયેન નર્તૈઃ,
 પ્રારમ્ભ્ય વિગ્રવિહતા વિરમન્તિ મધ્યાઃ ।
 વિગ્રૈઃ પુનઃ પુનરપિ પ્રતિહન્યમાર્નોઃ,
 પ્રારબ્ધમુત્તમજના ન પરિત્યજન્તિ ॥

નીચ પુરૂષો વિધ્નના લયથી કોઈ પણ કાર્યનો પ્રારંભ કરતા નથી, મધ્યમ પુરૂષો પ્રારંભ કરેલા કાર્યને વિધ્ન આવ્યાથી છોડી દે છે; પરંતુ ઉત્તમ પુરૂષો વારંવાર વિધ્નથી હુણાયા છતાં પણ પ્રારંભ કરેલા કાર્યનો ત્યાગ કરતા નથી.

એ પ્રમાણે તે મંત્રીશ્રેણી વાર્તાલાપ સાંભળી હત હસીને બોલ્યો—

‘ચારનાં પગલાં દેખાડે તે પ્રાદરિક’ એ કહેવત તમે સાચુ કરો છો. એ પ્રમાણે સભ્ય પુરૂષોને અમૃત સમાન મિષ્ટ ગોષ્ઠિ કરતા મધ્યાન્હ થયો. તે સમયે કાળનિવેદિ પુરૂષ બોલ્યો—

આક્રામત્પુલ્હસરોજાઃ સૂરોઽયં જનમસ્તફે;
 તિવ્રતેજસ્વિનાં લોકે કિમસાધ્યં મરત્યહો ॥૧॥
 સુવર્ણાદગ્રા ચ શૃંગારો-હ્યાસિની કયલેક્ષણા,
 સાનન્દા દયિતા લક્ષ્મી-ર્લભ્યતે દેવપૂજયા. ॥૨॥

ઉદ્ધસાયમાન તેજનાળો આ સૂર્ય મનુષ્યના મસ્તક ઉપર આક્રમણ કરે છે. તિવ્ર તેજસ્વીને લોકને વિષે શું અસાધ્ય હોય? અર્થાત્ તેવાને કંઈ અસાધ્ય નથી. સુવર્ણ સંયુક્ત, શૃંગારથી ઉદ્ધસાયમાન થતી, કમલેક્ષણા-કમલના જેવાં નેત્રવાળી અને આનંદ પ્રાપ્ત કરાવનારી દયિતા-લક્ષ્મી દેવ પૂજથી પમાય છે.

તે સાંભળી ભૂપતિ સલા વિસર્જન કરી, સ્નાન કરી, જિન-પૂજને વિષે તત્પર થયો. પછી ભોજન કરી શય્યાને વિષે આલો-હતો પ્રિયાની પ્રાપ્તિને વિચાર કરવા લાગ્યો. તે બોલ્યો ‘હે વિધિ!

તને ધન્ય છે કે જેણે દેવાંગનાને પણ રૂપ મહદ્વિએ પરાભવ કરનારી એ મુલોચના બનાવી; પરંતુ હવે આકાશગતિને વિષે તત્પર થાજીં એવી પાંખો આપ, જેથી હમણાંજ તે ચંદ્રવદનાઈ મુખાવલોકન કરે. એવી કંઈ રાત્રી અથવા કચેા દિવસ અમૃત સમાન થશે કે જેને વિષે દુર્લભ એવી તે મુલોચનાને પુણ્યાતુ-થોગથી હું 'પ્રાપ્ત કરીશ' એમ ચિંતાના સંકલ્પરૂપ કલ્પલેખથી વ્યાકુલ થયેલા હૃદયે કેલેલોએક કાળ અતિક્રમણ કરી સત્તા મંડપને વિષે આબ્ધેઃ ત્યાં સેવાર્થે આવેલા અમાત્યોની વાતથી સતોષ પામી તે દિવસ તથા રજની નિર્ગમન કરી. બીજે દિવસે પ્રસાદે અમાત્ય અને સામંતોએ પરિવૃત રાજા એકો છે તેવામાં કોઇ પુરૂષે કોહતા આવી વિજ્ઞપ્તિ કરી. 'સ્વામિન્, સીમસામંતોએ નમ્રતાપૂર્વકે કહાવ્યું છે કે, રથ, અર્થ, હસ્તિ અને સુભટોથી આકૃણ કોઇ મહત્ત્ સૈન્ય આપણા નગર તરફ આવે છે; જેના કોલાહલથી વનવામી પશુઓ યાસ પામી ગયા છે.'

તે માંભળી કોધથી જેના હોઠ પ્રકંપિત છે, બ્રહ્મદી જેની લીપણ છે અને રણકેલી (યુદ્ધ) જેને પ્રિય છે એવો તે રાજા બોલ્યો 'હો હો સેવકો! હાહા વજડાવો, સામંતો સમજા ધાઓ અને રણને વિષે ખેલવા ચાલો. રાજાની આજ્ઞા શ્રવણ કરી સર્વે શુભટો વિવિધ પ્રકારના આશુધે સંયુક્ત થઇ ગજ, અર્થ કે રથ તૈયાર કરવા લાગ્યા, લોકો પણ શંકિત થઇ માંહેા માંહે પૂછવા લાગ્યા અને આખા નગરને વિષે કોલાહલ થઇ રહ્યો. તે સમયે હત્તે રાજા સમીપે આવી વિજ્ઞપ્તિ કરી 'સ્વામિન્! અકાળે આ શું સમારંભ કર્યો છે? હે નૃપસત્તા! જે કન્યાસત્તા ચિત્રને વિષે જોવાથી આપના હૃદયમાં નિશ્ચળ છે, તે સ્વયંવર વરવાને આવે છે. જે સફલ કલાનો પાર પામ્યો છે, પ્રકૃતિએ જે ઉદાર છે અને જેનું રક્ષાર પરાક્રમ છે એવો જયસેનકુમાર સૈન્ય સાથે તેને લઇ

અત્રે આવ્યો છે.' એ - સમાચારથી રાજા અત્યંત આનંદ પામ્યો અને મુવર્ણની રસના (છાત) તથા દેહાલસરણુ ભેટ આપી બોલ્યો 'ભો દત્ત ! આ હુર્મટ કાર્ય તો જ કર્યું' "

દત્ત કહે 'સ્વામિન ! દેવે '

તે સમયે મતિસાગર મંત્રિએ કહ્યું, - રાજાન ! દત્ત પ્રૌઢ અતુલ-વયાન છે કાર્યનિર્માણને વિષે હિંદાર અને વાક્યાકંબરે કૃપણ છે. કહ્યું છે કે જે મેઘ અત્યંત વરસે છે તે મૃદુ અને મધુર ગાળે છે, પરંતુ રિક્ત (ખાલી) હોય તે ધણેજ ગર્જાવ કરે છે. અસાર પદાર્થને વિષે પ્રાયઃ મહાન આકંબર હોય છે. કારણ કે જેવો ધ્વનિ કંસાથી થાય છે, તેવો મુવર્ણથી થતો નથી. પોતાના સ્વામી પાસે પ્રિય આલાપ કરનાર સેવક અધમ અને પરોક્ષે રહી સ્વામીના શુભઆહ્વા હોય છે, તે ઉત્તમ સેવક ગણાય છે. દત્ત ગંભીરપણાથી કાંઈ બોલતો નથી પણ અને એમ સંભવ થાય છે કે એણે આપના શુભની સ્તુતિ કરી એ કન્યાને આપના કિપર પ્રીતિવાળી કરી અને પછી તેના પિતાએ કુમાર સાથે મોકલેલી તેને લગ્નને અત્રે આવ્યો. સ્વામીને વિજ્ઞાપના કરવા માટે એ ત્વરિત ગતિથી પૂર્વે આવ્યો હશે. '

દત્ત કહે 'મંત્રી મતિસાગર તમે યથાર્થ સાગરજ છો, કારણ કે જે પરોક્ષે પ્રવૃત્ત છે તે પ્રત્યક્ષ ભોળા બરાબર કહ્યો છે. '

રાજા કહે 'દત્ત ગંભીર મનવાળો છે અને મતિસાગર તમે મુદ્ધિમાન છો, હવે સમયને ઉચિત હોય તે પ્રમાણે કરો; મૈત્ર્ય મામત્રીનું નિવારણ કરો, હાલની ઐષ્ટીઓ રંગાવો, તોરણો બંધાવો અને વિધન પ્રધાનને જયકુમાર પાસે મોકલી તેનો પ્રવેશ મહોત્સવ કરાવો; ગજ અને અશ્વોને માટે ઘાસ તૈયાર રખાવો અને ઉતારાની સોઈ કરો.' રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે મંત્રીયરેએ પોતાનું સર્વ કાર્ય બજાવી જયસેન કુમાર અને તેના પરિવારનું એનું સન્માન કર્યું કે તેથી તેઓ અત્યંત ખુશી થયા અને

ખંદિજનોએ તો ઊંચે સ્વરે શંખ નૃપતિની પ્રશંસા કરવા માંડી. મયે સબળ કરેલી સામગ્રીથી ચિત્તને હર્ષ ઉત્પન્ન કરે એવા પ્રાસાદને વિષે જયસેન કુમારને ઉતારો આપ્યો. ત્યાં મજ્જન, સ્નાન અને બોજન કરી, ગીત નાટકાદિવડે સુખ સમાધીમાં તે દિવસ અને રાત્રી નિર્ગમન કર્યા, બીજે દિવસે પોતાના મંત્રી અને સામંતોએ પરિવૃત્ત કુમાર રાજ્ય સભામાં ગયો. ત્યાં અમુદ્ય લેટ મુદ્દીને શંખ નૃપતિના ચરણક્રમણને વિષે મન્ત્રેતક નમાવ્યું. રાજ્યે પણ સ્નેહ પૂર્વક આલિંગન કરી ઉર્ધ્વ આસને બેસાડ્યો.

પછી કુમારનો મહામતિ મંત્રી રાજાની સન્મુખ થઇ બેઠો. 'સ્વામિન ! તમારા દિગ્ગંવલ ગુણોવડે અમારા શ્રમતિર્થ મનરંજન થયું છે. દાન ચિતારાએ છાસરૂપી કુચાથી બહુ વર્ષુ વડે અમારા પ્રભુના ચિત્ત પરને વિષે તમારું સ્વરૂપ આલેખ્યું છે; તેથી તેમનો આપની ઉપર દૂર રહ્યા છતાં પણ અસ્થિમજ્જા સદૃશ રાગ વર્તે છે. વધારે શું કહીએ ? પણ એ રાગને અનુસરી પોતાના પ્રાણ થકી પણ પ્રિય એવી આ કન્યાને આપના પ્રત્યે આપવા માંડેલી છે. ધણી રાજપુત્રોએ માગણી કર્યા છતાં તે પણ આપની ઉપર સ્નેહવર્તી છે, માટે સારો દીવસ જોવશવી એવું પાણિમહર્ષ કરવું એ આપને ઉચિત છે. દાન માનાદિએ એવું એવી રીતે સન્માન કરવું આપને ઘટિત છે કે જેથી તે પોતાના માતા પિતાને બૂલી જાય.

તે માંડણી શંખ મર્યાદા મધુર સ્વરવાજો શંખ જૂપતિ બોલ્યો—દૂર રહેલો, ગુણેહીન અને વયે બાળ સરખો જે હું તેને વિષે વિજય જૂપતિ આવા પ્રકરણે સ્નેહ ધરાવે છે તે એમની અપૂર્વ સૌજન્યતા બતાવે છે. કહ્યું છે કે:—

મનાસિ વચાસિ કાષે પુષ્પપાણુપમણા—

સ્તિમુવનમુપકારથેણિમિઃ મીણયન્તઃ;

પરગુણપરમાણૂન પર્વતીકૃત્ય નિત્યં,
નિજહૃદિ વિકસન્તઃ સન્તિ સન્ત કિયન્તઃ ॥૧॥

મન, વચન અને કાયાને વિષે પુણ્યામૃતવડે મગ્ન, ત્રણ ભુવ-
નના પ્રાણીને ઉપકારની ઐશ્વરીયી ખુશી કરનારા અને લેશ
માત્ર પરગુણને પર્વત સમાન ગણીને પોતાનું હૃદય વિકસ્યર કર-
નારા એવા સંત પુરુષો કોઈકજ હોય છે.

હું પણ નિષ્કપટ રેનેહ ધારણ કરનાર તે મહીપતિનું વ-
ચન પોતાના પિતાની પેઠે અન્યથા નહિ કરું. કુસીન, સ્વરૂપ-
વાન અને કલ્પવૃક્ષી સદૃશ કલ્પદાયિ કન્યાનો સ્વીકાર કરવાને
કોણ ડાહ્યો પુરુષ વિલખ કરે.'

તે સમયે જયકુમાર સલાને વિષે આવેલ કત્ત તરફ હસીને
ગોઢ્યો. "હું બંધુ ! આજ મને તમારા વચનની વિશેષ પ્રતીતિ
થઈ. અમૃત તુલ્ય વાગ્વિલાસવાળા આ નૃપતિને વિષે હાકિણ્ણ
અને વિનયને ઉચિત સર્વે અર્પૂર્વ ગુણો છે, પરંતુ તે પોતાના ગુણે
કરીને સંતુષ્ટ નથી, જેથી અપર મનુષ્યના ગુણ સમૂહને મહણ
કરે છે અથવા મહાનુભાવ પુરુષો સ્વભાવે એનાજ હોય છે
એમનું અવલોકન કરવાથી આજ મારાં લોચન સફળ થયાં અને
એમની વાણી શ્રવણ કરવાથી હું કૃતાર્થ થયો.'

એ પ્રમાણે ગોઢી કરી, લગ્ન દિવસ નિર્ધારી ગર્વે પોતાને
ઉતારે ગયા. એમ નિઃતર અમૃત સમાન ગોઢી કરનાર તેઓ
એ કેટલાક દિવસ ત્યાંજ નિર્ગમન કર્યા એટલે લગ્ન દિવસ પણ
આવ્યો. તે દિવસે ચૂરતર સમૃદ્ધિ પૂર્વક શંખ બૂપતિ અને કલા-
વતીને પાણિમહણ મહેકસવ થયો. 'કરભોગ્યન અવસરે જય
કુમારે પિતાન્દ કલ્યા કરતાં પણ અધિક હસ્તિ, અર્થ, રથ,
ટુંગાર અને વસ્ત્ર આખ્યાં. શંખ રાત્ર પણ કલાવતીનું પાણિમહણ
કરી અત્યંત આનંદ પામ્યો. થોડા દિવસ પછી જયગેન કુમારે

રાંખ રાજની આજ્ઞા લઇ, કલાવતીને આશ્વાસન આપી સૈન્ય સહીત દેવશાલપુર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

રાંખ રાજ પછી કલાવતી સાથે નિરંતર ભોગ ભોગવતા તેના પ્રેમરસમાં એવો નિમગ્ન થઇ ગયો કે કાણુમાત્ર પછી તેના વિયોગ સહન કરી શકે નહિ. તેના વિના આસ્થાન મંડપ આરકસ્થાન સમાન લાગે, સાર આહાર નીરસ લાગે અને અન્ય-કીકા મનને પીકાડે લાગે. બીજાં સર્વ કાર્ય દેહવડે કરતો પરંતુ મન તો તેને વિષે સ્થાપિત રહેતું, રાજની એવી પ્રીતિથી અંતઃપુર પણ કલાવતીમય થઇ ગયું. નગરની સર્વ સ્ત્રીઓ તેણીનું સૌહાર્દ્ય અને સુખ બોધ પરલોકે તેના સરખું સુખ પ્રાપ્ત કરવાને ધર્મકાર્યમાં તાપર થઇ.

બાળપણથી સદાચારને વિષે લીન થયેલી કલાવતા પછી કોઇ દિવસ મૃપા વચન બોલતી નથી, પૈશુન્ય આદરતી નથી, કલહ મત્સર કરતી નથી અને રાજની એવી પ્રીતિનું પાત્ર હોઇને લેશમાત્ર પણ ગર્વ ધારણ કરતી નથી. નિરંતર સર્વની સાથે મધુર, મિત્ર અને વિનયી વચનથી બોલે, પરોપકાર કરવામાં તાપર રહે અને દિવસે દિવસે વધારે સદાચારવંત કેખાવા યત્ન કરે. બીજી અજ્ઞાન સ્ત્રીઓની ઘેઠે પોતાની શોક્યો સાથે પણ કલહ કંકાસ ન કરતાં તેઓને મર્વ રીતે આનંદ પમાડતી.

અન્યદા સુખ શર્યાને વિષે સુતેલી કલાવતી રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરે કુસુમગોલાએ અર્ચિત વિકરવર થયેલા કમલે ઢાંકેલ અને ક્ષીરોદધિ જળે ભરિત સુવર્ણ કલશ બેઠને પ્રાતઃકાળના વાજિંત્રનાદે જાગી. તરતજ અત્યંત આનંદ પૂર્વક પતિ પાસે જઈ સ્વપ્ન વૃત્તાંત નિવેદન કર્યો. રાજાએ કહ્યું ‘ત્રિષે! તારે અપૂર્વ રાજ્યશ્રીને ભોગવનાર પુત્ર થશે,’ પતિનું એવું વચન સાંભળી આનંદ પામનારી રાણી સુખમાં દિવસ નિર્ગમન કરતી ગર્ભવું પાલન કરવા લાગી. અત્યંત રીત ઉચ્ચ ન જમણું, મુદ્રા તૃપા

ન રાહન કરવી, ગર્ભ ચોપક ઔપધિઓ ખીવી, ગર્ભ સંરક્ષણાર્થે મૂલિકા બાંધવી, ગર્ભની પુષ્ટિને અર્થે શિષ્ટદેવતાની સેવા કરવી વિગેરે ગર્ભવતીને ઉચિત કાર્યો કરવા લાગી.

આ સમાચાર દેવશાલપુર તરફ પહોંચ્યા. નવ માસ થવા આવ્યા ત્યારે આઘ પ્રસૂતી પિતાને ઘેર હોય, એ રીતિને ધારણ કરી પિતાએ પણ કલાવતીને તેડવા માણસો મોકલ્યા. તેઓ અત્યંત શ્રેષ્ઠપુરમાં આવી દત્ત જોઈને ત્યાં ઉતર્યા. કર્મ મંચોગે તેઓને પહેલી કલાવતી મળી. તેણીએ હૃદય પૂર્વક માતા, પિતા ભાઈ અને રાજ્યના કુશળ વર્તમાન પૂછ્યા. તેઓએ પણ સર્વ કુશળ સમાચાર નિવેદન કર્યા અને કોટ આપવાને લાવેલી સર્વ વસ્તુઓ તેણીને આપી. પછી તેઓએ અંગદયુગલ અને વસ્ત્ર યુગલ દેખાડીને કહ્યું કે ‘આ જયસેન કુમારે રાજાને આપવા કહ્યું છે.’ ‘હું તેમને આપીશ.’ એમ કહી તે પણ તેણીએ લીધું અને પછી તેઓનું સારી રીતે સન્માન કરી પોતાના મહેલ પ્રત્યે ગઈ.

પોતાના આવાસભુવનમાં આવી અંગદયુગલ પોતાને હાથે પહેરી હૃદય પામતી કલાવતી સખી પ્રત્યે બોલી ‘હું સખી ! આ જોવાથી મારાં નેત્ર અમૃતથી સંચિત છે, એ દેખવાથી હૃદયમાં મેં જાણે એનેજ જોયા; હું સખી ! એને આલિંગન કરવાથી જાણે મેં એમનેજ આલિંગન કર્યું !’ સખીએ કહ્યું; ‘સ્વામિનિ ! જોવા તેનો તમારે વિષે રનેલ છે. તેવો બીજા ઉપર નથી તેથી તમને એમ લાગે એમાં શું આશ્ચર્ય ?’

એ સમયે કલાવતીના આવાસ પ્રત્યે આવતો ગજા આવા પ્રકારના હાસ્ય શબ્દો સાંભળી ગવાક્ષમાં ઉભો રહ્યો, અંગદયુગલ જોઈ ઉદ્ધાસ પામી કોઈના પણ નામ ધગરના તેણીએ બોલેલા વચનોથી મંદિત થયો, અને જાણે કોઈકે સર્વ રસ્યો હોય, તેમ મનમાં વિચારવા લાગ્યો—‘આના દૃશ્યને વિષે આનંદ પમાડનાર કોઈ અન્ય પુરુષ વર્તે છે, એણે અને કપટપાટકે કરી

વશ કર્યો છે. શું એના પ્રિયને માફ અથવા એને પોતાને જ હુણુ ?
 અહો! હતાપત્તકારિણી કંઈ હુતિએ આ કુચોએ કરાવ્યો ! એમ
 વિચારી કોપથી આકુળ થયેલો રાજા ત્યાંથી પાછો ફરી પોતાના
 આવાસ પ્રત્યે ગયો. ત્યાં શેષ દિવસ નિર્ગમન કરી સૂઈ અસ્ત
 થયો. ત્યારે રૌદ્રકરિક સ્ત્રીને ગુસ્સે રીતે બોલાવી પોતાની મતિ-
 કલ્પના પ્રમાણે હુકમ કર્યો, અને તેણીના ગયા પછી કોઈ નિઃ-
 કર્ણ નામના ભક્તને બોલાવી પ્રત્યુપ સમયે રાણીને દૂરના કોઈ
 વનમાં મુકી આવવા કહ્યું.

પ્રાતઃકાળે રથને અંધ જોડી તે સુભટ દેવી પાસે આવી
 બોલ્યો-‘રાજા વનને વિષે કોંઠા કરવા જાય છે અને, ત્યાં તમને તત્કાળ
 બોલાવે છે; માટે આપ જલદી રથમાં બેસો’ તે સાંભળી પ-
 તિની આજ્ઞાને આધીન રાણી તરતજ રથ ઉપર બેઠી અને તેણે
 ઘોડા ચલાવ્યા. થોડે દૂર રથ ચાલ્યો એટલે તેણીએ પુછ્યું ‘પ્રાણ-
 પ્રિય ક્યાં છે ?’ તે બોલ્યો ‘આગળ દૂર છે.’ એમ કરતાં સૂર્યો-
 દયનો સમય થવા આવ્યો, દિશાઓ સર્વ પ્રસન્ન થઈ, ત્યારે
 પુનઃ રાણી બાજે તરફ જોઈ બોલી ‘આહાં કોઈ રથને સ્વામી-
 નાથ દેખાતા નથી, ઉદ્યાન જળ્યાતું નથી, ચાકરોનો રવ જળ્યાતો
 નથી અને વાજિત્રના ઘોષ સંભળાતા નથી તો શું આ અરણ્ય
 છે ? ઉદ્દિગળ છે ? શું મને મતિમોહ અથવા દિગ્બ્રમ થયો ? હે
 વત્સ ! મને અભળાતે શા માટે કહે છે ? આશુ’ બોલ, મને ક્યાં
 લઈ જાય છે ? પ્રાણનાથ વિના હું કેમ રહી શકીશ ?’

રાણીનાં એવાં વચનથી નિકરણના હૃદયને વિષે કર્ણના
 ઘડ અને રથથી નીચે ઉતરી ગદગદ સ્વરે બોલ્યો ‘હિ દેવ !
 તને ધિક્કાર છે ! દેવી ! હું પાપી છું, માફ નિકરણ નામ સાચ
 છે, કારણ કે દેવે અને આવા કાર્યને વિષે જોડ્યો છે. દેવિ ! સેવા
 કરી ઉપાર્જન કરેલા દ્રવ્યથી જે માણસ નિરંતર ચોતાતું અવિ-
 તત્ત્વ ચલાવે છે તેને ધિક્કાર છે; એવા મનુષ્યો જગત્તે વિષે

જન્મ પામી ન જન્મ્યા અરાબર છે. કારણકે હુલર ઉદર હારવાને અર્થે પિતાની સાથે સુદ્ધ કરે છે, ખાંધવને હુણે છે અને દુધદ કાપને વિષે પ્રવર્તે છે. પદ્મ ચાટતા કરનાર સેવક થીન તુલ્ય ગણાય છે. દેવિ ! મારે પણ પરસ્વાધીનપણે આવું અકાર્ય કરવાનો વખત આવ્યો છે. તમે રથથી નીચે ઉતરો અને આ શાલ વૃક્ષની છાયા નીચે બેસો. વધારે કહેવાને હું શક્તિમાન નથી, રાજાની આજ્ઞા એવીજ વર્તે છે.’

તેનાં તેવાં વચન સાંભળવાથી તત્વને જાણનારી કલાવતી રથથી નીચે ઉતરી મુઠા પામી અને તે મુભટ પણ રૂદન કરતો રથ હાંકી નગર તરફ ગયો. થોડી વારે જેવી કલાવતી સથે તન થઈ રૂદન કરે છે તેવામાં ગળાએ માફલેલી કોષે ભયંકર દેખાતી, રાક્ષસીની ઘેટે હાથમાં ક્રુતિકા ધારણ કરેલી, ચાંદાલીએ આવી કહ્યું-‘રે પાપિષ્ઠ ! દુષ્ટચેષ્ટિત સંપદા ભોગવવાને તત્તર થઈ ? તું જાણતી નથી કે તેથી રાજા પણ પ્રતિકુળ થયો છે એવા સ્નેહપત્ત રાજાને કહી તું અન્ય ઉપર આસક્ત થઈ, મારે તે કર્મવૃક્ષ તું ભોગવ.’ એમ કહી આભૂષણે સજ્જિત તેના બે હસ્ત છેદી નાંખ્યા.

હા તાત ! હા માત ! એમ બોલતી કલાવતી તરતજ મુઠા પામી ભૂમિ ઉપર પડી. કેટલીએક વારે શીત પવનના યોગથી સથિતન થઈ, ત્યાંજ અત્યંત વિલાપ કરતી બોલવા લાગી.-‘હે દૈવ ! તું શા મારે મારા ઉપર કોપાયમાન થયો. અરેરે મેં એવાં શા પાપ કર્યા હશે જેથી મારે આવાં ફલ ભોગવવાં પડે છે. હું આર્યપુત્ર ! હું વિજ્ઞા ! તમે આવું સાહમ કર્યું તે યુક્ત કર્યું હશે, કારણ કે તમારા અંતકરણમાં દિપન્ત થયેલી શકા સ્વપ્નવત્ અનુતાપ કરતી હશે. અમર જો કે મેં તો કાંઈપણ અપરાધ કર્યો નથી, પરંતુ કોઈ ખલ પુરૂષે તમને મુંઝવેલું હશે; તે હું જાણતી નથી. હું સ્વામીનાથ ! હું મારા શીલને કલંકિત કરું એવી

રવને પણ અદ્ધા ન રાખો. મારી સર્વ ક્ષત્રિનો નાશ થાઓ,
મારા રહનો અંત આવો, મારું સર્વસ્વ હું ટાંધી જાઓ. પણ હું
શીયલગ્રત ખંડિત ન કરું. 'ક્ષણરક્તા સ્ત્રીઓ વિરક્તા થાય : પણ
સતપુરુષે અંગીકાર કરેલી, નિશ્ચળ હોય' એ લોકોદ્ધોષણ તમે
વિપરીત કરી, હું પ્રિય ! તે ઝેમપ્રતિપત્તિ-તે મધુરાલાપની પ-
દ્ધતિ તમે એકઠમ કેમ વિસ્મૃત થયા ? હું તાત ! હું માત ! હું
જ્ઞાત ! તમારા પ્રાણથી પણ વણલ હું અન્ને મૃતપ્રાય પડી છું,
તેનું કેમ રક્ષણ કરતા નથી ! હું અસારણ અવસ્થામાં પડેલી
વ્યથાતુરા શું કરું ? એમ હું ખાધી વિલાપ કરતાં ઉદરને વિષે
વ્યથા ઉત્પન્ન થઇ. તેથી પ્રમૃતિ સમય જાણી લજ્જા પામી,
નજીક આવેલી નદીના તીર ઉપર રહેલ આડની ધરાના
મધ્ય ભાગમાં ગઇ. ત્યાં મહાકળે રેવકુમાર સદૃશ પુત્રને
જન્મ આપ્યો.

અહો ! કર્મની કેવી ગતિ છે ? જેનું વચન નીકળે ત્યાં
હજારો માણસો ખમા ખમા કરનારા તૈયાર હોય, જેના પ્રસવ
સમયે પ્રસૂતિ ક્રિયા કરવાને સેંકડો માણસો હાજર હોય અને જે રાજ્ય
મહોલને વિષે સુખશય્યાને વિષે શયન કરનારી તેણીને
આવે સમયે વનમાં-આડની ધરામાં જમીન ઉપર એકલાં નિરા-
ધાર અવસ્થામાં આ ક્રિયા બને એ કેવી વિચિત્રતા ! કર્મ
કરે તે કોઈ ન કરે ! કર્મ મનુષ્યને ન હોય ત્યાં લઈ જાય છે અને
ન બને તેવા કાર્યોમાં પ્રવૃત્ત કરે છે.

પાતાને હસ્ત નથી જેથી બાળકને લઇ લે, તેથી પગ પા-
સે પડેલા બાળકને જોઇ, તે હર્ષ અને શોક ધારણ કરતી બોલી
“હું બાળ ! તું લલે જન્મ્યો ! તું દીર્ઘાયુ-મુખી થજે ! અભા-
ગ્યના ઉદયથી અન્ને હું બીજી તો શું વધામણી કરું ? એમ જો-
લતી રોઇ પડી. આંખમાં આંસુ ભરાઈ ગયાં-તમસ આવી મૂ-
ર્છાતુર થઈ ગઈ. અહો ! જે બાળકના જન્મ સમયે અનેક પ્ર-

કારના વાગિત્રો વાગે, હજારો વધામણીઓ થાય અને સેંકડો માણસના દૃઢ્યમાં આનંદ વર્તે; તે બાળકને રમડામાં-જંગલમાં કેઈ ભોંય ઉપરથી લઈ લેનાર પણ મળે નહીં ! આવો દેખાવ જોઈ કંઈ માતાનું દૃઢ્ય ફાટી ન જાય ? કેણુ મનુષ્ય આવા બનાવથી દિલગીર ન થાય ?

થોડી વારે મુઠા પામેલી કલાવતી ગુદ્ધિમાં આવી ત્યારે તરફડતો બાળ આળોટતો નદીના તીર પાસે મથેલો જાણી અત્યંત કષ્ટે ત્યાંથી ખસી પગવડે તેને પકડી રાખી બેઠી. હું નદી-માતા ! દીન થયેલી હું તારે આમથે આવીને બેઠી છું. શરણાગત ઉપર કૃપાવતિ તું મારા પુત્રનું હરજી ન કર. હે દેવિ ! હું જ્ઞાનલોચને ' જો લેશમાત્ર પણ મારા શીયલ મતને મેં કલંકિત કર્યું ન હોય તો આ મારા બાળકનું પાલન થાય એવો ઉપાય કર. એમ દીન સ્વરે રૂદ્ધન કરતી કલાવતી ઉપર શિયળના પ્રભાવથી નદીની અધિષ્ટાતા રૂચી પ્રસન્ન થઈ અને તત્કાળ પ્રગટ થઈ તેની બાહુલતા લબ્યતરે કરી અદૃશ થઈ.

આ બનાવથી કલાવતી જાણે અમૃતથી સીંચાઈ હોય તેમ અપૂર્વ સુખ અનુભવવા લાગી. હસ્તપદે બાળકને મલ્લજી કરી પોતાના ઉરંગમાં સ્થાપ્યો અને રૂચીની સ્તુતિ કરવા લાગી.

જય દેવિ ! ચિરં મદ્રં, તુમ્યં નિઙ્ઠમ્વત્સલે;

દુઃખદીનાત્વનાથાહં, ત્વયા સ્વામિની જીવિતા. ॥ ૧ ॥

દૃગાપન્નિમદ્રાયા, જીવિતવ્યેન કિં મમ,

કિં તુ વાલં લસદ્વાલં નેજે મોવનું નિરાશયમ્. ॥ ૨ ॥

હે દેવિ ! તું જયવંત થા ! હું નિઙ્ઠમ્વત્સલે ! તારું ચિરકાળ પર્વત કલ્યાણ થાયો ! હું સ્વામિનિ દુખથી દીન થયેલી અને અનાથ એવી મને તમે છવાડી. આવી આપત્તિને વિરે પડેલી હું તેને છવિતવ્યે કરીને શું ? પરંતુ તેજસ્વી બાલવાળા નિરાશય આ બાળને મુકવા હું સમર્થ નથી.

વળી બાળકની સામું જોઈ રૂદન કરતી બોલી ‘પુત્રની ઉત્પત્તિ રાજાના નગરને વિષે મહાન ઉત્સવ કર્તા થાત, પરંતુ વિધિની વિચિત્રતાને ધિક્કાર છે. જો આમ હવું તો મને શા માટે આ સ્થિતિ મુઠ્ઠી પહોંચાડી ? પરંતુ એમાં વિધિનો શું દોષ ગણવો ? એ તો મારા કર્મનોજ દોષ છે. જો પૂર્વે હું રીપલવ્રત ધારણ કરી સાધ્વી થઈ હોત, તો ભવ સંબંધી આવો પરાભવ સહન કરવો ન પડત’ એમ જુદા જુદા પ્રકારની કલ્પના કરી રૂદન કરતી તે વનપશુઓને પણ રૂદન કરાવવા લાગી. એવામાં કોઈ તાપસ એ રસ્તેથી નીકળ્યો. તે તેણીને જોઈ વિચારવા લાગ્યો કે શું આ સ્વર્ગસુરી છે ? શું વિદ્યાધરી છે ? શું વનદેવી છે ? શું કિન્નરી છે ? શું નગાંગના છે ? અથવા નૃપાંગના છે ? એમ વિચારી તેણીને મનુષ્ય જાણી,—હયા આણી પોતાના તપોવનમાં કુલપતિ સમીપે લઈ ગયો. કલાવતીએ કુલપતિ સમીપે જઈ નમસ્કાર કર્યો. એટલે તેમણે કુશલ વર્તમાન પૂછ્યા, તેથી દુઃખતું સ્મરણ કરીને રૂદન કરવા લાગી. તેણીને એ પ્રમાણે રૂદન કરતી જોઈ, આ કોઈ દુઃખાર્ત છે એમ વિચારી, કુલપતિએ અમૃત સદૃશ મધુર વાણીએ તેને આશ્વાસિત કરી; અને બોલ્યો—‘હૈ વત્સે ! મુખ દુઃખ એ પુણ્ય પાપ રૂપી જુદોનાં ફળ છે અને તે પોતેજ ઉત્પન્ન કરેલા છે. સત્ મનુષ્યે તેને વિષે જોઈ હૃદય ન કરવો. લક્ષણે યુક્ત તારું શરીર, ગંભીર વાણી, સુંદર નેત્રો એ વિગેરેથી તારે વિષે કુલીનતાની સંભાવના થાય છે. હૈ પુત્રી ! તારું કલ્યાણ થશે ! માટે અહીં તાપસીઓની સાથે રહી દૈર્ઘ્ય અવલંબન કરી આ બાળકનું પાલન કર. કહ્યું કે ‘જીવન્ મત્ત હમતે’ હવે તો મનુષ્ય કલ્યાણને પામે છે.’ એ પ્રમાણે કુલપતિના વચનથી હવિતાશા પ્રાપ્ત થયેલી કલાવતીએ તેનું વચન માન્ય કર્યું એટલે ગુરૂએ તેણીને તાપસીઓને સોંપી.

અહીં ચંદ્રલણીએ અંગદ યુગલે સહીત હસ્તરાજાને દખા-

ડયા; તેની ઉપર જ્યસેન કુમારનું નામ જોઈ એદ રાધે શંકિત થયો. નિશ્ચય કરવાને ચટપટી થઈ. તરતજ દત્ત શ્રેષ્ઠિને બોલાવીને પુછ્યું કે 'દેવશાલપુરથી હમણું કોઈ આવ્યું છે?' તેણે કહ્યું 'હાહ. દેવીને તેડવા માટે રાજપૂરેષો આવેલા છે અને તેઓ મારે ઘેર ઉતર્યા છે, પ્રસ્તાવના અભાવથી તેઓ આપનું દર્શન નથી કરી શક્યા.'

એથી વળી વધારે ચિંતા થઈ. તત્કાળ તેઓને બોલાવ્યા અને પુછ્યું કે 'મુંદર આકારવાળા અને અમૂલ્ય મણિવડે નિર્મિત અંગદ યુગલ તમે લાવ્યા છો !' તેઓએ કહ્યું ' જ્યસેન કુમારે પ્રેમ પૂર્વક દેવને અર્પણ કરવાને માટે અમને આપ્યા હતા, પરંતુ દેવની પામે અમે આવી શક્યા નહિ, તેથી તે દેવીને અમે આપ્યા છે.' તેઓના એમ બોલવા સાથેજ રાજા મૂર્છા પામી, આસન ઉપરથી નીચે પડ્યો.

રાજાને અકાળ મૂર્છા-પ્રાપ્ત થવાથી મંત્રિ વિગેરે હાહાકાર પામ્યા અને શીત વસ્તુના ઉપચારથી સચેતન કરવા લાગ્યા. જ્યારે મૂર્છાથી વિમુક્ત થયો, ત્યારે રાજા ચિત્તને વિષે વિચારવા લાગ્યો. 'અહો જુઓ મારું અવિવિક્ષત્વ ! જુઓ મારું અજ્ઞાન મૃત્વિત્વ ! જુઓ ઉત્સુકમરિતા ! જુઓ નિર્લાભ્યભક્ષિતા ! જુઓ નિર્દયચિત્તત્વ ! જુઓ કુટલુહિ ! જુઓ કૃતપ્રકારિત્વ ! જુઓ કર્મચંડાલતા ! સ્થિર પ્રીતિવાળા મિત્ર અને ભાર્યાદિ સંપત્તિને હું અયોગ્ય છું, એમ વિચારી પુનઃ મૂર્છા પામ્યો, તેથી તેવીજ રીતે મંત્રીશ્રેણી તેને સજ્જ કરી પુછવા લાગ્યા 'હિ સ્વામિન ! અકાળે આપને આટલી વ્યાકુળતા થવાનું શું કારણ ?' રાજાએ કહ્યું 'હિ અમાત્યો ! પૂર્વે હું નામે શંખ હતો, હવે અર્થથી પણ શંખ થયો. જહાર વિગદ અને મૃદુ વાપ્તીવાળો પણ અંતઃકલ્પમાં કુટિલ કંપો. વિજય ભૂપતિના હિતને, જ્યમેન કુમારની વયસ્વતાને, કલ્યાવતીના પ્રેમરસાયને અને કુળની નિ-

મંડલતાને મેં મક્કીન કરી કાઢવમાં નાંખી ! પોતાનીજ સંતતિનો મેં છેદ કર્યો ! હાહા નણક પ્રસવકાળવાળી રાણીને મેં મૃત્યુ પમાડી ! હું પ્રધાનો ! પાપના સંતાપથી તમે થયેલો હું આત્મા ધારણ કરવાને શક્તિમાન નથી, માટે તત્કાળ ઇંધનવડે અગ્નિ તૈયાર કરાવો જેથી હું તેનું શરણ કરું.’

રાજાની એવી વિષમ વાચા અવજ કરી, સર્વે પરિકર વર્ગ એક બીજાના મુખ સામું જોવા લાગ્યા અને વ્યાકુળ થઈ વિલાપ કરવા લાગ્યા. અંતરપુરની સ્ત્રીઓએ વૃતાંત જાણી અમારા ડુંગારરૂપ દેવી ક્યાં ગઈ ? હું આર્યપુત્ર તમે નિર્દય થયા ! શા માટે આપું અસમંજસ કાર્ય કર્યું ? એમ બોલતી રૂદન કરવા લાગી. નગરમાં ચોતરફ એ સમાચાર પ્રસરી ગયા, હું વિધિ ! આ શું વિષમ કાર્ય કર્યું ? એમ બોલતા નરનારીના સમૂહ સ્થળે સ્થળે રૂદન કરવા લાગ્યા; શોકાદંત થયેલા નગર જનોએ ઘોડું ઘણું કોળન કર્યું, વમન કર્યું, ખાવું પીવું ત્યાગ કર્યું, તે દિવસે બાળકોએ પણ સ્તનપાન કર્યું નહિ; એમ સર્વ નગર શોકમય થઈ ગયું.

અખિલ નગરને શોકાકુળ જોઈ દ્વિગુણ દુઃખને પામતો રાજા બોલ્યો-‘હો પ્રધાનો ! અત્યંત વેદનાથી વ્યાકુળ થયેલ મને શા માટે વિશ્રામ કરાવો છો ?’ તે સમયે મંત્રી, સામંત અને નગરના શિષ્ટજનો રાજા સમીપે આવી વિશ્વસિ કરવા લાગ્યા હિ ક્ષિતીશ્વર ! ક્ષત ઉપર ક્ષારણું કોપન ન કરો ! હું રાજા ! તમારો એક મોટો દોષ થયો. હવે બીજો જે દોષ કરવા આપ તત્પર થયા છો, તે દાઝયા ઉપર કામ જેવું છે. બીકણ જનો લયલીત થઈ ધીર પુરુષોને શરણે જાય છે પરંતુ ધીરપુરુષોજ જ્યારે ધીરજનો ત્યાગ કરે ત્યારે તેવા જનોને કોનું શરણ ? હું સ્વામિન ! રાજ્યનો ત્યાગ કરી, કુળનો છેદ કરી, ગરણવાંછા કોણ કરે ? એવો કોણ મુખ હોય કે ઘર બાળીને ઉઘોત કરે.’ એમ અનેક પ્રકારે સમજાવ્યા છતાં તેઓની શીખામણની અવગણના કરી

કાળે રસ્તે જતાં ઝાઢ અવસ્થાને પ્રાપ્ત થયેલી તેણીને જોઈ સા-
થેના મિત્રને પૂછ્યું ‘આ કેણુ છે ?’ તેણે કહ્યું ‘હું પ્રસો !
પૂર્વે તમે જે શ્રેષ્ઠિની કન્યા સાથે લગ્ન કર્યું હતું તે તમારી ભાર્યા
છે.’ એ સાંભળી તે સંખાંધી સ્મૃતિ યદ્ય અને વિચારવા લાગ્યો
કે અહો મે એની સાથે લગ્ન કરી એને કલ્પના પમાડી. પુનઃ
મિત્રને પૂછ્યું, ‘એ પ્રાપ્ત કાંતાની જેમ કુત્સિત વસ્ત્રવાળી,
અતિ દુર્બલ અને મંગલમુચક વલયનેજ ધારણ કરનારી કેમ
દેખાય છે ?’ તેણે કહ્યું ‘રાજન ! શીલાભરણે ભૂષિત કુલસ્રીઓને
એ ધર્મ છે કે પતિના વિરહે શુભારાદિ ધારણ ન કરે,’ કહ્યું છેકે.-

પાદપાંદવ કુપ્યુન્તિ, સ્મરાગ્રિજ્વાલિતા અપિ;

શીલં માનં ન મુશ્ચન્તિ સદાચારાઃ કુલાઙ્ગનાઃ

સ્થગન્નિએ દહન કર્યા છતાં વૃક્ષની જેમ મુકાય છે પરંતુ
સદાચારવાળી કુલાંગનાઓ શીલને ત્યાગ કરતી નથી

પછી રાજાએ તેણીને તેડવા માટે માણસ મોકલ્યાં. તેમની
સાથે તેના પિતાએ પ્રીતિપૂર્વક ચાતાની પુત્રીને ઓકળી. તે પશુ
ગળ્ય બુવનમાં આવી, શૃંગાર સહ સખીઓ સાથે વાસબુવનમાં
બેઠી. તેના સંગમને વિષે ઉમ્મકતાને ધારણ કરનાર રાજા પશુ
મહા વિસર્જિ હર્ષ સહીત ત્યાં ગયો. સમીપ આવતા ભત્તારને
જોઈ ઉભા થઈ રાણીએ વિનય પૂર્વક આદરસહકાર આપ્યો રા-
જાએ કહ્યું ‘હો ભદ્રે ! આગ્રહપૂર્વક મે લગ્ન કરી તને વિસારી મુકી
એ મારી ભૂલ માટે તારે ક્ષમા કરવી;’ એમ કહી રાજાએ તેને
અત્યંત ખુશી કરી

તેણીએ કહ્યું ‘પ્રાણેશ’ સર્વ વિપયમાં સાવધાનતા ધારણ
રનાર તમને તો પ્રિયાથી વિસ્મૃતિ ન થાય, પરંતુ નિઃશુલ્ક
સ્રીઓને ચાતાના આમીતું દર્શન દુર્લભ હોય છે તેમ મારા અ-
ભાગ્યને હીધે આપને વિસ્મૃત થઈ, સ્વામીનાથ સ્નેહ પૂર્વક

આપને ચિત્તને વિષે ધારણ કર્યા છે, દ્રષ્ટિએ અનેકવાર જોયા છે તોપણ વિરહાગ્નિવડે આ શરીર દગ્ધ થઈ ગયું ' એમ કહી રતિવિલાસમાં ચતુર તે સ્ત્રીએ લજ્જાને ત્યાગ કરી તે રાત્રિને વિષે રાજાને અત્યંત રંજન કર્યો; પરંતુ નૃપતિ તેની કામકલાને (વધે) આતુરી જોઈને શંકિત થયો. ગુણો કેટલીએક વખત દોષને અથે થાય છે. તેવી રીતે આને વિષે રહેલી ચતુરાઈએ રાજાને સંશય પમાડ્યો. રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરમાં રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આ સ્ત્રી મહોલા નથી પરંતુ પ્રૌઢ રમણિક છે; એનું ચરિત્ર અને વિજ્ઞાન વિચિત્ર છે. કુલવતી નારીઓને પતિના પ્રથમ સંગમે આવી ચતુરાઈ અને ધૈર્ય ક્યાંથી હોય ? માટે નિશ્ચયે એ દુઃશિલા છે. હું એનો વધ કઈ કે શું કઈ ? એમ કોપાકાંત થઈ ગયો. વળી વિચાર્યું કે સત્પુરુષોને સ્ત્રી અવધ્ય છે, માટે બીજો ઉપાય કઈ. એમ ધારી કોપાતુર થયેલો ત્યાંથી નીકળ્યો. તરતજ મંત્રીને બોલાવી હુકમ કર્યો કે ' આ દુષ્ટાત્મા સ્ત્રીને નાશ કરો. '

મંત્રીએ તેણીને સાથે લઈ એકાંત સ્થાનમાં રાખી. વિચારવા લાગ્યો કે ' આ સંસારમાં મનુષ્યોના વિચિત્ર ચરિત્રો હોય છે, તેઓને રાગદ્વેષ નવાવે તેમ નાચે છે. રાગાંધ મનુષ્ય છતાં દોષને દેખતો નથી અને અછતા ગુણને દેખે છે. દ્વેષાંધ તેથી વિપરીત રીતે પ્રવર્તે છે. કોપ પરિતાપના ધાતથી જર્જરિત આંગવાળા ભુપતિને મારે મતિસંહવિની ઠંઠને સજ્જ કરવો, એ મારી ફરજ છે ' એમ ધારી રૂદન કરતી તેણીને આશ્વાસન આપી, ભુદ્ધિ વડે નૃપતિને બોધ કરવા રાજસલામાં ગયો.

સલામંડપને વિષે આવેલા, કુરુધાનગત ગુણસમુહવત્ પ્રભાત સમયના દીપવત ઉદ્યોતે અદીપ્યમાન, વિરમય અને કોપે ભિન્ન, આ શું ? આ શું ? એમ વિચારમાં બેઠેલા રા-

જાને જોઇ નમસ્કાર કરી બેસનારા સલાજનો વિવિધ પ્રકારની વાર્તા કરવા લાગ્યા. તે સમયે વિષ્ણુવંશ નામનો વાચાલ બ્રાહ્મણ પ્રથમ બોલ્યો ‘ સો સો. ! સલાજનો અધુના એક વિચિત્ર વૃત્તાંત થયો છે. ’ તે સાંભળી સલાજનોએ તે જાણવા આકાંક્ષા બતાવી એટલે તે બોલે ‘ આ નગરને વિષે ગુણે શ્રેષ્ઠ ધન્ય નામે શેઠ હતો, સર્વ વ્યવહારીને વિષે એ મુખ્ય હતો, તેને શ્રી નામા ભાર્યો હતી. તેઓના ધન, ધનદ, ધર્મ અને સોમ નામે ચાર વિચક્ષણ પુત્રો છે. યૌવનવયે તે ચારેને પરણાવ્યા છે. એક દિવસ ધન્ય શેઠને ધણોજ મંડવાડ થઇ ગયો. વૈદ્યેએ અમાન્ય વ્યાધિ જણાવવાથી સર્વે સ્વજન વર્ગે ત્યાં એકઠાં થયા તેઓએ શેઠની ભાંક્તપૂર્વક પૂજા કરી અને પ્રત્યેક ક્ષમાવ્યા. પછી તેઓ બોલ્યા ‘ ભાઈનું ! તમે નામ અને અર્થથી ધન્ય હો, તમે જાતે અગણિત દ્રવ્ય ઉપાર્જન કર્યું, સ્વજન વર્ગનું ચોપણ કર્યું અને સાત ક્ષેત્રને વિષે પ્રચુર દ્રવ્ય વાપરી દીર્ઘિ જીવિ વગાડી; પરંતુ પિતાના મરણ પછી સંપત્તિ વહેંચવાનો વિધિ પિતાએ ન બતાવ્યો હોય તો પુત્રો પરસ્પર વાદવિવાદ કરે ■ માટે અમારી સાક્ષિપૂર્વક તમે પુત્રોને સમ ભાગે દ્રવ્ય અર્પણ કરો, જેથી એઓને અંદર અંદર કલેશ ન થાય ને તમારો યશ પ્રવર્તે. ’ તે સાંભળી શેઠ પુત્રોને પોતાની પાસે બોલાવી બોલ્યા ‘ પુત્રો ! તમારે એક બીજાની સાથે સંપત્તિ રહેવું, અશ્તુ વડે વદન શોભે છે અને વદન વડે અશ્તુ જાણે છે, પશુવધી વૃક્ષ શોભે છે અને વૃક્ષ વડે પલ્લવ શોભે છે, તેમ તમે પણ એક બીજાથી અધિક શોભા પામશો. કોઈ વખત તમારે અંદર અંદર કંડાઈ ન કરવો અને પ્રીતિથી રહેવું; કદાપિ પ્રીતિનો નિર્વાહ ન થાય તો એરડાની ચાર દિશામાં ચાર કળશ ફાંટેલા છે, તે અનુક્રમે તમારે ગ્રહણ કરવા, એમ કહી પંચતપ પામ્યા. અને પુત્રોએ દૈનિક ક્રિયા કરી.

પછી તે પુત્રોએ કેટલોએક વખત તો સુખ અને સંપત્તિ
નિર્ગમન કર્યો, પણ પાછળથી સ્ત્રીઓને લીધે તેઓ પૃથક્ હૃદય-
વાળા થયા; એટલે ચારેએ એકત્ર થઈ પિતાએ કહેલા કળશ
કાઢ્યા તેમાં પહેલાને વિષે ધૂળ, બીજાને વિષે અસ્થિ, ત્રીજા-
ને વિષે ચોપડા અને ચોથામાં સોના મહેર એમ નીકળ્યું; તે
જોઈ ત્રણે તો દીનસુખવાળા થયા અને ચોથા ખુશી થયા.

પેલા ધનના લોભથી નિરાશ થયેલા ત્રણે ભાઈઓ જાણે
તરવારથી હુણ્યા હોય તેમ પૃથ્વી ઉપર પડ્યા અને માથું ક.
રતા બોલ્યા ‘શત્રુરૂપ પિતાએ અમને વિદ્યાસ પમાડીને ક્યા
સર્વ સાર વસ્તુ સોમને આપી. અમને કાંઈ પણ ન આપ્યું.’
ત્યારે સજ્જન પુત્રોએ કહ્યું ‘સમજી’ ચાર ભાગે વહેંચી દેશો.’

સોમ કહે ‘મને મારીને દેવો અન્યથા તેમાંથી કિંચિત્
માત્ર દ્રવ્ય હું નહિ આપું. હર્ષદાપથી તમારું દ્રવ્ય ધૂળરૂપ
થઈ ગયું તેમાં મારો શું હાથ? જેથી મારામાંથી મહંત્ર કરવાની
મજા રાખે છા.’

પેલા ત્રણ ભાઈઓ બોલ્યા ‘હે મુઘ ! તું મધળા ધનને
વિષે લુબ્ધ થયો છે પણ તેમ નહિ બને. વ્યવહારે સમજ
અથવા સ્વજન કુટુંબીઓ કહે તે પ્રમાણે કર, તેઓ તને આપે
તેટલું દ્રવ્ય તું ખુશીથી ભોગવ; એ શિવાય બીજો માર્ગ નથી.’

એમ થયો વિવાદ થયો પણ કોઈ મમજનું નહિ. તે સમયે
હિતસ્વી લોકોએ કહ્યું તમે કસલ ન કરો, વ્યાપાર કરો અને
તમારો ન્યાય કરવાને પ્રધાનાદિ રાજ્ય વર્ગ પાસે જાઓ! તેઓ-
એ તે પ્રમાણે અગીકાર કરી છ માસ પચંત ધર્માધિકારી પાસે
આંટા ખાધા પણ કોઈએ તેનો નિવેડો ન કરી આપ્યો. આ
વાત રાજાજીએ ધારણ કરવા જેવી છે. ”

રાજા કહે ‘પછી તેનો સંવાદ કોઈએ પતાવ્યો કે નહિ. ?’

તેણે કહ્યું “સ્વામિન્ તેઓનો કોઈ કોઈએ પતાવ્યો નહિ

તેથી મુંઝાઈને પરદેશ તરફ ચાલ્યા. કેઈ ગામના પાદરમાં મલા કરીને બેઠેલ પૃથ્વ પશુપાળને જોઈ નમસ્કાર કરી ત્યાં ઉભા રહ્યા. તે જોઈ તેણે પૂછ્યું કે તમે કોણ છો અને ક્યાં જાઓ છો ? ઉત્તરમાં ચારે ભાઈઓએ ચોતાનાં વૃત્તાંત કહી બતાવ્યો. તે સાંભળી તે પશુપાળ બોલ્યો-‘તમારો પિતા પંડિત અને દિત કર્તા હશે એમ જણાય છે’ તેઓ બોલ્યા ‘તાત ! અમારા વા-કતું તમે નિવારણ કરો.’

પશુપાળ કહે ‘તમારો પિતા વિચક્ષણ હશે, તેણે જેને જે ચોગ્ય હતું તે પ્રમાણે આપ્યું છે. પ્રથમ કળશમાં પૂજા નીકળી તે ઉપરથી સૌથી મોટા પુત્રને સમસ્ત દૃષ્ટિ કર્મ આપેલું છે, બીજામાં અસ્થિ નીકળ્યા તે ઉપરથી બીજાને સર્વે ચતુષ્પદોનું આધિકારીપણું મેળ્યું છે, ત્રીજામાં ચોપડા નીકળ્યા તે ઉપરથી ત્રીજાને વ્યાપાર, ઉધરાણી, વિગેરે મેળ્યું છે અને ચોથાને સર્વ રોકડ દ્રવ્ય આપેલું છે. તમે વિચાર કરીને તપાસ કરશો તો આ સર્વ વસ્તુઓ સરખી થશે તેણે ચોતાના નિરંતરના અભ્યાસથી વિચારીને વહેંચણ કરેલી છે. ભાઈઓ ! દ્રવ્ય છે તે વીજળીના ચમકારા અને અકર્તુલની જેમ અમાર છે. કેાઇને દ્રવ્ય આપેલું રહેતું જ નથી. પિતાના દ્રવ્યને માટે જેઓ કલેશ કરે છે, તેને મૂર્ખ સમજવા તેમજ પિતાના દ્રવ્યમાંથી જેઓ ચોતાના ભાઈઓને જોણું આપવા યત્ન કરે છે તેને અધિક મૂર્ખ સમજવા. માટે દ્રવ્ય ઉપર મૂઠાવંત થઇ, તેને અર્થ કલેશ ન કરતાં, પિતાની વાળી સ્નેહવડે અવધારણ કરો. તમારી અજ્ઞાનતાને લીધે તમે પિતાને દોષ ન દો જેણે અતિ સ્નેહથી તમારું લાલન પાલન કરી આ સ્થિતિએ તમને પહોંચાડ્યા, તે તમારી બાબતમાં અન્યાય કરે એ તમારો વિચાર કેરલી મૂર્ખતાવાળો છે. તો વિચારીને પુનઃ આ પ્રમાણે ભૂલ ન કરતાં ચોતાની ભૂલ વિચારવા ઉત્સુક થાઓ.’

એ પ્રમાણે વૃદ્ધ પશુપાળનાં વચન સાંભળી-હૃદય પામી લધુ બંધવને આલિંગન દર્શ-અશ્રુ વરસાવતા ત્રણે ભાઈઓ બોલ્યા ‘ વત્સ ! હોભાકુળ થઈ અમે તને જે બેદ પ્રમાણે તને માટે ક્ષમા કરે. ’ તે સમયે લધુ બંધવ પણ ત્રણે ભાઈઓના ચરણકમળમાં પડી બોલ્યો ‘ હે બંધુઓ ! તમે મારે તાત તુલ્ય છો, મૃદુ યુદ્ધિથી મેં તમને જે કંઈશ વચન કહ્યું તેને માટે મને ક્ષમા કરો. ’ એમ અરસપરસ ક્ષમા યાચના કરી ચારે ભાઈઓ પશુપાળ પ્રત્યે બોલ્યા-‘ અમારા પિતા મરી ગયા છે તથાપિ તમે કૃપાળુએ અમને અજ્ઞાતોને તત્ત્વ પ્રગટ કરી સમજાવ્યા અને અમારો કલેશનો નાશ કરાવ્યો તેથી તમે અમારા પિતાથી પણ અધિક છો. એમ કહી નમસ્કાર કરી કદા-અહુ મુક્ત થયેલા તેઓ ધરે આવ્યા. આનંદમાં રહેતા તેઓ અરસપરસના પ્રેમમાં વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યા. ”

તે સાંભળી સર્વે સભાજનોએ ચોતાનાં મસ્તક ધૂણાવ્યાં અને આશ્ચર્ય પામી બોલ્યા કે એ આશ્ચર્યકારી વાત છે, અજ્ઞાત ગ્રામ્ય મનુષ્ય એ વાદનો શી રીતે નિકાલ કરી શક્યો-કારણ કે જે વાદનો ન્યાયાધિકારીઓ અને પ્રધાન પુરૂષો નિવેડો કરી શક્યા નહિ તેનો એક ગામડીઆ પશુપાળે નિવેડો કર્યો, તે આશ્ચર્યજનક દહેવાય.

એ સર્વ વ્યતિકર શ્રવણ કરી નૃપતિ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે પૂર્વે નહિ જોયેલા પશુપાળે દૂરથી તે મર્મ જાણ્યો તો શાસ્ત્રજ્ઞ અને કુશળ પ્રિયાનું કામકળાને વિષે ટૌરાલ્ય હોય તેમાં શું નવાઈ ! માટે નિશ્ચયે મેં ભૂલ કરી છે. મેં અવિચારી કામ કરી અનાય પણું કર્યું છે, હું નિર્લજ્જ છું, હું નિર્ભાગ્ય છું; કારણ કે મેં એવા ભીરતનનો વિનાશ કર્યો. એમ લાંબો વખત અંતઃકરણમાં ચોચ કરી દીન વદનવાળો નૃપતિ મંત્રી પ્રત્યે બોલ્યો. ‘ મેં નિપુણ્યે મહા પાપ કર્યું છે. પિતાના શુદ્ધ-

માં સુખે રહેલી તેણીની ઉપર મેં મહા અનર્થ કર્યો છે હવે હું પ્રાણ ધારણ કરવાને શક્તિમાન નથી મારે આત્મમાં પડીને મૃત્યુ પામીશ.’

ગામનાં એવાં અત્યંત દુઃખભરિત વચનો શ્રવણ કરી મત્રી બોલ્યો ‘સ્વામિન્ ! અત્યેવક હોય તે પોતાના સ્વામીનું હિતાલિત બણે છે, વિચારે છે, મુપરીક્ષિત કાર્ય ક્ષણદાતા થાય છે પરંતુ સહસાદૃત કાર્ય ક્ષણદાતા થતુ નથી. કારણ કે સહસા કરવામાં કાર્યાકાયનો વિવેક રહેતો નથી અને વિવેક રહીત કાર્ય ઉત્કૃષ્ટ આપત્તિનો વિસ્તાર કરે છે; વગર વિચાર્યું કરનાર મનુષ્ય પોતાના ગુણ અને અપત્તિનો હોપ કહે ■ તેથી હું આપની આજ્ઞા અંગીકાર કરી તેણીને લઈ ગયો; પરંતુ મેં વિચાર કર્યો કે કોધના આવેશ સમયે જેવી જુદી હોય તેવી કોઈ જ ખત હોતી નથી અને તેવા વખતમાં જો કાંઈ કાર્ય થાય તો તેનું સારું પરિણામ ન આવે, મારે હાલ તેણીનો વધ ન કરતાં ગુસ્સા રવાને રાખવી, મારી એ ધાગણા પ્રમાણે હજી સુધી મેં તેણીને જીવતી ગુસ્સાવાનમાં ગણી છે.’

મત્રીની વાત સાંભળી આનંદ પ્રાપ્ત થયેલો રાજા બોલ્યો ‘વયસ્ય તેનું રક્ષણ કરવાથી ત’ માગ જીવિતવ્યથા રક્ષણ કર્યું છે’ પછી તેણીને પોતાના મહેલમાં તેરાવી અને તેને વારંવાર ખમાવી તે દિવસથી તે કંપતીનો ગાઠ પ્રેમ થયો.”

એ પ્રમાણે વાત કરી મુનિ બોલ્યા ‘ગજન્ ! જેમ પદ્મગજાએ સહસા કરવાથી પોતાના આત્માને વ્યાકુળ દેયો તેમ તું પણ કરે છે. ધર્મજ્ઞ મનુષ્યોએ પરધાતવત્ આત્મધાત પાડુ ન કરવો. કારણ કે આત્મધાત કન્યા એ પણ મહા પાપ છે જે મનુષ્યો દુઃખનો ધાત કરવા મારે દુઃખ આત્મધાત કહે છે તેઓ સુગમ અને સર્વ દુઃખહર્તા ધર્મ શા મારે ન કરે? કારણ કે ધર્મ છે તે દુઃખર્મનો નાશ કહે છે, અત્કર્મની પ્રાપ્તિ કરાવે છે અને

અનેક પ્રકારના યુગ આવે છે. એટલુંજ નહિ પણ આ અશરણ સંસારમાં મનુષ્ય માત્રને ધર્મ એજ મરણભૂત છે.

રાજા કહે ' પૂજ્ય ! દુઃખ દાવાગ્રિમાં દુઃખ થયેલા મનુષ્યને એ ધર્મની વાત પણ કયાંથી હોય ? મારે મને તો આ પ્રારંભ કરેલા કાર્ય મારે યોગ્ય ધર્મસંબલ આવે. '

મુનિ કહે ' રાજન્ ! તું દુઃખાર્ત્ત થઈને મૃત્યુ ઇચ્છે છે પરંતુ તેથી તો વિશેષ દુઃખને પામીશ. કારણ કે દુઃખ પાપથી ઉત્પન્ન થાય છે, પાપ પ્રાણિધાતથી ઉત્પન્ન થાય છે અને પર-પ્રાણિધાતથી પણ આત્મધાત વિશેષ પાપકારી છે. આત્મધાતને દુઃખની પરંપરા જાણી—ધર્મથી પાપનો ક્ષય થાય છે એમ વિચારી, નિશ્ચિત થઈ જિનોદિત ધર્મ કરતો તું એક દિવસ વિરમ (ઢીલકર,) જથી સુતે સહિત કલાવતી તને પ્રાપ્ત થશે. તેની સાથે તું ચિરકાળ પર્યંત ભોગ ભોગવીશ અને પછી રાજ્ય લક્ષ્મીનો ત્યાગ કરી કૃપતી દીક્ષા અંગીકાર કરશે. '

શુરંગિરાથી સ્વસ્થ થઈલા રાજાએ તે રાત્રી ત્યાં ઉપવનમાંજ નિર્ગમન કરી. રાત્રીને પ્રતે નિદ્રામાં એણે સ્વપ્ન જોયું કે ' કોઈ કદંપવૃક્ષને લાગેલી લતા ફળવતી થઈ, તેવામાં કોઈએ તેનો છેદ કર્યો અને તે ભૂમિ ઉપર પડી, પુનઃ તેજ લતા કદંપવૃક્ષને લાગી અને ફળવતી થઈ. ' તરતજ ઉઠી શુર પાસે જઈ નમસ્કાર કરી વિનય સહીત સ્વપ્નનો અર્થ પૂછ્યો. શુરે કહ્યું ' તે દેવીનો ત્યાગ કર્યો તે કદંપલતાનો છેદ કર્યો. તે દેવી આજે જો સહીત—પુત્રે સહીત તને પ્રાપ્ત થશે. '

એ સાંભળી રાજા અત્યંત આનંદ પામ્યો અને કહેવા લાગ્યો. હે પ્રભો ! આપની કૃપાથી મારું સર્વે શુભ થશે. પછી થાતાના સ્થાન પ્રત્યે જઈ દત્તને બોલાવી લબ્ધગથી નમ્ર થયેલા રાજા બોલ્યો. ' મિત્ર ! હૃદ્ય જુદ્ધથી મેં મહત્ પાપા-અરણ્ય કર્યું, નિર્મળ કૃષ્ણને લાંછિત કર્યું; પરંતુ શુર મહારાજની

અમૃત સરખી વાણીથી આશ્વાસન પામ્યો, આશાહુબ્ધ થયેલો હું અહીંજ આજો દિવસ નિર્ગમન કરીશ, સાયંકાળ મુઘી જો કલાવતીને જીવતી નહિ જોઉં તો નિશ્ચયે મરીશ, માટે તું તુરંગારૂઢ થઈ ત્વરિત ગતિએ જઈ તેણીને શોધી લાવ.'

તે સમયે ' જોવી દેવની આજ્ઞા ' એમ કહી દત્ત નીકળ્યો. સાંભળેલી હકીકતને અનુસારે ચાલ્યો, તેવામાં દૈવયોગે એક તાપસને તેણે જોયો તેને પ્રજ્ઞામ કરીને પુછ્યું ' જો મુનિ ! તમે અથવા બીજા કોઈએ નજીક પ્રમવકાળવાળી અથવા પ્રસૂતા કોઈ સુદર્શિને જોઈ ? ' તેણે કહ્યું ' તું કોણ છે અને ક્યાંથી આવ્યો. '

દત્ત કહે ' હું શંખપુરથી આવ્યો છું, મને ત્યાંના રાજાએ મોકલ્યો. '

તાપસ કહે ' મું હજી પણ તે બિચારી ઉપરથી રાજાએ વૈરનો ત્યાગ નથી કર્યો ? લોકોક્તિ પણ જોવી ચાલે છે કે-કીડી ઉપર કટક ન હોય. '

દત્ત કહે ' હવે વૈર નથી પરંતુ તેણીને દુઃખ યોગે પશ્ચાત્તાપ છે. હમણાં વધારે વાત કરવાનો સમય નથી કારણ કે જોવાને ઉત્સુક થઈએલો રાજા સાંજ મુઘીમાં તેણીને નહિ જોવે તો અગ્નિમાં પડી બળી મળશે. '

એમ સાંભળી તે દયાળુ તાપસ તેને પોતાના આશ્રમ પ્રત્યે લઈ ગયો. ત્યાં કુળપતિને નમસ્કાર કરી ટુંકામાં સર્વ વૃત્તાંત જણાવી દત્તે કહ્યું, ' વિભો ! રાજાને અભય આપો. '

તત્કાળ કુળપતિએ કલાવતીને બોલાવી. ત્યાં તેમની પામે દત્તને બેઠેલો જોઈ તેણીની આંખમાં અશ્રુ ભરાઈ આવ્યાં, એક પણ વચન બોલી શકી નહિ અને જાણે સઘળા દુઃખનો ઉભરો તે સમયે ભંગી ગયો હોય તેમ અત્યંત રૂદન કર્યું. કહ્યું કે દૃઢ્યને વિષે ભગઈ રહેલું દુઃખ સ્વજનને દેખવાથી

કોટિયા થાય છે. તેણીને એ પ્રમાણે રૂઢન કરતી જોઈ, આત્મા-
સન આવી હતી બોલ્યો ' બેન તું' બેદ ન કર, એ સઘળા
કર્મના પરિણામ છે. પોતાનાં કરેલાં કર્મજ પોતાને લોગવવાં
પડે છે, અન્યજનો તો નિમિત્ત માત્ર છે. આ સંસારને વિશે
પ્રાણિઓને દુઃખ સુખની જે લોગણી મનમાં થાય છે તે સર્વે
શુભાશુભ કર્મથીજ થાય છે. જગતમાં પિતા, માતા, પતિ,
બ્રાતા, પુત્ર, પુત્રી વિગેરે સ્વજનો દુઃકર્મના ઉદયથી શત્રુરૂપ
થાય છે અને તેઓજ પુન્યોદયના યોગથી મુખ્યકારિ થાય છે.
માટે આપણે આવી પડે ત્યારે ધૈર્ય ધારણ કરવું. બેન તું
સમજણ શક્તિવાળી અને ડાહી છે, તને કાંઈ વધારે કહેવું પડે
તેમ નથી પરંતુ તે જે દારૂજી દુઃખ લોગવ્યું તે કરતાં અધિક
તારા વિયોગથી નૃપતિ લોગવે છે. તે પત્યાતાપથી સાંપ્રતકાળે
પાવક મંથે પ્રવેશ કરવાને ઇચ્છે છે. સાંજ સુધી જો તને
જીવતી નહિ દેખે તો જરૂર તે અગ્નિને શરણ થશે, માટે તું
જલદી રથમાં આરૂઢ થા ! '

એ પ્રમાણેના ઇતીહાસ સાંભળી તે પતિપાત્રે જવાને ઉત્સુક
થઈ. કારણ કે કુલાંગનાઓના ધર્મ છે કે અહિતકારી પતિનું
પણ હિત ચલાવું. પછી કુલપતિને નમસ્કાર કરી, બીજા તાપ-
સોને મિદ વચને બોલાવી, સર્વેની રજા લઇ પુત્રની સાથે ર-
થમાં બેઠી. સંધ્યા સમયે નૃપાશ્રિત વનને વિષે પહોંચ્યા, ત્યાં
પૂર્ણાંગી કલાવતીને સાક્ષાત્ જોઈને ઉત્કર્ષ સહીત હર્ષવંત છે,
તો પણ લજ્જાથી નમી ગયેલા વદનવાળો રાજા તેણીના
સન્મુખ જોવાને શક્તિમાન થયો નહિ. હર્ષ સંવૃદ્ધિ-વર્ધાપના
સઘળે પહોંચી, રાત્રી પૂર્ણ થતા સુધી વાજાને અને નગારાના
નાદ પૂર્વકે હિસવ થયો.

તે સમયે હર્ષ પામેલા અમાત્ય અને સામંતોની સાથે
આસ્થાન મંડપમાં ક્ષણવાર બેસી નૃપતિ પ્રિયા પાસે ગયો.

બંનેના નેત્રો એક બીજાની સન્મુખ જોઈ હૃદયથી ભરાઈ આવ્યાં, કલાવતીએ નીચું મુખ કરી વંદન કર્યું, તે વારે પોતાના હસ્તક્રમણથી તેણીનું વદન ઉંચું કરી રમ્ય વાચાએ નૃપતિ બોલ્યો ‘આહો મારા હવિતવ્યની રક્ષા કરનારી.’

એમ બોલતા રાજાને અડકાવી કલાવતી બોલી ‘મારી નિર્ભાગ્યવતીની-વરાકીની સ્તુતિ શી ?’

રાજા કહે ‘પ્રિયે ! હું નિર્ગુણ. કૃતગ્રી અને અદૃશ્ય કરનાર છું કારણ કે મેં સતીત્રિષ્ટ-મુશીલા—ગુણવતીને અત્યંત ખેદ પમાડ્યો.’

તે સાંભળી સતીમતતલ્લિકા કલાવતી બોલી ‘તમે ગુણી છો. એમાં તમારો દોષ નથી, તેમ સદાશય તમારો વિષે રક્ત અંતઃકરણવાળી અને તમનેજ હવિતવ્ય માનનારી જે હું તેનો પણ દોષ ન હતો, પરંતુ દોષ મારા કર્મનોજ સમજવો; કારણ કે કર્મના ચોગે સર્વે કાર્ય બને છે, તોપણ સ્વામિનું મને શંકા થાય છે કે આપે મારા કયા અપરાધનો એ કંઈ કર્યો ? કારણ કે દોષિત મનુષ્યોને શિખા કરવી એ રાજાઓનો ધર્મ છે.’

રાજા કહે ‘જેમ વટોંખરને પુષ્પ નહિ અને વંદુલવૃક્ષને ફળ નહિ, તેમ તારે વિષે દોષનો સંભવ નથી; તો પણ અજ્ઞાનતાથી જે દુર્વિકલ્પ થયા તે કહેવાને હું શક્તિમાન નથી પરંતુ તારા આમલ્યથી કહું છું. એમ કહી કોપતું કારણ કહી બતાવ્યું. પછી કલાવતીએ પોતાનો વૃત્તાંત નૃપતિએ પૂછવાથી નિવેદન કર્યું. તે સાંભળી પ્રમુદિત થયેલો રાજા બોલ્યો ‘પ્રિયે ! સૂર્ય ચંદ્રની સ્થિતિ પર્યંત મારા અપયગનો પરદા વાગશે અને તારી ઉન્નવળ શીલપતાકા લોકમાં લલલલ્લાયમાન થશે. તારો દુષ્પાત્રતાપ સ્મરણ કરી મૃત્યુવાંછનારો હું, ગુરુ મહારાજની ઈજા અનુસારે થયેલી તારા મંગમની આગારૂપ સંજ્ઞાવનીના પ્રજાવધી હવતો રહ્યો છું.’

કલાવતી કહે 'સ્વામીનાથ ! મારે માટે આપને સંતાપ
 લોગવવો પડ્યો, મને દુઃખ ઉત્પન્ન થયાનું જાણી આપને દુઃખ
 થયું, એ મારા ઉપરની આપની કૃપાનો પ્રભાવ છે. સ્વા-
 મિન ! આપણે દુઃખને વિષે પડ્યા છતાં પણ મુખમાં સ્થિત
 થયા એ સર્વે પુત્રના પુત્ર્યનો પ્રભાવ સમજવો. ધન્ય છે તે ગુરુ
 મહારાજને કે જેણે આપને સદ્યુદ્ધિ આપી, મને તેમનાં દર્શન
 કરાવે !'

રાજા કહે 'આપણે પ્રાતઃકાળે વંદન કરવા જઈશું.'

એ પ્રમાણે સ્નેહાલાપ કરતા કષ્ટદા કષ્ટરૂપ જણાઈ-
 પ્રભાતે કૃપિત સર્વ સમૃદ્ધિ સાથે સૂરિ મહારાજને વંદન
 કરવા આઘ્યા. ત્યાં જઈ ગુરુપાદને પરમ ભક્તિ પૂર્વક વંદન
 કરી અનુક્રમે યથાચિત સ્થાને સર્વે બેઠા. તે સમયે ગુરુએ
 શીલ માહાત્મ્યદેશિની દેશના આપવી શરૂ કરી-

શીલં પ્રાણમૃતાં વૃલોદયકરં શીલં વપુર્મૂષણં,

શીલં શૌચકરં વિપદ્રવહરં દૌર્ગત્યદુઃસ્વાપહં;

શીલં દુર્ભગતાદિકન્દદહનં ચિન્તામણિઃ માર્થિતો,

વ્યાગ્રવ્યાલજ્જ્વાલનલાદિશ્વરેન્ સ્વર્ગાપવર્ગમદમ્. ॥ ૧ ॥

પ્રાણીએને શીલ, કુળનો ઉદય કરનાર, શરીરને ભુષણ-
 રૂપ પવિત્રતા કરનાર, વિપત્તિ અને ભયને હરનાર, દુર્ગતિ
 અને દુઃખનો નાશ કરનાર, દુર્ભાગ્યાદિ કંદનો દહન કરનાર,
 પ્રાર્થના કરેલ ચિંતામણી સરખું, વ્યાગ્ર, સર્પ, જળા અને
 અનળના ઉપસર્ગને સમન કરનાર અને સ્વર્ગ બોક્ષ આ-
 પનાર છે.

દત્તસ્તેન જગત્યકીર્તિપટ્ટો ગોત્રે મપીકૂર્ચક-

ધારિત્રસ્ય જલાઝ્ઞાર્ણગુણગણારામસ્ય દાવાનલઃ;

ત્રોતો નાદ આકાશને વિષે પ્રમથો અને પ્રગટપણે જાણે મહા-
સતિના માહાત્મ્યની ઉદ્દેશ્યપણા કરતા હોય તેમ પ્રતિદ્વારે તોર
હો બંધાયાં તથા 'ચળઓ કરકી સર્વ શ્રી પુરુષો રાજા ગ-
ણીના દર્શન કરવાને માર્ગમાં એકત્ર થયાં કેટલીએક શ્રીઓ
તો જાણે તેના અપયશરૂપી મલગુ ક્ષાલન કરતી હોય તેમ
કલાવતીને કુસુમાંજલી કરવા લાગી. કેટલીક શ્રીઓ રતુતિ
પૂર્વક 'હું સતી ! તારો જય થાઓ ! તારો પુત્ર દીર્ઘાયુષી
થાઓ !' એવાં આશાર્ચન બોલવા લાગી. રાજાએ દીન
જનોને જ્ઞાન વિગેરે યજ્ઞાં સકાર્યો કર્યા રાજા મૃત્યુથી નિવર્તન
થયા, દેવી અક્ષતાંગી પ્રાપ્ત થઈ અને પુત્રની ઉત્પત્તિ થઈ
વિગેરે હર્ષ ઉપર હર્ષની વધામણી સાંભળી નગરને વિષે મહોદો
હિસબ થઈ રહેલ; ગીત, નૃત્ય અને યાજ્ઞિકાએ કરીને સ્થાને
સ્થાને તે નગર રમણીક થઈ પડ્યું.

એમ આનંદમાં અગીયાર દિવસ વીત્યા પછી બારમે
દિવસે સ્વજન પર્ગને એકત્ર કરી ગાજાએ, કુમાર ગર્ભમાં
આવ્યો તે સમયે કલાવતીએ પૂર્ણ કલશ સ્વપ્નમાં જોયો હતો, તે
ઉપરથી પૂર્ણકલશ એવું કુમારનું નામ પાડ્યું અને તે દિવસે સર્વને
ઉત્તમ પ્રકારના બોજનથી તૃપ્ત કર્યાં. એ પ્રમાણે મુખમાં કેટલો-
એક કાળ નિર્ગમન કર્યા પછી મદ્યુરની સંગતથી માત્ર અ-
વળને વિષે આરાધન, વિષયામયથી મુક્ત, ગતિપામૃતથી તૃપ્ત અને
ધર્મ કર્મમાં દૃઢ તે દેવતીએ યાવજીવ પર્યંત સર્વથા બ્રહ્મવત
અંગીકાર કર્યું ગુરુગિગરૂપ અમૃતે સિંચાઈલી તેના મનરૂપી
બૃગિને વિરે વિવેક બીજથી ઉત્પન્ન થયેલું સમ્પત્તિવ વૃક્ષ પ્રાક-
તર થયું. જે વૃક્ષ શમદર્માદિ ગુણરૂપ શાખા અને પૂત-સરકાર
રૂપ પદ્મવે મયુક્ત તથા કૃત્તિરૂપ દુર્વાતથી અગ્રપદ લેઈને કુમુ-
ભાદ્યવાળું થયું.

પછી નિઃતર ધર્મકાર્યને વિષે રક્ત આશયવાળા શંખરાજા-

એ જીર્ણોદ્ધારોનો ઉદ્ધાર કર્યો, કેટલાએક નવીન યૈથો બાંધાવી તેમાં જિનબિંબની પ્રતિષ્ઠા કરી અને જિનેશ્વર ભગવંતની મહોદ્ધા આડંબરથી પૂજા કરી; મુનિ મહારાજને નમન સ્તવન અને વંદન પૂર્વક અશન, પાન, શય્યા, વસ્ત્ર પાત્ર અને ધર્મોપકરણથી સદા કાળ પ્રતિસાલવા લાગ્યો; દુખી સ્વધર્મીઓનો ઉદ્ધાર કર્યો, આ-વકોને કર મુક્ત કર્યો અને જિનમતના પ્રત્યનિકોત્તર નિવારણ કર્યું; એમ ચિરકાળ પર્યંત ધર્મતું પાલન કર્યું.

એક દિવસ ધર્મ જગરણ જગતા પોતાના મુતને રાજ્ય કુ-રુપર જાણી રાત્રીને વિષે રાજા આ પ્રમાણે વિચારવા લાગ્યો. 'અહો ! શરીર અને મન સંબંધી અનેક પ્રકારના દુઃખરૂપ જ-ળથી વ્યાકુલ એવો આ સસારસમુદ્ર હસ્તર છે, આશવને રૂંધન કરનાર, ગુણે પુર્ણ અને સમ્યક્ષિત્તે સંભૂત અર્હતધર્મરૂપ પોત (વદાણ) વિના તેનો પાર કેમ પમાય ? ધર્મ સંબંધી સંપૂર્ણ સામગ્રી નરભવ વિના પ્રાપ્ત થતી નથી. સિદ્ધાંતને વિષે મનુષ્ય ભવ દશ દ્રષ્ટાંતે દુર્લભ કહેા છે. કદાચ કોઈ શુભ કર્મના યોગે તે પ્રાપ્ત થાય તો ધર્મભવજી એ દુર્લભ છે અને ધર્મ સાંભળવાનો યોગ બને તો પણ તે પ્રમાણે આચરણ કરવાની ચાતુરી ન હોય, એ સર્વ સામગ્રી પ્રાપ્ત થાય ત્યારેજ મનુષ્ય જન્મ સા-ર્થક થાય; આવો મનુષ્ય જન્મ અને આવી સામગ્રી પ્રાપ્ત થયા છતાં હું કાંઈ કરી શક્યો નહિ. માતા, પિતા પુત્ર અને સ્વજન એ સર્વ સસારમાં પાશરૂપ છે, તારણ અને ધન ધાન્યની આશા સ્વપ્નની જેમ વિનશ્વર છે, દારા નરકરૂપી કરામુદ પ્રત્યે લઇ જનાર છે અને રાજ્ય દુર્ગતિનું કારણ છે. વિષયો વિષટુલ્ય છે, શિવ લક્ષ્મીનો સંગમ કરાવવાને તો સયમ એજ એજ છે. માટે સર્વ સંગનો ત્યાગ કરી સયમ અંગીકાર કરવું, એ પ્રમાણે વિચારી કલાવતીને પૂછવું. તે દક્ષા બોલી 'મહારાજ ! ચિરકાળ પર્યંત ભોગ ભોગવ્યા, રાજ્ય પણ કર્યું અને કુરુધર પુત્ર થયો, સાંપ્ર-

તકાળે આપણે ચારિત્ર ગ્રહણ કરવું એજ શ્રેષ્ઠ છે આ જન્મને નિઃસાર જાણી સારભૂત મંથન અગ્નીકાર કરી-આપણે નિ-તિ ચાર વ્રત પાળવું એજ શુકલ છે

રાણીએ યાતાનો મત અંગીકાર કર્યો એટલે દત્તાત્રય ત નૃ-પતિએ મંત્રીવર્ગને બોલાવી પૂર્ણકલશ કુમારને રાજ્યાભિષેક કર્યો, જિન મંદિરોને વિષે ઉત્સવ મહાબોધ, યતિશ્રેષ્ઠ અને ધ્યા-મિકની બાહુ પ્રકારે યથોચિત પૂજા કરી, બંધીવાનને ડાડી દીધા અને સાચક વર્ગને મંત્રોપ પમાડ્યો. એમ આઠ ત્રિવસ પર્યંત ઉત્સવ કરવા સાથે જનસમુદાયના નાના પ્રદારના ભોજ્યાદિ પદા-થોપડે સત્કાર કર્યો. તે સમયે ઉદ્યાનપાલકે આવીને ભૂપતિ પ્રત્યે વિજ્ઞાપિત કરી 'સ્વામિન્ ! ધણા મુનિજને પવિત્ર અભિષેક નામના ગુરૂ મહારાજ ઉદ્યાનને વિષે આવ્યા છે, તે સાંભળી પ્રમુદિત થયેલા રાજાએ તેને વધામણીમાં ઘણું દ્રવ્ય આપ્યું. પછી મર્મ ઋદ્ધિ અને પવિત્રારે શુકલ રાજા કલાવતીને સાથે લઈ મંદિર સમીપે ગયો. ત્યાં પંચાભિગમ સાચવવા પૂર્વક ગુરૂશ્રેષ્ઠને વંદન કરી ધર્મ દેશના સાંભળી. પછી અવસર પા-ત્રીને રાજાએ સુરિમતે વિજ્ઞાપિત કરી 'લગવન ! દેવી કલાવતીએ પૂર્વે શું દુઃકૃત્ય કર્યું હતું જેથી મેં નિગપગધે તેણીના હસ્ત છેદાવ્યા.'

ગુરૂ બોલ્યા રાજન્ ! તેનો પૂર્વભવ સાંભળ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે મહેંદ્રપુર નામે નગર છે. તે નગરનો ત્રિવિક્રમ તુલ્ય પગ-કમવત નગવિક્રમ નામે રાજા હતો, તેને સત્ર શીલાચરણવાળી લીલાવતી નામે પટ્ટરાણી હતી તેની કૃષિષી ઉત્પન્ન થયેલી એક મુલોચના નામે પુત્રી હતી. તે અનુક્રમે મન્મથના કેલિવનરૂપ યૌવનને પામી. તેણીને મુખ પુષ્પિમાના ચંદ્રમમાન હતુ, અંધરને વિષે અમૃત હતું, દત્તપદ્મિ મણિશ્રેણિ સમાન લાગતી, કાંતિ લક્ષ્મી સમાન જળાતી, ગગન હસ્તિ અમાન હતું, પરિમલ

પારિજ્ઞાતક સદૃશ હતો, વાણી કામદંધા સમાન હતી, કદાચ બાણ કાનકૃત વિપ રામાન હતા, તેથી જાણે દેવતાઓએ તેને મારિજ કીરસમુદ્રનું મથન કર્યું હોય તેવો ભાસ થતો હતો.

સ્વભાવતો વહ્નુકુતુહલકેલિલીલાઃ,

સદ્ધર્મકર્મનિરતાઃ સુરતાઃ સુશીલાઃ ।

મૌઘ્યન્મદાતિવિશદાઽન્યકૃતાવહીલાઃ,

પ્રાયો ભવન્તિ સકલેષુ કુલેષુ વાલાઃ ॥ ૧ ॥

પ્રાયે સ્વભાવથી બહુ કુતુહલે ચુષ્ક કીડાની લીલાવાળી, સદ્ધર્મ કર્મને વિષે તત્પર પ્રીતિવાળી સત્શીળવતી અને ઉત્પન્ન થતા મદના ઉજ્જવળપણાએ ધીંગાની અવહેલના કરનારી બાળાઓ સર્વ સુકુળને વિષે ધાય છે.

અન્યદા નૃપતિના ઉત્સાહને વિષે તે કુમારી બેઠી હતી તે સમયે કોઈ પુરુષે આવી રાજાને મુંઢર આકારવાળો વિચિત્ર ભાષા બોલવામાં ચતુર એક પોપટ બેઠ કર્યો. રાજાએ તેને પોતાના હૃદય ઉપર સ્થાપન કરી બોલાવ્યો. જન્મથી દક્ષ એવો તે પોપટ પણ દક્ષિણ ચરણ ઉપાડી હર્ષપૂર્વક બોલ્યો—

સ્વહારિતારિતરુણીસ્વસિતાનેલેન,

સમૃદ્ધિતેષુ ચ મહોદધિષુ સિર્વાશઃ,

અન્તર્હૃદય ગિરિપરસ્પરગૃહ્ણાતોદ-

ઘાતારવૈસ્તવ તિપોરપયાતિ નિદ્રા.

॥ ૨ ॥

હે ક્ષિતીશ ! તે વિદારણ કરેલા શત્રુઓની ઓંઓના ધ્વાસો-ધ્વાસના પવન વડે મહોદધિ ઉછળતે જતે તેમાં રહેલા પર્વતો અથગયાથી પડેલા શિખરવડે ઉત્પન્ન થયેલા શબ્દથી તારા શત્રુઓ નિદ્રારહિત ધાય છે.

પોપટના એ પ્રમાણે બોલવાથી રંજિત થઈ રાખ્યો પોપટ
 લાવનારને ઘણું દ્રવ્ય અને શરીરના આશુવલો આપી વિદાય
 કર્યો. પછી તે પોપટ રાખ્યો કુબરીને આપ્યો. તેણીએ હર્ષિત
 થઈ પોતાના વાસલુવન પ્રત્યે જઈ મુવર્ણ પિંજરને વિષે તેને
 રાખ્યો. નિરંતર દાડમ, દ્રાક્ષ, આરોળી, અછર વિગેરે નાના
 પ્રકારના ફળફળાદિ ખવરાવતી અને સાકરમિશ્રિત જળાનું પાન
 કરાવતી કોઈ દિવસ તેને પાંજરાને વિષે રાખે, કોઈ દિવસ પો-
 તાના બોળામાં બેસારે અને કોઈ દિવસ વિવિધ પ્રકારની વાણી
 બોલતાં રીંખવે. પોતાને આસને તેને બેસારે, પોતાની પથારીએ
 તેને સુવાડે, પોતાની સાથે જમાડે અને પોતે જ્યાં જ્યાં કીડા
 કરવા જાય ત્યાં સાથે લઈ જાય; પોતાના આત્માની પેઠે તે પો-
 પટને ક્ષણ માત્ર પણ અળગો ન રાખે. એક દિવસ ઘણી સખી-
 ઝાઝી પરિવૃત્ત રાજપુત્રી પંજરસ્થ પોપટને સાથે લઈ નગરની
 સમીપે કુમુમાકર નામના ઉદ્યાનને વિષે ગઈ. ત્યાં નરકાદિપાત-
 વારણ, સિદ્ધિધૂસંગમકારણ અને લોચનને સુધારસના પારણ સમાન
 એક જનાલય જોયું. તે જિનપ્રાસાદમાં પ્રવેશ કરી શ્રી સીમંધર
 સ્વામીને જોઈ સુલોચના આત્યંત હર્ષ પામી અને વારંવાર વંદન
 કરવા પૂર્વક સ્તુતિ કરવા માંડી.

જગજ્જનુનિસ્તારણે યાનપાત્રં, શમારામાવિશ્રામસંલીનચિત્તમ્
 નતાનેકનાકીન્દ્રપાદારવિન્દં, સ્તુવે સ્વામિસીમન્ધરં દેવદેવમ્

જગતના પ્રાણિઓનું નિસ્તારણ કરવાને યાનપાત્ર સમાન,
 શમરૂપી આરામને વિષે વિશ્રામ લેવામાં લીન ચિત્તવાળા અને
 જેના ચરણ કમળ પ્રત્યે અનેક ઇદ્રોએ નમસ્કાર કર્યો છે, એવા
 સીમંધર પ્રભુની હું સ્તવના કરું છું. પોપટ પણ જિનેશ્વર લ-
 ગવતની ભૂતિ જોઈ ચિત્તમાં ચિંતવવા લાગ્યો. ‘આહો! આજ
 મારો જન્મ સફળ થયો! આજ મારું પુન્ય જાન્યત થયું? જેથી
 અને જિનેશ્વર લગવંતનાં દર્શન થયાં-આણું સ્વરૂપ મેં પૂર્વે કોઈ

‘અખત જોયું’ છે. ’ એમ પ્રહાસો કરતાં જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. પૂર્વ ભવ જોયો અને જાણ્યું કે ‘ પૂર્વે હું સાધુ હતો. અનેક શાસ્ત્ર પઠન પાઠનને વિષે સાવધાન અને પુસ્તક ઉપધિ સંચ. હજુમાં તત્પર હતો પરંતુ સંયમ ક્રિયાને વિષે શિથિલ આદર-વાજો થઈ મેં પ્રત વિરાધિત કર્યું અને પ્રાંતે માયા કરવાથી કાળ કરી અહીં ફીર થયો. પૂર્વ ભવના અભ્યાસથી તિર્થચના ભવને વિષે પણ મને જ્ઞાન થયું. મને વિચાર છે કે જ્ઞાન સ્ત્રીપ હસ્તને વિષે છતાં પણ અજ્ઞાનરૂપ અધકારથી અંધ થઈ-આરિત્રરૂપ ચરણથી સ્ખલિત થઈ-ભવરૂપી ખાડાને વિષે પડ્યો. પરંતુ તિર્થચ ભવને વિષે પણ પુન્યના પ્રભાવથી આજ મને જગત્સ્વામી જિનેશ્વરનાં દર્શન થયાં, હવે આજથી જિનેશ્વરનાં દર્શન ક્યાં શિવાય હું ચાલે નહિ હઉં. ’ એમ પોતાના મનમાં નિશ્ચય કર્યો, તે સમયે મુલોચના પણ જિનેશ્વરને વંદન-નમસ્કાર કરી બહાર નીકળી અને શુકવિભૂષિત પંજર લઈ પોતાના આવાસ પ્રત્યે ગઈ.

બીજે દિવસે નૃપ પુત્રી શુકને પંજરથી બહાર કાઢી સો-જન કરવા બેઠી એટલે પોપટ ‘ નમો અરિહતાજી ’ એમ બોલી જિનેશ્વરના દર્શન કરવાને બહારના ઉદ્યાન તરફ ઉડી ગયો. ત્યાં ભગવાંતને પરમ ભક્તિ પૂર્વક નમસ્કાર કરી રૂંધાહાર કરતો ઉદ્યાનમાં સ્વેચ્છાએ ફરવા લાગ્યો. અહીં મુલોચના તેના વિ-યોગથી દુખિત થઈ અત્યંત રૂદન કરવા લાગી. તેથી ધણી લોકો પોપટને શોધવા નીકળ્યા, તેઓમાંના કોઈએ કુસુમાકર ઉદ્યાનમાં ગુપ્તપણે રહી પોપટને પાશબલે પકડી રાજપુત્રી સમીપે આણ્યો. ફંવરી પણ તેને ગ્રહણ કરી-ક્રોધથી રક્ત લોચનવાળી થઈ બોલી, ‘ રે ધૂર્ત ! મને ઠગી સ્વેચ્છાએ ઉડીને તું વનમાં ગયો ! યાદ કર હવેથી તને બહાર જવાજ નહિ દઉં. ’ એમ કહી તેની ગતિનો જાગ કરવાને માટે તેની પાંખો છેદી નાંખી

અંને પછી કરાગારની પેઠે પાંજરામાં નાંખ્યા. પોપટ પણ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે ‘ અહો ધિક્કાર છે આ પરાધીનતાને, કહું છું કે:—

हठान्नीचतरं कार्यं, कार्यते मार्यतेऽपि च ।

નરકાવાસદેશીયાં, તત્પ્રાદુઃ પારવશ્યતાં ॥

હઠથી અતિ નીચ કાર્ય કરવું પડે છે, માર ખાવો પડે છે તેથી પરાધીનતા નરકાવાસ સરખી મૂકી છે.

પૂર્વ ભવે સુનિપણાને વિષે સ્વાધીનપણે પ્રમાદથી ક્રિયા-અનુષ્ઠાન ન કર્યા તેહું આ ફળ છે. અથવા આ તો શું દુઃખ છે પરંતુ ભવાંતરને વિષે અનેક પ્રકારની વિદંબના સહન કરવી પડશે. આ ભવને વિષે વીતરાગના વદન કમળનું અવલોકન કરવા નહિ પામું.’ એમ ચિંતા કરતો અત્યંત દુઃખિત થયો. પુનઃ યોતાના મન સાથે વિચારવા લાગ્યો ‘ હે આત્મા ! હવે શોકને છાડી દે, કારણ કે શોકથી નિષિદ્ધ કર્મના બંધ થાય છે. વળી મારે જિન દર્શન વિના ભોજન કરવાનો નિયમ છે; મારે હવે અનશન કરે.’ એમ વિચારી અનશન કરી પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે કરતો પાંચમે દિવસે મૃત્યુ પામી સૌધર્મ દેવલોકે મહાન્ નિહિવાળો દેવ થયો. સુલોચના પણ તેના દુઃખથી દુઃખિત થઈ-અનશન કરી-સમાધિમાં મૃત્યુ પામી તેજ દેવની દેવાંગના થઈ. ત્યાં વૈષધિક સુખ ભોગવી અનુક્રમે ચવી પોપટનો છવ તું શંખરાજ થયો અને સુલોચના તારી અગ્રમહિષી કલાવતી થઈ. મારે હે રાજા પરમાર્થથી તો પ્રાણિ સ્વકૃત શુભાશુભ કર્મના ફળ ભોગવે છે. કેમ કેમને સુખ દુઃખનો કર્તા નથી. પૂર્વ ભવે સુલોચનાએ પોપટની પાંખો છૂટી તે વેરથી આ ભવમાં તે કલાવતીના હસ્તે છદાવ્યા. કહું છું કે—

कृतकर्मक्षयो नास्ति, कल्पकोटिशतैरपि ।

અવશ્યમેવ મોક્તવ્યં, કૃતં કર્મ શુભાશુભમ્ ॥ ૧ ॥

સોંકડો અને કોટિ કહ્યે પણ કરેલા કર્મનો ક્ષય થતો નથી કારણ કે કરેલા શુભાશુભ કર્મ અવશ્ય બોગવવાં પડે છે.”

એ પ્રમાણે ગુરૂના મુખથી પૂર્વલપ સ્વરૂપ શ્રવણ કરી, સંસારને અસાર બાણી, વૈરાગ્યવાસિત અંત કરણવાળા તે દેવપતી હરેત કમળ જોડી આચાર્ય પ્રત્યે વિશ્વાસિ કરવા લાગ્યા. ‘હે પ્રજ્ઞો! સંસાર સમુદ્રમાં પડેલા જે અમે તેમને સ્વદૂષક અને મિતપટ વાળી દીક્ષા આપો.’

ગુરૂ કહે ‘તત્ત્વજ્ઞાનને સમજનાર તમારા જેવાએ તેમ કરવું એજ શુભ છે; કારણ કે ઘરમાં અગ્નિ લાગ્યા છતાં કોણ પોતાની બહાલામાં બહાલી વસ્તુનો ઉદ્ધાર ન કરે ? હે રાજન્ ! શૂર પુરુષોમાં તું જ શુરવીર છે જેથી આ પ્રમાણે પ્રવ્રજ્યા લેવાને ઉત્તુક થયો છે.’

એમ કહી આચાર્ય કલાવતી સહિત શંખરાજને દીક્ષા આપી અને ગ્રહણ આસેવન પ્રમુખ શિક્ષાનો બોધ આપ્યો. શંખરાજપિ ક્રુતાક્રયાસ કરતા ગુરૂની સાથે પૃથ્વી ઉપર વિચરવા લાગ્યા. શમામૃત કુંડને વિષે નિમગ્ન થઈ અનેક પ્રકારના ઉપસર્ગથી પણ ઉદ્વેગ નહિ પામતાં પોતાના આત્માને રાજરાજેશ્વર કરતાં અધિક માનવા લાગ્યા. ચારિત્રનું આરાધન કરવામાં પોતાણું સર્વ સામર્થ્ય વાપરવા લાગ્યા. યતનાએ બેસવું, યતનાએ ચાલવું, યતનાએ બોલવું, યતનાએ સૂવું વિગેરે સર્વ કાર્ય યતના પૂર્વક કરવા લાગ્યા. એમ બહુ કાળ પર્યંત ગુરૂ ચારિત્ર પાળી પ્રાંતે અનશન કરી સમાધિમાં મૃત્યુ પામી સૌધર્મ દેવલોકે પાંચ પદ્યોપમના આશુધે દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. કલાવતી સાધ્વી પણ તેજ પ્રમાણે ચારિત્ર પાળી મૃત્યુ પામી તે દેવની દેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ.

ચાંચનાર ! કલાવતીના ચમત્કારી ચગ્રિ ઉપરથી બોધ લેવાનો છે કે-શીલ એ મનુષ્યનું પરમ ભૂષણ છે, શીલથી સર્વ પ્રકારના ઉપમર્ગનો નાશ થાય છે અને શીલથી ચાંહિતાર્થની

સિદ્ધિ થાય છે-આટલે જેમ બને તેમ શીલશાળી થવાને ઉદ્યુક્ત થવું; શખરાજનું અને પદ્મરાજનું દ્રષ્ટાંત લઈ એકદમ કોધને તાબે થઈ સાહસ કરતાં હરવું-ખીજા જે જે શિક્ષા વચનો અને શિક્ષા દ્રષ્ટાંતો છે તે વાંચી સાર અહણ કરવો અને શખરાજ તથા કલાવતી સહી સર્વ ઋદ્ધિનો ત્યાગ કરી શુદ્ધ ચારિત્ર અહણ કરવાને ઉદ્યુક્ત થયાં એટલું જ નહિ પણ અહણ કરી પૂર્ણ ભાવે પાળી દેવગતિને પામ્યાં; એમ વિચારી ચારિત્ર અહણ કરવાને ઉદ્યુક્ત થવું જેથી ઉત્તમ ગતિ પ્રાપ્ત થાય.

વિજયશૈલ અને વિજયારાણી.

આ સસારમાં પ્રાણીને સર્વ કાર્ય કરતાં શિયળ પાળવું બહુ દુષ્કર છે. અનેક મનુષ્યો મનુષ્યવૃત્તિ તથા ઈશ્વર પશુવૃત્તિને આધિન થઈને પરસ્પરી લાંપટ થાય છે, તે તો આત્મંત ધિક્કારનેજ પાત્ર છે. તે શિવાય દેવસ્ત્રીમાં સતોષ માનનારાઓમાં પણ પર્વ તથા તિથિઓને દિવસેએ શિયળ પાળવાની અશક્તિ કેટલાક વિશેષ ભાહિતવૃત્તિવાળા બતાવે છે, પરંતુ જેમની વિપથવૃત્તિ મર્યાદામાં હોય છે તેવાઓ તો બાગ તિથિ અને પર્વ પછાદિક પર્વોએ દેવસ્ત્રીના સંબંધમાં પણ શિયળ પાળે છે. તે કરતાં પણ અધિકતર શ્રેષ્ઠ કાર્ય વિજયશૈલ અને વિજયારાણીએ કરેલું છે તેમનું ચમત્કારિક ચરિત્ર સંક્ષેપમાં આ નીચે પ્રદર્શિત કરેલું છે.—

ભરતદેવમાં વચ્ચે દેશની અંદર દક્ષિણ સમુદ્રના કિનારા ઉપર એક સુશોભિત નગરમાં વિજયનામે એક શ્રેષ્ઠીપુત્ર વસે છે. તેમને સદ્ગુણો સમગ્રગમ થવાથી ગુરુ મહાગજે દાન, શિલ, તપ ને ભાવરૂપ ચાર પ્રકારના ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો તેમાં શિલ ધર્મ સંબંધી વિશેષ ઉપદેશ કરતાં કહ્યું કે—

સિલં કુલઆહરણં, સિલં સ્વં ચ ઉત્તમં હોઈ ॥

સિલં ચિય પંડિતં, સિલં ચિય નિરુપમં ધર્મં ॥ ૧ ॥

“શિલ કુળનું આહરણ છે, ઉત્તમ એવું રૂપ તે શિલ છે, શિલ પાળવું તેજ પાંડિત્યતા ॥ અને નિરૂપમ-જેને બીજા ઉપમા પણ આપી ન શકાય એવો ધર્મ તે શિલ ધર્મજ છે.”

આ પ્રકારનો ઉપદેશ સાંભળીને વિજય નામના એકીપુત્રનું હૃદય આદ્ર થયું અને પાણી મહણ કર્યા પછી કૃષ્ણપક્ષમાં નિરંતર શિયળ પાળવું એવો અભિમત્ત શુર મહારાજની સમિષે મહણ કર્યો. આ વખત તેની નાની વય હતી.

હવે તેજ નગરીમાં એક એકિની વિજયાનામે ગુરીળ, દાહી અને સ્વરૂપવાન પુત્રી હતી. તેને પણ બાળવયમાં શુરનો સમાગમ થયો. શુર મહારાજે સ્ત્રીવર્ગને વાસ્તવિક શોભા આપનાર શિયળરૂપી શૃંગારનું વર્ણન કર્યું. “શિયળરૂપી આભૂષણ વિના બીજા ગમે તેટલા આભૂષણો પહેર્યા હોય તોપણ તે ભારભૂત છે માટે ઉત્તમ કુળવાન સ્ત્રીએ પરપુરૂષ સાચી દ્રષ્ટિ પણ કરવી નહી અને પોતાના ભર્તાર સાથે પણ વિષય મુખના સંબંધમાં સંતોષવૃત્તિ ધારણ કરવી.” આવા ઉત્તમ ઉપદેશથી તે વિજયાનું મન ધર્મરંગવડે રંગિત થયું અને પાણીમહણ કર્યા પછી શુરલપક્ષમાં નિરંતર શિયળ પાળવું એવો અભિમત્ત શુર સમિષે મહણ કર્યો.

અનુક્રમે બંને યુવાવસ્થાને પામ્યા અને દૈવયોગે તે બંનેના જ વિવાહ થયો. પાણિમહણમહોત્સવ સમાપ્ત થયો એટલે પ્રથમ દિવસે વિજયા અનેક પ્રકારના શૃંગાર ધારણ કરી ઉત્કંઠા સહિત પોતાના ભર્તાર સમિષે પોતાના આવાસ ભુવનમાં આવી; વિજયકુમાર પણ તેને જોઈને બહુ હર્ષિત થયો. પરંતુ તરતજ પૂર્વે લીધેલો નિયમ સાંભરી આવ્યો, એટલે બે ઘડી આનંદ-કારક વાતો કરીને પછી વિજયાને કહ્યું કે “હુ પ્રાણપ્રિયા ! મારે કૃષ્ણપક્ષમાં શિયળ પાળવાનો નિયમ ॥ અને તેના દિવસ ત્રણજ બા

કી રહેલા છે માટે હાલતો વિષયભોગની મુશ્કેલી ગભાવી દેવી. ત્રણ દિવસ પછી શુકલપક્ષમાં આપણે સાંસારિક સુખ ભોગવીશું.’

વિજયા પોતાના સ્વામીના ઉપર પ્રભાણના વચનો સાંભળ્યાં કે તરતજ ચિત્રવત્ સ્તબ્ધ થઇ ગઇ. એ પ્રભાણની વિલક્ષતા તેની આકૃતિ ઉપર જોઇને વિજયશેઠે પૂછ્યું કે “હું મિયા ! આમ સ્તબ્ધ કેમ થઇ ગઇ ?” ત્રણ દિવસ તારે મન બહુ ધમ પડે છે અથવા કંઈ બીજી ચિંતા ઉત્પન્ન થઇ છે ?” વિજયા તરતજ પોતાની મનોવૃત્તિને શાંત કરી બોલી કે-“પ્રાણનાથ ! જેમ આપે બાલ્યાવસ્થામાં કૃષ્ણપક્ષનો નિયમ મહાણ કર્યો છે, તેજ પ્રભાણે મેં પણ બાલ્યાવસ્થામાં શુકલપક્ષમાં શિયળ પાળવાનો નિયમ લીધેલો છે; માટે હવે જે બન્યું તે કીકળ બન્યું છે; તેમાં કંઈ પરિતાપ કરવા જેવું નથી. આજથી હુંતો બને પક્ષમાં શિયળ પાળીશ, તમે ખુશીથી બીજી સ્ત્રીનું પાશ્વિમહાણ કરો અને કૃષ્ણપક્ષે શિયળ પાળી શુકલપક્ષે સાંસારિક સુખ ભોગવો. મારા તરફનો આપે કંઈ પણ અસંતોષ રાખવો નહીં. મારી મનોવૃત્તિ અત્યારથીજ શાંત થઇ ગયેલી છે. આપ બીજી સ્ત્રી સાથે પાશ્વિમહાણ કરશો તેને હું બહુન દુઃખ ગણીશ અને તેનું સુખ જોઇ હું અતઃકરણમાં રાજી રહીશ. કિંચિત્ પણ તેના પ્રત્યે શોકપણું ગણીશ નહીં. કેમકે તમને જે પ્રકારે સુખ શાય મેં પ્રકારેજ વર્તવાને હું તનમનથી બધાવેલી છું.”

વિજયાનો આવો ઉત્તર સાંભળીને વિજયશેઠનું મન પણ વિષયવૃત્તિ રહિત શાંત થઇ ગયું અને આનંદ સુક્ર આકૃતિએ બોલ્યા કે “હું સુંદરી ! તારો આવો વિવેક ભરેલો. ઉત્તર સાંભળી હું ખુશી થયો છું. તારી ધાર્મિક લાગણીને માટે હું તારી જેટલી પ્રશંસા કરું તેટલી ઓછી છે. પ્રાચી સ્ત્રી જાતિની વિષય શુદ્ધિ પુરૂષ કરતાં વિશેષ હોય છે છતાં જ્યારે તારી વિષયવૃત્તિ શાંત પામી ગય છે ત્યારે પછી કાળકૂટ વિષ જેવા વિષયસુખના

ઉપસોગથી મારે પણ ગુ' પ્રયોજન છે? પૂર્વના સામ્યોદય વડે અકસ્માત્ શિયળ પાળવાની અનુકૂળતા પ્રાપ્ત થઇ ગઇ છે, તે એવા પરભ્રમમાં દુઃખને આપનારા અને દુર્ગતિમાં લઇ જનારા વિષય મુખના સેવનથી સર્જે. તારી ઘેઠે હું પણ બને પક્ષમાં શિયળ પાળીશ અને મતને દૂષણ લાગવા નહિ દઉં. તે ખીલ સ્ત્રી પરણવાની મને સલાહ આપી પણ એમ કંરવા મારી ઇચ્છા નથી. મારે માત્ર પિતાથી ગુપ્ત રીતે શિયળ પાળીને સાવથી યતિપણે સંસારમાંજ રહીશું. એમ કરતાં કોઇ પ્રકારે પણ માતાપિતા જાણી જશે તે પછી સંસાર છોડી દઇને ચારિત્ર અંગીકાર કરીશું.

આ પ્રમાણેનો નિર્ણય કરીને બંને એક શય્યામાં શયન કરવા છતાં પણ ચિત્કરણ શુદ્ધે અર્ગધારા તુલ્ય શિયળ પાળવા લાગ્યા. કોઈ પ્રકારનું દૂષણ લાગવા દેતાં નહીં અને દિનપરદિન વિશેષ ઉજવળ પરિણામવાળા થતા હતા. 'પુણ્યવાન્ અનુપ્યની ખલિદ્ધારી છે; જેની મનોવૃત્તિમાંથી વિષય વાસના ઉઠી જાય છે તેને શિયળનું પ્રતિપાલન મુશ્કેલ નથી, પરંતુ આવી રીતને નિરંતરને સહવાસ છતાં દિનપરદિન શુદ્ધ મનોવૃત્તિ રહેવી અને તેપણ વધતી જવી તે આશ્ચર્યકારક છે.'

એવા અવસરમાં વિમળ નામના કેવળી ચપ્પાનગરીના ઉચ્ચાનમાં સમીસયો. દેવતાએ ક્રમળની રચના કરી. નગરમાંથી જિનદાસ વિગેરે આવકો વાંદવા મારે આવ્યા. કેવળી ભગવંતે ઉપશમસારશિળ પ્રધાન દેશના આપી; આચકધર્મ અને સાધુધર્મ એમ બે પ્રકારનો ધર્મ ઉપદેશ્યો; જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ રત્ન-ત્રયીનું સ્વરૂપ કહ્યું તથા જીવના અનાદિ કાળના મૃણ સ્વભાવ તરીકે તેને ઓળખાવ્યા; તેને લાગેલા આવરણો દૂર કરવાના રસ્તા બતાવ્યા; દાન, શિળ, તપ, ભાવરૂપ ચાર પ્રકારના ધર્મનું સમગ્ર સ્વરૂપ પ્રદર્શિત કર્યું અને તેમાં દાન ધર્મનું સ્વરૂપ પ્રકા-

શિત કરતાં સુપાત્ર દાનને ગોક્ષમુખનું પ્રણય કારણભૂત બતાવ્યું; સુપાત્ર તરીકે તીર્થંકર, ગણધર, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને પાંચ મહાવ્રતને પાળવામાં અહોનિશ તાત્પર એવા મુનિ મહારાજને મુખ્ય જણાવ્યા. આ પ્રમાણેના ઉપદેશને અતિ જિનદાસ આવકે ઉભા થઈ વિનંતિ કરી કે “હે ભગવંત! આપના ઉપદેશથી મને સુપાત્ર દાન દેવાની આત્યંત ઉત્કંઠા થઈ છે માટે ચોરાશી હજાર મુનિઓ માગ ધરના આદાર મહણ કરે તો મારો મનો-રથ સફળ થાય, માટે તેવો માર્ગ બતાવવા કૃપા કરો.” કેવળી બોલ્યા “હે જિનદાસ! હું કહે છે એ વાત બનવી તદન અ-સંભવિત છે કાશ્મીર કે એટલા બધા મુનિને એકત્ર યોગ ક્યાંથી થાય? અને કદી એમ બને તો એટલા બધા મુનિરાજને નિર્દોષ શુદ્ધમાન-તેમને અર્થ નિપજાવેલો ન હોય તેવો આધાકર્મી વિ-ગરે ટોપ રહીત આદાર ક્યાંથી મળે? માટે તારો મનોરથ એ રીતે સફળ થાય તેમ નથી. પણ ૮૪૦૦૦ મુનિરાજને આહાર-પાણી વહોરાવતાં જેટલા ફળની પ્રાપ્તિ થાય તેટલા ફળને પ્રાપ્ત કરવાનો બીજો રસ્તો છે.” જિનદાસ બોલ્યો કે-“ભગવાન! કૃપા કરીને તે માર્ગ બતાવો.” કેવળી બોલ્યા કે-વચ્ચ દેશમાં વિજય શેઠ અને વિજયા નામે તેમની સ્ત્રી છે તે બંને અખંડ શિયળના પાળનારા ભાવયતિ થકને મંગારમાં રહેલા છે તેમને જમાડવાથી તને તેટલા ફળની પ્રાપ્તિ થશે.” એક આવક આ-વિકાને જમાડવાથી ૮૪૦૦૦ મુનિરાજને ભાતપાણી આપવા જેટલા ફળની આશ્ચર્યકારક વાત કેવળીના મુખે સાંભળીને શંકા રહીતપણે “તેનું કારણ શું?” એમ કેવળી પ્રત્યે વિનય પૂર્વક તેણે પૂછવા ફરી. કેવળી બોલ્યા કે-તેઓમાંના એકેકને પ્લુતા પ્લુતા પક્ષમાં શિયળ પાળવાનો નિયમ હતો, પાણિમદ્દણ થયા પછી તે વાતની પરસ્પર ખબર પડતાં બંને જગાએ બંને પક્ષમાં નિરંતર શિયળ પાળવાનો નિર્ણય કર્યો અને તેઓ એકું ઉત્કૃષ્ટ શિયળ પાળે છે, તેમજ એમના અધ્યવસાય એવા ઉત્તરવળ

છે કે તેને જમાવવાથી ૮૪૦૦૦ મુનિરાજને દાન દીધા જેટલા
 ફળની પ્રાપ્તિ થાય તેમ છે. જિનદાસે તે વાત સ્વીકારી, કેવળી
 અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા. જિનદાસ આવક તરતજ વગ્ધ દેશે
 આવ્યા અને વિજયશેઠના માતા પિતાને મળી વિજયશેઠને ત્રી
 સહિત પોતાને ત્યાં જમવા આવવાનું આગ્રહ પૂર્વક આમંત્રણ
 કર્યું. માતાપિતાને આવા અજાણ્યા માણસથી એ વાતનો અતિ
 આગ્રહ થતો જોઈ આશ્ચર્ય થયું, તેથી તેનું કારણ પૂછ્યું. જિ-
 નદાસે કેવળી ભગવંતે કહેલો સર્વ વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો.
 માતાપિતા આશ્ચર્ય પામ્યા અને જમવાનું સ્વીકાર્યું. જિનદાસ
 હર્ષિત થયો અને અનેક પ્રકારની રસવતીવડે ખંનેને અત્યંત.
 ભક્તિપૂર્વક જમાડી ઉત્કૃષ્ટ સુપાત્રદાનનું ફળ મેળવ્યું.

વિજયશેઠ અને વિજયારાણીને જિનદાસને આવવાના
 કારણની અને પોતાના શિયળ સંબંધી પોતાના માતાપિતાને
 જણ થવાની ખબર પડી એટલે આગ્રહ પૂર્વક માતાપિતાની
 આજ્ઞા લેઈને ખન્ને જણાએ કેવળી ભગવંતની પાસે ચારિત્ર
 અંગીકાર કર્યું.

ઉજવળ ભાવે નિરતિથાર ચારિત્ર પાળી આઠે કર્મોને ખ-
 પાવ્યાં. પ્રથમ ચાર ધાતિકર્મને ખપાવી, કેરળજ્ઞાન પામી, અ-
 નેક ભવ્ય જીવોને પ્રતિબોધ પમાડી મોક્ષ માર્ગના પંથી કર્યા
 અને આયુષ્યને અંતે બાકીના ચાર અધાતિ કર્મોને ખપાવી મો-
 ક્ષસુખ પામ્યાં.

આ પ્રમાણેના શિયળનો મહા મહિમા જાણી દરેક ભવ્ય
 જીવોએ શિયળકર્મ પાળવામાં ઉદ્ધમી થવું. પાંચે ઇંદ્રિયોના
 વિષયોને ખરેખરા વિષ તુલ્ય સમજીને તેનાથી દૂર રહેવું. શિ-
 ય પાળવાથી આ ભવમાં પણ અનેક કષ્ટો નાશ પામે છે, દેવ
 સાનિધ્ય કરે છે, સ્થાને સ્થાને કીર્તિ વિસ્તરે છે અને મનોવૃત્તિ
 ઉજવળ થતી જાય છે. પરભવે દેવભુવનનાં સુખ અને યાવત
 મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

જંબુકુમારનું ચરિત્ર.

રાજગૃહી નગરીમાં એણે રાજ રાજ્ય કરે છે ત્યાં કદ-
 ભક્ત નામે શેઠ વસે છે. તેની ધારિણી નામની સ્ત્રીએ સ્વપ્નમાં
 જંબુકુમાર વડે સચિત પુત્રને જન્મ આપ્યો. તેથી તેનું નામ માત-
 પિતાએ જંબુકુમાર પાડ્યું. અત્યંત તે યૌવનાવસ્થા પામ્યો, તે
 વખતે તે નગરીમાં રહેલા આઠ એડીની આઠ પુત્રી તેના ઉપર
 અનુરાગવાળી થઈ. એવામાં સુધર્માસ્વામી બહારના ઉદ્યાનમાં
 આવી સમીક્ષ્યા. સર્વ માણસો ધર્મોપદેશ માંભળવા ગયા, તેમાં
 જંબુકુમાર પણ ગયો. ગણધર મહારાજાએ ભવભયને હટાડી કરે
 નારી દેશના આપી કે “આયુષ્ય મેધ ધનુષ્યની જે અશ્વિધર છે,
 લક્ષ્મી વિજળીની જે ચપળ છે, યૌવન તથા ભોગાદિ અદ્ય-
 કાળ રહેવાવાળા છે, એવું જાણી શકરે રાત્રચીતું આરાધન
 કરી થોડા મમયમાં શાશ્વત પદને પ્રાપ્ત કરે છે અને માધુ રાત્ર-
 ત્રીતું આરાધન કરી સીધ શાશ્વત પદને પ્રાપ્ત કરે છે. પરંતુ
 જેઓ મોહના બંધનમાં હુબ્ધ થઈ પ્રમાદને વશ પડ્યા રહે છે
 તેઓ આ ભવ અટવીને વિષે નિત્ય જમણ કર્યા કરે છે.
 એ પ્રકારે ધર્મોપદેશ માંભળીને જંબુકુમાર દીક્ષા લેવાને ઉત્સુક
 થયો. શુરૂએ માતપિતાની અનુસા વિના દીક્ષા આપવાની ના
 કહી તો પણ શીલવ્રત લેવાને આગ્રહ મનવાળો પાતાને ઘેર
 આવતો હતો તેવામાં ધૈરીઓએ રાજગૃહીને ઘેરી લીધું છે, કીધા
 પર બેઠેલા રાજપુરુષો વચ્ચે વડે પત્યન્ને ફેંકે છે, એવું જોઈ પાતાને
 મત લેવામાં વિષ્ણુ થશે એમ જાણી તે પાછો ગુર પામે ગયો. ત્યાં
 જય શીલવ્રતને મદજુ કરી પાછો પાતાના ઘરે આવ્યો અને
 માતપિતાને કહ્યું કે મારે દીક્ષા લેવી છે મારે મને રમ આપો!
 તે માંભળીને માતપિતાએ કહ્યું કે તું અમારે એકનો એક પુત્ર છે,
 તારા વિના નિરાધાર ગાવા અમારું શું થાય? તને તારા ઉપર
 અગવાળી આઠ દયાને પરજાવવાનો અમારો અભિલાષ છે તેને

પૂર્ણ કર ! જ'બૂકુમાર બોલ્યો હું તમારા આગ્રહથી કન્યાઓનું પાણીઝડણ કરીશ પણ બે હું તેમને પ્રતિબોધ પમાડી દીક્ષા ન લેવરાવી શકું તો હું શ્રદ્ધસ્થાવાસે રહીશ, તે ઉપરથી તેના પિતાએ કન્યાઓને તથા કન્યાઓના માતપિતાઓને તે વૃત્તાંત કહ્યું. મર્યે કન્યાઓ જ'બૂ પાસે આવીને કહેવા લાગી કે અમે તો તમનેજ વરી ચુકી છીએ. પછી શુભ મુહૂર્તે મહોત્સવ પૂર્વક આઠે કન્યાઓનું પાણી ઝડણ કર્યું. પછી સસરાઓએ હસ્ત વિ-
 આચનમાં આપેલું નવાણુંકોડ મુવણું લઇને પોતાને પર આઘ્યા-
 બીજે દિવસે પોતાની આઠે સ્ત્રીઓને પ્રતિબોધ પમાડવા માટે તેઓ સાથે સંધ્યા સમયે પોતાના ઘરની સાતમી ભૂમિકાએ ગયો.

એવામાં પાંચશે' ચોરે સાથે પ્રભવ ચોર ચોરી કરવા માટે ઋષભકંત શેઠના ઘરમાં પેઠો. તેની પાસે અવસ્થાપિની અને તાલોદ્ધાટીની એવી બે વિદ્યાઓ હતી તેથી તાલોદ્ધાટીની, વિદ્યાના બળથી તાળાં ઉઘાડ્યાં અને અવસ્થાપિની વિદ્યા વડે કરીને ઘરના સર્વ માણસોને નિદ્રાવશ કરી દીધા. પછી પાંચશે' ચોરોની સહાયથી ઘરનું સમગ્રું દ્રવ્ય હુંટીને જ્યાં જ'બૂકુમાર પોતાની સ્ત્રીઓને પ્રતિબોધે છે, ત્યાં જઈને તેણે અવસ્થાપિની નિદ્રા મુદ્દી; જ'બૂકુમાર વિના સર્વ સ્ત્રીઓ નિદ્રાવશ થઈ તેથી તે સ્ત્રીઓના આભુષણ લેવા લાગ્યો.

એવામાં જ'બૂકુમારે તે સઘળાને વિદ્યાબળે ચિતરેલા પુર-
 પની પેઠે સ્તંભિત કરી નાખ્યા. એટલે ખેદ પામી પ્રભવ જ'બૂને કહેવા લાગ્યો કે તું તારી સ્તંભિની વિદ્યા અને રીખવ ! હું પણ મારી આ તાલોદ્ધાટીની અને અવસ્થાપિની વિદ્યા તને રી-
 ખવું. જ'બૂકુમારે કહ્યું હું એ તારી વિદ્યાને શું કરું ? હું આઠે સ્ત્રીઓને પ્રતિબોધ પમાડી પ્રભાતે આ સર્વ લક્ષ્મી તજીને દીક્ષા ઝડણ કરવાનો છું. પ્રભવ તો તે સાંભળી ચકિત થઈ કહેવા લાગ્યો, આહો આ સર્વ નાના પ્રકરના લોભનો શ્વા માટે ત્યાગ

કરે છે. જ'બૂએ કહ્યું-હે પ્રભવ ! આ લોગ મુખ ઘોડા કાળ રહેવા
ચાળા અને પરિણામે કિંપાકવૃક્ષના ફલની પેઠે અનિષ્ટ કરવાવાળા
છે. જ્યાં સુધી દૃઢ્યમાં મૂઢતા રહેલી છે, ત્યાં સુધીજ આ વિ-
ષયો પ્રાણીને મુખ આપે છે, પણ તત્ત્વવિદ્ પુરૂષો તો તેને દુઃખ
રૂપેજ માને છે. તે સાંભળી પ્રભવે કહ્યું. પુત્ર વિનાના એવા તને
શુભગતિ ક્યાંથી પ્રાપ્ત થશે ? કહ્યું છે કે—

અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ, સ્વર્ગો નૈવ ચ નૈવ ચ ।

તસ્માત્ પુત્રમુત્તમં દૃષ્ટ્વા, સ્વર્ગં યાન્તિ માનવાઃ ॥

અર્થ—અપુત્રીયાને ગતિ નથી, તેમ સ્વર્ગ પણ મળતું નથી;
તે માટે મનુષ્યો પુત્રના મુખ જોઇને સ્વર્ગે જાય છે.

ત્યારે જ'બૂકુમારે કહ્યું કે હજારો બ્રહ્મચારી કુમારો પુત્ર
વિનાના છતાં સ્વર્ગે ગયા છે અને પુત્ર છતાં પણ ધણા માણસો
દુર્ગતિ જાય છે. એ પ્રકારે ઉપદેશ વડે કરીને પ્રતિબોધ પામી
પ્રભવ પાંચશે' ચોરોએ કરી સહિત વેશગ્યવાસિત ચિત્તવાળો
થયો. ત્યાર પછી જ'બૂકુમારની શ્રી સમુદ્રશ્રી જોલી, હે સ્વામી !
તમે બક નામના ખેડૂતની પેઠે પ્રાપ્ત લોગને તથા પશ્ચાત્તાપના
લાગી થશો.

સુસ્તીમ નામના ગામમાં એક બક નામે ખેડૂત રહેતો હતો
તેણે ચોમાસાની ઋતુ આવી ત્યારે પાતાના ક્ષેત્રમાં ચોળા મગ
બાંદી પ્રમુખ ધાન્ય વાવ્યું, પછી પાતાની પુત્રીને મળવા માટે
માલવાદેશ ગયો ત્યાં તેની પુત્રીએ તેને ધર્જી ને ચોળના પુદા કરી
જમાવ્યો. પછી તેણે પાતાની પુત્રીને પુછ્યું કે ધર્જીને ગોળ કેમ
ધાય છે ? પુત્રીએ કહ્યું કે ખેતરમાં ધર્જી ને શેરડી વાવવાથી થાય
છે. પછી પાતાને ઘર આવી તેણે મગ, ચોળા પ્રમુખ જે ધાન્ય
વાવ્યું હતું તે સર્વ ખેતરમાંથી ઉખેડી નાંખી ગાંધમ ને શેરડી
વાવી; પણ પાણી નહિ મળવાથી કાંઈ ઉચ્ચ નહિ અને ચોળા

મગધી પણ ભ્રષ્ટ થયો. મારે હું પ્રિય, બક જેકત જેમ દુઃખી થયો તેમ તમે પંચ સ્ત્રી વિલાસાદિ લોગ ત્યજી દુઃખી થશો, તે સાંભળી જ'બકુમારે કહ્યું હું કંઈ માંસના લોભી કાગડ જેવા નથી કે દુઃખી થાઉં.

વિંધ્ય પર્વત ઉપર એક મહાન્મત્ત હસ્તી રહેતો હતો. તે એકદા શ્રીશ્વર ઋષિમાં તૃપાથી પીડાતો રેવા નદી ઉપર પાણી પીવા ગયો પણ પગ ખસી જવાથી નદીમાં પડ્યો અને મૃત્યુ પામ્યો. તેને મૃત્યુ પામેલો જોઈ માંસના લોભી જાનવ'એ તેના શુદ્ધ દ્વારમાં એક માકું બાકું પાડ્યું. ત્યાંથી કાગડા વિગેરે પક્ષીઓ માંસ ખાવા લાગ્યા. એકદા માંસનો અત્યંત લોભી કાગડો માંસ ખાતો ખાતો તે હસ્તીના કચેવરમાં જ પડી રહ્યો અને શ્રીશ્વર ઋષિમાં સખત લડકા જેવા તાપને લીધે પેટું બાકું સંક્રામ્યાર્થ ગયું તેથી કાગડો તો તેમાં જ રહી ગયો અને મૃત્યુ પામ્યો. જેમ આ કાગડો માંસ ઉપર આસક્ત રહેવાથી મૃત્યુ પામ્યો, તેમ જો હું તમારા ઉપર આસક્ત રહું તો આ કાકની ધેઠે દુઃખી થઉં.

પછી બીજી પદ્મશ્રી નામની સ્ત્રીએ કહ્યું કે અમને તજવાથી તમે વાનરની ધેઠે ઉલય ભ્રષ્ટ થશો. નંદનવનમાં પદ્મદ્રુહને વિશે પરસ્પર પ્રિતિવાળું એક વાનરનું જોડણું રહેલું હતું. એક દિવસ શ્રીશ્વર ઋષિમાં અત્યંત તાપથી પીડાતાં તેણે જળાશયમાં ઝંપાપાત કર્યો. તેથી જળના તથા ક્ષણના પ્રભાવ વિશેષથી બન્ને સ્ત્રી પુરૂષ રૂપે થઈ ગયા. ત્યારે પુરૂષ રૂપે થયેલા વાનરે કહ્યું કે મનુષ્યમાં આલેખિકા મારે અનેક પ્રકારનું કષ્ટ સહન કરવું પડે છે, મારે આપણે આ જળાશયમાં ફરીથી પડીએ તો દેવદેવી થઈએ અને ઉચ્ચત લોગ લોગવીએ. સ્ત્રીએ કહ્યું કે આપણે મનુષ્યપણું પામ્યા છીએ તેજ બહુ છે મારે તેમાં સંતોષ મારી અધિક લોભ ન કરે, છતાં વાનરે તેણીનું કહ્યું ન માન્યું અને ફરીથી જળાશયમાં પડ્યો કે તરતજ વાનર થઈ ગયો. મારે હું

સ્વામી ! આ વાનર મનુષ્યપણાથી અને દેવપણાથી બંને પ્રકારે બ્રહ્મ થયો, તેમ તમે પણ થશો માટે અમારો ત્યાગ કરવો તમને ઉચિત નથી.

તે સાંભળીને જંબૂકુમારે કહ્યું કે હું અંગારક જેવો અતૃપ્ત નથી કે ઘણા ભોગ ભોગવ્યા છતાં તૃપ્ત ન થાઉં.

કોઈ એક અંગારક કોયલા બનાવવા માટે અટવીમાં ગયો, પાણી ખુટવાથી તૃપાએ અત્યંત પીડાતો હતો સૂતો તૃપા અત્યંત લાગવાથી સ્વપ્નમાં ઘણા જળાશયના પાણી પી ગયો પણ તેની તૃપા શાંત થઈ નહિ. છેવટે મરૂં દેશમાં એક કુવા પાસે આવ્યો. ત્યાં દારડા વતી ઘાસના પૂળાને કુવામાં બોળી તે ઉપર ચોટી રહેલું પાણી ચાટવા લાગ્યો, પણ તૃપ્ત ન થયો. તેવી રીતે સર્વ પ્રાણીઓ ઓ આદિક ભોગ ભોગવતાં છતાં તૃપ્ત થતા નથી તે-ઓની પેઠે હું આસક્ત નથી.

પછી પદ્મસેના નામની સ્ત્રીએ કહ્યું કે, હું સ્વામી ! મોક્ષ મોક્ષ કરતા આ લોકમાં પ્રાપ્ત થયેલી લક્ષ્મીને છોડી દેવાથી શિયાળની પેઠે ઉભય બ્રહ્મ થશે.

એકઠા વનમાં અત્યંત ક્ષુધાતુર થયેલો એક શિયાળ ગાંસને કડકો લઇ નદીના કીનારા ઉપર જતો હતો. નદીમાં માંછલાને દેખી તેને લેવાના લોભે માંમને કડકો કાંઠા ઉપર મુકી નદીમાં મૂક્યો. પણ તેને માંછલું હાથ ન આવ્યું અને તીર ઉપર ગહેલા માંમના કડકાને કોઈ એક સમડી આવી ઉપાડી ગઈ તેથી તે શિયાળ ઉભય બ્રહ્મ થયો તેમ તમે પણ થશો.

તે સાંભળી જંબૂકુમાર બોલ્યો કે હું સ્ત્રીઓ હું વિદ્યુન્માલી વિદ્યાધરની પેઠે આસક્ત થાઉં તેમ નથી.

વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તર શ્રેણીનાં ગગનવશિષ્ઠ નામના નગરમાં મેઘરથને વિદ્યુન્માલી નામના બે વિદ્યાધર બાઇઓ ગહેતા હતા. તેઓ માતંગી વિગ્નને સાધવાના કારણથી વમંતપુર નગર

રમાં માતંગનો વેશ લઈ રહ્યા, કારણકે માતંગી વિદ્યાને સાધવામાં માતંગીનું પાણીમહણ કન્વું પડે છે. પત્ની ત્યાંના ચંડાળોએ પૃછ્યું કે તમે કોણ છો અને ક્યાંથી આવો છો. તેઓએ કહ્યું કે અમારા પિતાજી રાકેતપુરના મ્લેચ્છ રાજા તેણે અમને કાઢી મૂક્યા છે. તેથી ચંડાળોએ હર્ષથી ત્યાં રાખ્યા અને પોતાની પુત્રીએ પરણાવી. મોટા ભાઈ મેઘરથે તે જલ્પચર્ચ પાળી પોતાની સ્ત્રીની સહાયથી એક વર્ષમાં વિદ્યા સાધી રહ્યા; પણ ન્હાનો ભાઈ વિદ્યુન્માલી તે ચંડાળણીમાં આરાધ્ય થઈ વિદ્યા સાધી શક્યો નહિ. મેઘરથે આવી પોતાના ભાઈને પૃછ્યું કે તું વિદ્યા સાધી રહ્યો કે નહિ? તેથી તેણે પોતાની સર્વ હકીકત પોતાના ભાઈને કહી. મેઘરથે કહ્યું કે આરે મુખ્! મ્લેચ્છ સ્ત્રીના સંગથી તારા આત્માને કેમ દુષિત કર્યો? વિદ્યુન્માલીએ કહ્યું કે હું ભાઈ! મારો અપરાધ ક્ષમા કરી એક વરસ પછી મને તેડવા આવજો, હું કામને વશ કરી વિદ્યા સાધીશ. પરંતુ વિદ્યુન્માલી ફરીથી કામને વશ રહેવાથી વિદ્યા સાધી શક્યો નહિ. એક વરસ પછીથી મેઘરથે આવી પૃછ્યું કે તે વિદ્યા સાધી? ત્યારે તેણે પોતાની હકીકત સર્વ કહી મેઘરથે જાણ્યું આ ચંડાળણી ઉપર અત્યંત અનુરક્ત છે માટે તે ઘર નહિ આવે એમ ધારી તે પોતાને સ્થાનકે ગયો. વિદ્યુન્માલી ચંડાળણીમાં આરાધ્ય રહ્યો છતાં ચંડાલ સંખંધી નીચ કાંચો કરવા લાગ્યો અને તેનો દાસ થઈ રહ્યો, ત્યાં મૃત્યુ પામી નરકે ગયો.

માટે હું પ્રિયા! તે વિદ્યુન્માલીની પેઠે હું સંસારમાં આસક્ત નહિ રહું.

જંબૂકમારના આ વચનો સાંભળી કનકસેના નામની સ્ત્રીએ કહ્યું હું પ્રિયતમ! તમે શાખ કમનાર કણ્ણીની જેમ લોલી ન થાઓ!

શાળી નામના ગ્રામને વીચે કણ્ણક નામનો એક કણ્ણી

રહેતો હતો તે એક બીજા કણુબીનું એતર સાચરવા રહ્યો તે હંમેશાં શંખ વગાડવાથી અનાજ ખાઈ જનાર પક્ષીઓને દુઃનસાડી મૂકતો. એક વખત કે/લાક ચોરો નગરમાંથી ગાયો ચોરી લઈ જતા હતા, તેઓ તે કણુબીના શંખના શબ્દને ચાંભળી આપણી પાછળ પકડનારે મારે માણસો આવે છે એમ સમજી લાય પોત્તી, ગાયો મૂકી નાશી ગયા. ચોર મૂકીને નાશી ગયા છે એમ જાણી કણુબી ગાયોને પોતાને ચેર લઈ ગયો તે કણુબી પોતાના નિયમ પ્રમાણે હંમેશાં શંખ ડુક્યા કરતો એવામા એક વખતે ગાયો લઈ જનાર પેલા ચોરો ત્યાં ચડે નીકળ્યા, તેઓએ હંમેશાં શંખ વગાડનાર આ કણુબી છે એમ જાણી ઘણા માર મારી તેની પાસેનું સમજી ધન છુટી દીધું. મારે હું સ્વામી! આપ અધિક લક્ષ્મીની ઇચ્છા કરના જતાં સૌ આદિક મુખથી ભ્રષ્ટ થઈ કણુબીની પેઠે દુઃખી થશે.

જન્મક્રમાટે કહ્યું હું પેલા વાનરના જેવો મૂર્ખ નથી કે દુઃખી થાઉં.

વિધ્ય પર્વતને વિષે એક વાનર પોતાની પ્રિયાઓ સાથે મુખ ભોગવતો રહેતો હતો એક દિવસ ત્યાં એક બીજો બલિષ્ઠ વાનર આવ્યો અને પેલા વાનરની પ્રિયાઓ સાથે ક્રિડા કરવા લાગ્યો. વાનરની પ્રિયાઓએ પણ પોતાના પતિને વૃદ્ધ થયેલો જોઈ તેનો ત્યાગ કર્યો અને આ નવીન આવેલા વાનરનો સ્વીકાર કર્યો આ જોઈ વૃદ્ધ વાનર લડવા લાગ્યો પણ પોને વૃદ્ધ થયેલો હોવાથી અને પોતાની પ્રિયાઓ પણ પેલા નવીન આવેલા વાનર તરફ થઈ ગઈ તેથી તેને વન છાડી નાશી જતું પાડ્યું નાસતાં નાસતાં ત્યાહર થયો. પાણીની સ્ત્રોતમાં ફરતાં શીલારસને પાણી જાણી તેમાં મુખ નાંખ્યું, મુખ ચોંટી ગયું, મુખ કાઢનારે મારે પગ નાંખ્યાં તે પણ ચોંટી રહ્યા અને મૃત્યુ પામ્યો.

માટે હું સૌઓ તમારી વાંછાથી હું સંસારરૂપી શીલારસમાં કદાપિ જુડીશ નહિ.

ત્યાર પછી નલસેના નામની સ્ત્રી બોલી હે પ્રિય પતિ !
આપ અધિક લોભથી બુદ્ધિ નામની સ્ત્રીની પેઠે હાસ્યતા અને
મોટા અનર્થને પામશો.

નંદી નામના ગ્રામમાં સિદ્ધિ અને બુદ્ધિ નામની બે વૃદ્ધ
સ્ત્રીઓ રહે છે તે ગ્રામમાં ઇષ્ટ ફળ આપનાર ભોમીલ નામનો
યક્ષ છે; સિદ્ધિ નામની વૃદ્ધ સ્ત્રી તે યક્ષની પુષ્પ ફલાદિવડે હ-
મેશાં પુજા કરતી તેથી યક્ષ સંતુષ્ટ થયો અને તેને હમેશાં બખ્ખે
સોના મહોરો આપવા લાગ્યો. બુદ્ધિએ સિદ્ધિને પૂછ્યું કે આ-
પણે ઘણા કાળથી દરિદ્ર છીએ છતાં આ લક્ષ્મી તને ક્યાંથી
પ્રાપ્ત થઈ આથી સિદ્ધિએ યથાસ્થિત વાત કહી. તેથી બુદ્ધિએ
પણ યક્ષનું આરાધન કરી ચાર સોના મોહોરો માગી, તેથી યક્ષ
તેને ચાર સોના મોહોરો આપવા લાગ્યો. સિદ્ધિને આ વાતની
બખ્ખર પડવાથી યક્ષનું આરાધન કરી બુદ્ધિ ઉપર હર્ષ્યાથી બમણું
માગવા લાગી; ત્યારે બુદ્ધિએ ફરી આરાધન કરી તેણીથી બમણું
માગ્યું; આથી સિદ્ધિએ વિચાર્યું કે એને કાંઈક સુકસાન પહોંચાડું
એમ ધારી તેણીએ યક્ષને આરાધીને કહ્યું કે મારી એક આંખ
લાઇ લે. પછીથી બુદ્ધિ પણ યક્ષનું આરાધન કરી યક્ષ પાસે
માગવા લાગી કે સિદ્ધિ કરતાં મને બમણું ફળ આપ! આથી
યક્ષ તેની બન્ને આંખો કાઢી લીધી એટલે તે આંધળી થઈ
અને મહા દુઃખ પામી.

મોટું હે સ્વામી ! અધિક ઇચ્છા કરવાથી બુદ્ધિને મહા કષ્ટ
ગ્રામ થયું તેવીજ રીતે આપ પણ અનર્થમાં પડશો.

ત્યારે જંબુકમારે કહ્યું કે હું જાતિવંત અથ જોવો છું, અન્ય
માર્ગે જઈ તેવો નથી.

વસંતપુર નગરમાં જિતશત્રુ નામે રાજા હતો. એકદા સભા
વચ્ચે તેણે કહ્યું કે મારા રાજ્યમાં એવો કોઈ પુરુષ છે કે જે
અધની પરીક્ષા સારી રીતે જાણતો હોય. તેથી અધવિદ્યામાં

ચતુર પુરુષોએ તેના કેટલાએક અધોમાંથી એક જાતિવંત સારા લક્ષણવાળો અર્થ પારખી કાઢી કહ્યું કે આ અર્થ જેના રાજ્યમાં હોય તેનું રાજ્ય દિવસે દિવસે સારી રીતે વૃદ્ધિ પામે તથા તેને કોઈ પણ જીતી શકે નહિ આથી રાજ્યએ તે અર્થનુ સંપૂર્ણ રીતે રક્ષણ આપે તે માટે તે ગામમાં જિનદાસ નામનો નિર્દોશી અને દયાવાન શ્રાવક રહેતો હતો તેને સોંપ્યો જિનદાસ તેણે સારી રીતે સાલન પાલન કરી તે અર્થને ઉછેરવા લાગ્યો. રાજ્ય પણ અર્થના પ્રભાવથી સારી રીતે આબાદિપણને પામ્યું. જિનદાસ એણે તે અર્થ ઉપર બેસી હમેશાં તળાવે પાણી પીવા લઈ જતો. ત્યાંથી પાછા આવતાં આ ઋષભદેવને જાણે ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ વંદન કરી પછી ઘેર લઈ આવતો, તે અર્થ જિનનદાસનું ઘર, તળાવ અને જિનમંદિર શિવાય બીજા કોઈ પણ માર્ગે જાણતો નહિ.

એકદા જીતશત્રુ રાજાની સંપદા સહન નહિ થવાથી તેના દુશ્મન રાજાએ પોતાની સલામાં કહ્યું કે જો કોઈ તે જાતિવંત અર્થ લાવે તેને પાંચ ગામ બક્ષીશ આપું. આ સાંભળી એક જણે ઊંડો ઝંઝૂ અને કપટ શ્રાવક થકને વસંતપુર ગયો ત્યાં ચેત્યવંદન કરી શુરવંદન કરવા ગયો. જિનદાસે સમ શ્રાવક જાણી પોતાને ત્યાં લોજન કરાવ્યું, પોતાની સાથે ધર્મ ગાદી કરવા કહ્યું તથા સદાને માટે પોતાને ત્યાં રહેવા માટે કહ્યું.

એક દિવસે એણે કંઈ કાર્યને માટે બીજા ગામ ગયા, પાછા યાદી કપટ શ્રાવકે અર્થને પાણી પાવાના ગિપથી તેના ઉપર બેસી પોતાના નગર લાણી ચાલવા માંડ્યું. અર્થે કોઈ પણ માર્ગે જોયેલો નહિ લેવાથી તળાવે પાણી પીને જિન મંદિરે આવ્યો, ત્યાં ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ પાછો પોતાને સ્થાનકે આવ્યો. પેલા કપટ શ્રાવકે અર્થને ફરીથી ચક્રાવ્યો તોપણ તે તો પાછો જોયેલા માર્ગે ગયો અને પાછો આવ્યો; તેથી પેલો કપટ શ્રાવક

એક પાત્રી તે અંધને છોડી દઇ જતો રહ્યો. આ સર્વ વૃત્તાંત રાજાને ખબર પડી, સેવકોએ પણ અંધને પાછો આવેલો જાણી સર્વ વૃત્તાંત એથી આવ્યા ત્યારે તેમને કહ્યું. રાજાએ એથીયું ચણું સન્માન કર્યું.

માટે હે શ્રીઓ, જેમ અંધ ત્રણ માર્ગ બાજુતો હતો તેમ હું પણ જ્ઞાન, દર્શન અને આરિય રૂપ ત્રણ માર્ગ બાજુ છું, માટે હું વિમાર્ગે જઉં તેમ નથી.

તે સાંભળી કનકએ નામની ટ્રી બોલી હે પ્રાણ ! અતિશય લોકલુપ્તિથી નાનાભાઈની પેઠે દુઃખી થયા.

હેમપુર નામના નગરથી બે ભાઈએ દેશાંતર જતા હતા. રસ્તે ચાલતાં માર્ગમાં પાંચ રાફડા ભેટ્યા. નાનો રાફડો હતો તે ફાડી ભેટ્યો તેમાંથી પાણી નીકળ્યું તેથી સંતુષ્ટ થયાથી નાના ભાઈએ કહ્યું હે ભાઈ ! હવે ખીલે પણ ફાડીને ભેટ્યો; એમ કહી ખીલે ફાડ્યો, તેમાંથી દ્રવ્ય નીકળ્યું. ત્રીજામાંથી રૂપ અને ચોથામાંથી સુવર્ણ નીકળ્યું. મોટા ભાઈએ કહ્યું કે હવે પાંચમા એક રાફડો રહેવા દે. કારણ કે અત્યંત લોકલુપ્તિ કરતું મૂળ છે. છતાં નાનાભાઈએ ન માન્યું પછી મોટા ભાઈ ત્યાંથી દુર ગયા; નાનાભાઈએ પાંચમા રાફડો ફાડ્યો, તો તેમાંથી દ્વિવિધ સર્પ નીકળ્યો, તેથી તે બળીને ભસ્મ થયા. માટે હે પતિ, તેની પેઠે આપ અતિ લોભ કરી દુઃખને શામાટે આમંત્રણ કરે છો.

તે સાંભળીને જંબુકમારે કહ્યું કે હે પ્રિયા ! હું કાચબાની પેઠે પ્રાપ્ત અવસર યુમાવી પશ્ચાત્તાપનો પ્રયત્ન નહિ લાવું.

કોઈએક સરોવરને વિષે એક કાચબો પાતાના કુટુંબ સાથે રહેતો હતો. એકદા તેણે વાચના થાગે સરોવરપરની લીલ ખસી જવાથી પહેલાં કોઈ દિવસ નહિ રહેલ પૂર્ણિમાનો ચંદ્રમા ભેટ્યો, તેથી ઘણું હર્ષ પામ્યો. પછીથી તે ચંદ્રમા પાતાના કુટુંબને દેખાડવા સરોવરને તળીયે જઈ બધાને બોલાવી લાવ્યો, એટલામાં

શેવાળ મળી ગયું. આમ તેમ ફરતો ધણું જોવા લાગ્યો. પરંતુ ચંદ્રમાને ક્યાંઈ દીક્ષ નહિ અને ધણેજ પત્રાત્તાપ કરવા લાગ્યો. તે માટે હે સ્ત્રીઓ! જૈનધર્મ સંયમનું સ્વરૂપ તથા સારા ગુણો-જોગ એ અવસર પામી હું કાચબાની પેઠે વ્યર્થ નહિ ગુમાવું-
ત્યાર પછી જયશ્રી જોડી આપ કયાઓ કહી નાગશ્રીની પેઠે શાગાટે છેતરોછો.

પદ્મપુર નગરમાં કેલિશ્રિય નામનો રાજા રહે છે તે લોકો પામેથી હમેશાં ફરેકનો વારો કાઢી નવી નવી વાતો સાંભળતો હતો. એક દિવસ એક મૂર્ખ બ્રાહ્મણનો વારો આવ્યો ત્યારે તે વિચારવા લાગ્યો કે હું રાજા પાસે શું વાર્તા કહીશ. હું જો નવી વાર્તા નહિ કહું તો રાજા કારાગ્રહમાં નાંખશે. તેની પુત્રીએ તે બ્રાહ્મણની ચિંતાનું કારણ જાણીને કહ્યું કે હે પિતા! તમે ચિંતા નહિ કરો, રાજા પાસે હું વાર્તા કહીશ, એમ કહી તે રાજા પાસે ગઈ. કહ્યું કે હે ભૂપાળ! મારા પિતાને સ્થાને હું આજ વાર્તા કહીશ. રાજાએ કહ્યું કે હમજાજ કહે, ત્યારે તે કહેવા લાગી કે-

આખા નગરમાં નાગશર્મા નામનો બ્રાહ્મણ રહે છે તેને નાગશ્રી નામની પુત્રી છે, તે એક વૃદ્ધ બ્રાહ્મણને આપી હતી. તેઓ પુત્રીના વિવાહની સામગ્રી લેવા માટે બહાર ગયા. પછવાડેથી વૃદ્ધ જમાઈ આવી ચડ્યો નાગશ્રીએ પોતાનો લવિષ્યનો ભાત જાણી તેને ભાવ સહિત ભોજન કરાવ્યું અને સુકોમળ શય્યા વાળા પલંગ ઉપર સુવાનું કહ્યું પોતે વિચાર્યું કે પાણિગ્રહણ કર્યા પહેલાં પતિના હસ્તનો સ્પર્શ કરવો પણ હિચિત નથી તેથી તેના પલંગ નીચે નિર્વિકાર ચિત્તે સૂતી. તેવામાં ઊઘી ગયેલો પતિ પલંગ નીચે ગળદી પડી નાગશ્રીના ઉપર પડ્યો અને લાજમાં તેના પ્રાણ નીકળી ગયા તે જોઈ પેલી કન્યાએ વિચાર્યું કે હું પાપિણી કરી. આને માર્યો એમ લોકો જાણશે તો શું કરીશ, એમ વિચારી તેના ખડ કરી તે રાજાને ત્યાં ખાડો ખોદી

દાદી દીધું, ઉપર માદી પુરી દીધી અને છાજવડે લીંપી પુખ્પા-
દિકવડે ઉપરની જમીનનો ભાગ મુગંધી કરી દીધો, એટલામાં
તેના માબાપ વિવાહની સામગ્રી લઈને આવ્યા. આટલું કહી તે
કન્યા ચૂપ રહી એટલે રાજાએ પૂછ્યું કે પેલી કન્યાનું શું થયું ?
એટલે નાગમી બોલી કે હવે વખત થયો છે, એટલે હું જઈશ.
રાજાએ પૂછ્યું કે તે કન્યાને હું કેવી રીતે જોઈશ. તેણે કહ્યું તેજ
હું પૂછું. રાજાએ પૂછ્યું કે તે કહી તે સર્વ વાત સાચી છે ! ક-
ન્યાએ કહ્યું હે રાજા ! તેં આજ મુઘી બધી વાર્તા સાંભળી તે જો
સાચી હોય તો આ વાત પણ સાચી સમજવી.

એટલું કહી તે બ્રાહ્મણની પુત્રી નાગમી ચાલી ગઈ.

હે સ્વામી ! નાગમી જેમ કથા કહી રાજાને છતરી ગઈ તેમ
તમે અમને છતરી બાંધો છો.

ત્યારે જંબૂકુમારે કહ્યું કે હું લલિતાંગ કુમારની પટે ભોગ-
માં આસક્ત નથી કે જેથી મારે કષ્ટ વેઠવું પડે.

કંદર્પકેશ નામના નગરમાં શતાયુધ રાજા રાજ્ય કરતો હતો,
તેને લીલાવતી નામે રાણી હતી. તે એક દિવસ સર્વોગે ભૂપણ
પહેરી ગોખમાં બેઠી હતી, તે વખતે તેણીએ અન્ધ ઉપર આ-
રૂઢ થયેલા અત્યંત રૂપવત સમૃદ્ધિય એકાના પુત્ર લલિતાંગ
કુમારને જોયો. દેખતાં તેના ઉપર અત્યંત આકર્ષિત થઈ ગઈ તે
કામની પીરાથી દુઃખી થવા લાગી તેના મનનો અભિપ્રાય જાણી
દાસીએ કહ્યું કે હું તો વલિક પુત્રનો સંબંધ કરાવી આપીશ.
અહિયા લલિતાંગ કુમાર પણ લીલાવતીને દેખતાં તેના સમાન
સ્થિતિમાં આવી પડ્યો. એકદા દાસી રાજાને થોડો કાળ બહાર
ગયેલો જાણી લલિતાંગ કુમારને ઘેર ગઈ, ને તેને કહ્યું કે રાણી
તારા ઉપર આસક્ત થઈ છે, તારી પાસે ભોગની પ્રાર્થના કરે છે,
કુમારે કહ્યું કે મારી પણ તેજ ઈચ્છા છે. એમ કહી સારા વસ્ત્ર
વિગેરે પહેરી રાણીના મહેલમાં ગયો. એટલે તરતજ રાજા

આવ્યો, તેની હાલિથી છાના રહેવા માટે જીભું કોઇ સ્થાન નહોતું; તેથી તેને ખાળકુવામાં નાંખ્યો અને કહ્યું કે એક શબ્દ પણ બોલીશ નહિ; જો બોલીશ અને રાજા જાણશે તો તારો જરૂર મારણ હશે. લલિતાંગ કુમાર પણ ખાળકુવાની દુર્ગંધને અતુલ્ય કળ્લો મહાદુઃખી થયો. રાણી તેના ઉપર દયા લાવી થોડું ધણું ખાવાતું ખાળકુવામાં નાંખતી, તે ખાતો. હવે વર્ષાઋતુમાં વરમાદ ધણે પડ્યો, તેથી તે અગુચ્છી પદાર્થ સાથે ખાળકુવામાંથી તણાતો નગરની બહાર નીકળ્યો અને ખાળકુવાની, દુર્ગંધની વેદનાને ક્ષીધે મૂકી પામ્યો ત્યાં તેની ધાવમાતાએ જોયો અને નવરાવી તેને ઘર આવડ્યો. બે સ્વાર માસ ખાટલે રહ્યો ઝોટલે સાંજે થયો.

જ્યારે બહાર નીકળ્યો ત્યારે રાણીએ ફરીથી બોલાવ્યો પણ તે ત્યાં ગયો નહિ.

હે સ્ત્રી! જો એ કુમાર વિષય સુખમાં મગ્ન થયો તો ખાળકુવાતું આતંત્ર દુર્ગંધને અતુલ્યવાદ્વરૂપ દુઃખ અમરું પડ્યું, મટિ દારૂજી દુઃખ આપવાવાળા વિષયાદિકને હું ઇચ્છતો નથી.

જન્મકુમારના આવા વૈરાગ્યરૂપી અમૃત સમાન વચનો સાંભળીને આઠે કન્યાઓના અને પ્રભવ સંહિત પાંચરો ચારેના મન વૈરાગ્યમય થઇ ગયાં, પછી આઠે સ્ત્રીયો કહેવા લાગી. હું સ્વામી આરંભમાં સુખ કેનાર અને અંતે દુઃખ આપનાર એવા વિષયોથી અમે આટલા સમય મુધી ઉતરાણા હતી વળી ઇંદ્રિયો ઉપર અસયમ એ આપત્તિનો માર્ગ છે ને તેમના પર વિજય મેળવવો એ સંપત્તિનો માર્ગ છે. માટે તમને જો માર્ગ ગમે તે માર્ગે જાઓ! જેને હાથ પગ અને હૃદય એ સર્વ વશ છે અને પાંચે ઇંદ્રિયો શુભ છે, તેના ઉપર રાજા રૂદ્ધ થઇને પણ મું કરે! માટે હું સ્વામી! તમે અમારો બોલ રૂપી ગાઠ અંધકારથી ઉદ્ધાર કર્યો છે. ઉત્તમ પ્રવૃત્તિની સંગતિ હમેશાં કલ્યાણકારી હોય છે. જે પંથ આપે સ્વીકાર્યો છે તેજ અમારો પંથ છે. આપ અમારા નેતા છો તો અમને શિવપુર પ્રતિ લઇ જાઓ.

પ્રબળ અજ્ઞાનરૂપી અધિકારમાં કુબેલી એવી સ્ત્રીઓના
 વૈરાગ્યમય વચનો સાંભળીને પ્રભવ પણ વિચારવા લાગ્યો કે
 અહો આપણને ધિક્કાર છે કે આપણે પારકું ધન હરણ કરી લે-
 વાનાં દિવ્યમમાં પડ્યા છીએ. મેં તો છૂત ચોરી આદિથી ઘણું પાપ
 ઉપાર્જન કર્યું છે તો કેણુ જાણે મારી શી ગતિ થશે ! ચોરીરૂપી
 પાપ વૃક્ષના આ લોકમાં વધ બંધનાદિ અને પરલોકમાં નરક
 વેદનારૂપ ફળ થાય છે. અહો આ જંબુકુમાર કેવા છે, મુકોમળ છતાં
 આવી સંપત્તિ અને આવી કન્યાઓનો પણ ત્યાગ કરે છે, માટે
 જે માર્ગ તેણે લીધો તેજ મારો માર્ગ; એવું ચિંતવન કરીને તે
 જંબુકુમારને કહેવા લાગ્યો. કે હે મહાસત્ત્વ ! તારા શુભ્રાથી આ-
 કર્પાઈને અમે તારી પાછળ આવીશું. પ્રમથ આરણ્યુ ગોદયો
 એટલે શાસનદેવીએ તેમને શીઘ્ર બંધનથી મુક્ત કર્યા. ત્યાર પછી
 પ્રભવ ફરી ગોદયો હે જંબુ, અમે અમારા કુંડુંબીઓની રજા
 લઈને પ્રભાતે દીક્ષા મહાજ કરવાને આપની સાથેજ ચાલીશું. જં-
 બુકુમારે તેને કહ્યું હે પ્રભવ ! માણસોનાં અંતઃકરણ બહુ ચપળ
 હોય છે. ફણમાં સમર્થ, ફણમાં અશક્ત, ફણમાં કોધી, ફણમાં
 ક્ષમાવાન, એમ અસ્થિર સ્વભાવવાળાં હોય છે માટે પ્રમાદ
 નહિ કરવો આપણું વચન પ્રમાણુ છે એમ કહીને પ્રભવ પોતાને
 ચેર ગયો. જંબુકુમાર પોતાની સર્વ સ્ત્રીઓ સહિત દીક્ષા લેવાનો
 છે એમ સાંભળી તેના માતૃપિતા તથા સર્વ સાસુ સસરા મત
 લેવાને તૈયાર થયા.

જંબુકુમાર પણ પ્રભાતે વિધી સહિત જિન પૂજન કરીને
 સાત ક્ષેત્રમાં દ્રવ્યનો વ્યય કરી અથ ઉપર આરૂઢ થઈને પો-
 તાની સ્ત્રીઓ સહિત તથા પોતાના માતૃપિતા સાસુ સસરાઓ
 સહિત મુધર્મો સ્વામી પાસે ગયો. પ્રભવ પણ પાંચશે ચાર સ
 હિત પોતાના કુંડુંબની રજા લઈને દીક્ષા લેવાને ત્યાં આવ્યો.
 હવે જંબુકુમાર મુધર્મો સ્વામીને ત્રણ પ્રદક્ષિણા પૂર્વક વંદન કરી

આવ્યો, તેની હાલિથી છાના રહેવા માટે બીજું કોઇ સ્થાન નહોતું, તેથી તેને આળકુવામાં નાંખ્યો અને કહ્યું કે એક શબ્દ પણ બોલીશ નહિ; જો બોલીશ અને રાજા જાણશે તો તારો જરૂર પ્રાણ લેશે. લલિતાંગ કુમાર પણ આળકુવાની દુર્ગંધનો અનુભવ કરતો મહાદુઃખી થયો. રાણી તેના ઉપર ત્યા લાવી થોડું ઘણું ખાવાનું આળકુવામાં નાંખતી, તે ખાતો. હવે વર્ષાઋતુમાં વરમાદ ઘણો પડ્યો, તેથી તે અશુચી પદાર્થ સાથે આળકુવામાંથી તણાતો નગરની બહાર નીકળ્યો અને આળકુવાની દુર્ગંધની વેદનાને હાથે મૂકેા પામ્યો. ત્યાં તેની ધાવમાતાએ જોયો અને નવરાવી તેને ઘેર આણ્યો. બે ચાર માસ ખાટલે રહ્યો એટલે સાતો થયો. જ્યારે બહાર નીકળ્યો ત્યારે રાણીએ ફરીથી બોલાવ્યો પણ તે ત્યાં ગયો નહિ.

હે સ્ત્રી! જો એ કુમાર વિપય શુખમાં મગ્ન થયો તો આળકુવાનું આત્મંત દુર્ગંધને અનુભવવારૂપ દુઃખ અમલુ પડ્યું, માટે દારૂણ દુઃખ આપવાવાળા વિપયાદિકને હું મુશ્કેલો નથી.

જંબૂકુમારના આવા વૈરા ચરૂથી અમૃત સમાન વચ્ચેના સા લળીને આઠે કંઠાઓના અને પ્રભાવ સહિત પાંચશે ચોરોના મન વૈરાગ્યમય થઇ ગયાં, પછી આઠે સ્ત્રીયો કહેવા લાગી. હે દેવામી આરંભમાં મુખ દેનાર અને અતે દુઃખ આપનાર એવા વિપયોથી અમે આટલા સમય મુધી છતરાણા હુતી વળી છંદ્રિયો ઉપર અસંયમ એ આપત્તિનો માર્ગ ને તેમનાપર વિજય મેળવવો એ સંપત્તિનો માર્ગ છે. માટે તમને જે માર્ગ ગમે તે માર્ગે જાઓ! જેને હાથ પગ અને જીભવા એ સર્વ વશ છે અને પાંચે ઇન્દ્રિયો શુભ ન, તેના ઉપર રાજા રૂદ્ર યદનિ પણ શું કરે. માટે હે દેવામી! તમે અમારો મોહ રૂપી ગાઢ અધકારથી ઉદ્ધાર કર્યો છે. તમામ પ્રજાની સંગતિ હમેશાં કલ્યાણકારી હોય છે. જે પથ

૧ સ્વીકાર્યો છે તેજ અમાનો પથ છે. આપ અમારા નેતા છો તો અમને શિવપુર પ્રતિ લઇ જાઓ.

કરી હતી, તેના પ્રભાવથી તે અત્યંત તેજસ્વી છે. તેનો પૂર્વભવ કહ્યું જુ' તે સાબળ—

મગધ દેશમાં અતિ રમ્ય મુરઆમ નામે નગર હતું, તેમાં રાષ્ટ્રકુટ નામનો કણ્ઠી રહેતો હતો, તેને રેવતી નામે સ્ત્રી હતી. તેણે અતુલ્ય લવદત્ત અને લવદેવ નામના બે પુત્રને જન્મ આપ્યો. તે પુત્રો મહોદ્ધા થયા અને ધર્માદિક કાર્યમાં અતિ કુશળ બુદ્ધિવાળા થયા.

એકદા મહોદ્ધા પુત્ર લવદત્તે જગતમાં રહેલા સર્વ પદાર્થો ક્ષણ વિનશ્વર છે, આયુષ્ય લક્ષ્મી વિગેરે ચપળ છે, એવું વિચારી પૈરાગ્ય આવવાથી મુસ્તિત આચાર્ય પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને સમગ્ર શાસ્ત્ર શીખી તે ગીતાર્થ થયો. એક વખત તેણે શુરને કહ્યું. હે પ્રભુ! સંસારના સગા સંપ્રધીને વંદાવવા જવા માટે મારી ઈચ્છા છે. શુરએ આજ્ઞા આપી એટલે મુરઆમ ગયો. ત્યાં પોતાના ભાઇ લવદેવના નાગીલા નામની કન્યા સાથે - લગ્ન થતાં હોવાથી સાધુ આવ્યા કોઇએ જાણ્યા નહિ. એટલે લવદત્તમુનિ શુર પાસે પાછા આવ્યા તેથી બીજા સાધુએ તેની મરકરી કરી. તેથી લવદત્તમુનિ પોતાના ભાઈને પ્રતિજ્ઞા પમાડવા માટે ફરી મુરઆમ ગયા. તે વખતે નાગીલાને આભૂષણ પહેરાવવાનો ઉત્સવ થઈ રહ્યો હતો, તેવામાં લવદેવને પોતાના પૂર્વ અવસ્થાના ભાઈ લવદત્તમુનિના આગમનની ખબર પડવાથી આવીને નમ્યો અને ગ્રહાદી શુદ્ધ અગ્રપાનાદિક વહોરાવ્યું. લવદત્તે જતી વખતે પોતાના ભાઇ લવદેવને કેટલેક સુધી સાથે લીધો અને કોમળ વાણીથી તેને પ્રીતિ ઉપજાવીને તેના હાથમાં પોતાનું ધી ભરેલું પાત્ર આપ્યું. લવદેવ લવદત્તની સાથે બાંધકિડા વાર્તા દિક કરતો શુર પાસે આવ્યો. લવદત્તે શુરને નમીને કહ્યું કે હે ભગવન! મેં મારા ભાઈને આપની પાસે આપ્યો છે, એને દીક્ષા લેવાની મરજી છે. શુરએ તેને દીક્ષા આપી, લવદેવે પોતાના ભાઈની દાક્ષિણ્યતાથી દીક્ષા અંગીકાર કરી. પછી લવદત્તે એક

મુનિ તથા પોતાના ભાઈની સાથે લગ્ન ગુને નમી બીજે સ્થાને વિદ્યાર ક્યો. ભવદેવ ભાઈના વચનને લીધે સયમ પાળવા લાગ્યો. પરંતુ મનમાંથી પોતાની સ્ત્રી નાગીલા ખસતી નહોતી. ભવદેવ તો તીવ્ર તપશ્ચર્યા કરી કાળધર્મ પામી સ્વર્ગે ગયો. પાછળથી ભવદેવ તો બીજા સાધુઓને સૂતા મુકી, દીક્ષા છાડી, અર્ધ ગત્રીએ નાશી ગયો અને સુરગ્રામ આબે. ત્યાં આવેલા એક જનમંદિરમાં રહ્યો હતો. એવામાં ત્યાં એક ઉત્તમ વૃદ્ધ શ્રાવિકા તથા તેમની સાથે એક બીજી સ્ત્રી આવી તે નાગીલા હતી, તેથી તેણે ભવદેવને ઓળખા કહ્યો, પણ ભવદેવ ઓળખી શક્યો નહિ. તેથી તેને નાગીલા શું કરે છે, ઈત્યાદિક પૂછ્યું. ત્યારે તેણે કહ્યું કે અહો તમે નાગીલાના પતિ છો. ત્યારે ભવદેવે હા કહી અને કહ્યું કે મારા ભાઈ ભવદેવે ગુરૂ પામે લગ્ન જઈ પરાણે દીક્ષા અપાવી પણ મેં તો નાગીલાના સ્મરણમાં જ ખાર વર્ષ સંયમ પાળ્યું છે.

ભવદેવ આ પ્રકારે કહે છે, તેવામાં તે વૃદ્ધ સ્ત્રીનો પુત્ર ત્યાં આવ્યો અને તે સ્ત્રીખવી રાખ્યા પ્રમાણે ભવદેવ સાંભળતા કહેવા લાગ્યો, હો માતા ! મને આજે ગામમાં જન્મવાતું નોતરૂં મળ્યું છે ને ત્યાં દક્ષિણા પણ મળવાની છે, મારે થોડાં ચાલ મારે પહેલાં પીધેલું દૂધ વચન કરી નાંખવું છે. પછી ત્યાં જમી દક્ષિણા લઈ આવી પછી વચન કરેલું દૂધ પી જશા.

તે સાંભળી ભવદેવ હસીને બોલ્યો કે આ બાળક એવું વચન કહેલું પાણી કેમ ખાશે ! તે માંભળી નાગીલા બોલી કે હું તમારી સ્ત્રી છું, તમે અને વચેલીને દૂરીથી બોલવવાને કેમ છો છો છો ? કોણ મૂર્ખ લોક કે જે સ્ત્રીને ત્યાગ કરીને વચન કરેલા આહવાની પટે મૂકે. સ્ત્રી અનંત દુઃખની કારણભૂત છે, હું આ છોડી દઉં થઈ ગયું છું, આ ગરીબ મનુષ્ય લેખ આદિ નિ મહિન પદાર્થથી ભરેલી સીવેલી કોથળી સમાન છે. તો શું જેવા પ્રાણીઓ વિદ્યારિક સુધવા મમાન સ્ત્રી

આદિકના ભોગની વાંચ્યા કરે છે. વળી-મેં જીવિત મુધી ગુરૂ પાસે શીખવત અંગીકાર કર્યું છે માટે હેનાથા મહારાજ! હું મારી ગુરૂ પાસે જાઓ અને અભોધના લઈ શુદ્ધ ચાન્નિ પાળી વાગત મોક્ષને પ્રાપ્ત કરો. સ્ત્રીના વચનથી પ્રતિબોધ પામેલા ભવદેવે ગુરૂ પાસે જઈ પોતાનો અપનાધ ખમાવી ચારિત્ર મહાણ કર્યું અને ચિરકાળ મુધી શુદ્ધ ચાન્નિ પાળી, કાળ કરી સૌધર્મ દેવ-લોકે દેવતા થયો.

હવે મહોદય લાઈ ભવન્તનો જીવ સ્વર્ગ થકી ચવી મહા-વિરહ ક્ષેત્રમાં પુષ્કલાવતી વિજયે પુંડરિગિણીને વિષે વજ્રદત્ત ચક્રવર્તીની યશો રા નામની સ્ત્રીના ઉદરે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયા, તેનું નામ સાગરદત્ત પાડયું. અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામ્યો. પિ-તાએ તેને હજાર રૂપ્યા પરણાવી, તેની સાથે ભોગ ભોગવતાં જતા કાળને જીણતો નહોતો એક દિવસે તે પ્રાસાદની ગાતમી ભૂમિકાએ બેઠો હતો, તેવામાં આકાશમાં વાદળાં ચડ્યાં, પણ ધણોજ સખત પવન વાવાથી તે સર્વ વિખગાઈ ગયા; તે જોઈને સાગરદત્તને વૈરાગ્ય થયો. સર્વ વસ્તુ ક્ષણભંગુર મારીને ગુરૂ પાસે જઈ ચાન્નિ મહાણ કર્યું.

હવે આજ વિજયમાં વીતશોક નામની નગરીમાં પદ્મરથ રાજાની પટ્ટરાણી વનમાલાની કુક્ષીએ ભવદેવનો જીવ સ્વર્ગથકી ચવીને પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો, તેનું શિવકુમાર નામ પાડયું. તે યુવાવસ્થા પામ્યો ત્યારે પિતાએ તેને ધણી રૂપ્યાઓ સાથે પરણાવ્યો.

એક વખત કામસમૃદ્ધ નામે સાર્થવાહને ત્યાં સાગરદત્ત મુનિ વહોરતા હતા તે વખતે દેવતાએ તે મુનિના ઉપર પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી, તે જોઈ શિવકુમાર ધણોજ આનંદ પામ્યો.

મુનિ ત્યાંથી પોતાને સ્થાનકે ગયા એટલે આ રાજકુમાર તેમની પાસે ધર્મ સાલણવા ગયો. ત્યાં મુનિએ ઉપદેશની સાથે તેના પૂર્વભવની કથા સંભળાવી, તેથી તેનું મન વૈરાગ્ય વાળું થયું. ગુરૂને નમી તે ઘેર આવ્યો તે માતપિતા પાસે દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા માગી. માતપિતાએ કહ્યું કે જો હું દીક્ષા લઉંશ તો અમારું

જરૂર મૃત્યુ થશે તેથી તે માતૃપિતાના મરણના ભયથી દીક્ષા ન લેતા છઠ્ઠા છઠ્ઠને પારણે આયબિલ કુવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે ૬૬ આવકર્મ પાળી બાર વર્ષ સુધા ઘરમાં રહ્યો. ત્યારપછી અનશન મદણ કરી આયુષ્ય ક્ષયે લાવવારિત્રવાન્ શિવકુમાર બ્રહ્મદેવ-લોકને વિષે દેવતા થયો, ત્યાંથી અયવી મધ્યસદત એછીનો પુત્ર આ જંબુકુમાર થયેલ છે.

.. એ પ્રકારે જંબુસ્વામીનો પૂર્વભવ સાંભળી ગજા ધણો હર્ષ પામ્યો તે શુરને નમી પોતાને સ્થાનકે ગયો, અન્ય લોકો પણ શુરને નમી પોતાના ઘેર ગયા. જંબુમુનિ અનુક્રમે અભ્યાસ કરતાં અગ્યાર અગા અને ચૌદે પૂર્વ લાગ્યા. પછી મુધર્મા દેવામીએ જંબુમુનિને આચાર્યપદ આપ્યું અને ગમ્મનો સર્વ ભાર મોંઘ્યો અને પોતે શ્રુતિ ગયા.

અનુક્રમે જંબુમુનિ વિશેષ પ્રકારે તપશ્ચર્યા કરતાં ધાતીકર્મનો ક્ષય કરીને કેવળજ્ઞાન પામ્યા. તેઓ ધણા ભવ્ય છવોને પ્રતિભોધ પમાડી, પ્રભવમુનિને સર્વિધ મહિત ગમ્મનો ભાર મોંઘી, શ્રીવીર લગવાનના નિર્વાણ પછી ચોસકમ વર્ષ સકળકર્મનો ક્ષય કરીને મોક્ષે ગયા.

તેમના પછી ૧ મનઃમર્થવ જ્ઞાન, ૨ પરમ અવધિ જ્ઞાન, ૩ ક્ષપક એછી, ૪ ઉપશમએછી, ૫ પુલાકલબ્ધિ, ૬ આહારકમરી, ૭ મોક્ષ, ૮ જિનકેવળીપણું, ૯ પગિદારવિશુદ્ધિ સદ્મમ પરાય અને યથાખ્યાત એ ત્રણ ચારિત્ર અને ૧૦ કેવળજ્ઞાન એ સર્વે વિચ્છેદ પામ્યા.

જંબુસ્વામિ કે જેને આઠ સ્ત્રીઓએ સરસારમાં પાડવા માટે વિવિધ કથાઓ કહીને લલચાવ્યા પરંતુ જેઓ લેમ માત્ર પણ કન્યા નહિ એટલું જ નહિ પણ જેમણે તે સ્ત્રીઓ તથા માતૃપિતા આદિને પ્રતિબોધ કરી છુટ્કાવ્યા. તેવા ગુણગાળી ઉત્તમ પુરુષર્તુ કરી જે ભવ્યો શીલવત દ્રકપણે પાળશે તે યોગ કાળમાં પામી શકશે. ઇતિશમ

દ્વિતીય ખંડ સમાપ્ત.

બ્રહ્મચર્ય વ્રત.

અંક ૩ નો.

મંગળ-દોહા.

ચોથું વ્રત હવે વર્ણવું, દીપક સમ જસ જ્યોત;

દેવળદીપક કારણે, દીપકનો ઉજોત.

॥ ૧ ॥

ઢાળ.

વૃંદાવનના વાસીરે વિઠલા તે. મુજને વિસારી—એ દેશી.

એ વ્રત જગમાં દીવો મેરે પ્યારે એ વ્રત જગમાં દીવો
॥ એ ટેક. ॥ પરમાત્મ પૂજને વિધિયું, ગુરુ આગળ વ્રત લીજે;
અતિચાર પણ દૂર કરીને, પરદારા દૂર કીજે ॥ મેરે પ્યારે ॥
નિજ નારી મંતોપી આવક, અણુવ્રત ચોથું પાળે; દેવ તિરી
નર નારી નજરે, રૂપ રંગ નવી ધારે ॥ મેરે પ્યારે ॥ ૧ ॥ વ્ર-
તને પીડા કામની કીડા, દુર્ગંધા જે બાલી; નાસાંવિણુ નારી
પણ રાગે, પંચાશકમાં ટાળી ॥ મેરે પ્યારે ॥ વિધવા નારી બા-
ળકુમારી, વેશ્યા પણ પરજાતી; રંગે રાતી દુર્ખલ છાતી, નર-
આરણુ એ કાતી ॥ મેરે પ્યારે ॥ ૨ ॥ પરનારી હોતે આવકને,
નવ વાડયો નિર્ધારી; નારાયણ ચેડા મહારાજે, કન્યાદાન નિવારી
॥ મેરે પ્યારે ॥ ભરતરાયને રાજ લખાવી, રામ રક્ષા વનવાસે;
ખરદૂપણ નારી સવિકારી, દેખી ન પડયા પાસે ॥ મેરે પ્યારે ॥
॥ ૩ ॥ દશ શિર રાવણુ રણમાં રોળયો, સિતા સતીમાં મહોદી;
સર્વ થકી બ્રહ્મવ્રત પાળે, નાવે દાન હેમકોદી ॥ મેરે પ્યારે ॥
વૈતરણીની વેદના માંહે, વ્રત ભાંગે તે પેસે; વિરતિને પ્રણામ
કરીને, ઇંદ્ર સભામાં જોસે ॥ મેરે પ્યારે ॥ ૪ ॥ મદિરા માંસથી
વેદ પુરાણે, પાપ ઘણું પરદારા; વિષ કન્યા રંગપણું અંધા,
વ્રત સંજક અવતારા ॥ મેરે પ્યારે ॥ વ્રત સંભાળે પાપ

પખાળે, સુરતસ વંછિત સાથે, યતપતર ફળદાયક એ પ્રત,
જગ જસ કીર્તિ વાધે ॥ મેરે પ્યારે ॥ ૫ ॥ દશમે અંગે
ખત્રાશ એપમ, શીલવતી પ્રત પાલી; નાથ નિહાલી ચરણે આપે,
નેહ નજર તુમ ભાળી ॥ મે પ્યારે ॥ હાથી મુખસે દાણે
નિમ્સે, કીડી કુટુંબ સહુ ખાવે; શી શુભવીર જિનેશ્વર સાંહુખ,
ગાલા અમ શિરપાવે ॥ મેરે પ્યારે ॥ ૬ ॥ ઇતિ.

બ્રહ્મચર્યની નવ વાડોનો ટુંક સારાંશ.

બ્રહ્મવ્રતધારી ભાઈબહેનોના હિતભાટે પૂર્વ મહા પુત્રોના
વચનાનુસાર.

(લેખક-સન્મિત કર્પુરવિજયજી)

૧ બ્રહ્મચર્ય વ્રતના રક્ષણાર્થે નીચે જણાવ્યા મુજબ નિર્દોષ
વસ્થાનમાં નિવાસ કરવો અને બીજા પણ વ્યર્થાવેશા નિયમે
કાળજીથી પાળના.

“ વાડ-પહેલી ”

જ્યા સ્ત્રી, પશુ, પડગ (નપુસક)નો નિવાસ હોય ત્યા
શીલવ્રતધારી પુરુષોએ નહેવું જોઈએ નહિ કેમકે તેથી સહેજે
વ્રત વિનિયમનાનો પ્રસંગ આવી બને છે. મારેજ જ્યા વસતા કા-
મવિકાર ઉત્પન્ન થવા પામે નહિ એવાજ સ્થાન બ્રહ્મચર્યધારી
સ્ત્રી પુરુષોએ રહેવા પસંદ કરવા જોઈએ. અને એવા નિર્દોષ
સ્થાનમાં પણ બ્રહ્મવ્રતની રક્ષા માટે સાવધાનજ રહેવું જોઈએ.

હેતુ—જેમ વૃક્ષની ડાળ ઉપર વસતો વાનર એવી સભા-
ળથી રહે કે તેને ભૂમિ ઉપર પડી જવાનો પ્રસંગ ન બને.
પાજરામાં રહેતો પાપ એવી સભાળ રાખ્યા કરે છે કે
મનરતા સપાટામાં આવી ન જાય, વળી જેમ સુન્દરી
) જળતુ ભરેલું બેડું શિર ઉપર છતાં તેને એવી
ચક્ષુથી સાચવી રાખે છે કે પડી ન જાય, તેમ બ્રહ્મવ્રત

ધારી પણ પોતાનું બ્રહ્મવ્રત છુટાડ ન જાય એ પવિત્ર હેતુથી મનને ગોપવી રાખે છે, પણ અન્ય સ્ત્રી પુરુષાદિકને દેખી ચિત્તને ચળાવતા નથી. જ્યાં મંજરનો વાસો હોય ત્યાં મૂપક (ઉદર) નીઃજાતને જોખમ લાગે છે તે રીતે સ્ત્રી પ્રમુખના સગથી બ્રહ્મચર્યનો નાશ થવાનો સંભવ રહે છે. માટે જ્ઞાની પુરુષોએ બ્રહ્મચર્યના રક્ષણ અને પોપણ માટે નિર્દોષ સ્થાનમાં જ નિવાસ કરવો કહ્યો છે. એમ છતાં જે અજ્ઞ જનો આપ-મતિથી ઉક્ત આજ્ઞાનું ઉક્ષેપન કરે છે, તે એ પ્રથમ વાડનો ભંગ કરે છે, એથી અતુકમે વિપય વાસના (કામભોગની ઇચ્છા) જાગે છે. અનેક પ્રકારની અનર્થકારી શંકા કંપા ઉપજે છે. કામવાસના પ્રખળ થવાથી ધાતુવિકાર થાય છે, જેથી અનેક પ્રકારના રોગ શરીરમાં પ્રગટે છે. મન વિપય-તૃષ્ણાવાળું બન્યું રહે છે અને તેમાંથી પાકું નિવર્તી શકતું નથી. જેથી પરિણામે પ્રાણી મરણાન્ત કદને પામે છે. પવિત્ર બ્રહ્મવ્રતની રક્ષા માટે જ્ઞાની પુરુષોએ ઉપદેશોલી આ ઉત્તમ વાડનો આપમતિથી ભંગ કરતાં આપાં માઠાં પરિણામ આવે છે, એમ સમજી મુજ્જા સ્ત્રી પુરુષોએ નિજ બ્રહ્મવ્રતની રક્ષા માટે ઉક્ત વાડનું યથાવિધ પાલન કરવા પૂરતી કાળજી રાખવી જરૂરની છે. બેદરકારીથી તેની વિરાધના તો કરવીજ નહિ.

“વાડ યીજી.”

૨. બ્રહ્મવ્રતની રક્ષા માટે મીઠે વચને કામકથા સ્ત્રી આદિક સમીપે કરવી નહિ. મીઠે વચને સ્ત્રી આદિક સન્મુખ કામ-કથા કરતાં સહેજે બ્રહ્મવ્રતની વિરાધના થાય છે.

હેતુ - જેમ જોસખંધ ચાલતા પવનથી ગ્રાહાં વૃક્ષ પણ પડી જાય છે, તેમ ચિત્તની સમાધિને મટાડી અમમાધિ પેદા કરનારી કામ-કથા કરતાંજ કામ જાગે છે; તે માટે તેવી કામકથા કરવી ઉચિત નથી. જેમ લિંબુને દેખી દૂરથીજ ખટાસે કરી કાઢા

ગળે છે અને મેઘનો ગર્જન સાંભળીને જેમ હ્રંકવા ઉછળે છે, તેમ સ્ત્રી પ્રમુખનાં વચન સાંભળતાં બ્રહ્મચારીનાં ચિત્ત બગડે છે; તે માટે તેવી કથા કરવા જ્ઞાનીએ નિષેધ કરેલો છે

“ વાઠ ત્રીજી. ”

૩. બ્રહ્મચારી પુરુષ જે શયન, આરામ કે પાઠ, પાઠના ઉપર સ્ત્રી બેઠી હોય તે ઉપર બે ઘડી લગી અને પુરુષસેવિત શયનાદિક ઉપર બ્રહ્મવ્રતધારી સ્ત્રીએ ત્રણ પહોર લગી બેસવું નહિ.

હેતુ—જેમ કોહળા સંખ ધી ગધસ યોગથી કંચુક (ઘઢૂના લોટ) ની વાક વિણસી જાય છે, તેમ અબળાદિકતું આસન આપમતિથી સેવતાં બ્રહ્મવ્રતધારી પુરુષાદિક પોતાનું સ્ત્રીલગ્નત શુભાવી બેસે છે. એથીજ જ્ઞાની પુરુષોએ આ ત્રીજી વાઠ પાળવા ફરમાવેલ છે.

“ વાઠ ચોથી ”

૪. બ્રહ્મવ્રતધારી જનોએ સરાગ દૃષ્ટિથી સ્ત્રી આદિકનાં અંગોપાંગાદિ નિરખીને જોવાં નહિ. કદાચ તેના ઉપર દૃષ્ટિપાત થયો હોય તો તત્કાળ દૃષ્ટિને ત્યાંથી પાછી ખેંચી લેવી, પણ ત્યાં થોડો વખત કે વધારે વખત ચોટાડી રાખવી નહિ.

હેતુ—જો નયન વિદાસીને સ્ત્રી આદિકનાં અંગોપાંગાદિક નિરખવામાં આવે છે તો તેમા રહ લાગે છે અને એથી કામચિન્તાર જાગે છે. આ રીતે વર્તતાં જીવ તેના લોગ-ઉપલોગ કરવા લલચાય છે અને એથી બ્રહ્મવ્રતનો લંગ થાય છે. જેમ સૂર્ય સામે વધારે વખત નજરને ઠેરવી ગમ્મતાં પોતાને લાગે થાય છે-નયનનું તેજ ધટે છે, એમ જાણી નજરને પાછી ખેંચી લે છે; તેમ સ્ત્રી આદિકનાં અવયવોને પણ સરાગ દૃષ્ટિથી નિરખતાં પોતાનું બ્રહ્મવ્રત હીણું થાય છે. એમ સમજી ચિન્તામણિ રતન જેવા અમુલ્ય બ્રહ્મવ્રતની રક્ષા નિમિત્તે સામાના લલચાવનારા હાવભાવ

જોઇ તેમાં લલચાઇ જવું નહિ. નહિં તો તંદુલીયા મચ્છની જે
પરિણામે મહા અનર્થ ઉપજે છે. વિપયમુખ સેવ્યા વગર પણ
તેની પેઠે માઠા અધ્યવસાયવડે જીવ નરકાદિક દુર્ગતિને પામે છે.

“વાડ પાંચમી.”

૫. જ્યાં ભીંત કે પહાદિકને આધે શ્રી શુરપ કામકીડા કરતા
હોય ત્યાં બ્રહ્મવ્રતધારી સુજા લાઇ ખડેનોએ વસવું, ઉભા રહેવું
કે બેસવું નહિ.

હેતુ—તેવે સ્થળે રહેતાં શ્રી આદિકેના કથણાજનક સ્વર,
રૂદનાદિક, તેમજ કંઠજાદિકેના અવાજ સાંભળવામાં આવે છે અને
તેથી કામ જાગે છે. જેમ અગ્નિ પાસે લાખ અને મીઠુ એક લા-
જનમાં ભરી રાખ્યાં હોય તો તે તરતજ આગળી જાય છે, તેમ
તેવે સ્થળે રહેતાં શ્રી આદિકેના હાવભાવ રૂપતાં તેમજ હાંસી
અને રૂદનાદિકના સ્વર સાંભળતાં કામવિકાર મનમાં જાગે છે,
જેથી શીલવ્રતની હાનિ થવા પામે છે. એ હેતુથી ઉક્ત વાડ
ખાસ ઉપયોગી છે.

“વાડ છઠ્ઠી.”

૬. પૂર્વે અજ્ઞાનપણે સેવેલી વિપયકીડા બ્રહ્મવ્રતધારીએ સં-
ભારવી નહિ.

હેતુ—પ્રથમ અવ્રતીપણે જે કંઈ કામકીડા કરી હોય તેને
સંભારતાં ફરી વિપયવાસના જાગવાનો ભય રહે છે. જેમ રાખમાં
ભારેલા અગ્નિ ઉપર ઘાસનો પૂજો મૂકતાં તેમાંથી જ્વાળા નીકળે
છે, તેમજ વળી જેમ પ્રથમ કરડેલા વિપયરતું વિપ છેક વરસ
હજારે સંભારતાં શંકાથી ફરીને સંક્રમે છે; તેમ પ્રથમ વિલસેલાં
વિપય મુખને સંભારવાથી શીલવ્રતને વ્યાકુળતાથી શોભતી વિરા-
ધના થાય છે અને પછી ઘણાજ આરતો થાય છે. એથીજ ઉપકારી
મહાત્માઓએ આ છઠ્ઠી વાડ સાચવવા ખાસ લલામણુ કરી છે.

“ વાઠ સાતમી. ”

૭. બ્રહ્મવ્રતધારીએ સિન્ધ—રસકસવાળો—માદક આહાર કરવો નહિ.

હેતુ—સરસ (રસકસ ભર્યો) આહાર તથામકારના મજબૂત કારણ વગર આરોગતાં ઇન્દ્રિયો માત્રી થાય છે, જેમ સન્નિપાતમાં દૂધ, ધી વિગેરે સિન્ધ પદાર્થો વાપરવાથી વ્યાધિ અધિક ઉછાળા મારે છે તેમ પાંચે ઇન્દ્રિયોને સરસ આહારથી પાપતાં વ્રતની વિરાધના થવા પામે છે. એવો આ સાતમી વાઠનો હેતુ સમજી જેમ બને તેમ સાદા ખોરાકથી જ નિર્વાહ કરવો.

“ વાઠ આઠમી. ”

૮. ક્રુધા શાન્ત થાય એથી અધિક આહાર (હુખ્યો હોય તો પણ) બ્રહ્મવ્રત ધારીએ લેવો નહિ.

હેતુ—અતિમાત્રાએ એલે જરૂર કરતાં વધારે આહાર આરોગવાથી બહુજ ઉંધ આવે છે, આળસ વધે છે અને શરીર ભારે થઇ જાય છે, જેથી સંયમધર્મની આરાધના થઈ શકતી નથી; એટલુંજ નહિ પણ સ્વપ્નમા શીલની વિરાધના પણ થઈ જાય છે, તેથી સંયમની યા શીલની રક્ષા કરવા ઇચ્છતા બાઈબંહેનોએ આ વાઠ પાળવાની બહુ જરૂર છે જેમ એક શેરના બાળનમાં દોઢ શેર ખીચડી આપીને ઉપર ઢાંકણું દેવામાં આવે તો એ બાળન ભાંગે (તૂટે-ફૂટે) અને અંદરની ખીચડી પણ વેરાઈ જાય. એ રીતે અતિમાત્રાએ એટલે પ્રમાણ ઉપરાંત જમવાથી વ્રતમાં ધણો બિગાડ થાય છે, એથીજ નિર્વાહ ‘પૂરતું’ પરિમિત ભોજન કરવું કહ્યું છે.

“ વાઠ નવમી. ”

૯. બ્રહ્મવ્રતધારીએ શરીરની વિભૂષા (શૃંગારવડે સોભા) કરવી નહિ.

હેતુ—સ્નાન, વિલેપન, મુગંધ, વાસ-ચૂર્ણ, ધણંજ ઉત્તમ (ભારે કિંમતી) વસ્ત્ર, તેલ, તંબાળ તથા ઉલ્લસ-અણ્ણજતો વેપ એ સર્વ કાચોદીપક પદાર્થો સેવવાથી પોતાનાં અમૂલ્ય શીલ રત્નનો ધાત થાય છે. જેમ કોઈ અણ્ણજાણુ માણસ પોતાની જોડ-રક્ત્રીથી, પ્રાપ્ત થયેલા ચિન્તામણિ રત્નને ખોઈ બેસે છે તેમ પ-વિત્ર શીલ રત્નની રક્ષા કરવા જ્ઞાની પુરુષોએ કહેલી હિતશિ-ક્ષાને અવગણી સ્વચ્છંદપણે ચાલતાં એ અમૂલ્ય રત્નનો વિનાશ થઈ જાય છે. તેથી બ્રહ્મવ્રતધારીને એકાન્ત હિતકારી ઉક્ત વાડની રક્ષા કરવા પૂરતું લક્ષ રાખવાની જરૂર છે. તે સાથે નીચેની હ-દીકત પણ ધ્યાનમાં રાખી લેવી જોઈએ.

૧. બ્રહ્મવ્રતધારી ભાઈ બહેને એકલી નારી કે એકલા પુરુષ સાથે માર્ગે જતાં વાતાલાપ કરવાનો પ્રસંગ છેલ્લો નહિ.
૨. એકજ પથારીએ શીલવંત એ પુરુષોએ પણ સાથે સુઈ ર-હેવું નહિ; તેમજ ગાળ લેળ દેવાની આદત પણ રાખવી નહિ.
૩. શીલવંતી સ્ત્રીએ સાત વર્ષ ઉપરાંતના પુત્રને સાથે (એક પથારીમાં) સુવાડવો નહિ.
૪. શીલવંત પુરુષે સાઠ છ વર્ષની પુત્રીને પણ પોતાની પથારીમાં સાથે સુવાડવી નહિ. તે પછી વધારે વયવાળાં બા-ળકોને સાથે સુવાડવાનું તો કહેવુંજ શું ?
૫. સ્ત્રી સંગે વિષયલોભ કરતાં ઉત્કૃષ્ટ નવ લાખ ગર્ભજ પંચેન્દ્રિય છવોનો ગર્ભમાંજ ધાત થાય છે; એ ઉપરાંત અસંખ્યાતા સંમૃદ્ધિમ પંચેન્દ્રિય મનુષ્યનો પણ ધાત થાય છે. એમ સમજી શીલવંત ભાઈ બહેનોએ સાવધાનતાથી સ્વ-શીલરત્નનું રક્ષણ કરવું, તેમજ બીજા પણ ધર્મના અર્થો ભાઈ બહેનોએ અબ્રહ્મ-મૈથુન સેવનમાં જતાં મનને જ્ઞાન-અંકુશથી અટકાવવું ઉચિત છે. ઉપલી હદીકતથી અબ્રહ્મ

સેવામાં મોકળી વૃત્તિવાળા કેટલા બધા દોષના ભાગી થાય છે તે સ્પષ્ટ સમજાય તેવું છે. સર્વ વાતનું રહસ્ય એ છે કે ચિતામણિ રત્ન જેવું બ્રહ્મવ્રત સાચવવા સર્વ રીતે પ્રયત્ન કરવો.

શુદ્ધ સ્ફટિક રત્ન સમાન નિજ આત્મ સ્વરૂપને સાક્ષાત્-કાર કરવા પોતાનાં મન વચન કાયાને પવિત્રપણે પ્રવર્તાવવાં, મનમાં કોઈ પણ દુર્વિચાર પ્રવેશવા ન પામે, કોઈ પણ વિકારવાળું વચન ન વદાય અને કયાથી કોઈ પણ પ્રકારની કુચેષ્ટ થવા ન પામે એ પ્રકારે જાગૃતી રખાય અર્થાત્ જેમ બને તેમ શુદ્ધ-સાત્ત્વિક વિચારોનું જ સદંતર સેવન કરાય, તેવાજ અવિકારી અમૃત જેવાં શીતળ મુખદાચી વચનો વદાય અને અવિકારી જ ક્રિયા કરાય એવી પરિણતિ ધારી શ્રી વીતરાગ પરમાત્માએ બતાવેલા વિહિત માર્ગે જ ચલાય, નયવિધ વાડાની રક્ષા કરાય, અને સફળ ક્રપાય મળને ખાળવા સમય શાન્ત રમનો આરંભ કરાય; જેટલે જેટલે અશે કૃત્સિત રાગદ્વેષ અને બ્રાહ્મદિક વિકારો ઉપશાન્ત થવા પામે અને સમતા રસની અભિવૃદ્ધિ થવા પામે એટલે એટલે અશે આત્મા બ્રહ્મચર્યનું ફળ આરંભાદી શક્યો લેખાય. જે ભગ્યાત્મા આવી સમજ રાખી ઉક્ત બ્રહ્મચર્ય સેવવા પ્રયત્નવાન થાય, તે પોતાના પુરુષાર્થના પ્રમાણમાં તેમ સફળતા મેળવવા ભાગ્યવાન બને, એ સ્પષ્ટ સમજ શકાય એવું છે.

ઈતિશમ

પતિવ્રતા નારીએ સ્વશીલ રક્ષાર્થે પતિના વિરહે ખાળવા યોગ્ય નીયમો.

૧ પોતાના પ્રાણપ્રિય પતિનો મેળાપ થાય ત્યાં મુઘી ભૂમિ શયન કરવું પણ પલંગ, માથા કે ઢાલીયા ઉપર સ્થ

રહેવું નહિ હિંડાળાખાટ ઉપર પણ બેસવું કે શયનાદિ કરવું નહિ.

૨ ખાસ તથાપ્રકારના કારણ વગર સર્વોગે સ્નાન, વિલેપન કે મર્દનાદિ કરવા-કરાવવા નહિ

૩ હર્ષ-આનંદનાં ચિન્હ રૂપ લેખાતાં કાલ વસ્ત્ર પહેરવાં નહિ.

૪ પુષ્પ-માલ્યાદિવડે શરીર શુભ્રપા કરવી-કરાવવી નહિ.

૫ શૃંગારના અગ્ર રૂપ લેખાતા હોઠ તબોલ વડે લાલ કરવા નહિ

૬ લવંગ, એલચી અને બાયફળ પ્રમુખ કામોદીપક પદાર્થ ખાવા નહિ.

૭ શરીર શોભાવવા માટે જ શરીરનો મેલ ઉતારવો નહિ.

૮ સર્વ જાતનાં લીલાં શાક તૈયાગ કરી-કરાવી ખાવાં નહિ.

૯ દહીં, દૂધ, પકવાન, ગાળ, ખાંડ, સાકર અને દૂધપાક વિગેરે મઠ ઉપજાવે એવા મર્વ સરસ આહાર કરવા નહિ

૧૦ તથાપ્રકારના રસ કસ વગરનો નીરસ આહાર કરવો

૧૧ સદાય એક જ વખત શરીરને બાકું કેવા માટે જ ખાવું.

૧૨ ખાસ જરૂરી કામ વગર ઘરની બહાર નીકળવું નહિ.

૧૩ બારી ખાસણાં કે ગ્રામમાં બેસી લોકચેષ્ટા જોવી નહિ.

૧૪ લોકોનાં વિવાહાદિ કાર્યો પણ નીરખી જોવાં નહિ.

૧૫ સખીયોની સંગાતે પણ ઠકા મરકરી, પ્રરૂપ સ્ત્રીનાં મણગાર, હાસ્ય, વિલાસ અને વસ્ત્રાદિ સબધી વિચ્છા કરવી નહિ.

૧૬ વૈરાગ્ય, સમતા-શાન્તિ ઉપજાવે એવી ધર્મકથા જ ભણવી-ગણવી.

૧૭ નોકર-ચાકર સાથે પણ આલોપ સલાપાદિ ન કરવા તે પછી અન્ય જનોની સંગાતે કરવાનું તો કહેવું જ શું? અર્થાત્ ન જ કરવા.

૧૮ ચિત્રમાં આજેએલા પણ પર પુરૂષ જોવા નહિ તે પછી સાક્ષાત્ પર પુરૂષોત્તુ તે કહેવું જ શું ?

એ રીતે પોતાના પવિત્ર શીલની રક્ષા માટે પતિવ્રતા નારીએ પતિના વિચોગે ઉક્ત નિયમો પાળવા લક્ષ રાખવું ઉચિત છે.

ગ્રીઓનાં શીલ રક્ષણનાં સાધન.

‘ શીલજ ખરો રાજગાર છે, શીલજ ખરો પ્રાણ છે અને શીલજ ખરો આધાર છે એમજ સમજનારી કુલીન સ્ત્રીઓ સ્વશીલની રક્ષા કેમ ન કરે ?

“ લજ્જા ઇયા દમો દૈર્ઘ્ય, પુરૂષાલાપ-વર્જિતમ્;
એકાકિત્વ-પણિયાગો, નારીણાં શીલરક્ષણમ્ ”

૧ લાજ-મર્યાદા સાચવવી (મલાલો રાખવો), ૨ દૈર્ઘ્ય દીલ રાખવું, ૩ ઇન્દ્રિયોનું દમન કરવું, ૪ દ્રઢમન રાખવું-એક ટેકી રહેવું, ૫ પર પુરૂષ સંગાથે આલાપ સંલાપ ન કરવો અને ૬ એકાકી ક્યાંય ન જવું-એકાન્ત ન સેવવી એટલા વાનાં સાચવવાથી સ્ત્રીઓમાં શીલની રક્ષા થવી મુલતઃ થાય છે એ વગર તેમના શીલની રક્ષા થવી કઠણ છે.

૧ લાજ કાઢવાનો થા પોતાનું મુખ કોઈ બીજાને નહિ ખતાવવાનો કુલીન સ્ત્રીઓનો ગર્ભિત આશય સ્વશીલ રક્ષાનો હોયો જોઈએ પણ ઝીણા વસ્ત્રથી મુખ ઢાંકી અંદરથી અથવા છુપી રીતે અન્યને જોવાની ઇચ્છા રાખનારને તે એ ઢાંગ રૂપ લાગે છે. કુલીન સ્ત્રીઓ તે સ્વપતિ શિવાય કોઈ પુરૂષને સરાગ દ્રષ્ટિથી જોવાને ઇચ્છે પણ નહિ તે પછી તેને તાકી તાકીને તે જુએ જ કેમ ?

૨ જેનું અંતઃકરણ કોમળ-દૈર્ઘ્ય હોય તે કુલીન સ્ત્રી તે સહુને આત્મ સમાન લેખે છે, તે કદાપિ ઘ્રુષ્ણ વિષય મુખની

ખાતર ઘોતાના પ્રાણપ્રિય પતિને હતરી પરપુરપગમન કરેજ કેમ ?

૩ નવવિધ બ્રહ્મચર્યની વાડો સાચવવાના પવિત્ર હેતુથી જે કુલીન સ્ત્રીઓ નિજ ઇન્દ્રિય દમન કરે છે તેને પર પુરૂષ ભોગ-વવાની મુશ્કેલી-માંમ્શતા પણ થાય જ કેમ ?

રાણમતી, નાગિલા અને પૂર્વ પતિવ્રતા સતી સ્ત્રીઓની જેરે જ્યારે ખરી કસોટીનો વખત આવે છે ત્યારે તેઓ અલગ દૈર્ઘ્ય ધારીને હરેક રીતે યુક્તિ-પ્રયુક્તિ વાપરી ઘોતાના પવિત્ર-શીલની રક્ષા કરે છે.

૫ પર પુરૂષ સાથે વાત કરતાં વિકાર જાગે એવા હેતુથી તેમની સન્મુખ નિરખીને કુલીન સ્ત્રીઓ આલાપ સંલાપ પણ કરતી નથી.

૬ એકાન્ત ભૂમિ છે એમ સમજીને કુલીન સ્ત્રીઓ ઘોતાનાં સંબંધી જતો સંગાતે પણ મર્યાદા સાચવી વર્તે છે તો પછી અન્યજનો સંબંધી તો કહેણું જ શું ?

શીલગુણ ધારવા અને પરસ્પરી પુરૂષનો સગ નિવારવા
સહુને હિતોપદેશ.

આઠ પ્રકારનું મૈથુન, જે આગળ વર્ણવવામાં આવ્યું છે તેનો ત્યાગ કરવો તે બ્રહ્મચર્ય કહેવાય છે. તે આઠ પ્રકારનું મૈથુન નીચે મુજબ—

૧ અવણ-સી સંબંધી રૂપ સૌંદર્યાત્મિક ગુણોનું કે કામોન્માદ ઉપજાવે એવી સ્ત્રી-કથા (હાવભાવ વિલાસાદિ ચેષ્ટાઓ) નું અવણ કરવું.

૨ સ્મરણ-અનુભવેલા (ભોગવેલા) ભોગ-વિષય-આસન પ્રમુખ યાદ કરવા.

૩ કીર્તન-પ્રીતિ-રસપૂર્વક તે તે વિષય ભોગ સંબંધી કથન કરવું.

૪ ચિન્તવન-છટ્ટ વિષય ભોગ સંબંધી ગમે તે પ્રસંગે ચિન્તવન કરવું.

૫ એકાન્ત વાત- છટ્ટ સ્ત્રી સંગાતે એકાન્તે (ગુપ્ત સ્થળે) વાતચિત કરવી.

૬ દ્રઢ સંકલ્પ-તે છટ્ટ સ્ત્રી સાથે ભોગ વિલાસ કરવા દ્રઢ નિશ્ચય કરવો.

૭ પ્રયત્ન-ગમે તે રીતે તેની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન શેવવો- પ્રયત્ન કરવો.

૮ તત્ પ્રાપ્તિ-તેની સંગાતે શરીર યોગે સંભોગ કરવો. એ આઠ પ્રકારે મૈથુન સેવન કર્યું હોવાય ■ અને તે પ્રસંગે થયેલા કે થતા રાગાદિ સંકલ્પ (પરિણામ) પ્રમાણે જીવ જોપિત થાય છે. આ વાત પુરૂષની પેઠે સ્ત્રીઓને પણ એક રાત્રી ખી લાગુ પડે છે, પરંતુ ગમન કરનારની તો રાવણની પેરે પાયમાલી અને અંતે દુર્ગતિ થાય છે. તથા વિષયાન્ધ-કામી સ્ત્રી પુરૂષોની કેવી દુર્દશા અહીં જ થવા પામે છે તે તેમની થતી દશ દગાની વાત અત્ર સંક્ષેપથી વર્ણવવામાં આવે છે —

૧ ચિન્તા-પ્રથમ છટ્ટ સંગાતે વિષય ભોગ સંબંધી ચિન્તા ઉપજે છે.

૨ દર્શન ભ્રષ્ટા-તે ઇચ્છને નજરે જોવાની-મળવાની ઇચ્છા થાય છે.

૩ દીર્ઘનિશ્વાસ-વિરહાગ્નિ સહન થઈ નહિ શકવાથી લાળા નીસાસા મૂકે છે

૪ કામજવર-વિષય ચિન્તાવડે આજીવન અંગ તપી જાય છે

૫ શરીરદાદ-આજીવન શરીર બળુ બળુ થઈ રહે છે.

૬ અન્નઅશ્વિ-ખાત્રુ ખીલું કશું લાવતું નથી.

૭ શરીરકંપ-દાહીયા તાવની જેમ શરીરમાં કપ્પારી આવવા માંડે છે.

૮ ઉન્માદ-દારૂ પીધેલાની જેવી તેની બેભાન સ્થિતિ થઈ જાય છે.

૯ પ્રાણસંદેહ-પ્રાણ (જીવિત) ટકશે કે નહિ એવી મૂંઝાં આવી જાય છે.

૧૦ પ્રાણત્યાગ-કામાગ્નિ વડે દગ્ધ થતો પ્રાણ-જીવિત તણુ હો છે. કામાન્ધ સ્ત્રી પુરૂષોની આવી કુદૃશા થતી જાણી, જીવિત મુખના અર્થાં જનોએ જરૂર સંતોષવૃત્તિ ધારવી ઉચિત છે.
ઈતિશમ.

ચતુર્થ પાપસ્થાનક મૈથુન (અપ્રહ) નિવારણ ઉપદેશ

ચતુર્થઅપ્રહચર્ય પાપસ્થાનક સજ્જાય.

તુમે બહુ મૈત્રીરે સાહિબા—એ દશી.

પાપસ્થાનક ચોથું વર્જિએ, દુર્ગતિ મૂલ અખંભ;
જગ સર્વિ મૂંઝયો છે એહમાં, છાંડે તેહ અચંભ. પાપ—
· એ આંકણી. ૧.

રૂઠું લાગેરે એ ધુરે, પરિણામે અતિ કૂર;
ફલ કિંપાકને સારિખા, વરજે સજ્જન દૂર. પાપ. ૨.
અંધર વિદ્રુમ સ્મિત કલડાં, કુચ્છલ કઠીન વિશાલ;
રામા દેખી ન રાચિયે, એ વિષવેલી રસાલ. પાપ. ૩.
પ્રબલ જ્વલિત અયઃપૂતલી, આલિંગન લલુ તંત;
નરક દુવાર નિતાંબિની, જઘન સેવન એ દુરંત. પાપ. ૪.
દાવાનળ ગુણવન તણો, કુલમશાકુચક એહ;
રાજધાની મોહ રાયની, પાતક કાનન મેહ. પાપ. ૫.

મહુતાએ હરિ સારિણો, રૂપે મયણુ અવતાર;
 સીતાયે રે રાવણુ થયા, છડો તુમે નરનાર. પાપ. ૬.
 દશ શિર રજ માંહે રોલિયાં, રાવણુ વિવશ અખંલ;
 રામે ન્યાયેરે આપણો, રોપ્યો જગ જય થંલ. પાપ. ૭.
 પાપ ખંધાએરે અતિ ઘણાં, સુકૃત સકલ ક્ષય જય;
 અધ્ધસ્યારીનું ચિતબ્ધુ, કદિય સફલ નવિંથાય. પાપ. ૮.
 મંત્ર ફલે જગ જસ વધે, દેવ કરે સાન્નિધ્ય;
 બ્રહ્મચર્ય ધરે જે નરા, તે પામે નવ નિધ્ય. પાપ. ૯.
 શેઠ સુદર્શનને ટળી, રૂળી સિંહાસન હોય;
 ગુણુ ગાયે ગગનેરે દેવતા, મહિમા શીલનું જોય. પાપ. ૧૦.
 મૂલ ચારિત્રનું એ બહુ, સમકિત વૃદ્ધિ નિદાન;
 શીલ મલિત ધરે જિકે, તસ હુયે સુજસ વખાણુ. પાપ. ૧૧.

હે ભવ્ય જનો ! દુર્ગતિના નિદાનરૂપ અધ્ધસ્ય શેવન તમે
 તણ્ણો, ખંધા જગજંતુઓ એમાંજ મુંઝાયેલા છે-વિષય રાગથી
 અંધ બનેલા છે. એ અનાદિ વિષય રાગ તજવો ફરક છે. તે તજે
 તેનેજ ધન્યવાદ થટે છે. ૧

એ વિષય મુખ લોગવતાં તો સાચું લાગે છે, પરંતુ ક્રિયા-
 ક્રના ફળની યેરે પરિણામે અતિ ચોર દુઃખને દેવાવાળું છે, એમ
 સમજીનેજ શાણા સજ્જનો તેનો પરિહાર કરે છે; મનથી પણ
 તેવા ક્ષણિક મુખની ઇચ્છા કરતા નથી. કષ્ટ માત્ર મુખ બુદ્ધિ
 બતાવી પરિણામે બહુ પરિતાપ ઉપજવનારાં અને જોતજોતામાં
 છેલ્લે દઈ જનારાં વિષયમુખમાં દીર્ઘદર્શી જ્ઞાનીપુરૂષો મુઝાઈ
 જતા નથી પણ તેઓ તેથી ન્યારાજ રહે છે. ૨

જૂઓ ! સ્ત્રી એ એક દુર્જતી વિખવેલી છે. તેના પરવાળા જેવા રાતા હોઠ વિખવેલીનાં નવાં કુંપલીયાં જેવા છે. તેનું મંદમંદ રાગવાણું હાસ્ય વિખવેલીનાં ફૂલ જેવું છે અને તેણીનાં કંઠણ અને વિશાળ સ્તન વિખવેલીનાં સાક્ષાત્ ફળ જેવાં છે. એવી સમજ દીલમાં રાખી સુંદર સ્ત્રીઓને તેમજ તેમના લલિત-હાવભાવ નિરખીને મનમાં લગારે રાગવું કે કૃલાઈ જવું નહિ; પરંતુ જેમ રાણા માણસો વિપવૃક્ષધી-તેની છાંયા, પત્ર, પુષ્પ અને ફળ વિગેરેથી સદાય સાવચેત રહે છે તેમ તેના પ્રસંગે જરૂર સાવચેત રહેવું. તેમાં બનતાં સુધી લગારે ગફલત કરવી નહિ. ૩

અત્યંત ધગધગતા અશ્વિવડે તપાવીને લાલચોળ કરેલી લોહાની પૂતળીને અંગોઅંગે ભેટી પડવું સાડું, પરંતુ નરકનાં અધોર દુઃખ પામવામાં પ્રબળ નિમિત્તરૂપ થતી નારી સાથે વિપયાંધ બની રમવું એ ખૂડ છે. કેમકે અશ્વિમય પૂતળીને આલિંગન કરવાથી એકજ વાર તત્કાળ મૃત્યુ થાય છે અને વિપય કી-લામાં રથી પચી રહેનારી અને બીજાને ફસાવવા અનેક પ્રકારના હાવભાવ બતાવનારી સ્ત્રીઓ મર્યાદા મૂકીને પશુવત્ રમણ કરવાથી તો પરિણામે અનેકવાર નરકાદિકનાં અધોર દુઃખ સહવાં પડે છે. ૪

વળી વિપય રસથી અંધ બનેલી સ્ત્રીઓ સદ્ગુણ રૂપી બગીચાને દમ્બ કરી નાંખવા કાવાનજ-અશિ સમાન છે, પોતાના પવિત્ર કૃણની કીર્તિને તે કલકિત કરી નાંખે છે, મોહ માયાને વિસ્તાર કરી અનેક અણુજ છવોને લલચાવી પોતાને વશ વર્તાવે છે અને પોતાના તથા પરના અનેક આત્માઓને પાપથી મલીન કરે છે, તેથી તે દૂરથીજ પરિહરવા યોગ્ય છે. મંથકારના કહેવા મુજબ કુશીલ સ્ત્રીઓ પોતાના કૃણની કીર્તિને કાળી કરવા મશીના કૂચા જેવું વર્તન કરે છે. મોહ રાગના નિવાસ માટે પા-

યતપ્ત નગર (રાજધાની) સમાન છે અને પાપરૂપી વનને ન-
વપદ્ધિવ કરવા મેઘ વૃષ્ટિ સમાન છે. એમ સમજી શાશ્વત માણસોએ
તેમનાથી સદાય ચેતતાં રહેવું શુકત છે. કુશીલ સ્ત્રીની સંગતિથી
કુશીલને વૃષ્ટિ મળે છે. ૫

કુશીલ જનની સોખત તજવી શુકત છે. કેમકે તેમ કરવાથી
સ્વશીલની રક્ષા થાય છે. માટે ગમે તેવા વિષય સંયોગમાં પણ
ગમે તેવા ઐશ્વર્યવાળા અને રૂપ સંપત્તિવાળા પર સ્ત્રી પુરૂષોની
સાથે વિષય સુખ વિલસવા ઇચ્છા સરખી પણ કરવી નહિ.
જાઓ ! વાશુદેવ જેવી સાહેબીવાળા અને કામદેવના અવતાર
જેવા રાવણનો પણ સીતાદેવીએ લગારે આદર ન કર્યો, પરંતુ
તેને ઉલટો નિષ્પ્રીય નાંખ્યો; તેમ પોતાના પવિત્ર શીલની સ-
દાય રક્ષા ઇચ્છતા લાઈ બહેનોએ પર સ્ત્રી અને પર પુરૂષનો દૂડો
પરિચય તજવોજ ઘટે છે. ૬

સતી શિરોમણિ સીતા દેવીની આટલી બધી પવિત્રતા
છતાં રાવણે કુબુદ્ધિથી તેણીની સાથે વિષય સુખ વિલસવા હઠ
આઈયો, તો પરિણામે રાવણની પોતાની તથા તેના ગળ્યની
ધૂળધાણી થઈ અને ન્યાય નીતિમાં અગ્રેસર એવા રામચંદ્રજીનો
સર્વત્ર જશવાદ પસંદ્યો. અદ્યાપિ પર્યંત તે દૃષ્ટ તરૂપ ગણાય છે. ૭

જે અણ્ણાની જનો કુળમર્યાદાને પણ લોપી અત્યાચાર કરે
છે, એટલે અસંતોષવૃત્તિથી પર સ્ત્રી કે પર પુરૂષનું પરાણે સેવન
કરે છે તેમનો આત્મા પાપ-મળથી અત્યંત મલીન થાય છે, તે-
મનાં સંધના સુકૃત-પુન્ય કાર્યો લોપાઈ જાય છે અને તેવાં અનાર્ય
કાર્ય કરનાર સ્ત્રી પુરૂષોનું મન-ચિંતવ્યું કદાપિ પણ સફળ થઈ
શકતું નથી. પરંતુ તેમના પ્રબળ પાપના યોગે વિપરીત પરિ-
ણામજ આવતું દેખાય છે. એમ સમજી અત્યાચાર તેમજ અના-
ચાર તજી જેમ સ્વપરન્દા શીલની રક્ષા થાય તેમ સંતોષવૃત્તિ

ધારવી એજ હિતકર છે. અસંતોષવૃત્તિથી ઉલટું અહિત અને
અસુખજ થાય છે. તેથી વિચારશીલ ભાઈ બહેનોએ જરૂર
સંતોષવૃત્તિનું સેવન કરી પવિત્ર ન્યાય નીતિનુંજ અવલંબન
લેવું ધટે છે. ૮

જે શાણા ભાઈ બહેનો અન્યાયાચરણનો ત્યાગ કરી સંતોષ
વૃત્તિને ધારી પવિત્ર શીલનું સંરક્ષણ કરે છે તેમને અનેક પ્રકારના
લાભ સંપન્ને છે. જેમકે તેમને મંત્ર તત્કાળ મિલ્લ થાય છે,
જગતમાં જશવાદ વિરતરે છે, દેવતાઓ ચઢાયભૂત થાય છે અને
જે જોઈએ તે સહેજે આવી મળે છે. એ સધળો પ્રભાવ પવિત્ર
શીલવ્રતનોજ સમજવો. ૯

જૂઓ ! મુદ્દર્શન શેઠને પવિત્ર શીલવ્રતના પ્રભાવથી
શૂલિ ભાંગીને સિંહાસન થયું. જે રાગએ મૂલિની સગ કરી
હતી તેણેજ આવી તે પવિત્ર શીલવ્રતને પાળનાર મુદ્દર્શન શેઠનો
ભારે સતકાર કર્યો અને તેને હાથીના હોદ્દા ઉપર બેસાડી
ખઠા આઠંબર સાથે નગરપ્રવેશ કરાવ્યો. તેના પવિત્ર શીલના
પ્રભાવથી આકાશમાં દેવતાઓ પણ તેના ગુણ ગાન કરવા
લાગ્યા. એવો અદ્ભુત અહિમા શીલ રત્નનો સમજી સહુ શાણા
ભાઈ બહેનોએ સર્વથા મુશીલ થાવું એટલે મનથી પણ કંદશીલતા
કરવી નહિ. ૧૦

મુશીલપણું એ ચારિત્ર-સહવર્તનવંતને ખાસ જરૂરનું છે,
તે સુઅદ્વાને મજબૂત કરનાર છે, યાવત અનેક સદ્ગુણોને મેળવી
આપનાર છે, એમ સમજી જે લબ્યજનો પવિત્ર શીલરત્નને
સારી રીતે સામ્યવશે તેઓ ઉત્તમ યશ કીર્તિ સહિત અક્ષય સુખ
સંપદા પામશે.

અથ શ્રી ઉદયરત્નજી કૃત નવ વાડની સજ્જાથો ॥

॥ ઢાલ ૧ લી ॥

॥દુહો॥ શ્રીગુરૂને ચરણે નમી, સમરી 'સારઢ માય; નવ વિધ
શીલની વાડનો, દત્તમ કહું ઉપાય ॥ ૧ ॥ પહિલોને પાસો હોજી,
એ દેશી ॥ ॥ પહેલી ને વાડ હો જી વીર જિનવરે કહેા, સેવો
હો સેવો વસતિ વિચારીને જી; શ્રી પશુ પંડગ^૧ હો જી વાસો
વસો જીહાં, તિહાં ન રહેવું શીલમતધારીને જી ॥ ૨ ॥ જમ
તરે ડાળે હો જી વસતો વાનરો, મનમાં બીહો રખે ભુધ^૨
પડ જી; માંજર દેખી હો જી પંજર માંહેધી, ઘોપટ ચિતે રખે ડાટ^૩
ચડ^૪ જી ॥ ૩ ॥ જિમ સિંહલકી હો જી મુંદરી શિર ધરી, જ-
લતું બેડું યુગતિરયું જાલવે જી; તિમ મુનિ મનને હો જી રખે
ગોપવી, નારીને નિરખી ચિત્ત નવિ ચાળવે જી ॥ ૪ ॥ જીહાં
હોવે વાસો હો જી સહેજે માંજરનો, બેખમ લાગે તિહાં મુપક-
કની જાતિને^૫ જી; તિમ બ્રહ્મચારી હો જી, નારીની સંગતે, હારે
હો હારે શીયલ મુધાંતને જી ॥ ૫ ॥ કળશ ॥ વાડ વિધટે વિધય
મગડિ, શંકા કંખા નીપજે; તીમ કામે ધાતુ બીગડે, રોગ બહુ
વિધ ઉપજે; મનમાંહિ વિધય બ્યાપે, મન વિધયશું રહે મીલી,
ઉદય રત્ન કહે તે કારણે, નવ વાડ રાખો નિરમળી ॥ ૬ ॥

॥ ઢાળ ૨ ॥ વૈદરભ દેશ કુંડનપૂર નગરી સુરપતિ એ દેશી ॥

સુરપતિ સેવિત ત્રિભુવન ધણી, અજ્ઞાન તિમિરહર દિનમ-
ણી; શીલ રત્ન ચતનાને તંતે, લાપી વાડ બીજી ભગવંતે ॥૧॥
ભગવંતે લાપી સંધ સાખી, શીયલ સુરતરે રાખવા; મુક્તિ મ-
હાદ્ગણ હેતુ અદ્ભુત, આરિત્રનો રસ સાખવા ॥ ૨ ॥ મીઠે વચને

‘માનનીરથ’, કથા ન કરે કામની; વાઠ વિધસ્થું જેહ પાળે, બ-
લિહારી તસ નામની ॥ ૩ ॥ વાત^૨ પ્રતને ધાતકારી, પવન જીમ
તરૂપાતને; વાત કરતાં વિષય જાગે, તે આટે તજે તમે વાતને ૧૪॥
લીંબુ દેખી દૂરથી જીમ, ખરાશે યાદો ગળે; ગગન ગરજરવ સુ-
ણીને, હલકવા જીમ હિલે ॥ ૫ ॥ તિમ શ્રદ્ધાચારીનાં ચિત્ત વિષુ
સે, વયણ સુંદરીનાં સુણી; કથા તજે તિજ કારણે, ઇમ પ્રકારે
ત્રિભુવન ધણી. ॥ ૬ ॥

॥ ઢાલ ૩ ॥ ત્રટ ચમુનાનોરે આત રળીયામણો રે એ દેશી ॥

ત્રીજીને વારે રે ત્રિભુવન રાજિઓરે, ઇણી પરે હીધે ઉપદેશ;
આસન છડોરે સાધુજી નારીના રે, મુહુરત લગે મુવિશેષ. ॥ ૧ ॥
હું બલિહારી રે જાઉં તેહને રે, ધન્ય ધન્ય તેહની હો માત;
શીધલ સુરંગીરે રંગાણી રાગસ્થુંરે, જેહની સાતે હો ધાત ॥ હું
॥ ૨ ॥ રાયનામને રે પાટ ને પાટલેરે, જિહાં જિહાં બેસે હો
નાર;^૩ બે ધડી લગેરે તિહાં બેસે નહીં^૪ રે, શીલપ્રત રાખજીહાર
॥ હું ૩ ॥ કોહળા કેરી રે ગંધ સંયોગથી રે, જીમ જાયે કથુ-
કની વાક; તીમ આખળાનું રે આસન સેવતાં રે, વિષુસે શિધલ
મુપાક ॥ હું ૪ ॥

॥ ઢાળ ૪ ॥ હું વારી રંગ ઢોલણાં એ દેશી. ॥

ઘાઘીને વારે તમે ચેતજે હો રાજ, એણી પરે લાધે બી-
જિનભૂપરે સંવેગી સૂધા સાધુજી; નયન કમલ વિકાસિને હો રાજ,
રખે નિરખો રમણીનું રૂપરે ॥ સં ૧ ॥ રૂપ જેતાં રદ લાગશે
હો રાજ, હેલા^૫ ઉલસશે અનંગ^૬રે; સં ૨ ॥ અનમાંહિ જાગશે મા-
હની હો રાજ, ત્યારે હોરથે પ્રતનો લંગરે ॥ સં ૨ ॥ દિનકર^૭
સાહસુ^૮ દખતાં હો રાજ, જગમાં નયણે ઘટે જીમ તેજરે; સં ૩ ॥

૧ સ્ત્રી સંગાતે. ૨ વિષય કથા. ૩ સ્ત્રી. ૪ જલદી. ૫ કામદેવ-
વિષયેન્દ્રિય. ૬ મૂર્ચ. ૭ દિનકર. ૮ સાહસુ.

તિમ તરૂણીતન^૧ ધેખતાં હો રાજ, હિણું થાયે શિયલ મુહેજ
રે. ॥ સ૦ ૩ ॥

॥ ઢાળ ૫ ॥ થાંપર વારી માહરા સાહિબા એ દેશી. ॥

પાંચમી વાડ પરમેશ્વરે, વખાણી છ વાડ; સાંભળજે મો-
તા તુમે, ધરમી મતધાર ॥ ૧ ॥ કુડયંતર^૨ વર કામિની, રમે જિહાં
રાગે; રેવર કંઠણાદિકનો સુણિ, છહાં મનમથ^૩જાગે ॥ ૨ ॥ તિહાં
વસતું બ્રહ્મચારીને, ન કહ્યું વીતરાગે; વાડ ભાંગે શીલરતની,
છહાં લંછન લાગે ॥ ૩ ॥ અગની પાસે જિમ ઓગળે, ભાજન
માંહિ ધરીયા; લાખ ને મીણ જાયે ગલી, નવિ રહે રસ ભરિયાં.
॥ ૪ ॥ તિમ છાપ ભાપ નારી તણાં, વળી હાંસુ ને રૂદન; માં-
ભળતાં શિયળ વિધર,^૪ મન વેધે મદન. ॥ ૫ ॥

॥ ઢાળ ૬ ॥ સહિયાં મહારાં નયણા સમારો એ દેશી. ॥

છઠીને વાડે છલ છપીલો, ગુણરત્ને ગાઢો ભર્યોછ; સિદ્ધારથ
કુલે નગીનો, વીર જિણુંદ ધમ ઉચરે છ ॥ ૧ ॥ અમતીપણે
તેં જે આગે, કામ કીડા બહુવિધ કરીછ; મત લહને વિલસિત
પહિલાં, રમે સસારો દિલ ધરીછ ॥ ૨ ॥ અગ્નિ ભાર્યા ઉપર
પૂજો, મેલહે જમ જવાલા વધે છ; વરસ દિવસે જિમ વિષધરત
શંકાયે વિષ સકમે છ ॥ ૩ ॥ વિષયશુભ વિલસિત પહિલાં,
તીમ શીલવંત સંભારતો છ; વ્યાકુળ થઇને શીલ વિરાધે,
પછે થાયે (મન) ઓરતોછ^૫ ॥ ૪ ॥

॥ ઢાળ ૭ ॥ ગઢ છુંદીરા વાલ્હા એ દેશા. ॥

સાતમી વાડે વીર પયધે,^૬ સુણે સંયમના રાગી હો,
શીયલ રથના હો ધોરી, મુઠા સાક્ર વૈરાગી, મુઠ આજ્ઞાકારી ને

૧ જીનું રૂપ-શરીર. ૨ ભીત વા કનાતને આતરે. ૩ કામ-વિષયાનિ-
ભાષ ૪ વિષ્ણુસે. ૫ પશ્ચાત્તાપ. ૬ પ્રકારો.

અઢાચારી, વિધવરસના ત્યાગી હો. રીં ૦ ॥ ૧ ॥ સરસ આહાર
તજજો સહી હેજો, વિગથ થોડી વાવરજો હો; રીં ૦ માદક^૧ આ-
હારે મનમથ કોષે, તેજનો^૨ પરિહરજો હો. રીં ૦ ॥ ૨ ॥ સ-
ન્નિપાતે હમ ધૂત જોજો, અધિક કરે ઉછાળા હો; રીં ૦ પાંચે ઇ-
ન્દ્રિય તિમ રસ થોપ્યાં, આરિત્રમાં કરે આળા હો. રીં ૦ ॥ ૩ ॥

॥ હાળ ૮ દેશી માર્ગની ॥

ત્રિશલા ચુત હો, ત્રીગડે બેસી એમ, આઠમી વાઠ વખાં-
ણી રીલની હ; અતિમાત્રા હો આહાર, તજો અણગાર, લાલચ
વાળો નો સંયમ રીલની ॥ ૧ ॥ અતિ આહારે હો, આવે ઉંધ
અપાર, મુપનમાંહિ થાયે રીલ વિરાધનાહ; વળી તિણે થાયે
હો મદવંતી દેહ, સંયમની નવિ થાયે આરાધનારે. ॥ ૨ ॥ જિમ
શેરના માપમાંહિ હો દાઢ શેર, ઝોરીને ઉપર દિજો ઢાંકણું હ; લાંજે
તોલડી હો ખિચડી ખેર થાયે, તિમ અતિમાત્રાયે ત્રત બિગડે
પણું હ ॥ ૩ ॥

॥ હાળ ૯ ॥ કાયત દેશવા રે એ દેશી ॥

નવમી વાડે નિવારજો રે, સાધુજી શિષ્યગાર; શરીર થો-
લાળું થોભે નાહિ રે, અવની^૩ તલે અણગાર ॥૧॥ હમ ઉપદેશે
વીરજ રે, મુનિવર ધરજો મન; શિષ્યામણ માહરી રે, કરજો
રીલ જતન ॥૨॥ સ્નાન વિલેપન વાસના રે, ઉત્તમ વસ્ત્ર અપાર;
તેલ તંબોલ આરે તજો રે, ઉદ્દણ્ડ વેપ સફાર^૪ ॥૩॥ ઘોઘને
ધરણી ધર્યો રે, જિમ રતન હર્યો કુંભાર; તિમ રીલરતનને હાર-
શ્યો રે, જો કરશે શણગાર ॥૪॥

॥ હાળ ૧૦ દેશી લટીયાણીની ॥

એકલી નારી સાથે મારગે જતાં હો, વળી વાત ન કીલયે,

૧ મદ ઉપજાવે એવો. ૨ ઉત્તેજક દ્રવ્યો (લવિંગ, એલાયચી પ્રમુખ.)

Spices. ૩ પૃથ્વી. ૪ દોષપ્રમાન.

એક સહેજે નર દોય, શીલવતે ન મુખું હો, વળી સહેજે ગાલ
 ના દિશ્યે ॥૧૥॥ ન સુવારે નિજ પાસ, સાદા છ વરસની હો, કાંઈ
 પુત્રીને પણ હેજમાં, સાત વરસ ઉપરાંત, સૂતને પણ ન સુવારે
 હો, શીલવતી તિમ સહેજમાં ॥૨૦॥ સ્ત્રીસંગે નવ લાખ પ્રાણી
 હણાયે હો, ભગવંતે લાખ્યું મસ્તુ; અસંખ્યાતા પણ જીવ, સમૂર્ષિમ
 પંચેદ્રી હો હણાયે ઘણું કહિયે કિસ્તુ ॥૨૩॥ ઈમ જાણી નરનારી,
 શીલની શદહણા હો, શુદ્ધી મનમાં ધારજો. લહિ દુર્ગતિનું
 મૂળ, અપ્રમદ સેવામાં હો, જતાં મનને વારજો ॥૨૪॥ તપગમ્મ
 ગયજુ' દિશુંકર વંછિત કળ માતા હો, શ્રી હીર રતન સૂરી-
 થીર, પામી તામ પસાય, વાઠ વખાણી હો, શીલની એહ મનો-
 હર ॥૫૫॥ ખંભાતે ચામાસ, સત્તરસે' ત્રેસક હો, આવજ વહી
 બીજ ખુદે બણી, ઉદયરતન કહે ઠર જોક, શીયલ જે પાળે હો,
 તેહને જાઉં ભામજે ॥૬૬॥ ઇતિ નવ વાઠ સંજઝાય ॥

॥ અથ શિયલની સંજઝાય ॥

(ધન્ય ધન્ય તે દિન ખાહરો એ દેશી)

શિયલ સમુ મત કો-નહી, શ્રી જિનવર લાખે રે ॥ સુ-
 ખ આપે જે શાશ્વતાં, દુર્ગતિ પડતાં રાખે રે ॥૨૧૦॥ ૧ ॥ મત
 પચ્ચખાણુ વિના જીઓ, નવ નારદ જેહ રે ॥ એકજ શિયલતણે
 બળે, ગયા મુકતે તેહ રે ॥ ૨૧૦ ॥ ૨ ॥ સાધુ અને આવક તણાં,
 મત ॥ સુખદાયીઁ ॥ શિયલ વિના મત જાણજો, કુશકા સમ
 ભાઈ રે ॥ ૨૧૦ ॥ ૩ ॥ તરવર જલ વિના જિરયો, ગુણ વિજુ
 લાલ કમાન રે ॥ શિયલ વિના મત એહજુ, કહે વીર ભગવાન રે ॥
 ૨૧૦ ॥ ૪ ॥ નવ વાડે કરી નિર્મણુ, પહેલુ શીલજ ધરજો રે ॥
 ઉદય રતન કહે તે પછી, મતનો ખપ કરજો રે ॥ ૨૧૦ ॥ ૫ ॥

અથ શિયલ વિષે યુરૂપને શીખામણની સજ્જાય

॥ ચાલ ॥ મુજ મુજ કંતારે, શીખ સોદામણી ॥ પ્રીત ન
કીજે રે, પરનારી તણી ॥ ઉથલો ॥ પરનારી સાથે પ્રીત પિઉડા,
કહો કિજુ પદે કીજીએ ॥ એક ઉંધ વેચી આપણી, ઉગરો
કિમ લીજીએ ॥ કાછડી છૂટા કહે લપટ, લોક માંહે લાજીએ ॥
કુલ વિષે ખપણુ રખે લાજે, સગામાં કેમ ગાજીએ ? ॥ ૧ ॥
ચાલ ॥ પ્રીતિ કરતાં રે, પહેલાં ખીલીજીએ ॥ રખે કોઈ જાણે રે,
મનશું કુજીએ ॥ ઉં ॥ કુજીએ મનશું કરીએ પણ, જોગ મળવો
છે નહીં ॥ રાત દિન વિલપતાં જાયે, અટવાઈ મરણું સહી ॥
નિજ નારીથી સંતોષ ન વહ્યો, પરનારીથી કહો શું હશે ? ॥ જો
ભરે ભાણે તુમિ ન વળી, તો એંઠ અટ શું થશે ? ॥ ૨ ॥
ચાલ ॥ મુગલુજીથીરે, તુજા^૧ નવી રખે; વેણું ખીલ્યારે, તેલ
નહિ નીસરે ॥ ઉં ॥ ન નીસરે પાણી વલોવતાં, લવ લેશ
માંખણનો વલી ॥ બૂઠતાં બાથક લઈ જોણે, તે તર્યા વાત ન સાં-
ભળી ॥ તેમ નાર રમતાં પરતણી, સંતોષ ન વહ્યો એક થડી ॥
ચિત્ત અટપટી ઉચ્ચાટ લાગે, નયણે નાચે નિંદ્રડી ॥ ૩ ॥ ચાલ
॥ જોવો ખોટો રે, રંગ પતંગનો ॥ તેવો અટકો રે, પર સી સં-
ગનો ॥ ઉં ॥ પર ત્રીયા^૨ દેરો પ્રિમ પિઉડા, રખે તું જાણે ખરો
॥ દિન ચાર રંગ મુરંગ ફરો, પછી નહીં રહે નિર્ધરો ॥ જે
પણ સાથે નેહ માંડે, છાંડ તેહ શું પ્રીતડી ॥ એમ જાણી મ મ
કર નાહલા, પરનારી સાથે પ્રીતડી ॥ ૪ ॥ ચાલ ॥ જે પતિ
વાહલો રે, વચે પાપિણી ॥ પરશું ગ્રેમ રે, રાચે સાપિણી ॥ ઉં ॥
સાપિણી સરખી વેણુ નિરખી, શીયલ થકી વળી તે ચલે ॥ આંખને નાકે
અંગ લટકે, કેવ દાનવને જલે ॥ એ માંહે^૩ કાલી અતિ રસાલી, વાણી
મીઠી શેલડી ॥ સાંભળી જોણા રખે જુલો, જાણજો વિષ વેલડી ॥ ૫ ॥

૧ કલંક. ૨ જગવાનાં જળ. ૩ તુષા. ૪ સી. ૫ નાય. ૬. અંતર-
હૃદયમાં.

ચાલ-સગ નિવારો રે, પર સમા^૧ તણો ॥ શોક ન કીજે રે,
 મન મળવા તણો ॥ ઉં ॥ શોક શાને કરો ક્રોધ, દખલું^૨ પણ
 દોહલું ॥ ક્ષિણ મેડિયે ક્ષિણ તોરીએ, લમતાં ન લાગે સોહિલું^૩
 ॥ ઉચ્છવાસને નિઃશ્વાસ આવે, અંગ લાળે મન લમે ॥ વળી
 કામિની દખા દહ દાએ, અગ્ર દીકું નવિ ગમે ॥ ૬ ॥ ચાલ ॥
 જાયે કલામી રે, મનશુ કલમલે ॥ અમત થઈને રે, અલલ પલ
 લ^૪ લવે ॥ ઉં ॥ લવે-અલલપલલ જણે, માહ ઘેલો મન
 રડે ॥ મહા મદન વેદન કઠિણ જાણી, મરણ વાર ત્રેવડે ॥ એ દશ
 અવસ્થા કામ કેરી, કંત કાયાને દહે ॥ યોગ ચિત્ત જાણી તળે
 પ્રાણી, પારકી તે મુખ વહે ॥ જા ચાલ ॥ પરનારીના રે, પરાલપ
 સાંભળો ॥ કંત કીજે રે, લાપ તે નિર્મલો ॥ ઉં ॥ નિર્મલે ભાવે નાહ
 સમજે, પર વધુ રસ પરિહરો ॥ આંખીઆ કીચક લીમસેને,
 શિલા હેલ સાંભલો ॥ રજ પડયાં રાવણ દશે મરતક, રડવડાઈ
 મયે કદ્યાં ॥ તિમ મુજપતિ દુખ પુંજ પામ્યો, અપજશ જગ
 માંહિ લહો ॥ ૮ ॥ ચાલ ॥ શીયલ સલૂણા રે, માણસ સોહિયે
 ॥ વિષ આભરણે રે, જગ મન મોહિયે ॥ ઉં ॥ મોહિયે સુર
 નર કરે સેવા, વિષ અભિય થઇ સંચરે ॥ કેસરી સિંહ શીયાલ
 થાએ, અનલ^૫ તિમ શીતલ જળે ॥ સાપ થાએ ફૂલમાલા, લકી^૬
 ધર પાણી ભરે ॥ પરનારિ પરિહરી શીયલ મન ધરી, મુક્તિ
 વધુ^૭ હેલા વરે ॥ ૯ ॥ ચાલ ॥ તે માટેહું^૮ રે, વાલમ વીનવું^૯
 ॥ પાએ લાગીનેરે, મધુર વચણે ચવું ॥ ઉં ॥ વચણ માહાઈ^{૧૦}
 માનીયે, પરનારીથી રહો વેગલા ॥ અપવાદ આથે ચઢે મોટા,
 નરકે થઇએ દોહિલા ॥ મન્ય મન્ય તે નરનારી, જે દ્રઢ શીયલ
 પાળે ફલતિલો; તે પામશે યશ જગતમાંહિ, કુમુદવદ સમ ઉજ
 લો ॥ ૧૦ ॥ છતિ ॥

૧ સ્ત્રી ૨ આકૃ અનણ ૩ અગ્નિ ૪ લક્ષ્મી ૫ મોક્ષ લક્ષ્મી
 જન્મી પામે.

અથ શિયલ વિષે નારીને શીખામણની સન્નિધાય.

॥ ચાલ ॥ એક અનોખમ રે, શિખામણ ખરી ॥ સમજ
લેજે રે, સઘલી મુંદરી ॥ ઉં ॥ મુંદરી સહેજે દૃઢ્ય હેજે,
પર સેજે નવિ બેસીયે ॥ ચિત્ત થકી ચૂકી લાજ મૂકી, પર મં-
દિર નવિ પેસીયે ॥ બહુ પેર હીંડી નાર નિર્જન, શાસ્ત્રે પણ
તજવી કહી ॥ જેમ ત્રેત દ્રષ્ટ પડ્યુ ભોજન, જમણું તે ભુજણું
નહીં ॥ ૧ ॥ ચાલ ॥ પરણું ત્રેમેરે, હરીય ન લાલીયે ॥ કાંત
દેખાડીરે, શુદ્ધ ન જોલીએ ॥ ઉં શુદ્ધ ધરણું પરની આગે, કહેને કેમ
પ્રકાશીયે ? ॥ વહી વાત જે વિપરીત લાસે, તેહથી દુરે નાશીયે ॥
અમુર સવારા અને અગોચર, એકલાં નવિ જામ્યે ॥ સહસાતકારે
કામ કરતાં, સહેજે શીલ ગમાવીયે ॥ ૨ ॥ ચાલ ॥ નરવિટ નરશુરે,
નયણું ન જોડિયે; મારગ જતાં રે, આણું જોડીયે ॥ ઉં ॥ આણું
તે જોડી વાત કરતાં, ધણાંજ રૂઝાં શોલીયે ॥ સામુ અને માના
જણ્યા ॥ વિજુ, પાલક પાસ ન જોલીયે ॥ મુખ દુઃખ સદગ્યું
પામીયે પણ, કુલાચાર ન મૂકીયે ॥ પરવશ વસતાં પ્રાણ
તજતાં, શીયલથી નવિ ચૂકીએ ॥ ૩ ॥ ચાલ ॥ વ્યસની સાથેરે,
વાત ન કીણયે ॥ જાથોહાથેરે, તાલી ન લીણયે ॥ ઉં ॥ તાલી
ન લીજે નજર ન દીજે, ચંચલ ચાલ ન ચાલીયે; એક વિષય
બુદ્ધે વરણું કેહની, હાથે પણ નવિ ઝાલીયે ॥ કોઠી કંઈપં રૂપ
મુંદર, પુરૂષ પેખી ન જોહીયે ॥ તુણખલાં તોલે ગણી તેહને,
ફરિય સામું ન જોધયે ॥ ૪ ॥ ચાલ ॥ પુરૂષ પીયારે રે, વળી
ન વખાણીએ ॥ વૃદ્ધ તે પિતારે, સરખો જાણીયે ॥ ઉં ॥ જાણી
પીણુ વિજુ પુરૂષ સઘલા, સહોદર સગોવડે; ૧ પતિવ્રતાને ॥ ધર્મ
જેતાં, નાવે કોણ તડોવડે ॥ ૨ પુરૂષ કુટી કુખડો ને, કુખડ દુર્ણ-
જ નિર્જુણ ॥ કરતાર પામી ભામિની ૨ તે, ઈશ્વરી અધિકૈ

ગુણે ॥ ૫ ॥ ચાલે ॥ અમર કુમારે રે, તણ મુર મુંદરી ॥
 પનનંજયે રે, અંજના પરહરી ॥ ૬૦ ॥ પરિહરી સીતા રામે
 વનમાં, નલે દયમંતો વલી ॥ મહાસતી માથે કષ્ટ પડયાં પણ,
 શીયલથી ને નવિ ચલી ॥ કસોટીની પરે કસીઅ જોતાં, કંતથ
 વિદુડે નહીં ॥ તન મન વચને શીયલ રાખે, સતી તે જાણે
 સહી ॥ ૬ ॥ ચાલે ॥ રૂપ રૂખાડી રે, પુરૂષ ન પાડીએ ॥ બ્યા
 કુચ થએ રે, મન ન બગાડીયે ॥ ૬૦ ॥ મન બગાડીયે પણ
 પુરૂષ પરનો, જોગ જોતા નવિ મલે ॥ કલક માથે ચઢે કૂડા, સગાં
 સહુ દૂરે રહે ॥ અણસરજયો^૧ ઉચાટ થાયે, પ્રાણ તિહાં લાગી
 રહે ॥ ઈહ લોક પામે આપણ, પર લોક પીડા બહુ સહે ॥ ૭ ॥
 ચાલે ॥ રામને રૂપે રે સૂર્યનખા મોહી ॥ કાજ ન સીધુ રે, અને
 ઈજત ખોઈ ॥ ૬૦ ॥ ઈજત ખોઈ રૂપ અલયા, થેઠ સુદર્શન
 નવિ ચલે ॥ સરતાર આગળ પડી લોંઠી, અપવાદ સપડે ઉચ્છ
 હયો ॥ કામની છુદે કામિનીયે, વંકચૂલ વાહો^૨ ધણ ॥ પણ
 શીયલથી ચૂકયો નહી, દહાંત એમ કેતાં^૩ ભણું ॥ ૮ ॥ ચાલે ॥ શીયલ
 પ્રભાવે રે, જુઓ સોલે સતી ॥ ત્રિભુવન માંહે રે, જેહ થઈ
 છતી ॥ ૬૦ ॥ સતી થમને શીયલ રાખ્યું, કલપના કીધી નહીં
 ॥ નામ તેહનાં જગત જાણે, વિધિમાં ઉગી રહી ॥ વિવિધ રત્ને
 જડિત ભુવણ, રૂપસુન્દરી કિંજરી ॥ એક શીયલ વિષ શામે નહી,
 તે મત્ય ગણજો સુદરી ॥ ૯ ॥ ચાલે ॥ શીયલ પ્રભાવે રે, સહુ
 સેવા કરે ॥ નવે વાડોર, જેહ નિર્મલ ધરે ॥ ૬૦ ॥ પરે નિર્મલ
 શીયલ ઉજનલ, વાસ કીરતિ ઝલહલે ॥ મન કાચના સવિ સિદ્ધ
 પામે, અદ્ય ભય દુરે રહે ॥ ધન્ય ધન્ય તે જાણે નરા, જે
 શીયલ ચોખુ આદરે; આનંદના તે આશ પામે, ઉદય મહા
 જશ વિસ્તરે ॥ ૧૦ ॥

અથ શ્રી સ્થૂલભદ્રની સજ્જાય.

શ્રી સ્થૂલભદ્ર મુનિગણમાં શિરદાર જો, ચોમામુ આવ્યા
કોશ્યા અગારે જો ॥ ચિત્રામણ શાળાએ જપ તપ આદર્યા જો ॥ ૧ ॥

આદરિયાં પ્રત આવ્યાં છા અમ ગદ્દજો, મુંદરિ મુંદર ચં-
પક વરણી દેહ જો ॥ અમ વ્રમ સરિજો મેજો આ સંસારમાં
જો ॥ ૨ ॥

સંસારે મેં જોયું સકળ સરપ જો, દર્પણની ડાયામાં જોયું
રૂપ જો ॥ મુખનાની મુખડલી જુખ ભાંતે નહીં જો ॥ ૩ ॥

ના દહેશો તો નારક કરશું આજ જો, ખાર વરસની માયા
છે મુનિરાજ જો ॥ તે છાડી કેમ જાઉં હું આશા ભરી જો ॥ ૪ ॥

આશા ભરિયો ચેતન કાળ અનાદિ જો, ભર્યા ધરમ ને
હીણ થયો પરમાદી જો ॥ ન જાણી મેં મુખની કરણી જોગની
જો ॥ ૫ ॥

જોગી તો જંગલમાં વાસો વસિયાં જો, વેશ્યાને મંદિરિયે
સોજન રસિયાં જો ॥ વ્રમને દીઠા એવા સંયમ સાધતા જો ॥ ૬ ॥

સાધશું સંયમ ઇન્દ્રિયોધ વિચારી જો, કુર્માપુત્ર થયા નાણી
ધરખારી જો ॥ પાણી માંહે પકળ દોડું જાણિયે જો ॥ ૭ ॥

જાણી એ તો સપળી વ્રમારી વાત જો, મેવા મીઠા રસવંતા
ખડું જાત જો ॥ અમર છુપણ નવ નવલી ભાંતે ભાવતા જો ॥ ૮ ॥

ભાવતા તો વ્રું દેતી આદરમાન જો, કાપા જાણે સંજ્ઞા રંગ
સમાન જો ॥ કાલીને શી કરવી એવી પ્રીતડી જો ॥ ૯ ॥

પ્રીતલડી કરતા તે રંગભર સેજ જો, રમતા ને દખાડતા
ધણું હેજ જો ॥ રીસાણી મનાવી મુજને સાંભરે જો ॥ ૧૦ ॥

સાંભરે તો મુનિવર મનડુ વાળે જો, ઢાંકયો અભિ ઉઘાડ્યો
પરજાળે જો ॥ સંયમમાંહી એ છે દૂષણ મોટું જો ॥ ૧૧ ॥

મોઢકું આપ્યું તું નંદનું તેડું જો, જાતાં ન વહે કાંઈ તુમારું
 મનકું જો ॥ મેં તુમને તિહાં કોલ કરીને મોઢક્યા જો ॥ ૧૨ ॥
 મોઢક્યા તો મારગ માંહી ગળિયા જો, સભૂતિ આચારજ
 જાને બળિયા જો ॥ સંયમ દીધું સમકિત તેણે શીખવ્યું જો ॥ ૧૩ ॥
 શીખવ્યું તો કહિ દેખાડો અમને જો ધર્મ કરતાં પુણ્ય
 વડેરું તમને જો ॥ સમતાને ઘેર આવી કોશ્યા એમ કહે જો ॥ ૧૪ ॥
 વડે મુનિધર શકાને પરિહાર જો, સમકિત મૂળે આવકનાં
 યત બાર જો ॥ પ્રાણતિપાતાદિક રચણથી ઉચ્ચરે જો ॥ ૧૫ ॥
 ઉચ્ચરે તો વીત્યું છે ચોમાસું જો, આજ્ઞા લેધને આપ્યા
 શુરની પાસ જો ॥ શ્રુતનાણી કહેવાણા ચાંદે પૂરવી જો ॥ ૧૬ ॥
 પૂરવી થધને તાર્યાં પ્રાણી થાક જો, ઉજવળ ધ્યાને તેહ ગયા
 દેવસોક જો ॥ ઋષભ કહે નિત્ય તેહને કરીએ વહના જો ॥ ૧૭ ॥

પવિત્ર શીલ—સદાચારની રક્ષા અને પુષ્ટિ માટે મન અને
 ઇન્દ્રિયોને દમવાની અનિવાર્ય જરૂર.

ઉદ્ધત મોઢા જેવા અણકેળવાયેલાં મન અને ઇન્દ્રિયોને
 મોઢળાં મૂકી ન દેવાં પણ તેમને લગામમાં રાખવા સંપૂર્ણ ચીવટ
 રાખવી એટલા માટે જરૂરની છે કે જે તેમને કેળવ્યા વગર
 સાવ મોઢળાં મૂકી દેવામાં આવે તો તે ભારે અનર્થ ઉપજાવે છે
 અને જો પાપનો કે પરણવનો ડર રાખી તેમને યોગ્ય નિયમમાં
 રાખી કેળવવામાં આવે તો તે આત્માને લાભ સહાય રૂપ થઈ
 શકે છે. તેથી તેમને કેળવી સાચા ઉપયોગી કરવા ખાસ જરૂરનાં
 છે. મન અને ઇન્દ્રિયોને જે પ્રશરત (રૂઝ) વિષયો વડે પો-
 વવામાં આવે છે તો તે અપ્રશરત (જૂઝ) વિષયોથી પાછા
 નિવર્તે છે અને એમ થવાથી આત્મા પાપથી મલીન થતો

અટકે છે. જેમ મળજૂત કાંટાવડે કમળોર-સડેલો-નળજો. કાંટો કાઢી શકાય છે તેમ પ્રશસ્ત વિષય સેવનવડે અપ્રશસ્ત વિષય અને તેતું પાપ દૂર કરી શકાય છે, તેથી જૂઝા વિષયોને દૂર કરવા સારા-રૂઠા વિષયોનું સેવન કરવું જરૂર છે.

ઇન્દ્રિયો પાંચ છે અને તે કાન, આંખ, હાલ, નાક અને ત્વચા-આમડીના શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ એ અનુક્રમે વિષયો લેખાય છે. તે દરેક વિષય બે પ્રકારના છે. જે વિષય આત્માને હિત રૂપ હોય તે પ્રશસ્ત અને અહિત રૂપ હોય તે અપ્રશસ્ત ગણાય છે. હિતાહિત સમજ વગર સુખની ભ્રાન્તિથી જીવ માઠા વિષયોનું સેવન કરી કેવળ દુઃખીજ થાય છે. હર-ણીયાં, પતંગીયાં, માછલાં, ભમરા અને હાથીઓ તેમાં પ્રગટ દૃષ્ટાંત રૂપ છે. તે બાપઠા કેવળ સુખ છુદ્ધિથીજ પરિણામે દુઃખ-દાયક એવા શબ્દાદિક વિષયોમાં એવા તો તદ્દલીન થઈ જાય છે કે ફક્ત એક એક ઇન્દ્રિયના વિષય-પાશમાં ફસાઈને તેમના પ્રાણ ખોલે છે તો પછી પાંચે ઇન્દ્રિયો અને મન ઉપર લગારે કાણુ શખ્યા વગર તેમને સાવ મોકળાંજ મૂકે તેમના કેવા જૂઝા હાલ થવા પામે ? તે સમજવું મુશ્કેલ છે. મનુષ્યોને અન્ય પ્રાણી કરતાં જે વિશેષ છુદ્ધ બળ પ્રાપ્ત થયેલું હોય છે તેવડે સ્વહિતાહિતનો સારી રીતે વિચાર કરી, પરિણામે અહિત કરનારા વિષયોથી વિરમીને પ્રગટ હિત રૂપ થનારા પ્રશસ્ત વિષયોમાંજ પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ. રાગ, દ્વેષ અને મોહાદિ મહા વિકારોને પેદા કરનારા અને વધારનારા જૂઝા વિષયોથી વિરમવું અને એજ વિકારોને શાન્ત કરે એવા રૂઠા વિષયોનું સેવન કરવું મુશ્કેલ જનોને ઉચિત લેખાય. કામોન્માદને પેદા કરે અથવા વધારે એવા શબ્દાદિ વિ-ષયોથી અળગા રહેવું અને તેનેજ શમાવે એવા પ્રશસ્ત વિષ-યોનું સેવન કરવું જરૂર છે. પ્રસંગોપાત એવા વિષયોનો કંઈક વિવેક કરવો જોઈએ.

અમૃતની જેમ આત્માને સીતલતા ઉપજાવે એવી મુશાસ્ર
 વાણી સાંભળવાથી, પરમ શાન્ત રસથી ભગેલી જિનેશ્વર દેવની
 અથવા સંત જનોની સુખ મુદ્રાનાં દર્શન કરવાથી, તેમના પવિત્ર
 ગુણો ગાવાથી, સુગંધી દ્રવ્યોવડે તેમની સેવા ભક્તિ કરવાથી
 અને તેમના ઉત્તમ અંગનો પૂજ્ય ભાવે સ્પર્શ કરવાથી રાગ
 દ્વેષાદિ મલીન વિકારો જલદી દૂર થવા પામે છે. પરંતુ જો એથી
 વિરૂદ્ધ વર્તન કરવામાં આવે છે તો તેથી એજ રાગાદિ મલીન
 વિકારો પુષ્ટ થવા પામે છે. આત્માને દેવયોગે પ્રાપ્ત થયેલા આ
 જહ્નુ રૂપ મહેલમાં રહેતાં ઈન્દ્રિયાદિક દ્વાર રૂપ છે; તેનો સકુપ-
 યોગ કરવો એ આત્માનું ખાસ કર્તવ્ય છે. ઈન્દ્રિયોરૂપી દાસીઓને
 વશ નહિ થતાં અવ્યભિચારી વૃત્તિવડે તેમનેજ વશ કરી લેવી
 જરૂરની છે. તેમને વશ કરી-લગામમા રાખી સ્વહિત કાર્યમાં
 ચાલુ રૂવી જોઇએ, જેથી તે ઉન્માર્ગગામી થવા પામે નહિ, પણ
 સન્માર્ગગામી બની આત્માનું કલ્યાણ સાધી આપવામાં તે ભારે
 સહાયબૂત બને અને આત્મા જલદી સ્વહિત સાધી શકે. આવા
 પવિત્ર હેતુથી પૂર્વ મહા પુરુષ પ્રણીત ઈન્દ્રિય પરાજય શતક
 નામના ઉમદા ગ્રન્થનો કંઇક સારાંશ અત્ર આપવામાં આવશે
 તેનો ભાવાર્થ ભવ્યાત્માઓએ નિજ હૃદયમાં અવધારી, ઈન્દ્રિયો-
 ને પરાધીન થઈ રહેવાની પડેલી રૂવને મુધારી, એમને ઉપર
 જણાવેલી સુક્તિવડે સ્વવશ કરી, નિજ હિત કાર્યમાં ચાલુ, નિજ
 માનવ ભવની સાક્ષ્યતા કરી લેવી જોઇએ.—

ઈન્દ્રિયપરાજય શતક સારાંશ.

- ૧ ઈન્દ્રિયોરૂપી ચારો વડે જેનું ચારિત્ર-ધન છું ટાચું નથી તેજ
 શૂરવીર છે, તેજ પંડિત છે અને અમે તેનીજ પ્રશંસા કરીએ છીએ.
- ૨ ચક્ષુ આદિક ઈન્દ્રિય રૂપ અપજ યોગ્યોને જો બરાબર

દમીને નિયમમાં રાખ્યા ન હોય તો તે જીવને દુર્ગતિના વિષમ માર્ગમાં ખેંચી જાય છે અને તેને બહુ દુઃખદાયક સ્થિતિમાં આણી મૂકે છે. આવી કોફાડી સ્થિતિ ધણે લાગે સધળા સંસારી જીવોની થતી જણાય છે. ફક્ત જેમણે કોઈ જ્ઞાની-મહાત્માની કૃપાથી આ સસારભ્રમજનું સ્વરૂપ સારી રીતે જાણ્યું હોય તેઓ જ એ ઈન્દ્રિયો રૂપ ઉદ્ભવ મોહાગ્રાસે શાસ્ત્રોક્ત મુક્તિ પ્ર-મુક્તિઓવડે કેળવી-જમીને, ઠીક નિયમમાં રાખવા પ્રયત્ન કરે છે.

૩ ઈન્દ્રિયો રૂપ મોહારાગ્રાસે લગાવે પણ પગ પસારો કરવા દેશો નહિ. કેમ કે તેઓ ઉંદરની જેમ ટુકડી ટુકડીને કોફાડી ખાય એવા ધૂર્ત છે. તેથી તેમનો જરા પણ વિચાર કરશો નહિ. જો તેમને ક્ષણ એક માર્ગ આપશો તો પરિણામ એ આવશે કે તમારે કોડો વર્ષો મુઠ્ઠી તે બદલ કદ સહન કરવું પડશે.

૪ ઈન્દ્રિયોને આધિન થઈ રહેનારનું ચારિત્ર કેવળ અસાર થઈ જાય છે. જેમ છુણ કાદને પોણું લગ કરી નાંખે છે તેમ વિષયાસક્તિ પણ સધમને સાર રહિત કરી નાંખે છે. એમ સમજી ધર્માર્થી જનોએ ઈન્દ્રિયોનો જય કરવા દ્રઢ પ્રયત્ન કરવો ઉચિત છે. પ્રયત્નશીલ હોય તે ઈન્દ્રિયોનો જય કરી સ્વાત્મ હિત કરી શકે છે.

૫ જેમ કોઈ એક મુઠ્ઠ મણસ કાગિણીના લોભ માટે કોડ રત્નો હારી જાય તેમ ઈન્દ્રિયોના તુચ્છ વિષયોમાં ચૂકી બનેલા જીવો માણસ મુખને હારી જાય છે. વિષયાસક્તિ તજનારજ માણસ મુખ મેળવી શકે છે.

૬ તલ માત્ર વિષય મુખ મેળવવા જતાં મેરૂપર્વતના શિખર કરતાં પણ વધારે મોટાડું દુઃખ સહન કરવું પડે છે અને કોડો લવ લમતાં પણ તેનો પાર આવતો નથી. હવે તેમાંથી તદ્દને પસંદ પડે તે સ્વીકારી લે.

૭ વિષય ભોગ ભોગવતાં મીઠાં લાગે છે પરંતુ પરિણામે

કિંપાકના ફળની ચેરે કડવા વિપાકને આપે છે ખસને ખણવાની ચેરે હું ખદાયક છતાં સુખની બુદ્ધિ કરાવે છે, અને મધ્યાહન વખતે ઝાંઝવાનાં જળની ચેરે ખોટી બ્રાન્તિ કરાવે છે એ વિષય ભોગ ભોગવ્યા છતાં ગહન જીવાયોનિમાં ગાઠા જન્મ મરણ કરવા પડે છે. એમ સમજીને મહા કદા દુશ્મન જેવા વિષયભોગથી વિરમવું ઉચિત છે.

૮ ઊઠેલો અગ્નિ જળવડે શાન્ત કરી શકાય છે પણ વિષય અગ્નિ તો સકળ સમુદ્રનાં જળવડે પણ શાન્ત કરી શકતો નથી

૯ વિષની જેમ પહેલાં મીઠાં પણ પછી પરિણામે અત્યંત કષયકર વિષયો અને તો કાળ ભોગવ્યા છતાં હજી પણ મૂકવા મુક્ત નથી થી ?

૧૦ વિષયરસરૂપ મદિરાથી મત્ત થયેલો જીવ મુક્તામુક્ત, હિતાહિત, કૃત્યાકૃત્યને જાણતો નથી અને પછી અચોર નર્કમાં ગયો છતો ખાહુ કુરે છે.

૧૧ જેમ લીબડામાં ઉત્પન્ન થયેલો કીડો કડવાને પણ મીઠો માને છે તેમ શ્રેષ્ઠ સુખથી વિમુખ રહેનારા જીવો સાંસારિક દુઃખને મુખ લેખે છે.

૧૨ અસ્થિર, ભ્રેષ્ઠભ્રેષ્ઠમાં અદ્રશ્ય ધર્મ જનાર્ગ, કષ્ટ માત્ર મુખ દેનારાં, મલિનતા કરનારા અને દુર્ગતિના હેતુરૂપ એવા એ વિષયભોગથી બાઈ! તું વિરમ! પરિણામે મુખદાયક એવા કાર્યમાંજ મુક્ત જીવે ચોખ્ખું લેખે

૧૩ પૂર્વે સુર, અસુર તેમજ મનુષ્ય લોકોમાં ત્હને વિવિધ કામભોગ પ્રાપ્ત થયેલા છે તેમ છતાં જેમ અગ્નિને કાદ મમ્મહથી તૃપ્તિ વળતી નથી તેમ ત્હને પણ અધ્યાપિ તેથી તૃપ્તિ વળી નથી. તેથીજ તું તેને અપૂર્વવત્ લેખીને ભેટે છે.

૧૪ જેમ કિંપાકનાં ફળ ખાતાં રસ અને વજ્ર વડે મનોહર લાગે છે પરંતુ તે પચ્યા પછી સૂત્ર ઉપજાવે છે, તેમ પણ

વિપાકને પણ એજ ઉપમા થયે છે.

૧૫ વૈરાગ્યરસમાં નિમગ્ન રહેનારને સઘળાં ગીત વિલાપ જેવાં લાગે છે, નારક કાયકલેશ જેવાં લાગે છે, સઘળાં આલસ્ય આરભૂત લાગે છે અને સઘળા વિષયભોગ રોગ જેવા દુઃખ-દાયક લાગે છે.

૧૬ દેવેન્દ્ર અને ચક્રવર્તીતણાં રાજ્ય અને ઉત્તમ ભોગો અનંતી વખત પામ્યા છતાં આ છવ તેવડે તૃપ્તિ પામ્યા નથી.

૧૭ સંસાર ચક્રમાં પરિભ્રમણ કરતાં સઘળાં પુણ્યલો આ છવે આહુતિ અને પરિણામવા તમ છતાં તેથી તૃપ્ત થયા નથી.

૧૮ ભોગી માણસ ભોગથી ખરડાય છે પણ અભોગી ખરડાતો નથી. ભોગી સંસારચક્રમાં ભ્રમણ કરે છે અને અભોગી તેનાથી મુક્ત થાય છે.

૧૯ લીલો અને મુકો એવા બે માટીના ગાળાને ફેંકી સામી ભીંતે અકાળ્યા હોય તો જે લીલો હશે તે સામી ભીંતે ચોટી જશે.

૨૦ એ રીતે જે મૂર્ખ, કામ લાલસુ માણસ હોય તે લેપાય છે અને જે કામભોગથી વિરક્ત હોય તે મુક્ત ગાળાની પેરે લેપાતા નથી.

૨૧ જેમ તૃણ કાષ્ઠવડે અગ્નિ તૃપ્ત થતો નથી અને હળદરો નદીઓવડે સમુદ્ર તૃપ્ત થતો નથી, તેમ છવ ગમે તેટલા કામ-ભોગવડે તૃપ્ત થતો નથી.

૨૨ સુર, નર અને વિદ્યાધરના ભવોમાં વિવિધ જાતના વિષય ભોગ ભોગવ્યાં છતાં ફરી પણ વિષય લાલસા રાખવામાં આવે છે તેથી નરક ગતિમાં ભારે કળકળતા તમે તાંબાના રસ પીવા પડશે.

૨૩ લોભવડે કોના ભૂરા હાલ થયા નથી ? શ્રીઓએ કોનું ક્ષય ભોગવ્યું નથી ? મોતના ઝપાટામાં કોણ આવ્યું નથી ? અને વિષય મુખમાં કોણ શુદ્ધ-આસક્ત બન્યું નથી ?

૨૪ ક્ષણમાત્ર મુખદાયી દેખાતા છતાં બહુ કાળ સુધી દુખદાયી બનતા, કામાન્ધ જનોને ભારે દુખ દેનારા અને અપૃહ્લા રહિતને મુખરૂપ થનારા અને સંમાન્નિકમુખમાં પણ વિરોધ ઉપજાવનારા એવા હિન્દિયોના વિષયભોગ અનર્થની ખાણ રૂપ સમજવા.

૨૫ સર્વ મહનો સ્વામી-મહા મહા, સર્વ પાપ-દોષને પ્રગટ કરનાર એવો મહા પાપી કામમહા છે, જેણે આખી જગતને પરાભવ કર્યો છે

૨૬ જેમ કોઈ ખસાળો ખસને ખણતો હતો દુખને પણ મુખ માને છે તેમ મોહાતુર મનુષ્યો કામભોગજનિત દુખને મુખ માને છે

૨૭ વિષયભોગની ઈચ્છા શત્યરૂપ, વિષરૂપ અને આશી-વિષ જેવી દુઃખદાયી છે. વિષયભોગની ઈચ્છા કરતાં લોકો ઉક્ત વિષયોને ભોગવ્યા વગર પણ દુર્ગતિમાં જઈ પડે છે

૨૮ વિષયભોગની તૃષ્ણા ગામનારા મોહમુક માનવીઓ ભય કર ભવસાગરમાં પડી દૂબે છે અને એવા તુ-છ વિષયભોગની દરકાર નહિ કરનારા સસારનો સહેજે પાર પામે છે

૨૯ વિષયભોગની સ્પૃહા ગામનારાં માણસો મોહ પિશાચ વડે છળાય છે અને તુ-છ વિષય ભોગની અપૃહ્લા નહિ રાખતાં નિસ્પૃહપણે નિજ કર્તવ્ય કરનાર સહેજે શાશ્વત મુખ પામે છે, તેથીજ આગમમાં કહ્યું છે કે નિસ્પૃહતામાંજ ખરું મુખ રહેલું છે.

૩૦ વિષયમુખની વાછા-અભિલાષા કરનાર ભવસમુદ્રમાં દૂષી મરે છે અને વિષય વાંછા તથા દેનાર દુસ્તર ભવ સમુદ્રને તરી જાય છે. જેમ રતના દેવીના પાશમાં પડેલા જે ભાઈઓમાંથી જેણે યક્ષના વચનાનુસારે ભોગ તૃષ્ણા તથા તે લાકને યક્ષે પાર ઉતારી દીધો અને જેને એ ગ્લાહેવીએ પાછળથી આવી ભોગ પ્રાર્થના કરી લલચાવ્યો તેની દુર્દશા થવા પામી. યક્ષ સમાન

સદ્ગુણનાં હિતવચનને હૈયે ધરી જે વિષયસુખમાં લલચાતા નથી તે ભવ્યાત્માઓ મુખે નિજ હિત કરી શકે છે અને તેમનાં હિતવચનની અવગણના કરે છે તે ખરેખર દુષ્ટી થાય છે.

૩૧ દુનિયામાં જે અતિ તીક્ષ્ણ દુઃખ દેખાય છે તે વિષય સુખની તુષ્ણાને લહીને જ અને જે ઉત્તમ સુખ અતુલભવાય છે તે તુષ્ણ વિષયસુખની સ્પૃહા તજવાથીજ, એમ શોકસ સમજવું કેમ કે પરસ્પૃહા મહા દુઃખરૂપ અને નિસ્પૃહતા મહા સુખ રૂપજ છે.

૩૨ ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં શુદ્ધ-આસક્ત બનેલા જીવો જેમ પાંખ રહિત થઈ ગયેલાં પંખીઓ નીચે ગબડી જાયછે તેમ ભયં-કર ભવસાગરમાં ડુબી મરેછે, વિષયાસક્તિ જ ભયંકર છે.

૩૩—૩૪ જેમ ત્યાન ગહોરા હાઠકાને ખાવાજતાં તેને ભાંગી શકતો નથી અને ખાઈ શકતો નથી પણ ધણી મહેનત કરતાં પોતાના તાળવાની માઠાની રસીનેજ અથવા દાંત ભાંગવાથી નીકળેલા લોહીનેજ ચાટતો સુખ માને છે તેમ સ્ત્રીઓની કાયા યોગે વિષયભોગને શેવનારો ખાપડો પોતે કરેલા પરિશ્રમને અને થયેલી વીર્યહાનિને સુખ માને છે.

૩૫ ગમે તેટલી તપાસ કરી જોતાં જેમ કેળના ગર્ભમાં કશો સાર દેખાતો નથી તેમ ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં પણ ખારી-દીથી જોતાં કશો સાર દેખાતો નથી.

૩૬ વિવિધ શણગાર રૂપ તરંગવાળી, હાવભાવ વિલાસરૂપ વેલાવાળી અને યૌવન વચરૂપ જળવાળી નારી રૂપ નદી વિષે જગતમાં કોણ કોણ પુરૂષો દુષ્ટા નથી? પ્રાચ: સહુ કોઈ દુષ્ટા જણાય છે.

૩૭ શોકની નદી, પાપની શુદ્ધ, કપરની ઠોરડી, વૈરરૂપ અગ્નિને પ્રગટ કરનારી, દુઃખની ખાણ અને સુખની વેરણ

એવી સ્ત્રીને કલેશકારી—કલેશ ઉપજાવનારી સમજી મુશળને
ચેતતા રહેવું જોઈએ.

૩૮ સ્ત્રીઓનાં નેત્રકટાક્ષ રૂપ કામનાં બાણ છૂટ્યે હતે જેણે
મનને નિશ્ચળ કર્યું નથી એવો કોણ તેનાથી નાશી છૂટી શકે
તેમ છે ?

૩૯ તેથી દ્રષ્ટિવિષય સર્પની દ્રષ્ટિ જેવી સ્ત્રીની દ્રષ્ટિનો
પરિહાર કરવો જોઈએ. કેમકે સ્ત્રીના કટાક્ષ બાણો ચારિત્રબાણનો
નાશ કરે છે.

૪૦ શાસ્ત્રરૂપ સસુદ્રનો પાર પામ્યા છતાં, જિતેન્દ્રિય હતા, શુર
વીર અને દૃઢચિત્ત છતાં, પુરૂષો સ્ત્રીરૂપ દુરદ્ધ પિશાચણીઓ વડે
ખ-ખર હળાઇ જાય છે, તત્સંગે તેઓ કેવળ પ્રહિલ બની જાય છે.

૪૧ જેમ અગ્નિના સગે મીઠું અને માખણ ઓગળી જાય
છે તેમ સ્ત્રીઓનાં સગે-પરિવ્યય કરવા વડે મુનિજનોત્તુ મન
પણ પીગળી જાય છે તોપણી અન્ય કાચર જનોત્તું તો રહેવું જ
શું ? એમ સમજી એવા પરિવ્યયથી દૂરજ રહેવું ઠિચ્છત છે.

૪૨ નદીઓની પેરે નીચ ગામી-નીચે દળનારી કુદબંધાધર
(સ્તન) વાળી અને મંદગતિ વાળી (મંદ ગતિથી વહેતી)
એવી નારીઓ મોટા પર્વત જેવા કુર્લેંધ પુરૂષોને પણ ભેદી નાંખે છે.

૪૩ વિપયરૂપ જળથી ભરેલ મોહરૂપ કલણ અને વિવિધ
વિલાસ રૂપ તરંગ તથા મગતારિ જલચરકીર્ણી ધૈવનરૂપ
મહાસાગરને તો ખજેખરા ધીર વીર જિતેન્દ્રિય જનોજ તરી
પાર પામે છે.

૪૪ નિસંગ-નિસ્પૃહ-કોઈની દરકાર નહિ કરનાર અને
તપથી શરીરને ગાળી નાખનાર એવો પણ પુરૂષ સ્ત્રીના સંસર્ગ
-પરિવ્યયથી મી રુસ્તિલાદ મુનિની પ્રતિજ્ઞાને સહન નહિ કરી
શકનાર અને કોશાને ત્યાં જનાર સિંહચંદ્રાવાસી મુનિની પેરે
જે હાલ ધાય છે-ચારિત્રભ્રષ્ટ થઇ જાય છે.

૪૫ બાહ્ય અને અવ્યંતર સર્વ પરિગ્રહ (મૂર્છા)થી મુક્ત થયેલ, શીતળ સ્વભાવી અને પ્રશાન્ત ચિત્તવાળા મુનિજનો જે શાન્ત શિવ મુખ પામે છે તેવું મુખ ચક્રવર્તી પણ પામતો નથી - પામી શકતો નથી. કેમકે તે બાપરો કામાગ્રિથી પન્તિત જ રહે છે.

૪૬ જેમ જેળમાં ખૂંચેલી માંખી તેમાંથી છૂટી થઈ શકતી નથી તેમ વિષય લોગરૂપ, મળમાં ખૂંચેલા કામાન્ધ જનો છૂટા થઈ શકતા નથી.

૪૭ વીતરાગ દશાવંતને જે મુખ અનુભવગત થાય છે તેવું મુખ બીજા કોઈને અનુભવમાં આવતું નથી. વિદ્યાની ખાડમાં રાચનાર છુંડને દેવલોકના મુખનો ગંધ પણ ક્યાંથી આવી શકે ?

૪૮ દુઃખદાથી વિષયોમાં લેવાને જે અઘાપિ પર્યંત આગ્રહ વર્તે છે તેથી સમજાય છે કે મહોદાને પણ મહાભાહ તજવો અશક્ય છે.

૪૯ જે કામાન્ધ લેવો હોય છે તેઓ વિષય મુખમાં નિઃશંકપણે માણે છે પરંતુ જે લવલીડ જનો જિનવચનમાં રક્ત રહે છે તેઓ તો એ વિષયલોગને વિષ સમાન સમજીને તણ દે છે.

૫૦ અશુચિ મળમૂત્રથી ભરેલું, વાત પિત્ત વસા અને મળગતું બનેલું, ચરબી માંસ અને અનેક હાડકાંથી ભરેલું અને માત્ર ચામડાથી મટેલું (દંડાયેલું) સ્ત્રીનું શરીર છે એમ સમજ.

૫૧ માંસ, મૂત્ર અને વિદ્યાથી વ્યાપ્ત, નાકની લીંટ અને મુખની જેળ જેમાંથી વહેતી રહે છે તેમ જ વળી કૃમિયાને રહેવાનું ઘર એવું આ દણમાં હણું નહણું થઈ જનારું સ્ત્રીનું શરીર અતિહીન (મોહમૂદ) જનોને પાસરૂપ જ છે.

પર પાશલા અને પાંજરાવડે ચોપગાં જનાવર અને પંખી-
ઓને પકડી રખાય છે. પરંતુ આ સીંદ્રિય પાંજરામાં પૂરાયલા
પુરુષો કલેશ પામે છે. તે બાપડા પોતાની સ્વતંત્રતા ગુમાવીને
એક દીન-રંકની થેરે સ્ત્રીઓનું દાસત્વ (સેવા-ચાકરી) ઉઠાવે છે.

૫૩ અહો હો ! મોહ મહા મલ્લનો કેટલો બધો પ્રભાવ
વર્તે ! કે જેના પરાભવથી અમારી જેવા પણ, જડ વસ્તુઓ-
ની અનિત્યતા (ક્ષણિકતા)ને જાણતા હતા, તેથી કષ્ટ વાર પણ
વિરમતા-વિરમી શકતા નથી. એનો કોની પાસે જઈ પોઠાર કરવો.

૫૪ ક્ષુદ્ર સ્વભાવવાળી સ્ત્રીઓ સંગાતે પરિચય રાખનાર
સાધનાં દુઃખને વોરી લે છે કેમકે દુષ્ટ બિલાડા સંગાતે પરિચય
રાખવો ઉંદરને કદાપિ સુખદાયક થાય જ નહિ.

૫૫ અરે ! હરિ, હર, બ્રહ્મા, ચંદ્ર, સૂર્ય અને કાર્તિક સ્વામી
પ્રમુખ હવો પણ સ્ત્રીઓને .૫૨ થઈ પડી તેમની સેવા-ચાકરી
કરે છે. અહાહા ! આવી વિષયવૃત્તિને ખરેખર ધિક્કાર છે.

૫૬ સ્ત્રીઓમાં આસક્ત થયેલા અવિવેકી જનો શક અને
તકાને સહે છે. વળી ઈલાચી પુત્રની થેરે નિજ જાતિને (માત-
પિતાદિ પરિવારને) પણ તણ કે છે અને લંકાધિપતિ રાવણની
થેરે પોતાના પ્રિય પ્રાણનો પણ વિનાશ કરે છે.

૫૭ સ્ત્રીઓના વિષયમુખમાં લુબ્ધ બની અજ્ઞાન-પામર
હવો જે જે કુકર્મ કરે છે તે બધાંય જ્ઞાની ગુરૂની પાસે પણ
પ્રગટ રીતે પ્રકાશી શકાતાં નથી. જેમ અત્યંત વિષય આસક્તિ
વાળી સ્ત્રીના સંબંધમાં તેના ચાર-ચારે આવીને ભગવાનને ધૂપી
રીતે પ્રશ્ન પૂછ્યો કે હું ભગવન્ ! ‘તે ઝિજ’ ત્યારે ભગવાને
પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે ‘તે તેજ’ પછી તેણે દીક્ષા લીધી. તેવા
મુમુક્ષુને અમારો નમસ્કાર હો.

૫૮ કાલ (તણ)ના અમ્મ લાગે રહેલા જળખિંદુની
જેવું લવિત ચપળ છે, લક્ષ્મી અસ્થિર છે, દેહ કાલુષ્યગુર છે

અને લાગે ગમે દુઃખના : હેતુરૂપ કામલોગ તુચ્છ છે; એમ સમજીને છું એવું.

૫૯ જેમ કાલ્પમાં ખૂંચેલો હાથી સામે કાંઠે સ્થળ દેખે પણ તે સામે કાંઠે જઈ ન શકે તેમ કામલોગમાં શુદ્ધ બની ગયેલા બાપડા જીવો જાણે ધર્મના માર્ગમાં રક્ત થઈ શકતા નથી.

૬૦ જેમ વિદ્યાના દગલામાં ખૂંચેલો કૃમિયો તેમાં સદાકાળ સુખ જ માને છે તેમ વિષય રૂપ અશુભિમાં રક્ત થઈ ગયેલો જીવ પણ માહવશ કામરાગથી અધ બની તે વિષયલોગમાં સુખ માને છે.

૬૧ જેમ ગમે તેટલાં જળથી જલધિ પૂરાતો નથી-તુમ થતો નથી તેમ વિષયરસમાં શુદ્ધ બનેલો જીવ કદાપિ તૃપ્ત થતો નથી.

૬૨ વિષયવિકારથી ભરેલા જીવો જાત જાતના ઉદ્ભટ વેપાદિક ધારતા કરતા મહા દુર્લભ માનવજન્મને શુભાવી બેસે છે તે સમજતાએ નથી. વિષયદામના તજવી કાયર જનેને અતિ દુષ્કર છે. તે તજે તેમને ધન્યવાદ થઈ છે.

૬૩ વિષયવિકારોને વશ પડેલા પામર પ્રાણીઓ, નિઃશક પણે લાજ શરમને પણ મૂકીને, ક્રોધે મરે એવાં કામ કરે છે.

૬૪ વિષયવિકારને વશ થયેલા જીવો, પવિત્ર જિન ધર્મને હારી જઈ, ચિત્ર મુનિઓ સંબોધિત બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીની પેઠે, નરક ગતિમાં જાય છે એ બહુ બેદની બીના છે.

૬૫ જેઓ પરમ શાન્તિદાયક જિનવચ્ચનામૃતને પણ મૂકીને ચાર ગતિમાં ભારે વિહંગના દેવજવનાર અતિ મોર વિષય-રસનું સેવન કરે છે તેવા લોકોને વારંવાર ધિક્કાર છે.

૬૬ મરણાન્તે પણ જે આની અનુષ્ઠો દીન વચ્ચન બોલતા નથી તે પણ રનેહયેલા થયા હતા, સ્ત્રીઓ પાસે નાચ કરે છે, કમિની-સ્ત્રીઓ ગૃહોદા માંધાતાઓનું પણ માન ગાળી નાંખે છે તો પછી પાકા પાંદરા જેવા નિઃસર્વ જીવોનું તો કહેવું જ શું ?

૮૫ વીજળીની જેમ જોત જોતામાં દ્રષ્ટ નહિ થઈ જનારા અને હૃદયળની જેવા અસ્થિર વિષયોમાં શ્રી વિશ્વાસ કહેવો ?
૮૬ શત્રુ, વિષ, પિશાચ, વેતાળ અને પ્રજ્વલિત અગ્નિ એવું શુકશાન કરી શકતા નથી જેવું શુકશાન સગાદિક વિકારો કરી શકે છે.

૮૭ જે જનો રાગાદિક વિકારોને વશ પડ્યા છે એઓ સમરત હુષોને વશ પડેલા સમજવા અને એજ રાગાદિક વિકારોને જેમણે વશ કરેલા છે તેમને સકળશુભ સંપદા સહેજે આવી મળે છે.

૮૮ કેવળ હુષમય સસાર સાગરમાં પડેલા જીવ જે કસેરાનો અતુભય કરે છે તે સધળો તહેને ર્મબંધ હેતુ રૂપ થાય છે.

૮૯ ભારે ખેડની વાત છે કે સંસારમાં વિધિ (વિધાતા)એ સ્ત્રી રૂપે જળા સ્ત્રી છે, જેમાં મૂક એવા મનુષ્ય, તિર્થંક, દુવ અને દાનવો ફેસાય પડે છે. એ ગહનજળમાંથી કોણ બચવા પામે ?

૯૦ વિપવરૂપ નામ એવા વિષમ છ કે જેવડે હસાયેલા જીવો ભવઅટવી મધ્ય ચોરાશી લાખ જીવજાતિમાં હુ ખામ્નિથી ફેરેશ પામે છે.

૯૧ સંસારભ્રમણરૂપ તાપમાં વિષયરૂપ કુવાધરાવડે હુકાયેલા જીવો હિતાહિતને નહિ સમજતા અનંત હુષોને અતુભવ્યા કરે છે.

૯૨ હા હા ! ઇતિ એવે, આવળી ચાલવાળા અને આતંત્ર દુષ્ટ એવા ઈન્દ્રિયો રૂપ મોહા, જગતમાં મુ-ધ-અજ્ઞાન જનોને આ ભયકર ભવ અટવીમાં પાડે છે-ત્રાસ ઉપજાવે છે.

૯૩ વિષયતુલાથી ખીલિત ઇલા, સ્ત્રીરૂપી ગંદા સદોવરમાં રક્ત બની, અનેક હુષો પામતા, દીન અને દીન થયેલા જીવો ખાપરા ભવ-અટવીમાં રજળે છે અને વિવિધ વિદંબનાઓ કરે છે.

૯૪ લગભગ સારી રીતે દમેલા વાદ્યની થેરે જે પાતાની ઈન્દ્રિયોને સંયમવડે સ્થિત રીતે દમવામાં આવશે તો તે તમને અલીપ્ત-ભાક્ષ સ્થાને પહોંચાડવાને બહુ ઉપયોગી થઈ શકશે.

૯૫ મન, વચન અને કાયાને જે સારી રીતે કબજે રાખ્યાં હોય તો તે ગુણકારી થાય છે. પણ જે તેમને સાવ ભાકળા મૂકી દીધાં હોય તો તે મહાન્મત્ત હાથીની થેરે શીલવનનો વિનાશ કરે છે. દુષ્ટ વિચાર, દુષ્ટ વચન અને દુષ્ટ કાયા ગમે તેવાના સંચારનો લોપ કરે છે.

૯૬ જેમ જેમ રાગાદિક રાગો દૂર થાય અને જેમ જેમ વિષયાદી મન-વિરક્ત થાય (નિવર્તે) તેમ તેમ જીવને ભાક્ષ પદ નજદીક સમજવું.

૯૭ સંયમરૂપ કિંદલાને વળગી જે સમર્થ યુવાનોએ ઈન્દ્રિયાનું રોન્ય લાંબું છે-ઈન્દ્રિયાને કબજે કરી છે, તે ખરેખર દુઃખરક્ષક છે.

૯૮ કટાક્ષ મારી જોનારી સોમ્યા-જેમના દ્વેષમાં ખટકતી નથી, જેમના મન ઉપર કંઈ પણ અસર કરી શકતી નથી; તે પુરૂષ ધન્ય-કૃતપુન્ય છે. તે સંયમવંતોને હું હાસ છું. તેમને મહારા નમસ્કાર હો.

૯૯ વધારે શું ઠહેલું ? હે લવ્યાત્મન ! જે તું રોગ-શોક રહિત સાશ્વત-ભાક્ષ મુખને વાંછતો હોય તો વિષય મુખને પુઠ ઈઈ સંવેગ-વેરાગ્ય રસાયણનું પ્રેમપૂર્વક ખાન કર-સેવન કર.

ઈતિશમ.

સી. પવિત્ર શાસનરૂચી મુનિ કર્પૂરવિજય.

પ્રાસ્તાવિક સદ્બોધ

- ૧ સ્ત્રી પીયર નર સાસરે, સંજભીયા સહવાસ,
પગ પગ હોય અલખામણાં, જો માંડે થિર વાસ.
- ૨ અવિદિતપરમાનંદો, વદતિ જનો દેતદેવ રમણાયં;
તિલતૈલમેવ મિષ્ટં, ચેન ન દૃષ્ટં ધૃતં ક્વાપિ.
- ૩ પિધાનં દુર્ગતિદ્વારે, નિધાનં સર્વસંપદાં;
નિદાનં મોક્ષસૌખ્યાનાં, પુણ્યૈઃ સમ્યક્ત્વ માપ્યતે.
- ૪ ધર્માત્ સંપદતે ભોગો, ધર્માચ્ચ સુખસંપદાં;
ધર્માત્સ્વર્ગાપવર્ગો ચ, ધર્મઃ કલપર્કુભોપમઃ

વ્યાખ્યા.

૧ સ્ત્રી પોતાના પિયરમાં, પુરુષ પોતાના સાસરીયામાં અને સંજભી-સાધુજનો એકજ મુકામમાં સ્થિર વાસ કરે અથવા જરૂર કરતાં વધારે વખત વાસો વસે તો તે વારંવાર અલખામણાં થાય છે.

૨ જોણે કદાપિ ધી જોશું કે સ્વાધુ જ ન હોય તેને તલગુ તેલ જ મીઠું લાગે છે તેમ પરમાનંદ-તાત્વનો અજાણ હોય એ જ એમ કહે છે કે આ દેખાતી વસ્તુ જ રમણિક છે.

૩ દુર્ગતિના દ્વારતું ઢાંકણું, સકળ સંપદાનું નિધાન અને મોક્ષ સુખનું નિદાન એવું (એકાન્ત સુખદાયક) સમક્ષિત પુણ્ય જોગે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

૪ ધર્મના પ્રભાવથી વિવિધ લોભ-સામગ્રી સંપાદન થાય છે, ધર્મના પ્રભાવથી સફળ સુખ સંપદા સંપ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મના પ્રભાવથી સ્વર્ગ અને મોક્ષની પણ પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે તેથી ધર્મ કદપવૃક્ષ સમાન છે; એમ સમજી સુમુખનોએ પ્રમાદાચરણ તથા પવિત્ર ધર્મતું સેવન કરવા આદિત્ત આદર કરવો ઉચિત છે.

જીભને તમે શું સમજો છો ?

જીભમાં અમૃત અને જીભમાં વિષ છે.

૧ યસ્ય જિહ્વા વશે નારિત, તસ્ય વૈરં જગત્ત્રયે;
જિહ્વાયામમૃતં યસ્ય, તસ્યાત્મીયં જગત્ત્રયમ્.

ભાવાર્થ—જેની જીભ કુળજમાં નથી તેને જ્યાં ત્યાં વૈર-ભાવ બંધાય છે અને જેની જીભમાં અમૃત વસે છે તેને ત્રણે જગતમાં મૈત્રીભાવ બંધાય છે.

૨ જિહ્વાયે વસતે વિદ્યા, જિહ્વાયે મિત્રબાંધવાઃ;
જિહ્વાયે બંધનં મોક્ષો, જિહ્વાયે પરમ પદમ્.

ભાવાર્થ—જીભને અગ્રે વિદ્યા વસે છે, મિત્ર અને બાંધવ પણ જિહ્વાયે (સાચી અને ચીટી જીભમાં) છે. જીભને મોહણી મૂઠવાથી-કુળજે નહિ રાખવાથી બંધન અને તેને જ ધરાબર કુળજે રાખવાથી બંધ-મોક્ષ (હૃદયારો) થાય છે. અને એજ જીભનો પરમાર્થ દાવે ઉપયોગ કરવાથી-સદ્ગોષ્ઠ આપવાથી પ્રિય, પથ્ય અને સત્ય બોલવાથી પરમપદ-મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ પણ થાય છે. સંક્ષેપમાં કહિયે તો સમજું જીભમાંજ રહેલું છે.

૩ પરનિંદા મહાપાપં, ગદંતિ મુનયઃ ખલુ;
ઈહ લોકે પરાભૂતિઃ, પરત્ર નરકો યથા.

ભાવાર્થ—પારકી નિંદા કરવી એ મહા પાપરૂપ અનર્થ
કેંક છે એમ જ્ઞાની-મુનિઓ સાચુ કહે છે. કેમકે પર નિંદાવડે
જીવને દૂષિત કરવાથી આ લોકમાં અપવશ-પરાભવ અને
આગળ નરક ગતિ થાય છે.

૪ ' આત્મનિ દા સમ પુણ્યં, ન ભૂત ન ભવિષ્યતિ '.

ભાવાર્થ—સ્વ દોષ અથવા આપણા જ અવગુણ-અપલક્ષ-
ણની નિંદા-ગદા કરવા જવું બીજું કોઈ પુન્ય નથી.

૫ ધર્મ શોક ભયાહાર, -નિદ્રા કામ કલ્લિ કુંઘઃ ;

' યાવન્માત્રા વિધીયન્તે, તાવન્માત્રા ભવન્ત્યમી '.

ભાવાર્થ—ધર્મ, શોક, ભય, આહાર, નિદ્રા, કામ-વિષય
ભોગ, કલેશ-કલહ, ક્રોધ-કપાય એટલા વાંનાં જેટલાં કરવાં હોય
તેટલાં થાય ■ વધારવાં હોય તો વધે છે અને ઘટાડવાં હોય તો
ઘટે છે.

૬ સતી પત્યુઃ પ્રભોઃ પત્તિ, -ગુરેશિષ્યઃ પિતુઃ સુત ;

આદેશે સંશયં કુર્વન્, ખડયત્યાત્મનો પ્રતમ્ '.

ભાવાર્થ—સતિ (પતિપ્રતા) હોય તે પતિ-સ્વામીની, સે-
વક હોય તે સ્વામીની, શિષ્ય હોય તે ગુરૂની અને પુત્ર હોય તે
પિતાની આજ્ઞા-હુકમમાં સશય ધરે તો તે પાતાનો કર્તવ્ય ધર્મ
સાધે છે એમ માનવું.

શુદ્ધ દયાનો સિદ્ધાન્ત.

જે વખતે રાજા મહારાજાઓ, પ્રધાનો, અમાત્યો અને શેઠ શા-
હુકારો ચુસ્ત જૈન ધર્મના અનુયાયીઓ હતા તે વખતે તેઓ જૈન
ધર્મના પવિત્ર ફરમાન કુળજ સર્વ જીવાત્માઓને આત્મ સમાન
અથવા સમસ્ત જગતને થોતા પ્રિય કુદ્દંબવત લેખી તેમની સાથે
નિપુણ દયાના સિદ્ધાન્ત મુજબ હાથપણથી વ્યવહરતા હતા. ઉત્તમ
પ્રકારની મૈત્રી, સુહિતા, કરુણા અને મધ્યસ્થતા રૂપ ભાવના
અનુબંધવડે તેમની રૂઢી મતિ સદાય ભાવિત-સંસ્કારિત જ
રહેતી હતી અને તેને લઈને પરતું હિતચિન્તન કરતા હતા.
પરનાં સુખે સુખી-પ્રસુહિત થતા હતા, પરનાં દુખે દુઃખી દયાર્દ્ર
બનતા હતા અને અસાધ્ય વ્યાધિ જેવા અપ્રતિકાર્ય (ન સુધારી
શકાય એવા) દોષવાળા જીવો ઉપર પણ રાગ દ્વેષ રહિતપણે
સમભાવ રાખી રહેતા હતા. આવા ઉત્તમ સમયે જૈન ધર્મ જ-
ગતના જીવોને વિશ્વવ્યાપક ધર્મ (Universal Religion),
તરીકે અનુકરણ કરવા-અનુસરવા યોગ્ય લેખાતો હતો. તેની પ્ર-
બળ પ્રભા સર્વત્ર પ્રસરી રહેતી હતી અને સર્વ રીતે સુખદા-
યક એવા એ ઉત્તમ ધર્મકલ્પવૃક્ષની શીતળ છાયાનો આશ્રય
હાળો બહુકે કરોડો માનવો લેતા હતા. અરે પવિત્ર ધર્મવડે વા
સિત સજ્જનોના સહવાસથી પશુઓ પણ સદ્ગતશીલ અથવા
પરિણામી બની રહેતા હતા અને સ્વબળતિ વૈરને પણ બૂલી
જઈ અરસ્પરસ કોટીને શાન્તિથી નિવસતા હતા. જ્યાં દયાનો
મહાસાગર રેલાતો હોય ત્યાં એવું બનવા પામે એ સ્વાભાવિક
જ છે. જ્યારે તીર્થંકર દેવોત્ત્વ સાંનિધ્ય હોય છે ત્યાં દેવતા, દા-
નવ, માનવ અને પશુઓ મુખાં થોતાનાં સ્વાભાવિક વૈર વિરોધને
બૂલી જઈ સમ ભાવથી એક બીજા સાથે હળીમળીને પ્રભુના
ઉપદેશ અમૃતતંત્ર પાન કરતા પ્રત્યક્ષ દેખાય છે. એ પ્રભુત્વ અદ-
ભુત યોગ બળ નહિ તો 'બીજી' શું? એજ રીતે સત્ય, શીલ,

સંતોષાન્તિક ઉત્તમ ધર્મ પ્રભાવથી શ્રી બલિસદ્રાદિક મુનિવરોની સમીપ તેમ જ ઉત્તમ ચતીઓની સમીપ સિંહો શિયાળ જેવા ગરીબ, શત્રુઓ મિત્ર જેવા મળતાવળ, સર્પ દુલની માળા જેવા નમ્ર અને જંગલ મંગળ જેવા સુખદાયક થઈ પડતા હતા. આ બધાય પ્રભાવ આંતર શુદ્ધિનો જ સમજવો. આંતર લક્ષ-ઉપ-યોગ સહિત જે અહિંસા, સત્ય, અચાર્ય, બ્રહ્મચર્ય અને અસંગ-તાનું અથવા ક્ષમાદિક દશવિધ સાધુ ધર્મનું પાલન કરવામાં આવે છે તેજ ખરેખર ભોક્ષદાયક થાય છે. તે શિવાય કદાચ સંયમની ઉચ્ચકરણીથી સ્વતાઃ સુખ મળે છે પણ તેથી કંઈ વિશિષ્ટ કાર્ય સિદ્ધિ થતી નથી. શ્રી મહાવીર પ્રભુ સર્વ શક્તિ સંપન્ન છતાં ગમે તેવા અભાર ઉપસર્ગ અને પરિપહો આવી પડતાં અદીન-પણે અડગ રહ્યાં તેનું ખાસ કારણ આંતર વિશુદ્ધિ જ હતું. આત્મ સંયમ વગર આંતર વિશુદ્ધિ કયાંથી થાય ? આંતર વિશુદ્ધિ વગર અપરાધી જનો ઉપર પણ અહિંસુત ક્ષમા કયાંથી રહે ? અને એવી ઉત્તમ અહિંસુત ક્ષમા વગર 'અહિંસા' ધર્મનું યથાવિધ આરાધન કયાંથી થાય ? આત્માના સ્વાભાવિક જ્ઞાનાદિ ગુણોની રક્ષા જેથી થાય એવા ઉત્તમ આચાર વિચારનું સેવન કરવું, નિર્દોષ વાણી જ વદવી અને વિષય કષાયાદિ પ્રમા-દથી વેગળા રહેવું એ જ અથવા મન, વચન કાયાને લગારે રૂપિત થવા ન કેતાં નિજ આત્મ-સ્વભાવમાં સદાય જાગૃત રહેવું એ જ ખરી સ્વ આત્મદયા અને એ જ લક્ષથી અન્ય યોગ્ય છવોમાં પણ જાગૃતિ પ્રેરવી તેજ ખરી ભાવ દયા કહી શકાય. આવો વિશુદ્ધ ભાવ પેદા કરવા માટે જ શાસ્ત્રોક્ત વ્યવહારકરણી કરવી ધટે છે, દયાનું સ્વરૂપ સારી રીતે સમજી તેનું પાલન કરવા પ્રવર્તનાર હીક લાલ જોળવી શકે છે. લક્ષ્ય વગરના બાણની જેમ સમજણ વગરના શૂન્ય દયાવડે સ્વ કાર્ય સિદ્ધિ થઈ શકતી નથી. ધૃતિશૂન્ય.

હી. પવિત્ર શાસનરૂચી મુનિ કર્પૂરવિજયજી,

હાલમાંજ પ્રસિદ્ધ થયેલા ઉત્તમ ગ્રંથો

સ્તુતિસંગ્રહ સાવચૂરિક—જેમાં અષ્ટપદીકૃત ચતુર્વિં-
શતિકા, જિનમલસૂરિકૃત ચૌવિંશી, મૈત્રેયકાઢશી સ્તુતિ, રત્નાકર
પદ્મીશી, સંસારદાવા, પંચગી—ચતુર્દશીની સ્તુતિ વગેરે સ્તુતિઓ
સંસ્કૃત અવચૂરિ સાથે નિર્ણયસાગર પ્રેસમાં પ્રતના આકારે છ-
પાવેલ છે. કિંમત રૂ. ૦-૬-૦

સ્તોત્ર રત્નાકર પ્રથમ ભાગ સટીક—જેમાં ધર્મધોષ
સૂરિકૃત ચૌવિંશી, માનતુંગ સૂરિકૃત રથેલા ભક્તામરસ્તોત્રની
પાદપૂર્તિવાળાં વીરભક્તામર, નેમિભક્તામર, સરસ્વતિ ભક્તામર
અને રત્નસિંહ સૂરિશિષ્ય ઉદય ધર્મ મુનિપ્રણીત વાક્યપ્રકાશ સં-
સ્કૃત ટીકા સાથે નિર્ણયસાગર પ્રેસમાં પ્રતના આકારે છપાવેલ
છે, કિંમત રૂ. ૦-૭-૦

સ્તોત્ર રત્નાકર દ્વિતીય ભાગ સટીક—જેમાં જિનવ-
દ્દભ સૂરિકૃત પ્રજ્ઞોત્તરૈકયષ્ટિશત, જ્ય તિલકસૂરિકૃત હારાવાળી
ચિત્રસ્તવ ચાર, પ્રજ્ઞાવલી, પાર્શ્વચંદ્ર કવિકૃત મહાવીરસ્તોત્ર, વર્ધમાન
સ્તોત્ર બે, પાર્શ્વ જિનસ્તોત્ર છ, નેમિસ્તવ, વિહરમાણુસ્તવ, જ્યે-
ષ્ઠાક્ષરવિચિત્રકાવ્ય, પટશ્લોકી, ચતુઃશ્લોકી વગેરે અપ્રસિદ્ધ અને
મુંઢર પદ લાલિત્યવાળા સ્તોત્રો તેની ટીકા સાથે નિર્ણયસાગર
પ્રેસમાં પ્રતના આકારે છપાવેલ છે, કિંમત રૂ. ૦-૬-૦

જીવવિચાર સટીક—વાલીવેતાલ શ્રી શાંતિસૂરિ પ્રણીત
જીવવિચાર પ્રકરણ, પાઠક રત્નાકરકૃત મોટી ટીકા સાથે પાનાના
આકારે છપાવેલ છે, કિંમત રૂ. ૦-૪-૦

